Yeni Olgu

HAZİRAN 1984
150 TL

6

1) Cumhuriyet Gazetesinin 60. yılını kutladığı/kutladığımız şu günlerde biz de yayıncılıktaki 6. sayımızı kutlayalım mı diye düşünmedik desek yalan olur. Bir gençlik dergisini ancak "profesyonel büyükler"in çıkarabileceğini söyleyenlerden tutun da dergiye yazan arkadaşlarımızı yurtlardan atan yöneticilere;değil bir sayı, hiç çıkamayacağımız, eğer çıkarsak arkamızda gençlikten başta birilerinin aranması gerektiğini söyleyenlerden bir bir geçip Yeni Olgu'yu çıkarttık/çıkartıyoruz.Şu da kanıtlanmış oldu: "GENÇLİK BU İŞİ YAPAR."

Ancak bilindiği üzere "Meyvesi olan ağacı taşlarlar." Gençliğin söz hakkını savunmamız, gençliğe-kendimize-güvenmemiz, tersini savunanları açık bir şekilde rahatsız etti. Yeni Forum adlı bir dergi de 15 Mayıs tarihli sayısının başyazısında sanki yukarıdaki atasözünün gerçekliğini kanıtlamak için Yeni Olgu'yu-TKP'nin aleti olmakla-karaladı."sunu"yazımızı, çıkan 6 sayımızı ya da bunlardan herhangi birini inceleyen aklı başında bir kimse bunun komik bir yalan olduğunu görecektir. Yeni Olgu bugüne kadar ne kimseden talimat almış ne de kimseye talimat vermiştir. Demokratik katılım ve "açıklık" Yeni Olgu'nun temel ilkesidir..

2) Yaptığımız değişiklikleri tüm yazar/okurlarımıza duyurmak genel ilkemizdi. Gazete kâğıdına ve bir dergi çıkarmak için gerekli ne varsa hepsine birden yapılan zamlar,Yeni Olgu'nun basım giderlerini de % 30'a yakın oranda arttırdı. Bunun karşısında piyasada alışılagelmiş olan yöntemin izlenmesi -yani fiyatın arttırılması- il yayın kurullarında pek taraftar bulmadı. Derginin ederi yine 150 T.L. Bu durumda maliyeti düşürmenin yollarını araştırdık ve şimdiye kadar çalıştığımız matbaayı değiştirip daha ucuz koşullarla dergiyi basabileceğimiz yeni bir matbaa bulduk. Bu arada ilk sayıdan bu yana arada çeşitli sorunlar çıksa da genelde uyumlu bir çalışmayla bize yardımcı olan ve çok şey öğrendiğimiz başta Dizgi, Pikaj-Montaj ve Baskı servisi olmak üzere tüm Dünya Gazete'si çalışanlarına teşekkür ediyoruz.

3) 5. sayıda yaptığımız çağrıyı yineliyoruz. Yeni Olgu'yu birlikte üretmek hepimizin bireysel katılımından geçiyor. Bunun en etkili yollarından birisi de abone olup/bulup, maddi destek sağlamak. Süreleri biten abonelerimizi aynı koşullarla abone olmaya çağırıyoruz.

"Kendi gücümüze" güvendiğimizin "dış mihraklarla" maddi hiçbir bağımızın olmadığını göstermeninde en iyi yolu budur.

4) 5. sayıda "Yeni Olgu"nun yazı karakteri ile ilgili yaptığınız çağrının sonucunu bildirmek istiyoruz. Yazı karakterimiz bir süre daha, şimdiki haliyle devam edecek. Bu konudaki önerilerinizi bekliyoruz.

5) Yurtlar konusundaki haber yazı, öykü, şiir-hatta gerekirse roman ve fotoroman-yayınlamaya devam edeceğiz. Yurtlardaki kötü koşulların düzeltilmesi gençliğin haklı bir talebidir. Baskıya girerken aldığımız son haber de bunu kanıtlıyor. Çemberlitaş Kız Öğrenci Yurdu'nda 21 arkadaşımız 20.5.1984 Pazar günü öğlen yemeğinden besin zehirlenmesine uğrayıp, Cerrahpaşa Hastahanesi'ne kaldırılmışlardır. Geçmiş olsun diyoruz.

YENİ OLGU'YU BİRLİKTE ÜRETİYORUZ/ÜRETECEĞİZ.

Yeni Olgu

YENİ OLGU
YIL: 3 YENİ DİZİ SAYI: 6
HAZİRAN 1984 150 TL.

SAHİBİ: GENAŞ
(Genç Basım Yayım Turizm Anonim Şirketi) Adına
Fatih Aksoy

Yazı İşleri Müdürü:
Kenan Halis Kızıldağ

Kapak Resmi:
"Çığlık" (Rölyef)
BİRCAN TOPALOĞLU

Teknik Büro:
İstanbul Yeni Olgu

Adres:
P.K. 60 K. Esat / ANKARA

P.K. 330 Sirkeci/İST

Abone Koşulları:
6 Aylık : 800 TL.
Yıllık : 1500 TL.
Yurtdışı : İki katı

İlan Koşulları:
Arka Kapak : 90.000 TL.
Kapak İçleri : 75.000 TL.
İç Tam : 60.000 TL.
1/2 : 30.000 TL.
Çeyrek : 20.000 TL.

Dağıtım:
GAMEDA

İÇİNDEKİLER

YURTLAR

Bornova Öğrenci Yurdu 5
AÖS: "Ya Bu Deveyi Güdersiniz" 7

EĞİTİM / ÜNİVERSİTE / SINAV

Beytepe Kampüsü Taşıma Sorunu 7
Çayır Çimen Geze Geze 11
Kimlere Kaldık 12
Üretken Üniversite Masalı 14
Eğitim Fakültesi Çıkmazı 16
Endüstri Mühendisliğine Eleştirel Bir Yaklaşım 17
Ege Üniversitesinden Alınan Har(a)ç 22
Prof Dr. Cevat Geray ile Konuştuk 23
Üniversite Tarihinde Gerici Akımlar 26
YÖK'ün Himayesinde Fakülteleşen Yüksek İslam Enstitülerinde Oynanan Oyunlar/I 34

AYIN İÇİNDEN

Nadir Nadi ile "Cumhuriyet"in 60 Yılı 8
Şahin Kaygun "Çevre/Sanat/İnsan Sempozyumu" 19
1.Ulusal Müzik Bilimleri Sempozyumu 58

ELEŞTİRİ / DENEME / İNCELEME

Sağda "İki" Yaklaşım 30
Gençliğin Alternatif Yönelişleri/I 36
Kendini Arayan Gençlik 38
Enstantanenin Bozuk Senkronu 40
Disko...Disko....Disko 42
İdeoloji Üzerine Bazı Eskizler/I 44
Bilim Teknolojisi Üzerine 46
Yarışma mı Şenlik mi? 51

SİNEMA

Sinema Günleri '84 52
Yerli "Aile" Filmlerinin Yeni Umudu 54
"Ateş Altında Faize Hücum" 56

OPERA / BALE

Opera ve Bale izleyicisi Değişiyor mu? 60

ŞİİR

'Ölü Kitap' Dolayısıyla 48
Ölçüt 4
Süreçte 21
Duvarın Dibi/ Seni Özledim/ Bir Dalga Olmalı 25
Fantastik Düş / Söze Dönmek 50

ÖYKÜ

Susuz Fidan 62
Birşeyler 64
Uyanış 65

KÖŞE

Abtülkadir 66

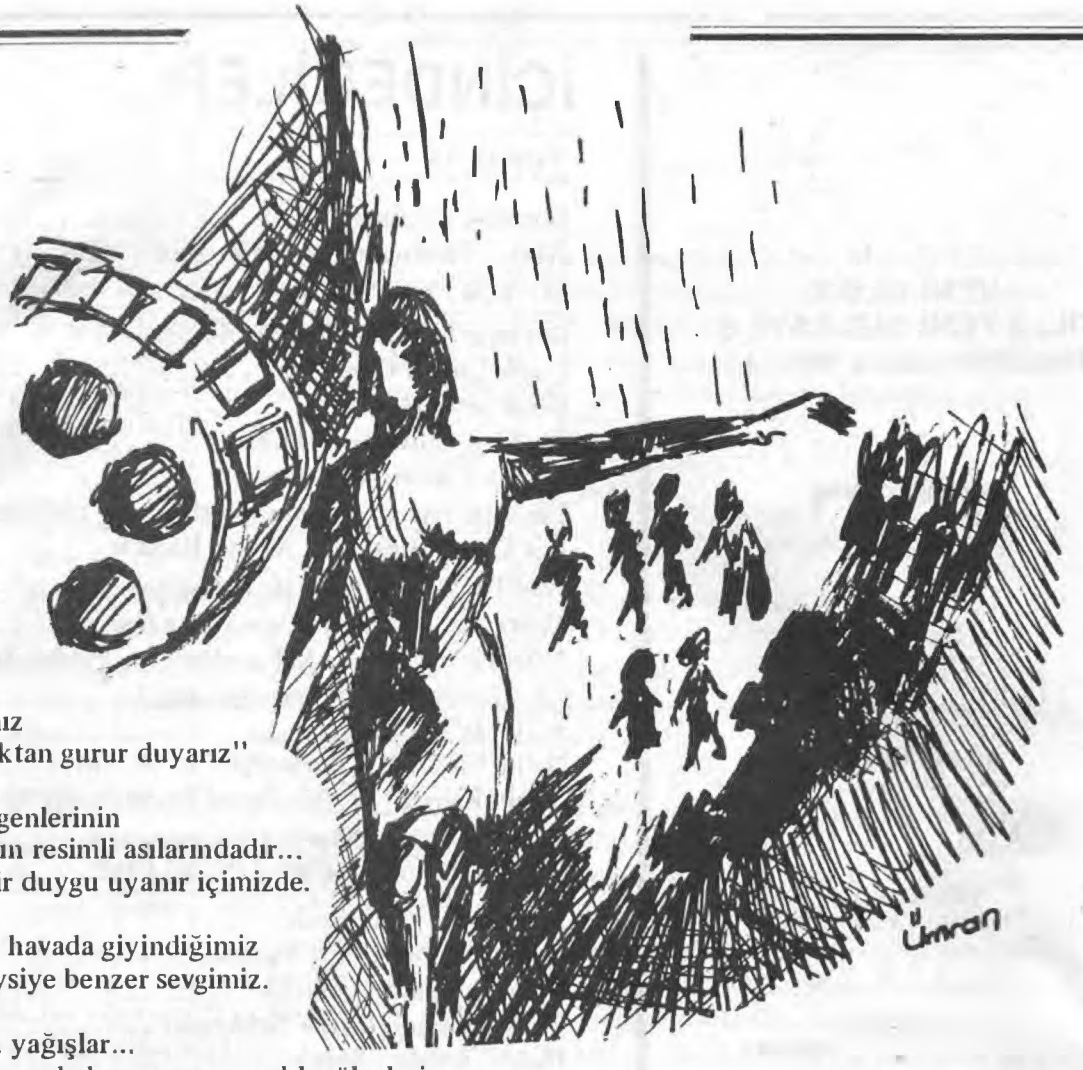

ÖLÇÜT

Bakışlarımız
"....sunmaktan gurur duyarız"
başlıklı
sinema sergenlerinin
çıplak kadın resimli asılarındadır...
Yabancı bir duygu uyanır içimizde.

Yağışlı bir havada giyindiğimiz
ince bir giysiye benzer sevgimiz.

Başlayınca yağışlar...
başlayınca perdeden yansıyan ışıklı gölgelerin
gözlerde düş görüntüleri
–yolsuz kadınların sıyırdıkları gibi üstündekileri–
sıyrılır yabancı duygular..
başlarız iki insan kaynaşmaya...

Öpüşürken...ah...
ıslanır ince giysin, yapışır bedenine:
kendini çıplak sanırsın
onca insan kalabalığının daldığı iğrenç görünçlerin
zavallı insanları kadar!
sarar üşüyen gönlünü utancın;

Okşar kulağımızı sesimiz:
"–Gidelim.."

Gideriz
tutkularımızı bırakıp kalktığımız yere.
çıkıp karanlığın içinden
çıkıp onca zevkin zamana kapaklanan gerçeğinden
gireriz sessizce:
–yüreğin suçlanmadığı bir düşünceler karmaşası
ve eğilmiş başların kararlılığa varışı–
ve yaşam, ve insan kalabalığı içine!...

METİN AYDEMİR

MAYIS 1984

BORNOVA ÖĞRENCİ YURDU

Ege Üniversitesinde 3500 kişinin zorunlu mekanı haline gelen BORNOVA ÖĞRENCİ YURDU YÖNETİCİLERİNE : Yönetiminizin olumlu faaliyetlerinin denizdeki kibrit çöpünden hiç bir farkı bulunmadığı B.Ö.Y de, olumlu şeylerden sözetmenin kibrit çöpüne hakarek sayılacağı inancındayız.

Yurdumuzda kapasitenin üzerinde öğrenci barındırıldığını ve bunların balık istifi gibi üst üste sıralandığı odaların anatomisini yapmaya gerek duymuyoruz. Ama insan sağlığının hiçe sayıldığı bu odalarda hergün ağır Karbondioksit ve mikroorganizma cenneti haline gelen bir atmosferi solumak zorunda kaldığımızı da belirtmek gerek. Eğer kibrit kutusu gibi yerlerde kapasitenin üzerinde öğrenci barındırmaya çalışıyorsanız, her katta yetmiş iki genç insanı sadece üç banyoda banyo yaptırmaya çalışıyorsanız insan sağlığından sözetenize gerek yoktur. Daha gelişme çağını tamamlamamış veya yeni tamamlamış genç insanların yıl boyunca sağlık kuruluşlarına taşındığı bir gerçekse, bunların çoğunu da yurt öğrencileri oluşturuyorsa bunu biraz düşünmek zorundayız. Bir kişinin grip olduğu bir odada bir kaç gün sonra on iki kişi de aynı hastalığa yakalanıyorsa olayın sağlık açısından ne kadar kritik bir öneme sahip olduğu gün gibi açıktadır. Bunun yanısıra acil durumlarda B.Ö.Y'de müdahaleyiyapacak doğru dürüst ne bir revir ne de görevli vardır. Ambulansı sorarsanız o göstermelik bile olsa yoktur.

İnsanları sürü gören bir anlayışta yönetmek...Kredi ve Yurtlar Kurumunun Yurt Yönetmeliğinin 7. maddesi aynen şöyle: *"Konser Sinema gibi sosyal toplantılara katılmak isteyen gruplar (enaz yirmi beş kişi olmak koşuluyla) başvuruları halinde başlarında nöbetçi bir memurun da görevlendirilmesiyle izin verilir. Memur görevlendirilmeyen hallerde üç öğrencinin sorumluluk almasıyla izin verilir."* Yani sürüyü toparlayın çobanı da ben vereyim ve gidin. Ne oluyor? Yurtlar dışında disiplini (:) sağlamakta yurt ilkeleri arasına mı giriyor? Her biri belirli kültür düzeyine erişmiş insanların başına birilerini koymak ta neyin nesi? Hiç olmazsa insanları sürü gören bu anlayışı bir derece eğitim kurumları olan yurtlarda uygulamaya kalkmayın. Bu anlayış zaten 20.yüz yılda tarihin arşivine atıldı. Gerçi vazgeçtik diyelim bu maddenin kaldırılmasından B.Ö.Y'da bu bile (7. madde) uygulanmıyor ki. Olay şöyle açıklanabilir. Kültürel faaliyetlerin sıfır olduğu B.Ö.Y'de öğrencilerin bu konudaki istekleri de "Makul" nedenlerle geri çevrilmektedir. Otuz öğrenci tarafından yurt müdürlüğüne 7. maddeye uygun bir dilekçe verildi. Ama sayın müdürümüz Kızların isimlerini çıkarın size izin vereyim" dedi. Burada bir yöneticinin ne kadar yasallık içinde bulunduğu açıktır. Bir yandan öğrencilerin üzerine her gün üst üste kurallar koyarsın sonra da mevcut kurallara uymazsınız. Peki kız öğrenciler ne olacak? Gerici bir anlayışla kız öğrencileri bu faaliyetlerden mahrum etmenin doğuracağı sonuçlar nedir? Bir tarafta kız öğrencilerin Üniversitelere başörtülü gelmesini yasaklayan ve onları topluma kazandırmaya çalışan (Laiklik anlayışıyla) bir uygulama, diğer yandan kız öğrencileri tüm faaliyetlerden mahrum edip "toplumdan soyutlama". Biz bunları düşünmesi gereken insanların yorumlamasına bırakıyoruz.

Sözü genel müdür Şahap Ar'ın da katıldığı bir şölen öncesi hummalı faaliyete getirmek istiyoruz. Sekiz aydır kurulmamış olan Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği korolarını yirmi gün içinde kurulması bizleri düşündürmektedir. Acaba bu kültürel faaliyetlere bir duyarlılıktan mı? Hayır! Olsa olsa belirli kişilere şirin görünmekten başka bir olay değildir. Öğrencileri sekiz ay bu faaliyetlerden mahrum bırakacaksınız sonra da yapay bir şekilde kuracaksınız. "İşte bizim T.H.M ve T.S.M korolarımız var, bir orkestramız var, gençlerimize tüm olanakları sağlıyoruz, yurdumuz şirin bir gençlik cenneti" diyerek mevkii düşkünlüğünüz için bir sıçrama tahtası yapıp belirli yerlere geleceksiniz.

Her biri ayrı ayrı bilim dallarında öğrenim gören insanlar olarak geniş bir kütüphaneye gereksinimiz var. Mekanı oldukça geniş bir kütüphanemiz var. Ancak bu kütüphaneyi dolduracak kitaplar hak getire.

Yahu ne çabuk ta unutmuşum bir de kantinlerimiz var. Bir tarafta yemeğini yemeye çalışan insanlar, bir tarafta televizyon, pinpon masası ve köşeye sıkıştırılmış iki de satranç masası...Hadi gelin bu ortam içinde kafanızı dinleyin...

Yemeklerin ne kadar kötü olduğunu anlatmaya gerek duymuyorum; daha önemli bir uygulama da şu : "Öğrenciler hangi gerekçeyle olursa olsun müzik aleti bulunduramaz kullanamaz." Ne olacak bu insanlar? İyi beslenemez, kültürel bir faaliyette bulunamaz, kütüphaneden yararlanamaz. Ya ne yapacaklar? Bir yandan Y.Ö.K'ün katı kurallarıyla okulda köşeye sıkıştırılacaklar, diğer yandan yurtta sistemli bir baskı mekanizmasıyla ezilecekler. Böylece şaşkınlar sınıfına aptallar yetiştirilecek, herşeye rağmen robot insanları piyasaya süreceksiniz. Ancak amaç aydın insanlar yetiştirmekse, bu tutum kesin olarak değişmelidir. Müzik aletleri kullanma sorunu ayrıca verilecek bir müzik odasıyla çözümlenebilir. "Eğer o flüt çalanı bulursam, alıp müsait bir yerine....." gibi bilimsel yaklaşımlarda bulunulamaz.

Yurtlarda öğrenciler tarafından tutulan gece nöbetlerinin nedeni ise, bize yurt idaresinin gece çıkacak sorunlardan öğrencileri sorumlu tutma eğilimidir. Yıllarca çeşitli kurumlarda uyguladığınız balta disiplinini öğrencilere uygulamak eğitimin sınırlarına girmez. Öğrenci psikolojisinden anlamayan başka kurumlarda uygulanan psikolojik tekniklerle uygulamayı gerçekleştirmek ne kadar doğrudur?Yurtlar bir anlamda eğitim kurumlarıdır, ancak öğrenci psikolojisinden anlayan yöneticilerin bulunması tek başına çözüm değildir. Asıl sorun özgürlükleri kısıtlayıcı yönetmeliklerdedir...

AÖS:

"Ya bu deveyi güdersiniz, ya bu diyardan gidersiniz. Bu diyardan gitmeyeceğinize göre bu deveyi güdeceksiniz."

(AÖS Müdürü Hüsüyin Özer'in 16 Mayıs'ta yaptığı konuşma)

M. Umut UTKU

Yeni Olgu Dergisinin 4. sayısında *"AÖS: ,Yasaktır Yurdu" başlıklı bir yazım* yayınlandı. Derginin yayınından sonra Kredi ve Yurtlar Kurumunun yoğun baskı ve *'ilgi"* lerine maruz kaldık. Aynı sayıda yazı ve şiirleri çıkan Güven Tuzkaya ve Gürsel Doğan adlı arkadaşlarım [illegible] yurtlarından atıldılar. Yurt-Kur yöneticileri bu arkadaşların *"lütuf ve nimetten mahrumiyetlerine"* karar verdikten sonra daha önce sergiledikleri iyi niyet örneklerinden hareketle, dergiye gayet *"iyi niyetli"* telefonlar ederek adresimi sordular. Barındığım yurtta Umut adındaki *"ib.. nin"* tespiti için Umut adındaki öğrenciler sorguya çekildi.

Bunlarla yetinmeyen yöneticiler, yurtlarda *"olağan olmayan"* olağan toplantılar yaptılar. Toplantılarda, gündemin I.maddesini yönetici sorunları yönetici sorunlarını ise Yeni Olgu'nun yayını oluşturuyordu. Söz konusu toplantıları yöneten Yurt-Kur/bölge müdürü Ethem Gözen, *"Yeni Olguyu paçavra, yayını ise dış mihrakların deklarasyonundan hareketle yapılmış kasıtlı bir yayın olarak"* niteledi.

AÖS'teki toplantıda yazıdan yer yer bölümler okuyarak hararetli bir yorumlamaya ve yalanlamaya girişen Gözen, yazımda yer alan yemek sorununa değinmeden geçerken, blok kapılarına asılan abuk-sabuk bildiriler ve AÖS'ün diğer yurtlara oranla sahip olduğu üstünlükler konusunda bana katılıyordu.

Yazımda *"öğrenci sorunlarının gündeme gelmesinin önündeki bir engel olarak, yönetıcilerin kaba tutumları ve bunun küfürler biçimindeki yansımasını"* anlatmıştım. Sayın bölge müdürü yazının bu bölümünü okurken bir askerlik anısını tazeliyor ve *"..birisinin karşısındakine it oğlu it demesiyle ne karşısındaki it olur, ne de babası.. Eğer size küfür ediliyorsa (ki Gözen, küfürü adeta bir iltifat olarak yorumluyor) bu olsa olsa bir dil sürçmesidir'* demekle hakareti aferin kazanmış gibi sineye çekmemizi öğütlemiş oluyordu.

Gözen ayrıca, Yeni Olgu'nun 3. ve 4. sayılarına yansıyan *"kat sorumluları"* olayını yadsıyor, öğrencileride bana yalan bilgiler vermekle suçluyordu. Yazının genel değerlendirmesini yapan Gözen, yukarıda da anlatılan *"dış mihraklar"* olayını Osmanlı tarihinden ilginç örneklerle süsledikten sonra *"bunlar (bizler kastediliyoruz) öküzün altında buzağı arıyorlar. Fakat biliyorsunuz ki öküzün altında buzağı yoktur. Öküzün altında şey'i (Burada utangaç bir el hareketi yapılıyor.) vardır."* tespitini de ekliyordu.

Çemberlitaş Kız Yurdunda yapılan toplantıda *"öğrenci ne kadar haklı olursa olsun, sonuçta yönetici haklıdır'* demekle yurtlardaki keyfi gerçekliği dile getiren Gözen, Vezneciler Kız Yurdundaki toplantıda da *"erkek arkadaşlarıyla yurdun kapısına kadar gelen kız öğrencileri birer fahişe buna göz yuman, müdüre hamını da kızlarını satan bir anne konumunda"* görüyordu. Sözü geçen toplantıda telefon sorununu gündeme getiren öğrencilere *"Ne yapalım, sizin müşterileriniz o kadar çok ki baş edemiyoruz'* diyor, yemekhane sahibinin aşırı kâr yaptığını belirten öğrencilere ise *"kantinci buraya sizin güzel yanağınız, kırmızı dudağınız için gelmedi. Tabi ki kâr yapacak"* demekle *"annelerin ve babaların kendilerine teslim ettikleri"* kendilerininde çağ dışı Osmanlı kafasıyla *"koruduklarını"* kız öğrencileri hangi konumda gördüklerini ve nasıl niteleidiklerini de göstermiş oluyordu.

Toplantılarda, yazı yazanların amaçlarının *"öğrenci anne ve babalarına 'yöneticiler çocuklarımızı faşist ve totaliter bir biçimde yönetiyorlar' dedirtmek olduğunu"* vurguluyan Gözen, sık sık askerlik ve ev anılarını tazeleyip çıkarımlarda bulundu. Gözen mevcut uygulamaların gerekliliğini söz konusu anılarla kanıtlamaya çalıştı.

Yazılanları yalanlama çabaları girla giderken, gelişmeler yazılanları doğruluyordu. Atatürk Öğrenci Sitesi'nde kat-ya da oba- sorumlularının isim ve fotoğraflarının yer aldığı kocaman liste Yeni Olgu'nun yayınından sonra telaşla kaldırılıyor, *"sorumluların uyarılarına riyayet ediniz"* biçimindeki idare imzalı duyurunun yerinde yeller esiyordu. Blok kapılarına asılan küfürlü duyurular kaldırılıyor, bloklara giriş yasağı 10-13 30 olarak değiştiriliyor, *"bloğu terk ediniz, elektrikleri söndürünüz"* biçimindeki, toplama kamplarını aratmayan duyuruların haftada yalnızca iki gün yapılmasına karar veriliyor, gece denetimleri yapılmıyor, toplantılarda konuşan öğrencilerin adları, blok ve yatak numaraları alınmıyordu... Özetle, kirli çamaşırların imhasına ya da rafa kaldırılmasına yol açan bunca değişiklik, bizi değil, yalanlama çabasına sarılanları yalanlıyordu.

"Kat sorumluları" olayındaki ayıplarını çaktırmadan (!) örtmeyi başaran AÖS yöneticileri, çok geçmeden ikinci bir pot kırıyorlardı. 27 Nisan Cuma günü AÖS'te yapılan şölene, öğrencilerin 6 aylık bir özveri sonucunda oluşturdukları üç ekibi (Bitlis, Muş-Varto, Siirt) *"sahnede sürpriz yapabilecekleri"* gerekçesiyle şölene almazlarken, ırkçıların iki gece süren süprizlerine de (önceden bildikleri halde) seyirci kalıyorlardı.

Şölende Antep yöresi halk oyunları ekibi gösteri sırasında kapatılan aşırı bir sağcı bir partinin amblemini (Üç Hilâl'i) kareografi olarak çiziyor, öğrenciler olayı protesto ederek salonu terk ederken, salonda bir grup öğrenci ise ambleme dakikalarca alkış tutuyordu. Olay sırasında gösteriyi seyreden AÖS müdürü Hüseyin Özer olay öncesi olacaklardan haberdar olduğu halde suç sayılan söz konusu fiili işleyenleri alkışlarken suçu protesto eden öğrencileri olay öncesi *"Bazı şeyler duydum, sizi uyarıyorum"* biçiminde tehdit etmiş, gösteriyi izlemeye zorlamıştı. Gösterinin sonuna doğru sahneye çıkan Kafkas ekibi *"Şeh Şâmil"* oyununu sergilerken sahnede "..Benim vatanımın sınırları Kars'ta başlayıp, Edirne de bitmez...Kızıl bir kurşun yedim/yaralıyam a dostlar.." dizelelerinin yer aldığı bir şiir okunuyor, doğal olarak vurt yöneticileri buna da seyirci kalıyorlardı. Aynı gösteri ikinci gün de tekrarlanıyor, ancak bu kez tepkilerden çekinen yöneticiler ve onların kanat gerdikleri üç Hilâl'i çizmiyorlardı /çizdirilmiyordu Gösterilerden sonra gelen ya da gelmesi muhtemel olan tepkilerden tedirgin olan yöneticiler, geleneksel ayıp örtme mekanizmalarını işletiyorlar, bölge çapında tüm kültürel ve sosyal faaliyetleri durduruyorlardı. Suçu *"gövde gösterisiyle"* ilgisi olmayan diğer yurtlardaki

öğrencilerin kültürel etkinliklerini durdurarak geçiştiren yöneticiler, (kendileride dahil) gerçek suçluları 12 Mayıs pazar günü yapılan *"Yurt-Kur'* gençlik şöleninde tekrar alkışa sunuyorlardı.

Yurt yöneticilerini tedirgin eden nokta, Türkiye'de öteden beri süregelen ve son dönemlerde yoğunluk kazanan *'sürü"* politikasının sarsılmaya başlaması noktasıydı. Bunca kuru gürültünün arkasında yatan neden, gençliğin dönemlere özgü yapay edilgenlik kabuğunu parçalamaya başlamasından duyulan tedirginlikti. Tek tip torna insanı yetiştirmeye çabalayan yöneticiler, binlerce öğrencinin yenilmeyecek yemekleri yemek zorunda bırakıldığı, yatak, terlik-dolap yönetmelikleriyle genç insanların hiçlendiği, kurallarla söz, sözcük ve davranışların sınırlandırıldığı, insanın insana gereksindiği bir ortamda insanı insandan saklayan bir anlayışın egemen olduğu yurtlarda, onbinlerin *"sürü"* olmayı sürdüreceklerini sanmaları onları korkunç bir yanılgıya sürükledi. Yanılmak zorundalar ve yanılacaklar. Çünkü insanlar bilinçli olarak düşünürler ve edimleriyle çevrelerini değiştirirler, dönüşümler yaparlar. Tersi durumda yalnızca tabi olan insan (Hayvan) yetiştirmek yalnızca devlet üretme çitfliklerinde olasıdır.

Türkiye'de her devinimin arkasında gizli örgüt arama çabası eski fakat eski olduğu kadar da kullanışlı bir çabadır. Sorunları ve sorunların çözümünü geçiştirmek için sıkça başvurulan bu basit gerekçeli yöntem en basit olaylarda bile kullanılıyor. Yaşadığım ortamı ve bu ortamla ilgili sorunları yazdığım için *"dış mihraklar"* ın aleti olmakla suçlandım. Fakat demokrasi düşmanlığı silahını kullanarak demokrasi düşmanlarıyla mücadele edilmeyeceğinin bilincinde olan bir kişi olarak Demokrasiye karşı Demokles kılıcını sallayan elin sonuçta *"dış mihraklara"* yarayacağını iddia ediyor, aynı suçlamayı (ama nesnel dayanaklarıyla) beni *"dış mihrakların"* aleti olmakla suçlayan yöneticilere yöneltiyorum.

Belirtmek istediğim son bir nokta da yöneticilerin askerlik yaşantısı ile sivil yaşantı arasında net bir farklılığın olduğunun bilincinde olmaları gerektiğidir. Koşullar gereği her iki yaşantı biçimi ve ortamı arasında taban tabana zıt farklılıklar vardır. Bu nedenle sivil yaşamın somut olayı askeri yaşamın kurallarına ve gereklerine göre çözülmez. Bir önceki yaşam diliminin deneyimlerinden yararlanılarak çıkarımlar yapılmaz. Öte yandan bunun bilinçli olarak yapıldığı (*"sürü"* politikası gereği) noktasını da belirtmek istiyorum.

Beytepe'nin Ulaşım Sorunu

U. Hüseyin KURU

Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü'nde okuyanlar için sabah herkes gibi başlıyor ama farklı bitiyor. Sabah 8.30 da Tunus caddesinden ya da Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesinden geçenler her gün aynı görüntü ile karşılaşırlar : Etdafa dağılmış yüzlerce öğrenci uzaktan bir otobüs görünce dalgalar halinde koşuşanlar, düşenler, kalkanlar, otobüsleri öğrencilerin üzerine süren şöförler, Beytepe'ye biran önce varmak için yanındaki arkadaşlarını ezen (bazen de otobüslerin kapılarını kıran) öğrenciler ve her sabah bu görüntünün çizilmesine yardımcı olan okul idaresi.

Bundan 5 6 yıl öncesinde de varolan Beytepe'nin otobüs servisleri sorunu, bazı dönemler çözülür gibi olmuş. Örneğin 1979-80 döneminde, okulda siyasal hareketlenmenin artığı günler *'gruplaşmalar olur'* kaygısı ile öğrencinin şehre inmesi özendirilmek istenmiş: Her saat başı düzenli olarak kalkan, hiçbir Beytepe'linin düşleyemeyeceği sayıda bomboş otobüs durakta öğrenci bekliyor! *'Halledildi'* denilen sorunlar özellikle 1981 den başlayarak artan öğrenci sayısıyla birlikte tekrar ortaya çıkmış. Geçmişteki örnekleri başarısızlıkla sonuçlanmış *'yeni öğretim yasası'* yeni dönemle birlikte Beytepe'ye bir çok yeni öğrenci getirirken nedense okul idaresinin aklına otobüs ve yemekhane sayısını azlatmayı getirmiş.

10 Mayıs Perşembe günü ODTÜ Kimya Fakültesi 4. sınıf öğrencisi MELİH YURTTUTAN'ın Beytepe servis otobüsünün altında kalarak ölmesiyle *"otobüs sorunu"* daha bir ciddi hal aldı. Okul idaresi ise, bundan birkaç ay önce kendilerine iletilen *"otobüs sorunu ve hayati tehlikeleri"* içerikli öğrenci dilekçelerine gösterdiği duyarsızlığı bugünlerde de gösterdi. Diğer taraftan, öğrencilerin bu *"ciddi hal"* karşısındaki tepkileri *"bugün onun başına gelenler yarın benim başıma da gelebilir"* mantığından yola çıkmaktaydı. Şimdi, biz burada Beytepe'li arkadaşlara şöyle seslenmek istiyoruz: Şöför, otobüsü, duraktaki kalabalığın üzerine sürmekten çekinmiyorsa, bu olay, bizim yarım-metrelik bir kapıdan 10 kişi geçmeye çalışmamızdan (ki tanrı aşkına, şöförün koltuğundan nasıl göründüğümüzü bir düşleyin) otobüs dahi durmadan kapısını açarak, arkadaşlarımızın hayatını hiçe saymamızdan ayrı düşünülmemeli. Durum bu olunca *"hain şöför"* yeterli bir açıklama tarzı olmuyor demektir.

Toplumsal yaşamın tüm gözeneklerinde olduğu gibi üniversitemizde de (bireyselliğin körüklendiği) hızlı bir çöküşün yaşanmakta olduğu hepimizce malum....Bu sürece bilinçle karşı koymaya tarafımızdan yetkilendirilmiş mekanizmalar da artık yok....
Karşı koyuşlarımız kendiliğinden ve böylece tepkisel. Nedenlerimiz ne kadar insani temellerle ilgiliyse tepkiler o kadar kızgın. Sanki nedenin herkes tarafından teyid edilecek *"el insaf"* ile (ki bunun bir yanılsama olduğu açık) otoritenin affediciliğine sığınmak mümkünmüş gibi.

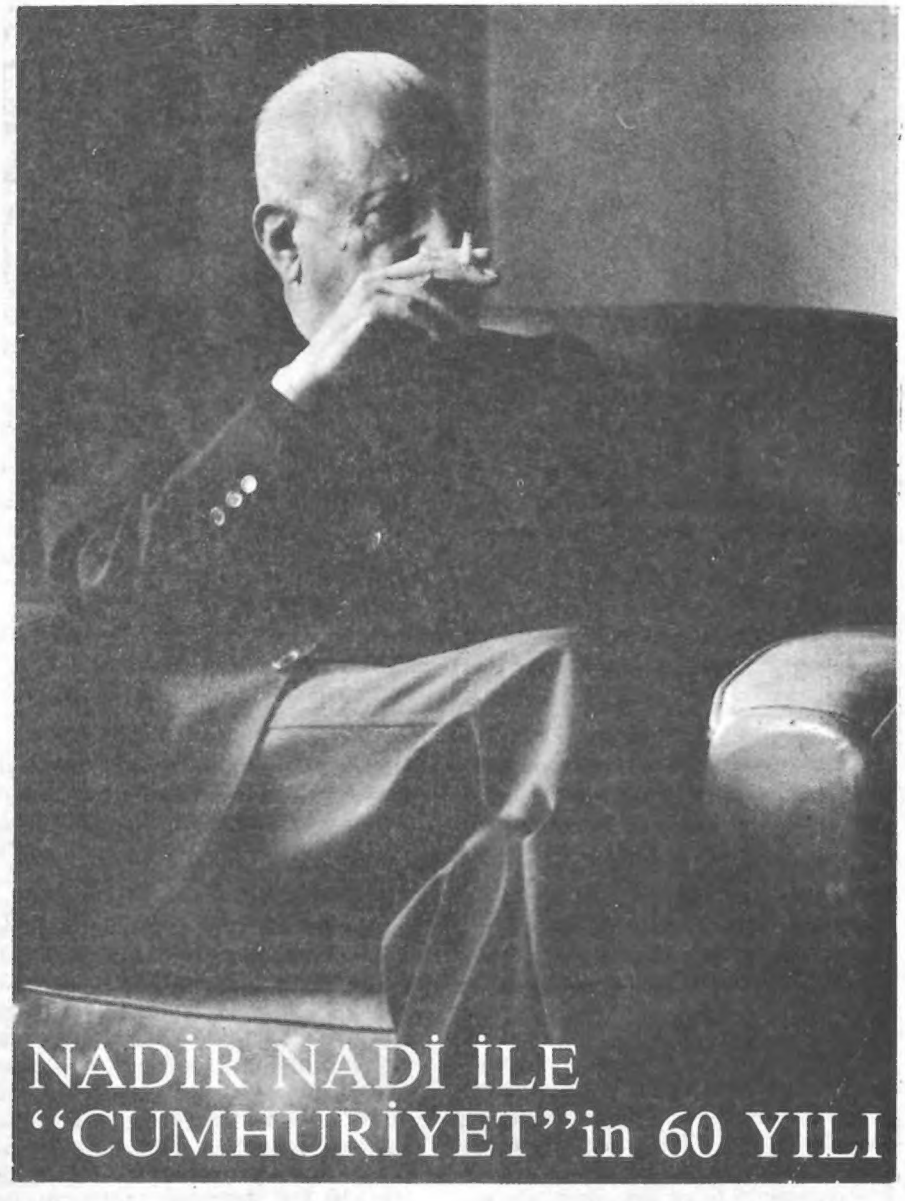

NADİR NADİ İLE "CUMHURİYET"in 60 YILI

Röportaj:
M.HALDUN ÇUBUKCU

Fotoğraflar: ELİF ERİM.

- 'Fikir gazeteciliği' ya da benzeri bir tanımlama, Cumhuriyet'in Türk basınındaki kendine özgü yeri açıklayabiliyor. Ve bu olay geçtiğimiz günlerde 60 yılını tamamladı. Bu noktada geldiğiniz aşamayı, konumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

N.Nadi - Cumhuriyet Gazetesi ilk nüshasındabelirttiği gibi gerçek demokrasiyi, Halkın, halk tarafından, halk için yönetilmesi olarak gördü, bunu savundu. Ancak bu üç, beş, altmış yılda gerçekleşebilecek bir olay değil. Bu ilke gerçek demokraside sorunlar hiç eksik olmayıp sürecek de demektir. Bugün de aynı ilkeler doğrultusunda aynı çabayı harcıyoruz.

1919'la birlikte, hem işgalcilere hem de İstanbul Hükümetine karşı Ankara'da ulusal hareket başlatılıyor. Yunus Nadi'nin Ankara *'ya geçmesini anlatır mısınız?*

N.Nadi - Babam son Osmanlı Meclisinde mebustu. İngilizler 16 Mart'ta İstanbul'u işgal edince, Atatürk "Bu şartlar altında bağımsız meclis olamaz, Ankara'ya gelin, meclisi burada toplayalım" dedi. Memleket mahvolmuş, işgal altında. Çağrıya Osmanlı mebuslarından bir kısmı uyarak gitti. Babam ise yalnızca kendi değil, gazetesini de götürdü. Daha sonra da biz Ankara'ya gittik.

Bir şeyi unutmam. Daha babam Ankara'ya gitmemişti. Damat Ferit'e bağlı polisler geldi babamı aramaya. Evi didik, didik aradılar dolapları döktüler. Babam büyükce bir sandık içinde gizlenmişti. Annem de sandığın üzerinde oturmuştu. Polisler içine bakamadılar. Kapıda içlerinden biri, bir şey söylemeden elleriyle 'Ne yapalım, istemezdik" gibilerden bir hareket yaptı.

- Yunus Nadi'yi Ankara'ya çeken, gazetesini orda çıkarmasını sağlayan nedir?

N. Nadi - Ankara'da Yunus Nadi'yi cezbeden, memleketin kurtulması inancı, azmiydi. Zafere kadar, hatta Cumhuriyet'in ilanına kadar kaldı orada. O zaman kırk yaşlarındaydı. İnançlıydı. Sonuna dek götürmeye azmetti. Nitekim savaş sırasında Yunanlılar, Ankara'yı tehdit edince, "Yenigün" de Kayseri'ye taşındı. Afyon çarpışmalarının sonuna kadar orda çıktı.

- Ankara, "Yenigün" den, genel olarak da basından ne bekliyor, neyi umuyordu. "Yenigün" bu işlevi yerine getirebildi mi?

N.Nadi - Atatürk, "Yenigün" den, Anadolu'daki ve İstanbul'daki basından Milli Mücadele ruhunu ayakkta tutmak, kesin zafere inandırmak istiyor, bekliyordu. Gerçi "Yenigün" çok az basıyordu ama etkiliydi. Okunurdu. İstanbul basını içinde de yurtseverler vardı. Büyük çoğunluğu Anadolu'yu tutar, Ankara'nın mücadelesini desteklerdi. Padişaha bağlı olup, Ankara'yı kötüleyenler de vardı. "Peyamı Sabah" ve Ali Kemal, "Alemdar'. da R. Cemal, "Aydede'. ve Refik Halit bunların başta gelenleriydi.

- Hem Ankara, hem Mustafa Kemal, hem de "Yenigün" zorlu günleri atlatarak zafere ulaşıyor. Cumhuriyet ilan ediliyor. Ve "Yenigün", Cumhuriyet Gazetesi oluyor. Bunun getirdiği neydi, Mustafa Kemal ne beklemişti bundan?

N.Nadi - Bir anımı anlatayım. Ben "Yenigün" ü çok iyi biliyorum. Fikirlerini severdim, yaklaşımlarını severdim. Zaferde, "'Yenigün" ün de payı var diye düşünürdüm. "Yenigün" ün, "Yenigün" olarak İstanbul'a gelmesini tercih ederdim. Hatta babama da söyledim. Babam ise Cumhuriyet olacak dedi. Atatürk öyle istemiş. Atatürk ile beraber karar vermişler. Ben o zaman bunu yadırgadım. Cumhuriyet ne de olsa normal bir rejim. Fakat "Yenigün" daha cazip geliyor. Halbuki, sonradan anladım ki, onlar haklıymış. Cumhuriyet eni bir rejimdi, devrimdi. Tam manasıyla. Fransız Devrimi gibi bir devrimdi ki, devamını hala görüyorduk, geri kalmış memleketlerde... Cezayir savaşında yurtseverlerin göğsünden Atatürk resmi çıkardı. Cumhuriyet'i, o fikri yaymaları bakımından çok haklı olduklarını sonradan anladım. Görüyorsunuz ki, bugün bile, o fikre karşı çıkanlar var aramızda.

- Mustafa Kemal'le birlikte Cumhuriyet'de iktidara geçti gibi bir saptama yapabilir miyiz? Bir iktidara geçme, en azından Atatürk'ün sözcüsü olma durumunda mıydı Cumhuriyet?

N. Nadi - Atatürk'ün sözcüsü durumunda değildi. Kendisi bağımsızdı. Gerektiği zaman tenkitlerini yapardı.

- Dana sonra Cumhuriyet reformları başlıyor. Gazeteyi en çok ilgilendiren de dildeki değişim, yazı reformu olsa gerek. Arap harfleri terkediliyor. Latin harfleri benimseniyor. Ancak okurlar Arap harflerine alışmış...

N. Nadi - Öyle...

- Fakat Atatürk radikal bir tutum içimde, bir an önce değişimi zorunlu görüyor. Okurları ve Cumhuriyet'i nasıl etkiledi bu?

N. Nadi - Bir defa pek çok insan, memleketin ileri gelenleri, yazı devriminin kısa zamanda olamayacağı kanısındaydılar. İçlerinde en iyimserleri 8 8-10 yıl gibi bir zaman parçasından sözediyorlardı. Atatürk aceleci adamdı, sanki kısa ömürlü olduğunu biliyormuş gibi. "Bu ya iki ayda olur, ya hiç olmaz" diyor. Yavaş, yavaş yapılmasında direnenler, çeşitli gerekçeler getiriyor.. "Yarısı eski harfle, yarısı yeni harfle çıksın'. falan diyorlar. Atatürk ise "Öyle yaparsanız herkes eskiyi okur, yeniyi kimse okumaz" diyor. Ve bu iş bir kaç ay içinde oldu.

- Peki bu değişiklik okur açısından Cumhuriyet'e ne kaybettirdi, ya da ne kazandırdı?

N. Nadi - Kaybettirdi evvela... Satış düşmüştü. Fakat yavaş, yavaş yeni yetişen nesiller bunu telafi ettiler. Şunu da söyleyeyim ki, eski harfler dediğimizi memleketin yüzde doksanı bilmezdi. Onun için büyük bir kayıp olmadı, yavaş yavaş yetişen yeni kuşaklar onu bol bol yerine getirdi. Şimdi 700 - 800 bin satışlı gazeteler var. O zaman 7 - 8 bin satardı gazeteler.

- Atatürk döneminde Cumhuriyet hangi noktalardıydı? Rahat mıydı? Düşünce özgürlüğü, basın özgürlüğü, gerçi tek parti...

N. Nadi - Cumhuriyet Gazetesi Atatürk'ün yaşamı boyunca, 1924'ten, 1938'e kadar her bakımdan en parlak günlerini yaşamıştır. Savunduğu fikirler zaten Atatürk'ün geliştirdiği fikirlerdi. O günlerde, bir ara gazete çok zor durumda kalmış ve Atatürk, İş Bankasındaki hesabından yüzbin lira, faizsiz olarak verdirtmiş. Eğer babam Atatürk'ten önce ölseydi belki hiç istenmeyecekti. Atatürk ölünce öğrendim ki, borcumuz varmış, hemen verdik.

Atatürk ün ölümüyle Cumhuriyet gazetesi için, genelde de ülke için temel değişiklikler ne oluyordu? İsmet Paşa, halef olarak sizi rahat ettirebilecek miydi? Beklentileriniz, endişeleriniz neydi?

N.Nadi - Endişemiz yoktu tabi. Fakat, fikir özüğrlüğünü savunuyorduk. Bu sıra 1939'da savaş başladı. İngiliz ve Fransızlarla ittifakımız imzalandı. 1940'ta Hitler, Fransa"ya saldırdı... Oraya saldırıyor, buraya saldırıyor, nereye saldırırsa ele geçiriyor. O zamanlar, bir gazeteci grubu olarak bizi İngiltere'ye çağırdılar. Hüseyin Cahit bey, Necmettin Sadak bey, Falih Rıfkı bey, Asım Us bey, Zekeriya Sertel'de vardı, kalktık gittik. O hengameyi yakından gördük. En gençleri benim içlerinde, her şey çocuk oyuncağı gibi geliyor, hoşuma gidiyor hatta... Bu telaşlar filan. Ama bizimkiler, özellikle Hüseyin Cahit bey ve diğerleri, ödleri kopuyor, teleksin başından ayrılmıyorlar... Hitler şurasını aldı, burasını aldı. Almanlar ilerliyor... Paris boşaltılıyor... bunlar heyecan içinde Ben "Niye korkuyorsunuz, ne var düşünecek filan" diyorum. Yanakları kızarıyor sinirden. Böyle geçti, ülkeye döndük. Savaş aynı şekilde devam ediyor. Baktım, hepsi başladılar Hitler'e saldırmaya... İşte Hitler, yıkılacaktır, şudur, budur... Yahu daha iki hafta önce orada kıyameti koparıyordunuz, korkuyordunuz, şimdi nedir bu? Onun üzerine bir yazı yazdım. "Bu bizim savaşımız değildir. Bunun içinde bizim yerimiz yoktur." dedim. Bırakın adamı, biraz da Versay'ın intikamını alıyor, demeye getirdim.

- Çok yankı yaptıherhalde?

N. Nadi - Çok yankı yaptı. Aleyhte yankı yaptı, yani bana kızdılar...

- Nazi taraftarı olarak nitelendirildiniz, yanılmıyorsam?

N. Nadi - İşte adım oradan çıktı. Halbuki benim maksadım, Türkiye'yi savaş dışında tutmaya çalışmaktı. Nitekim İngilizlerle, Fransız larla yapılan anlaşmaya karşı üç ay sonra Hitler'le, adem-i tevacüz paktı, yani saldırmazlık paktı imzaladık.Ötekiyle çelişiyordu.

- Savaş başladığı zaman Babı Ali'nin görüntüsü neydi, hangi gazeteler kimden yanaydı? Cumhuriyet'in tutumu neydi?

N. Nadi - Cumhuriyet savaş dışı kalmamızı isteyen bir yayın yapıyordu. İçerisinde gerçi bazı aşırı arkadaşlar vardı, Peyami Safa gibi, emekli general H. H. Emir Erkilet gibi, O'da birazfazla Alman hayranıydı. Bunların dışında genelde normal çizgimizi yürütüyorduk. Nitekim, savaşın gidişi değişince Almanya yenilmeye başlayınca, Cumhuriyet'te rahatlıkla durumu olduğu gibi yansıttı.

- İlk kez 1940'ta mı kapatıldı Cumhuriyet? İsmet Paşa, Yunus Nadi Beyi Ankara garında....

N. Nadi - Azarlıyor...

- Sert davranıyor....

N. Nadi - Öyle...

- Siz de bu davranışı kınayan bir yazı yazıyorsunuz, bunun üzerine Cumhuriyet kapatılıyor.

n. Nadi - Kapatıldı, üç ay kapatıldı.

- İlk kez mi oluyordu bu nasıl etkiledi Cumhuriyet'i?

N. Nadi - Zannedersem Atatürk zamanında da bir, iki kez kapatıldı. Kısa bir süre 8-10 gün.. Ama bir çok gazetelerle birlikte. Tabi, Atatürk'ün haberi yoktu, karışmazdı böyle şeylere. Ama esaslı kapatma odur. Üç ay kapatıldı.

- Savaş bitip, Almanya yenilince, 1945 ve sonrası sizdeki ve geneldeki değişiklikler ne oluyordu?

N. Nadi - Ben de hiç bir şey değişmedi. Hatta ben başlatılan demokrasi hareketinin erken olduğuna inanıyordum. Çünkü Atatürk'ün yaptığı devrimler henüz pek tutmamıştı. Mamafih, Cumhuriyet olarak demokrasiyi, demokratik hareketi destekledim. Zaten görevimizdi. Ama ben şahsen bunun böyle kolay kolay gerçekleştirileceğine pek inanmıyordum. Girdik işin içine. İlk defa ezanın Arapca okunmasına müsade etmekle başladı, gericilik hareketi. Demokrat Parti kuruldu. Ben oradan bağımsız olarak milletvekili oldum. Celal Bayar'ı Atatürk'ün fikirlerini savunacak bir adam zannediyordum. Olmadı maalesef. İşte böyle, ezandır dediler Ramazanda oruç tutmaktı.. lokantalar kapatılsın dediler. Böylece çorap söküğü gibi gitti.

- Ama gericilik, Milli Şef, tek parti yönetiminin son yıllarında da ağır basmıyor muydu?

N. Nadi - Öyle.... Zannedersem İsmet Paşa, bu demokratik rejimden bazı ödünler vermek suretiyle CHP'nin iktidarda kalacağı düşüncesine kapıldı. Onun için bunlara gözyumdu. Mesela, Köy Enstitülerini kapatırsa, daha fazla oy alacağını sandı. Halbuki aldanıyordu. Köy Enstitüleri yön değiştirdi evvela, sonra kapatıldı. Ezandı şuydu, buydu derken memleket bugünkü hale geldi.

- Neydi bağımsız da olsa sizi Demokrat Parti listesine götüren inanç, gerçekten demokrasi başlangıcı mı?

N. Nadi - Hayır, demokrasi başlangıcı olarak değilde.. Daha ziyade masa başında oturup, yazıyorum fakat memleketin durumunu yakından görmüyorum. Yakından göreyim, insanlarla konuşayım, meclisin nasıl çalıştığını izleyeyim düşüncesiyle mebus oldum. Ama daha ilk aylarda düş kırıklığına uğradım.

- Kaç dönem Milletvekilliği yaptınız?

N. Nadi - D.P. zamanın da iki dönem, 27 Mayıs'tan sonra da senatör olarak, bir, bir buçuk dönem filan.

- Peki, D.P'nin özellikle son döneminde, yoğun bir anti-demokrasi rüzgarı estiriliyor. Basın üzerinde sansür yoğun..

N. Nadi - Sansür uygulanmadı..

- 28 - 29 Nisan'da haberler....

N. Nadi - Haaa, o zaman sıkıyönetim ilan edildi. Sıkıyönetim de epeyce baskı gördük, karikatüristimiz Ali Ulvi'yi tutukladılar. Ama 27 Mayıs olunca bir süre rahat ettik. Ondan sonra gene başladı.

- 27 Mayıs'ta ne hissettiniz?

N. Nadi - Çok sevindim. Hem gazeteci olarak, hem Nadir Nadi olarak çok sevindim. Aydınlık yarınlara gideceğimiz kanısı kuvvetlendi, fakat bu da kısa sürdü.

- 1961 Anayasa'sıyla gerçekten özgürlük, demokrasi dönemi açılıyor muydu?

N. Nadi - Açılmak istendi ve açıldı, fakat dejenere oldu. Bizim en büyük talihsizliğimiz hep Atatürk devrimlerinden uzaklaşmak oldu. Oy almak için ödün vermek gerekti. Kız çocukları okula gitmesin, mesela..., hatta bunu önerenler arasında Sorbon'da okumuş arkadaşlar vardı. Atatürk Devrimlerini hırpaladılar, içinde çıkamaz hale geldik.

- 27 Mayıs'la birlikte kaygılarınız da var mıydı? Ordu ilk defa müdahale ediyordu. Bu yönde bir endişeniz oldu mu?

N. Nadi - Olmadı. 27 Mayıs'tan sonra ne geldi? 12 Mart. Hatta, yine çok sevindim. Fakat birkaç gün sonra anlaşıldı ki, 27 Mayıs'la ilgisi yoktur. Yine düş kırıklığına uğradım.

- 12 Mart'ta Cumhuriyet kapatıldı..

N. Nadi - 12 Mart'ta da kapatıldı, 12 Eylül'de de.

- 12 Mart'ta siz Cumhuriyet'in başından ayrılıyorsunuz... Neydi sizi buna zorluyan koşullar?

N. Nadi - Ortakların arasında çekinenler oldu. Gazete ikide bir kapatılıyor. Fazla sola kaçıyor dendi. Nihayet bir aile şirketidir. Bende bir süre bırakmak zorunda kaldım. Fakat gazetenin tirajı düştü, yürümedi. Talihsiz bir dönem geçirdi. Sonra yine bana rica ettiler, geldim.

- Cumhuriyet'in Türk basınında, belki de fikir gazetesi olma konumundan gelen bir ağırlığı, değişik bir konumu var. Okurlarıyla yakın bir diyalogu var. Örneğin 12 Mart'ta yüzbini geçkin satıştan, otuz bine düşüyor... Bunu neye bağlıyorsunuz?

N. Nadi - Bu, benim gitmemden, yönetim değişikliğinden sonra oldu. Bu okurların medeni seviyelerinin de bir göstergesiydi. Hatta, ben, otuz bin satışı bile çok buluyorum. On bine, beş bine düşmeliydi..

- Hem gazete sahibi, hem başyazar olarak, okurlarınızla diyaloğunuz nasıl?

N. Nadi - Diğer Cumhuriyet yazarlarınınki gibi. Şimdi yaşlandım tabi, eskisi gibiyazamıyorum ama bana da tepkiler geliyor. Geçenlerde bir yazı yazdım, vicdan özgürlüğü konusunda.. İlkokuldaki çocuklara bir takım sorular soruyorlarmış ki bumüspet ilim kafasıyla bağdaşmıyor. Peygamberle ilgili. "Mutluluk nedir" diyorlar "Tanrının buyruklarını yerine getirmek' miş.. Mutluluk çok değişik bir şeydir değil mi? Kaskatı mutluluk olmaz. Kişinin yaradılışına göre değişir. Bunu yazdım, yirmi tane mektup aldım belki, üçü filan benle beraber, diğerleri karşı. Beni 'dinsizlikle' suçluyorlar. Ki laik bir devlette kimse, kimsenin dinine karışmaz. Hatta dinsizlik propagandası yapılabilir. Tarihten gelme bir bağnazlık var, henüz yırtamadık.

- Ama bunlar gerçekten Cumhuriyet okuru mu?

N.Nadi. - O yazıyı beğenmeyip de başkalarına yazdırtanlar... Onu da söylüyorlar. Galiba sizde aynı kanıdasınız.

- Şu an Babıalı'de tek meslekten gelme gazete sahibisiniz. Aynı zamanda başyazarsınız. Eski kuşak gazetecilik anlayışı da değişti. Bu değişiklik sizi nasıl etkiliyor?

N. Nadi - Eskiden her yazar istediği konuya değinirdi. Şimdi uzmanlaşma dönemi başladı ki, bence olumlu bir şey bu. İktisattan anlayan iktisat yazıları yazıyor. Dış politikadan anlayan dış politika yazıyor. Ben daha çok sosyal konuları yazıyorum. Ekonomiye filan pek karışmam. Çünkü "aklım ermez!"

- En sonunda siz "Ben Atatürkçü değilim" diye....

N. Nadi - Bir kitap yazdım...

- .... diye bir kitap yazdınız, ama kime seslendiğiniz, niye seslendiğiniz açısından netti. Sizi bu noktaya getiren neydi?

N. Nadi - Yönetimlerin tutumu. Şimdi efendim, evvelden Rauf bey, mesela; Atatürk'ün arkadaşı, Kazım Karabekir Paşa, Atatürk'ün arkadaşı. Bunlar Atatürk'ün tuttuğu yolu idrak edememişler, karşı çıkmışlar ama açıkça karşı çıkmışlar. Şimdi, adam "Ben Atatürkçüyüm" diyor, Kazım Karabekir'den on defa daha geri. "Ben Atatürkçüyüm" diyor, Rauf Beyin yapmadığını yapıyor... Bu bir zihniyet meselesi. Benim beğenmediğim bir zihniyet. Ama zihniyettir. Saygı duyarım. Rauf bey "Padişahlığın kaldırılmasına karşıyım" diyor. Bu bir fikirdir. Doğru değil ama bir fikirdir. Ben buna saygı duyarım. Ama "Ben Atatürkçüyüm, Cumhuriyetciyim" diyor, arkasından kimsenin cesaret edemeyeceği şeyleri, gericiliği savunuyor. Vahdettin'i, Abdülhamit'i göklere çıkarıyor.

- Peki, bunlar Atatürk'ün zorla kabul ettirmesine tepki mi?

N. Nadi - İhtilal diyoruz, yani devrim dediğimiz olay öyle pek "aman, buyrun oylarınızı verin, yapalım" diye olmaz. Elbetteki bir zorlama olacak. Atatürk'te vardı bu, devrim yapmış adamdı. O zaman referandum yapsa, halkın belki yüzde sekseni padişahı isterdi.

- Sonuçta, bugün Cumhuriyet'in varmış olduğu noktada nelerin mutluluğunu yaşıyor, neler hissediyorsunuz?

N. Nadi - Atatürk'ün yolundan ayrılmış olmamızı üzüntüyle karşılıyorum. Ama görevini yapmış bir insan olarak vicdan rahatlığını da hissediyorum.

çayır çimen geze geze...

Orhan YİĞİT

Öğrenci mekânları sebze-meyve gibidir, mevsimden mevsime değişir.

Örneğin, sonbahar hüzün mevsimidir. 'Birahanelerde" sızlanmaya yarar. Kış, yağmur-çamur mevsimidir, kar mevsimidir. "Kahvehanelerde ' pinekleyebilir king, okey, altmışaltı çevirebilirsiniz.

Ya ilkbaharda?.

İlkbaharda bir yere kapanmak, orada kış nasırlatmak olası mıdır?

Ortalık günlük güneşlik iken...gök masmavi iken...

Her taraf yeşillik...ağaçlar rengârenk...Söylesenize, olası mıdır bir yere kapanmak?.

Yoo, hemen:

"Hâşâ!", 'Olur mu öyle şey!", "Yazdıysa bozsun!"... diye velveleye vermeyin ortalığı.

Bal gibi de olası işte !...

Çünkü ilkbahar, aynı zamanda "ikinci ara sınavlar ve bitirme sınavları" anlamına da gelir. Ama eğer dersinizi çalışıp, efendi efendi sınavınıza da girdiyseniz, baharın tadını çıkarmak üzere çayırlara çimenlere koşabilirsiniz.

Buna karşın, "Bu güzel havada ders mi yapılır, yahu?" deyip, soluğu çimlerin üzerinde alma olanağınız da var. Ancak bu, "mahvolduğunuz" anlamına gelir. Ama siz gene de, üzülmeyiniz zaten Orhan Veli'yi de "bu güzel havalar" mahvetmemiş miydi?..

Uzun lafın kısası, ilkbaharın mekânları da, "çayırlar ve çimenler" dir. Benim amacım da, sizlere, çayır çimen gezerek izlenimlerimi aktarmaktır.

Önce şunu itiraf etmeliyim: Her ne kadar, bu yazının başlığı "çayır çimen geze geze" ise de, benim çayır çimen gezme olanağım olmadı. Yalnızca bizim okulun bahçesinde dolandım: çimlerin üzerinde oturanları gözlemledim. Kimisiyle de, konuştum. Şöyle de diyebiliriz: (İstatistik diliyle) Çayır çimen "evren" inden, bizim okulun bahçesini "örneklem" olarak seçtim (İstatistik hocam duysa, gözleri yaşarır inanın!) ve gözlemledim.

Neler gördüm, neler konuştum, ne dediler?

İşin burasında, önce genel izlenimlerimi aktarmalıyım.

Gözüme ilk çarpan, "kırmızı" ağırlıklı rengârenk giysiler oldu.

Yüzde ellisini bay, yüzde ellisini de bayan arkadaşlarımızın oluşturduğu iki kişilik küçük gruplar gördüysem de kalabalık halde oturanlar çoğunluktaydı.

İki kişilik gruplarda yüzde elliyi oluşturan erkek arkadaşlarımızın bir kollarını, öteki yüzde ellinin boğazını sıkar gibi görünce pek şaştıysam da, ikinci yüzde ellinin yüzündeki tebessümlerden, nefes almakta pek güçlük çekmediklerini anlayarak, rahatladım.

Kalabalık gruplara gelince...Bunlar daha çok, sohbet ediyor, sigara tellendiriyor, bayan arkadaşlarımızın çantalarından çıkan nevâleden atıştırıyorlardı. Kimi bağdaş kurmuş, kimi ' çayıra serdim postu" der gibi yarı kaykılmış, kimi de uzanmış... Orhan Veli'ye ' Olmaz ki, böyle de yatılmaz ki!' dedirten türde uzanıp yatmış hanım arkadaşlar da vardı.

Buna benzer kalabalık gruplardan birine yanaştım. Az önce çimlerin üzerine kâğıt, ayran kabı, izmarit...attıklarını görmüştüm.

—Arkadaşlar, dedim, çimlerin üzerine niçin kağıt, ayran kabı filân atıyorsunuz?.

"Şuradaki çöpe atsanıza," diye sürdürecektim ki, içlerinden, sarı ince bıyıklı, siyah saçlı olanı, bir sarhoşu (pardon) sınavdan yeni çıkmış birini andıran bir ses tonuyla,

— Ağacı çıksın diye, hoca!..deyiverdi, ', bozum oldum.

Bu aldığım yanıtla uslanmamış olacağım ki, utanmadan, bir gruba daha yanaşıp,

— Arkadaşlar, dedim, görüyorum ki bir yandan konuşuyor, bir yandan da çimleri yolup yolup atıyorsunuz. Niçin yapıyorsunuz bunu?

— Sıkıntıdan..dedi bir tanesi.

— Ama ortalıkta çim kalmıyor! diyesi oldum.

— İyi ya, ne çok sıkıntımız olduğunu anlamışsındır o zaman!. diyerek lafı ağzıma tıktı bir başkası.

İşittiğim bunca laftan sonra, gururum komaya girdiğinden, izlenimlerimi yazmayı sürdüremedim.

Ne diyeyim!..

Dilerim Allah'tan, iki vizeleri bir araya gelmesin. YÖK servis aracının altında kalırlar, inşallah!..

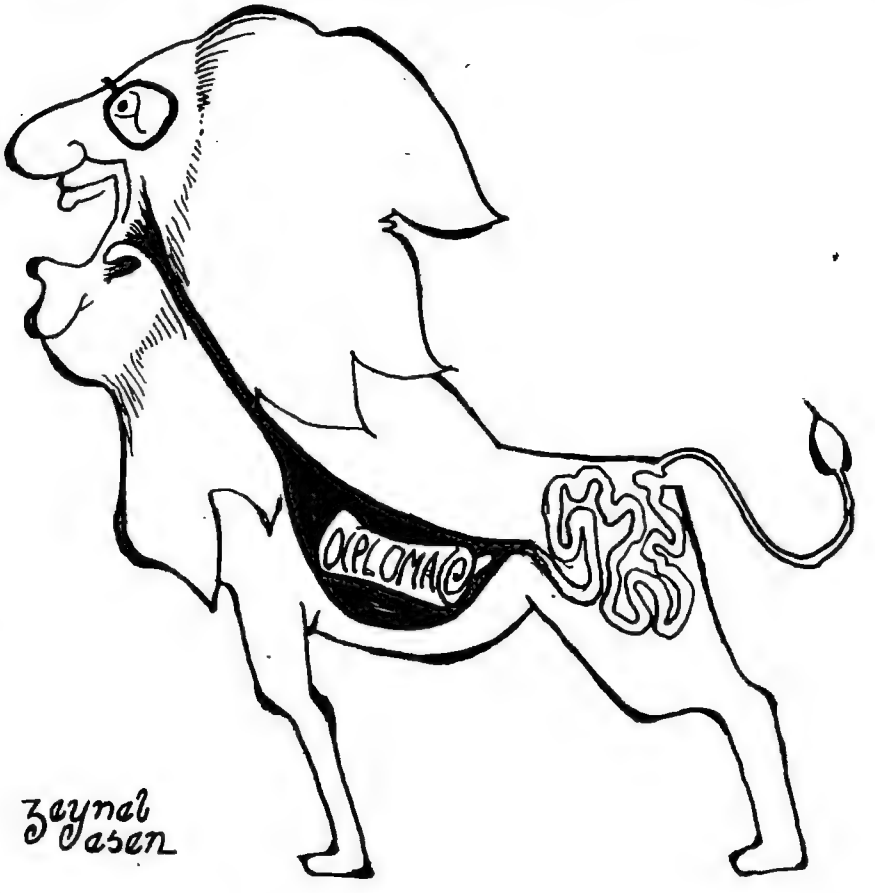

KİMLERE KALDIK

Aynur ÖZUĞURLU

Herkesin dert ortağı derman kaynağı sevgili GÜZİN ABLACIĞIM. Ben ondukuzuna altı ay kala, altmışdokuz yaşının yorgunluğunu, bezginliğini taşıyan bir genç kızım. Ve işte ilk size döküyorum içimi, bana kucak açacağınızı bildiğimden.

Herşey iki yıl önce o gün tanışmamızla başladı. Bunca zamandır beklemiştim onu, sabırsız. Özlemini çekerek, umudunu duyarak beklemiştim. Ve nice beklentiler yeşerterek. İki yıl öncesinin o günü usumdadır hâlâ taptaze. Yüreğimdedir, küçümencik yüreğimde, sevdası ile beklentileri ile *"ve işte oldu"* nun sevinci ile. Nasıl da coşkundum merdivenlerniden çıkarken. Ya içerdeki o telaş. Kalabalığın oradan oraya koşuşturması ve benim çırpınışım. Hey be, neydi neydi iki yıl öncesinin o günü.

O günün iki yıl sonrasındayım şimdi. İki yıl sonrasının kararan sevinci, yokolan beklentilerindeyim. Ve daha nelerdeyim bir bilsen. Sabahı akşam eden derslerdeyim, vizelerdeyim, finallerdeyim. Sınavlarda..gecelerde... sınavlarda...

– Sahi ablacığım geceler uyumak için miydi?

Günleri sınavsız düşünemiyorum artık. Perşembe, perşembe değildir örneğin. Ya İstatistik sınavıdır o, ya Genel Muhasebe, ya da ikisi.

İşte ablacığım, o gün de her zaman ki gibi sınavdan çıkmıştım. Ertesi gün üç tane sonra bir tane, nasıl olmuşsa bir gün aradan sonra iki tane daha.

– Erkekseniz teker teker gelin ulan.

Sınav kokuşlu ben, sınav duruşlu masaya kuruldum sınav sınav, sabahı sınav akşam edince. Önümde Mikro İktisat kitabı, onun önünde Mikro İktisat ders notları. Sağımda Borçlar Hukuku kitabı, solumda Kamu Maliyesi. Onun üstünde Kamu Maliyesi defteri. Defterin hemen üstünde, Mikro İktisat kitabının hemen solunda fotokopiler, eski yıllara ait sınav soruları sarmaş dolaş. Hepsinin önünde bir garip ben.

– Analar böyle yiğit doğurur. *"Şimdii, bir, iki, üüç ya ondadır ya bunda ... olmaz. Önce Mikroya bir sefer eyleyelim.. koçanlarını sıkıp al atların..."*

Gözlerim baktı kitaplığa. Takılıp kaldı orda hiç kıpırtısız : Şiirler, romanlar, öyküler...hey girmeyin gözümün içine içine öyle. Gelmeyin be öyle üstüme üstüme, anneee. Şimdii bir, iki, üüç ya ondadır ya bunda..olur mu? Cık tabii. Borçlar Hukuna en son bakayım. Gün aydınlanmış olacak belki de.

– Ablacığım geceleri niye uyunur?

Gözlerim yine baktı kitaplığa. Yine takılıp kaldı orda hiç kıpırtısız :

"Alıp ta okuyamadığım, bakıp ta, okuyamadığım...körpe kuzu düştü yadına/ indin bahçeye / dayadın sırtını duta / domatesler kızarmıştı. .zamanı değildi şiirlerin, yarılamadık daha sınavları. Kamu Maliyesi de var üstelik sol yanımda."

Yaslandım sandalyeye. Kollarım bağdaş kurdu boynumun arkasında. Gözlerimi kurtardım kitaplıktan. Şimdi karşımdaki mavi duvarda geziniyor, kirli mavi duvarda kara-kalemle çizilmiş resmin altındaki minikşiirde. Gözlerimin baktığı yerde, konuşuyor içimden bir ses koyu bir sessizlikte :

"Ders çalışmak ya da kitap okumak. Ya o ya bu. İki yıl öncesinin o gününde kark yıl düşünsem aklıma gelmezdi böylesi bir yol ayrımına geleceğim. Bırak onu, ya o ya bu, denen şeyin bir yol ayrımı olmasını bile kırk yıl düşünsem.. " Güldüm. Anımsadım da sınıfta kalma tehlikesi olan bir arkadaşın *"kitap okuyabileceğim"* sözümü. *"Ya o ya bu...nasıl kılınır ayrılığa böyle içiçelik, nasıl ablacığım"*

Sol yanımda Kamu Maliyesi durur hâlâ. Dönüp dedim ki ona: *'Seni de Mikro ile Borçların ortasında bir yerlere sıkıştırırım artık."*

'Tam rekabet piyasa koşullarında firma kârını azamileştirmek için marjinal hasılasını...Ancak, kapitalist ekonomi sisteminde kamu kesimi giderek büyüyen bir yere ve öneme sahiptir ki

Wagner Yasası da...Efendim, icap sarih veya zımni bir irade beyanıyla, fakat açıkça kabül edilmiş olmalıdır. Sözleşmenin tamam olması da. ."

Gözlerim kudurdu artık. Kanapeye takılıp kaldı bu kez de, yine hiç kıpırtısız. *"hani, uykulara hasret / derin, kaygısız, rahat. ."*

"Ooh oh, bey ağabeyimiz çayı tekeline aldığı yetmizmiş gibi bir de bitirmiş. Üstelik içtiği her yudumun marjinal faydasının giderek azalacağını düşünen rasyonel bir tüketici olup, çayı kollektif bir hizmet olarak sunması gerekirken. Üstelik şahsiyet haklarına aykırılık teşkil eden bu fiiliyle manevi tazminata hükmedilebilecekken.'

Derken ablacığım, geceyi gündüze eriştirip düştüm yollara. Yağmur yağıyordu sınav ıslatan bir yağmur. Yanıma yöreme, üstüme başıma şıpşıplarken damlalar, ben öne eğik başımla bir Mikro adımlıyor, bir Kamu adımlıyor, bir Borçlar adımlıyordum. Her birinin adımında mırıldanıyordum herbirinden. Niyedir, bilmem hüzünlendim ablacığım. Iki yıl öncesinin gülen gözleri, iki yıl sonrasının şu yağmurlu gününde bulut buluttu. Yoksa o duygusal ve sınavsal havadan mı dersin? Yağmur artık camın dışında ve camdaydı. Bir solukluk yerin kalmadığı o otobüste, sınav bakan pek çok uykusuz gözlerin bir kitapta bir saatte bir dışarda, yine kitap yine saat ve yine dışarda nasıl dönenip durduğunu anlatmayacağım.

Ve işte okula varış.

– Hey kimlik?

Yahu sınavı kaçıracağım be.

Kim demiş sabahları *"günaydın"* denir diye. Sabahları *"nerde giriyoruz sınava? Asmışlar mı? Hangi panoya?"* gibi uykulu mahmur sözler söylenir hep.

Mevcudunu üçer haneli sayıların oluşturduğu sınıfımdan tanıdık yüzler bulabilmek umuduyla, bir inşallah çekip içimden, gördüğüm ilk kalabalığa yaklaştım. Yaklaşmamla sürüklenivermem bir oldu. Üstelik *"hah, demek burada asılı"* nın sevincini kursağımda taşırken.

– Ya itmeyin be.

– Ah üzerine bastığın birazcık ayağım olur.

Nerde sınava gireceğimi bulayım derken, gerilerde kalan bacağımın teki ve kulpu elimde kendisi kimbilir nerelerde olan çantamla uğraşmaya başladım.

– Ayla kız, bana da baksana

– Arkadaşlar öğrenenler çıksında biz de bakalım ya.

– Pano devriliyor be , tutun şunu. Oh, çıkabildim sonunda. Dilimin ne işi var dışarda, hem de bir karış. Ya ablacığım, birde böyle sabahları canımızı kurtarma derdiyle yüz göz oluruz hep. Aynı yüz gözlük dersliğe girebilmekte, oturacak bir yer bulabilmekte deyaşanır.

Neyse öğrendim sonunda. Konferans Salonunda giren çiftlerdenmişim. Ve salonun kapısı. Kapının kalabalığı. Ben.. Kalabalık...Yaklasıyorum. Fakat bu kez çekingen ve dikkatli adımlarla. Stop. Açıldı kapı. Konferans Salonu gürültüyle yuttu kalabalığı. Ve şimdi herkes şirketini kurabilmenin derdinde. – Şirketler sınavlarda ortaklaşacalığın, dayanışmanın en güzel örneğini sergilerler. Her şirketin başında bir en iyi bilen bulunur. Aralarında çeşitli iletişim biçimlerinin saptandığı bu şirketler, en az üç-dört kişiden kurulu olup, on kişiye kadar da yolu açıktır. Hatta ondan sonrasına da.

Bir o kalmıştı zaten. Oturacak yer bulamamak kalmıştı bir.

– Şu yarısı Küçük Anfiye. Sizlerde sandalye bulup getirin.

Biraz sonra, sol kolumda sandalye, sağ kolumda çanta ve kitaplarla sola yatık bedenimi taşıyarak döndüm ablacığım. Neydi iki yıl öncesinin tezcanlılığı ve neydi, iki yıl sonrasının sandalyedeki şu yorgunluğu.

– Sen, kalk oradan, şuraya geç. Hayır bir öne. Siz iki kişi, sen buraya sen de kürsüye.

Bu kez daha kalın bir ses :

– Bütün defter, kitap ve notlar kaldırılsın. Sıranın üzerinde hiç bir şey olmayacak kağıdınızdan başka. Görürsem eğer. .

"Güzel yavrucuğum, ne zaman başlayacak bu sınav" demeyin sakın, daha neler olacakken. Herkes bir öndekinin ensesini görür biçimde dizildi mi tesbih tanesi gibi. Alâ. Ulaştı mı elden ele sınav kağıtları. Yine âlâ. Az sonra,

– Herkes adını soyadını zart zurt yazsın.

Bu söz kimbilir kaç kez yinelenecektir sınav boyunca.

– Sınav kağıtlarınızın arasında bir tane *"tek"* göreyim, bir tane *"tek"* , okumam o kağıdı. Geçersiz sayarım, ona göre.

'Çift" lerdeniz elbet, öyle ya.

Bir Mikro, bir Borçlar, bir Kamu, gece boyu yine Mikro, yine Borçlar yine Kamu derken hani öyle de abanmışım ki sınav kağıdına ablacığım, harıl harıl kalemim, dur demek olası mı :

Falan filan feşmekan :Doğru-Yanlış

Filan noktanoktanokta dır.

Bir cümle cevaplandırın.

Noktanoktanokta falancafilandır, çünkü falan noktanokta filanca dir.

Kalemim şıkları işaretliyor: a) , b) c) , d) , e)

İki cümle ile cevaplandırın.

Boşluk dolduruyor kalemim.

Falan noktanokta filan dir.

– Son cümlelerinizi de...

"dır" li *"dir"* li tümceleri *"niz"* .Sınav kağıdıma baktım da ablacığım, tümceler *'im"* adına ne var diye, güldüm. Tıpkı dün gecede güldüğüm gibi. Sınav özgünlüğüm müydü dersiniz.

Neyse ablacığım, bir koşu götürüp verdim sınav kağıdımı, bir sonra ki sınava bir koşu girebilmek için. Ve yine:

– Kimlik?

İndirip gözlerini baktı kimliğime. Kaldırıp gözlerini baktı yüzüme. Sınav kağıdının sahibi olarak teşhis edildikten sonra :

Haydi hoop ikincisine Bir içimlik arasıyla sigaranın.

– Ayaktakiler 217 ye...sıralarınızın üzerinde kağıdınızdan başka hiç bir şey.. sonra kopye muamelesi..

Aşağıdakilerden hangisi...(kalemim *"b"* şıkkında) ...Falan noktanokta nokta dır... (kalemim boşluk dolduruyor...bir cümle yazdı...kalemim şekil çiziyor...iki tümce yazdı...şekil tamamlıyor kalemim, boşluk dolduruyor... şimdi *"c"* şıkkında..

– Kimlik?

Bir daha haydi hoop.

Hay allah yoklama kağıdıymış, noktanokta lar görünce...

– Evet sınav süresi bitmiştir.

İşte bu noktadan sonra ablacığım sınav kağıdı geciktirilmeye gelmez. Bir de bakarsın çekip almışlar önünden. Kalemin havada yada *"a"* nın yuvarlağında kalakalır öyle.

Ve ablacığım, ben yine tam sınava bir koşu girecekken, omuzuma kondu arkadan bir el :

– Dur yahu nereye? Bitti bu günün sınavları.

Baktım, omuzumun üstünden. Baktım, bir türlü anlam veremeyen şaşkın bakışlarla omuzumdaki elin sahibine.

– Hıı ??..

O fısıltılı sınavkolik ses devam eti :

– Yaa!..

Ve artık, batırmıştık güneşi sınavlarla. Oturup yine gecenin içine, doğuracaktık güneşi sınavlarla.

İşte böyle, birinden diğerine, diğerinden haydi hoop öbürüne derken ablacığım, sınavlarda birine diğerini, diğerine haydi hoop öbürünü yazmışım :

"İşletme dönemsonu bilançosunda kârını maksimize edebilmek için marjinal hasılayı...iki zarın üçer atımında altı gelme olasılığı, bir kumar ve bahis borcu olup, alacak hakkı doğurmaz.'

Ve göçmüşüm ablacığım. Göçmüşüm. Kamu Maliyesini tutturmuşum bir. Şimdi çok kötüyüm ve korkuyorum. *"Olsun'* diyorum hep *" olsun, bizde daha sınav çook"*

Korkuyorum ablacığım. Yoksa... yoksa ben hamile miyim?...

"üretken üniversite" masalı ve "küçük sorunların" düşündürdükleri

Metin ÖZDAMAR

Bu yazıda, (a) her sınıf için verilen ders sayısı ile, (b) sınıflardaki öğrenci sayısını, üretken üniversite bağlamında, üniversite öğrenimi üzerindeki etkileri açısından incelemeye çalışacağım.

Öncelikle *"üretken üniversite"* kavramı üzerinde durmak istiyorum. Kaba bir genellemeyle, üniversitelerin toplumsal işbölümünde yer alacak insanları yetiştirmek gibi temel bir islevi olduğu söylenebilir. Örneğin, Mülkiyeliler, bürokrasiyi besler, tıbbiyeliler doktor ihtiyacını karşılamaya çalışır, teknik üniversiteler alanlarında kuramsal bilgilerle donatılmış uzmanlar yetiştirir v.s. Fakat, *"isteğe uygun parçalar"* üreten toma tezgahından farklı olarak, *"üretken üniversiteler"* kendi alanlarında, gelişme yönünde değişimden yanadırlar. Bilimlerin doğasında olan şüpheciliktir, onlara bu tarihsel misyonu yükleyen. Bu anlamda, *"üretken üniversiteler"* , statükodan yana değil, devingenlikten yanadırlar.

Diğer üst-yapı kurumlarından farklı olarak onlar, en temelde, mevcut üretim-ilişkilerinin yeniden üretimi sürecinin dışında ve hatta karşısında olmak zorundadırlar. Ve zaten, üniversitelerin tarihi, bir anlamda, tam da bu noktada yürütülen mücadelelerin tarihidir. Bir kesim, üniversitelerin fonksiyonlarını, üretim-ilişkilerinin yeniden üretilmesi sürecine tabi kılmaya çalışarak *"güdümlü üniversiteleri"* savunmuş, diğer bir kesim de bilimin doğası gereği bu sürecin dışında ve karşısında sürekli gelişimden yana olmuş ve *"üretken üniversiteleri"* savunmuştur. Bu mücadelenin çarpıcı örneklerini sergileyen Brecht'in *"Galileo'nun Yaşamı"* adlı tiyatro eseri gerçekten izlenmeye değer. Şüpheci ve sorgulayıcı bakış açısıyla, astronomiye yönelen Galileo, çok geçmeden kendisini engizisyon mahkemesinin karşısında bulur. Çünkü teleskopun gösterdiği *"gerçekler"* ruhban sınıfının konumunu temelden sarsmaktadır. Teleskopun ucundan göğe bakıp-bakmamak ise güdümlü *"bilim"* yandaşlarıyla üretken bilimden yana olanları birbirinden ayıran yol ayrımıdır artık. Üretken üniversiteden, üretken bilmiden yana olmak ancak *"engizisyon mahkemelerine* karşı olmakla, bir başka deyimle özerklikten yana olmakla mümkündür. Onun içindir ki, ülkemizde YÖK özelinde yoğunlaşan üniversite tartışmaları, yerinde ve haklı olarak özerklik çerçevesinde yapılıyor.

Bu yazının başta belirtilen ana-konusu düşünülürsek, şöyle bir soru akla gelebilir: *"Peki neden sen, üretken üniversite dediğin bir kavram bağlamında özerklik üzerinde yoğunlaşmıyorsun da, ders sayısı, öğrenci sayısı gibi görece küçük sorunlar üzerinde yoğunlaşıyorsun?"* Şimdiye kadar yürütülen tartışmalara bir bakarsak, bütünüyle özerklik üzerinde yoğunlaşıldığını görürüz. Fakat ben, bu genel eğilimin, içerisinde bazı eksiklikleri de taşıdığını savunuyorum. Etkilerini günlük yaşantımızda somut olarak hissettiğimiz, bir-çok görece küçük sorunları ya hiç gündeme getirmiyor yada onları garnitür niyetine kullanıyoruz. Çünkü diyoruz, bu küçük noktalar *"meselenin özü* değildir ve bunlar anti-özerk üniversite yapısının sadece ve sadece birer yansımalarıdır. (bunda da haklı olabiliriz.) Fakat bu küçük sorunların somut mücadele alanları da olduğu bir gerçek Bunları sadece şikayet (ya da propaganda) noktaları olarak görmemeliyiz. Bu sorunlar üzerinde kavrayışlarımızı geliştirmeli, bunların yol açtığı olumsuzlukları alternatif önerilerimizle birlikte ortaya koymalıyız Unutmayalım ki bu küçük sorunlar (ders sayısı , öğrenci sayısı, ders işleniş yöntemi, sınav yönetmeliği, ders ve kaynak kitaplar sorunu...bu listeyi daha da uzatmak mümkün) özerk üniversite koşullarında da kendiliğinden çözüme kavuşmayabilirler. Şimdi yazımızın ana konusuna dönebiliriz.

Birinci nokta, üniversitelerimizde her sınıf için ders sayısının görece fazlalığı. Bunun bir sonucu olarak *"zaman"* kavramı biz öğrenciler açısından başlıbaşına bir sorun olmaktadır. Bir yandan her ders özelinde yoğunlaşacak zamanı bulamıyor, bir yandan da *"ders-dışı faaliyetler"* diye adlandırılan aktivitelerden tatminsizlik duyuyoruz. Artık öğrenim dönemi, bizler açısından bir telaş dönemidir ve hep birtakım şeyleri yetiştirip yetiştiremediğimizi düşünür konuşuruz. Öğrenim dönemi hesap-kitap dönemidir aynı zamanda. *"7 dersten Kamu Maliyesi, İstatistik ile Borçlar Hukukunun vizeleri iyi değildi, en iyisi onları bütünlemelere bırakayım da, finallerde diğer 4 derse asılayım"* türünden hesap-kitap işleri. Hesaplarımızda ufak değişikliklere yol açan son bir YÖK kararı oldu (yazı yazıldığında YÖK'ün son kararıyda, yazı okunurken son kararı olmaması ihtimal dahilindedir.) Karar gereği geçme notu bazı fakültelerde 60'tan 50'ye indirildi. Bu son uygulamayla kuşkusuz atılacak öğrenci sayısındaki düşüşe ters orantılı olarak sınıfını geçecek öğrenci sayısında da bir artış olacak. Böylelikle de başarı oranı artacak. Öyle ya, başarının göstergesi sınıf geçme oranı değil mi? Gerçekte ise yapılan, büyük ölçüde sistemin kendisinin yol açtığı başarısızlığa yine kendisinin vize vermesi değil midir? Grafik aynı grafiktir, geçme notu 60 iken bu grafik başarısızlık grafiğiyde, geçme notu 50'ye indirilince

aynı grafiğin adı başarı grafiği olacak, pes doğrusu. Şimdi *"büyüklerimiz"* ders sayısından yakınan bana ve benim gibi düşündüklerini sandığım binlerce öğrenciye *"sizi gidi tembeller sizi"* diyebilir. Fakat ben aynı zamanda her dersin tek bir kitaptan izlenmesini de eleştiriyorum. Özellikle Toplum Bilimlerde dersin bir-iki kitaptan izlenmesi büyük eksikliktir. Kaynak kitapların arttırılması, kuşkusuz ders yoğunluğunun azaltılmasıyla anlamlı olabilir. Çünkü bugünkü ders yoğunluğu içerisinde, bırakın daha çok kitabı, dersin bir-iki kitabını bile izlemek olanaksızlaşmıştır. Özümsenmiş bilgilerin aksine eklektik bilgilerle donatılan bizlerde yaratıcılık, elektiricilik v.b yönlerin öğrenimin sınırları içerisinde gelişmesi artık *"eski bir hikaye"* olmuştur. Ayrıca bu yapı üniversitelerin birer uzmanlık alanları olduğu esprisiyle de taban tabana zıttır. Benzer tahribat *"okul-dışı"* faaliyetlerimizde de söz konusu. Bu faaliyetleri kabaca belirtmek gerekirse: ders-dışı çeşitli kitapların, dergilerin, günlük gazetelerin okunması, sinema, tiyatro ve çeşitli sosyal etkinliklerde bulunmak, kız ya da erkek arkadaşlığı...Tüm bu ve buna benzer etkinliklerle, öğrencilik birbirinin alternatifi durumuna gelmiştir. Ya birini seçeceksin arkadaş ya da diğerini, Öyle ya, bir cambaz iki ipte birden oynarmı? Oysa bizler ne cambazız ne de bu iki şey iki ayrı ip. Bizler öncelikle genciz ve yaşamdan beklentilerimiz var. Bütünüyle derslere hapis olup, konularını iyi ezberlemiş biri olarak mezun olmak hiç ama hiç çekici değil.

Bir de dersliklerin kalabalık olduğunu söyledik. Bu ise, esas olarak son iki yılın olgusu. Bunun olası etkilerini ise şu alt-başlıklar altında inceleyebiliriz: i) Dersin işlenişi açısından, ii) sınavların biçimi açısından, iii) sınıf içi ilişkiler açısından, iv) öğrenci-öğretim üyesi ilişkisi açısından. Bunları biraz açalım. i) Özellikle Toplum Bilimlerde dersliklerin kalabalıklığı çok daha önemli sorunlara yol açmaktadır. Öğrencinin amacı, artık dersliğin kapısı açılır açılmaz oturacak bir yer kapmak olunca, dersi dinlemesi, not tutması, anlamadığı ya da karşı çıktığı noktalarda sorular sorması zorlaşmıştır. *"Tartışma"*, Toplum Bilimlerde dersi verimli kılan çok önemli bir noktadır, fakat 200 kişilik anfilerde tartışma açmayı hiç bir öğretim üyesi kolay kolay göze alamaz, zaten alamıyorlar da. ii) Sınavlar biçim ve içerik açısından farklılaşmıştır. Artık Toplum Bilimlerde sınavlar, boşluk doldurma, çoktan seçme, doğru-yanlış ya da *"aşağıdaki soruları birer cümleyle cevaplayınız"* biçiminde olmaktadır. Alın size bir soru: *"Sosyal statü kavramı aşağıdakilerden hangisine aittir? (a) Comte, (b) Durkheim, (c) Weber, (d) Hiçbiri, (e) Hepsi"*. (Önemli not: soruyu cevaplamadan önce sıranın içinde not, kitap ne varsa yere bırakın, sağa-sola bakmak yasak, bakanı yakarım.) Gerçekte ise bu tür soruların, sınava hazırlanmakla derse çalışmanın özdeşleştiği bugünkü yapıda, öğrenciye ne kazandıracağı, cevaplanması gereken çok daha esaslı bir sorudur. Öğretim üyelerini suçlamıyorum, onlar şartların dayatması sonucu buna itiliyorlar. S.B.F'den bir doçent, öğretim üyeliği boyunca ilk defa test tipi sınav uyguladığını, bunun ezikliği içerisinde belirtme gereği duymuştur. Sınavlar, bizlerin, bilgilerimizi kendi özgün düşüncelerimizle birleştirip, sistemleştirmeye çalıştığımız ve yazarken öğrendiğimiz biçimden çıkmış, ezberlediklerimizi anımsamaya çalışmakla özdeşleşmiştir. iii) Öğrenciler arası ilişkiler açısından ise, olumlu-olumsuz yönleriyle öğrencilerin birbirini tanımaları, karşılıklı fikir alışverişi, kısacası sınıf bütünlüğü, yerini birbirine tamamen yabancı 3-5 kişilik gruplara bırakmıştır. İlişkilerde yabancılaşma belki de en geniş boyutuyla öğrenci ve öğretim üyesi arasında yaşanmaktadır. Öğretim üyesinin kapısı artık öğrenciye kapalıdır. Karşılıklı sorunlara yabancılaşma, kalabalalık dersliklerle daha birçok değişkenin yol açtığı çok önemli ve üzerinde dikkatle durulması gereken bir gelişmedir.

Bu iki küçük noktaya, karşı önerilerim ise; bugünkü ders yoğunluğu azaltılmalıdır. Ders sayısı konusunda, geneli kapsayacak somut bir sayı söylemek zor. Fakat bu konuda, her bölüm özelinde, en azından yukarıda değindiğimiz sorunlara yol açmıyacak bir düzenleme yapılabilir. Ders yoğunluğunun azaltılmasının yanısıra, her dönem için verilen derslerin en az yarısı seçmeli ders olarak öğrencinin insiyatifine bırakılmalıdır. Böylelikle öğrencinin istemi doğrultusunda uzmanlaşması da bir ölçüde sağlanmış olur. Tüm bu düzenlemelerin yanısıra kaynak kitap sayısı da arttırılmalıdır. Derslikterdeki öğrenci sayısı konusunda tıpkı ders sayısında olduğu gibi somut bir sayı söylemek anlamsız olacaktır. Bu da bölümlerin somut koşullarına göre yapılacak düzenlemeleri gerektirir.

İngiltere'den yorumsuz iki örnek:

1- The London School of Economics and Political Science (1)

Kuruluşu 1895'e kadar uzanan bu okulda Toplum Bilim (Sociology) bölümünü örnek olarak aldım. Bu bölümde öğretim süresi 3 yıl. Her yıl için öğrencinin aldığı ders sayısı 4. Bu 4 dersten ikisi seçmeli olarak öğrencinin insiyatifine bırakılmış. Öğrenciler ders seçimini, her biri yaklaşık 20 dersi içeren A ve B adlı iki ayrı listeden yapıyor. Sınıflar, sayıları 10-15 arasında değişen küçük öğrenci gruplarından oluşuyor.

2-) York University (2)

1959 yılında kurulan üniversiteden de İktisat bölümünü (Economics and related studies) örnek olarak aldım. Öğrenciler her dönem için 4 ders alıyorlar, bunlardan 3'ü zorunlu 1'i ise seçmeli der. Her ders için haftada 3 saat ayrılmış. Bu 3 saatten 2'sinde ders (lecture), 1'inde ise tartışma yapılıyor. Ders seçimi için 17 ayrı blok altında ders kategorileri oluşturulmuş. Aynı kategorideki dersler içerik ve yöntem açısından birbirine benziyor. Dersler geniş gruplara veriliyor, seminerler ve tartışmalar ise küçük gruplar arasında yapılıyor,

Bir çok arkadaş bu *"masum öğrenci talepleri"* için gerçekleşmesi olanaksız *"ütopyalar"* diyebilir, belki de gerçekten bunlar *"ütopya"* ne diyelim bunları bugün için *"ütopya"* kılanlar utansın.

Not: Konumuz bağlamında sınırlandırılarak vermeye çalıştığım bu bilgilerin, iki üniversitenin eğitim sistemini bütünüyle yansıtmadığını, bilgilerin oldukça sınırlı olduğunu belirtmeliyim.

(1) The London School of Economics and Political Science Undergraduate Courses 1983-84 Catalog sf. 12

(2) York University Undergraduate Courses 1983 - 84 Catalog sf: G-163

"Öğretim üyesinin kapısı artık öğrenciye kapalıdır. Karşılıklı sorunlara yabancılaşma üzerinde dikkatle durulması gereken bir gelişmedir."

"Benzer tahribat "okul-dışı" faaliyetlerimizde de söz konusu. Sosyal etkinlikler ve kız-erkek arkadaşlığı ile öğrencilik birbirinin alternatifi durumuna gelmiştir."

EĞİTİM FAKÜLTELERİNİN ÇIKMAZI

B.Nurettin ÖZLÜ

Malum söz ; "Deveye boynun neden eğri demişler, nerem doğru ki"diye yanıtlamış.

YÖK'ten sonra üniversitelerimizin deveden farkı kalmadı. Fakat biz Eğitim fakülteliler olarak YÖK'e ve onun "sayın" başkanına minnet borçluyuz. Neden mi? Çünkü, M.E.B'na bağlı Yüksek Öğretmen Okulları idik, bugün ise "Üniversitelere" bağlı "Eğitim Fakültesi" olduk.

Buraya kadar sorun yok gibi görünse de, asıl sorunlar "Fakülte!! olmakla başladı "Fakülte" olmak neler getirdi - götürdü ? YÖK sonrası (Yani "Fakülte " olduktan sonra) Eğitim Fakültelerinde görev yapan M.E.B'na bağlı öğretim görevlileri yönetici kadrolara sorun oldu. Bir yıla yakın zamandan beri yapılan tartışmalardan sonra Eğitim Fakülteleri Dekanlıklarınca Büyük çoğunluğunun görevlerine son verildi. Gösterilen gerekçe çok ilginçti "BİLİMSEL YETERSİZLİK" Her şeyden önce öğretim görevlileri bu okullara sınavla alınmışlardır ve yüksek okulda ders vermenin getirdiği uzmanlaşmayı edinmişlerdir. Öğretim üyesi olmak için artık bir tek eksiklikleri vardır, AKADEMİK KARİYER. Bunu edinmeleri için hiç bir olanak sağlanmadığı gibi "İstihdamlarına gerek görülmediğinden" görevlerine son verilmiş ancak, "BİLİMSEL YETERLİLİKLİ " öğretim üyesi bulunamadığından istihdamlarına gerek görülmüştür.

Buca Eğitim Fakültesinde bu süre içinde ilginc olaylar yaşandı. Örneğin : Göreve iade edilen 124 öğretim görevlisi kendi derslerinin sınavlarına alınmadılar. Coğrafya bölümünde sınavlar tarih hocaları tarafından yapıldı. Müzik bölümünde piyano sınavı , hocasının olmaması nedeniyle günlerce yapılamadı. (Dersin hocası okulda olmasına karşın) Bu sınav daha sonra başka müzik branşından (Bölüm öğrencilerinin deyimiyle piyanonun klavyesine basmasını bilmeyen) hocalar tarafından oluşturulan komisyonlarca yapıldı.

Evet, bu olaylar Buca ve diğer Eğitim Fakültelerinde bu ve benzer şekillerde 1982-1983 öğretim yılı sonunda yaşandı! Bugün tekrar ortaya çıkarmanın ne anlamı vardır" diyebilir "Sayın" ilgililer. Şu anlamı vardır. 30.6.1984 tarihinde bu öğretim görevlileri uzatılan sözleşmeleri bittiği için geri gönderileceklerdir. Bu nedemektir ? (Timsah değilsiniz ya anlayın) Anlamayanlara biz yine de açıklayalım.

1– Sınavlar yine yapılamayacaktır. (Ya da geç yapılacaktır.)

2– Öğretim üye ya da görevlisi bulunamazsa öğretim aksayacaktır.

3– Olan yine öğrencilere olacaktır

Sorun bununla bitmeyecektir. Bunlar Bunlar olayın teknik yönü, diğer taraftan olayın bir de öğrenimi ilgilendiren yönü var ki içler acısı. Eğitim fakülteleri orta öğretim kurumlarına öğretmen yetiştirir. Fakat yukarıdaki yanlış uygulamalar, öğrenimi yansıtmakta, Orta öğretim kurumlarında okotulan konularda temel oluşturacak dersler programlardan kaldırılmakta yerine gereksiz dersler konulmaktadır. Bu sorun özellikle son sınıf öğrencilerinin orta öğretim kurumların da yapmak zorunda oldukları uygulamalarda ortaya çıkmıştır. Çok ilginçtir ki Coğrafya bölümü son sınıf öğrencileri (uygulamalarda) aldıkları derslerin lise ders programlarıyla uyuşmadığını görmüşlerdir. Örneğin; Türkiye Coğrafyası dersi Lise ders programında varken B.E.F'de böyle bir ders görülmemektedir. Ayrıca Kimya bölümü öğrencilerinin kendi branşlarındaki dersleri programdan kaldırılırken, Mikrobiyoloji, Zooloji, gibi dersler görmektedirler. Böylece Eğitim Fakülteleri öğrenim cephesinde Orta öğretim kurumlarına öğretmen yetiştirmekte yetersiz duruma getirilmiştir.

Diğer bir sorunu ise, vize sistemi yaratmıştır. Eğitim Fakülteleri geçmiş dönemlerde politik yağmalamalar sonucu öğrenim açısından (diğer fakültelere göre) daha geri düzeyde kalmıştır. Esas olarak klasik orta öğrenimin ezberci yapısını sürdürmüştür. Yarının öğretmenlerinde ezberciliği daha da körüklemiştir. Bu anlamda zaten sadece adları "fakülte" olmuş (kendileri olmamış) bu okullar öğrenim açısından tarihinin en kötü dönemlerinden birini yaşamaktadır. Bu akademik olmayı değil, olmamayı getirir. (Hatta biraz daha uğraşılırsa öğrenim ilk okul düzeyine de indirilebilir.)

YÖK tarafından bu okulların başına getirilen dekanların (Özellikle B.E.F. dekanının (*) geçmişin belli politik eğilimlerini taşımaları söz konusudur. Bu eğilimler öğretim görevlilerinin görevden uzaklaştırılmalarında BİLİMSEL YETERSİZLİK olayından daha etkili olduğu iddialarına yol açmıştır. Bu iddiaların bizce de doğruluk payı söz konusudur. Çünkü özellikle B.E'F'si hakkında basında

çıkan haberlerde (**) bir grup öğretim görevlisinin sıkıyönetim, Milli Eğitim Bakanlığı ve Parlamento'da grubu olan siyasi partilere gönderdiği ihbar niteliği taşıyan (7.2.1984) tarihli dilekçelerinde Dekan Hüseyin Sesli'nin öğretim görevlileri arasında politik ayrım gözeterek eski bir partinin militanlarının okulda kadrolaşmasını yeniden gündeme getirdiği tek tek isimler verilerek saptanmıştır.

Politik kadrolaşma eğilimi öğrenciler arasında da görülmekte ve dekanlıkça buna göz yumulmakta dır. Edebiyat bölümü öğrencilerinden İbrahim Coşkuner'in öğrenciler arasında dini toplantılar adı altında politik çalışmalar yürüttüğü iddia edilmektedir.Bu öğrenciye prim olarak vize alamadığı bir dersten sınıf geçirildiği öğrenciler arasında yaygın bir söylentidir. Adı geçen öğrenci okulda araştırma görevlisi olarak kalmaya garanti gözüyle bakmaktadır.

Sonuç : Eğitim fakülteleri ve özellikle B.E.F'si önlem alınmazsa kapatılan aşırı sağcı bir partisinin kadrolarıyla doldurulacaktır. (İşçisinden öğretim görevlisine kadar.) Öğretim görevlileri ve öğrenciler olarak bu tedirginliği yaşıyoruz. Önemi herkes tarafından bilinen bu eğitim kurumlarında böylesi bir olaya izin verilmemesi, başta Yüksek Öğretim Kurulu ve tüm yetkililerin konuya gereğince eğilip önlem alması için gerek ve yeter şarttır...

(*) Nokta Dergisi – Ekim 1983 Sf..18 Sayı: 32

(**) Cumhuriyet :(30. Haziran .1983) "Görevlerine son verilen üç öğretim elemanının yeniden işbaşı yaptıkları ihbar edildi." başlıklı yazısı.
Hürriyet : (1. Ekim.1983) "Öğretmen olmayınca sınavlar." başlıklı yazısı.
Yeni Asır (15 . Temmuz.1983) "Buca Eğitim Fakültesi öğrencileri haksız yere sınıfta bırakıldıklarını öne sürüyorlar" başlıklı,
(23.. Eylül. 1983) "Geri döndüler ama sınavlara giremiyorlar"
(Kasım – 1983) "Eğitim Fakültesinde Eğitim çıkmazı" başlıklı yazıları.

endüstri mühendisliğine eleştirel bir yaklaşım:

YÖNETEN/YÖNETILEN İLIŞKISI VE ENDUSTRI MUHENDISININ IDEOLOJIK IŞLEVI

Ercan ORHAN

Biliniyor : Tabakalaşmanın, daha doğrusu işin özelleşmesiyle (specilization of labour) oluşan – üretim fazlasının yol açtığı, "sınıflaşmanın" başlangıcından beri tarihin her aşamasında, insanlar, üst/ast, efendi/köle vb. gibi sömürme esasına dayalı birbirine karşıt ilişkiler içinde yaşamıştır. Bugün de gerek "çağdaş uygarlık düzeyi"ne erişmiş ülkeler, gerek "bu yolda gidenler", gerekse "gelenekçi, ilkel" bir toplum yapısını koruyanlar, aynı karşıtlığı sürdürmektedirler. İktidar(lar)ı elinde tutan yönetenlerin "özünde baskıcı" olan bu ilişkinin yasallaşmasını – ve değişmez olarak algılanıp benimsenmesini – sağladığı da söylenmelidir doğallıkla. Daha açık olarak : Reel – toplumsal sistemlerin herbirinde, o toplumun kültürel, yapısına, ekonomik – politik modeline, bireylerin toplumsal karakter özelliklerine göre oluş(turul)an ideolojileri(mi) çeşitli "mekanizmalar" aracılığıyla; yöneten – yönetilen ilişkisinin, yan status-quo'nun rasyonelleştirilmesini, sezilmemesini sağlamak amacıyla, kitlelerin (yönetilen sınıf ve tabakaların) reel – yaşamlarının her biriminde, hakim kılmak zorundadır egemen sınıf ve tabakalar : insanın, bilincini dönüştürmesini önleyerek, varolan'a "uymasını" kolaylaştıracak biçimde.

II.Dünya Savaşından sonra gelişen Yöneylem Araştırmaları (Operational Research) ve İşletme Bilimi (Managemenet Science), "kapitalist dünya"ya sistemlerinin gerek kuramsal gerek pratik alanda önemli değişiklikler geçirmesini; 19. yy. kapitalizminin terkedilerek yerine "automization"a dayalı bir üretim modelinin geçirilmesini ve bu arada kapitalistin biricik amacı kârın daha da çok ve etkili (efficient) elde edilmesini sağlayacak yöntemleri kazandırmıştır. Bu iki disiplinin çocuğu Endüstri Mühendisliği (Industrial Engineering)de üretim aşamasında devreye girerek maliyeti en düşük düzeyde tutmak (cost minimization) ve kârı en yüksek düzeye getirmek (profit maximization) amacıyla yüklenmiştir. Endüstri Mühendisi Üretimi çevreleyen başlıca şu altı etkenle ilgilidir : İnsan, para, malzeme, araç machinery zaman

ve bilgi. O tüm bu öğeleri göz önüne alarak – kullanarak – belirli bir üretim sistemi tasarımlar (designing), geliştirir (improvement) uygulamasını sağlar (implementation). "Son çözümlemede", özel ya da resmi firmaların, ortaklıkların vb. başlıca amacı kâr yapmak ve de kârı artırmak olduğundan bu firmaların sahiplerinin "ücretli" bir iş-çi'si olan Endüstri Mühendisi ancak bu çizgide hizmet verebilir. tüm tiğer faktörler gerçekte paranın – kapital ya da kâr olarak – artırılmını sağlamaya yönelik olacak biçimde kullanılır. Dolayısıyla, Endüstri Mühendisi'nin tüm faktörlerle kuracağı denklemler, hep paraya eşitlenecektir (zaman = para, insan = para gibi). Burda bir ayraç açmak zorunlu, başa dönerek : Modern insanın birincil ereği olan para kazanmak ve mutluluğun ancak konforlu bir yaşamı sağlayacak metelar'a sahip olunması ve tüketilmesi koşuluyla gerçekleştirebileceği "felsefesi", aslında modern üretim ilişkilerinin ve biçiminin varoluşundan kaynaklanmaktadır. Modern toplumun örgütlenmesi üretimin şu basit ilkesine dayanılarak gerçekleşmektedir de ondan : daha çok üretim için daha çok tüketim (zamanla tersine dönmüştür bu denklem). Dolayısıyla : ancak "daha çok tüketim daha çok mutluluk" ilkesinin somutlaştırılması, kitlelerin, gündelik yaşama pratikleri içinde bu ilkeyi doğrulaması, yani her türlü "malın" insanca bir yaşam için gereksinim olduğu duygusuna/düşüncesine kapılmasını sağlayabilir: ürünlerin katlanarak artabilmesini.

Şu sonuca geliyoruz: İster tüketim mallarının üretimi için gerekli malzemeyi ya da araçları üreten bir fabrika olsun, ister tüketime yönelik malları üreten, satışını artırabildiği ölçüde varolacaktır rekabete dayalı bir pazarda. Üretim mülkiyetinin sahibi ya da sahipleri de varolabilmek, kendilerini kabul ettirebilmek vs. için kendi üretim alanlarından istediği tek şey olacaktır: Üretim hacminin alabildiğince artırılması (ya da o koşullarda en azından korunması) Apaçık görüleceği gibi: kapital sahibi olduğundan ve bu kapitaliyle artı-değer kazandığından kapitalist sınıfa ait olan patron (efendi) , herhangi bir kapitali olmayan, kendi işgücünü satarak geçinebilen

Reel üretimin herhangi bir aşamasında, işçinin devreye sokulmadığı karar alma süreçleri, işçinin onayı olsun olmasın uygulanır. Dolayısıyla işçinin nerede duracağı, elini kolunu nasıl kullanacağı, görevini kaç saniyede tamamlayacağı konusundaki "bilimsel hesaplara" da kesinlikle uyması beklenir.

işçisini (hizmetkâr) bu isteği doğrultusunda çalışmaya yöneltecektir. Aslında, işçi de yanı toplumsal yapı içindeyaşıyor olmasından dolayı *tüketim ideolojisini* benimsemiş, bunun doğal sonuc olan kendi bağımlı konumunu da onaylamıştır çoktan. (Ayrıca siyasal/yasal/ toplumsal eşitliğe sahip olduğunu da bilmektedir!)

Patronun ya da patronlarının "emrinde" çalışmak zorunda olan bir başka bağımlı – çalışan olarak End. Mühendisi de –ki devletin en önemli ideolojik aygıtlarından, öğretimden de geçmiş biri olarak– kendi bilgi alanı içinde az önce de açıkladığım gibi, optimum kazanç noktasına var(dır)mak için uğraşacaktır. (Burda, her zaman mülksahiplerinin kazançlarını artırmak yayılmak, tekelleşmek gibi hedefleri olmadığı, birçok farklı nitelikte kuruluşun varolduğu öne sürülebilir. Ancak, yarışmacı - kapitalist sistemin özünde yatan nedenlerle : çok farklı (!!) bir amaç edinmemişse, firmalar; kısa sürede dağılıp gidecektir – sıkça yaşanan örneklerinden bilindiği üzere– eğer yeterli ve gerekli üretim düzeyine ulaşılmamışsa)

Somut, dolaysız olarak üretimi gerçekleştiren işiçiyi de planı içinde bir 'faktör' olarak hesaba katan End. Mühendisi onu da en verimli (efficient) biçimde kullanmanın yollarını araştıracaktır.(Gerektiğinde spor tesisleri, ek yardım vs. gibi masraftan kaçınmayacaktır : işçinin moralini sağlam tutmak böylece üretimi daha verimli kılmak için). Söylemek gereksiz : Reel– üretimin herhangibir aşamasında işçinin devreye sokulmadığı karar – alma süreçleri, işçinin onayı olsun olmasın uygulanır. Dolayısıyla, işçinin nerede duracağı, elini, kolunu nasıl kullanacağı, görevini kaç saniyede tamamlayacağı konusundaki "bilimsel hesaplara"da kesinlikle uyması beklenir. En ufak bir aksama büyük zararlara yol açacaktır çünkü. Bu türden hesaplamaları da yapmayı üstlenen End. Mühendisi fabrika içide, genellikle yöneten konumundadır. Ve bu, işçiler tarafından da doğal karşıları, koskoca bir mühendistir karşılarındaki, elbet itaat edeceklerdir. Toplumsal yaşamlarında olduğu gibi, reel-üretim yaşamlarında da ussallaştırılan statü ilişkileri içinde yeralan bireyler, (bir yanda da tüketimin demokratikleşmesi süreciyle birlikte) kendi bağımlı konumlarını doğallaştırmakta, koşullandırılmış bilinçleriyle itaatin gerçekliğine inan(dırıl)maktadırlar. Başkası da gelmez ellerinden : çalışmak (= yaşamak) istiyorlarsa.

Ayrıntılı bir çözümlemeyi amaçlamayan reel-sosyalizmin uygulandığı ülkeleri, ve bir ölçüde de gelişmekte olan ülkeleri sınırları içine almayan, doğrudan *'serbest-pazar'* ekonomilerine dayanan bu yazının göstermeye çalıştığı şu: Üretim araçlarının ortağı ya da sahibi olmadığı sürece bağımlı çalışan konumundaki End. Mühendisi fabrika (üretim sahası) içinde kendini *yönetenlerin* isteği doğrultusunda son kerte de parasaldır bu istek üretimi çerçeveleyen faktörleri kullanarak bir plan yapmak, bu planı geliştirmek ve uygulamasını sağlamak durumundadır. Bunu yaparken de, her zaman bir sorun olarak algıladığı, *üretimin* biricik *gerçekleştiricisi* işçiyi yönetmekte, onun yönetime, üretime katıldığı gibi dolaysız katılmasını önlemektedir. Son çözümlemede: Bugün için, toplum içlnde bağımlı yaşayan bireylerin bilinçlerini *üretim süreci içerisinde* buna neden olan *egemen ideoloji'* ye onaylamasına, pekiştirmesine ya da rıza göstermesine-koşullayan etkenlerden (mekanizmalar) dan biri olan End Mühendisi geleceğin, insansal üretim modeline dayalı yeni bir toplum yapısı içinde, üretime somut olarak katılanların ürünlerden eşit ölçüde pay almasını reel-üretim sürecinde yöneticilerle birlikte yönetime dolaysız katılmasını, işçinin meta olarak görülmesini önleyerek, insanca çalışmasını, sağlamak gibi bambaşka ölçütlere göre bambaşka bir işlev yüklenebilir. Buysa, toplumun *radikal* bir biçimde dönüşmesini göze alan, içinde bulunduğu hayatı *ideolojik* düzeyde sorgulayabilen, bilinçlenmiş insanların oluşumuna bağlı gibi görünmektedir.

ŞAHİN KAYGUN:

"Genç İnsan Kendi Sorunlarına Sahip Çıkmak Zorundadır

Ayhan İLHAN - Haldun ÇUBUKÇU

Fotoğraf
Bülent Erçetin

- Birlikte tanık olduğumuz bir sempozyum olayı var. O sempozyumda insan-sanat-çevre ilişkileri irdelenirken, son gün tartışmalarda, yerli ve yabancı konukların önünde olay başka bir boyuta kaydı. Sanat eğitimi gören öğrencilere karşı söz haklarını ve düşüncelerini açıklamalarını engelleyen bir tutum olarak ..,ki siz o tutumun ve olayın yakından tanığısınız. Olayı anlatır mısın?

Ş. Kaygun— Konu şudur: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi adına 'İnsan,sanat, çevre' dediği bir sempozyum düzenlemiştir. Türkiye'den birçok sanatçı, bilimadamı bildiri sunmuş, yurtdışından da bazı bilimadamı sanatçılar çağrılmıştır. Olay Üniversitenin gövde gösterisi olarak başlamış, uluslararası boyutta olumlu bir iş biçiminde yürümüş ancak sonuçta G.S.F. Dekanı Sayın Fahiman Tekil'in eğitim anlayışındaki çıkmazlar nedeniyle fiyasko ile sonuçlanmıştır.

Son gün bildiriler üzerinde tartışmaya geçilmiş, söz almak isteyenler kürsüye davet edilerek, görüşlerini açıklamaları istenmiştir. Bu oturumu yöneten G.S.F. Dekanı Sayın Fahiman Teil görüş bildirme aşamasında, profesörlere tanıdığı hoşgörüyü öğrencilere tanımayarak, görüşlerini rahatça ve özgürce söylemelerini engelleyerek, uluslararası platoda büyük bir gaf yapmıştır. Bu uluslararası sempozyumda yurtdışından gelmiş bilim adamları dekanın bu davranışına tepki göstermişlerdir. Dolayısıyla, olay Prof. Tekil'in sorumsuz bir davranışı olmaktan çıkmış, Türkiye'de sanat eğitimi yapan bir kurumun yöneticisi kişinin eğitim anlayışının sakatlığını gözler önüne sermiştir. Ve bu davranışa hiçbir Türk öğretim elemanının tepki göstereememiş olması, bu tavıra katıldıkları anlamındadır. Ki bu da Türkiye'deki eğitim anlayışının, yöneticilerle yönetilen kesim arasındaki diyalog kopukluğunun ne denli sakat bir boyutta olduğunun önemli bir göstergesidir.

— Burada,hem Dekan olarak hem de oturum yöneticisi olarak Prof. Tekil'in özellikle tartışma bölümünde öğrencilere karşı, bu kadar hoşgörüsüz davranmasının kökenin de sizce ne olabilir?

Ş' Kaygun— Bence Prof. Tekil çocukluğunu yaşamamış bir insan, önce oradan başlayalım. Yani kendisinin çocuk, genç kavramları üzerinde yeterli bilgi sahibi olduğu kanısında değilim. Artı, iyi bir eğitici olduğu kanısında da değilim.

Çağdaş eğitim anlayışı, eğiten ile eğitilen arasındaki diyaloğun bu denli kopuk olmasına karşıdır. Dolayısıyla yöneten kişi olmanın avantajını kullanarak yönettikleri, yani eğittikleri, yetiştirmeye çalıştıkları insanlar üzerindeki söz sahibi olma avantajını kullanıyorlar ki, bu bence olgun bir davranış olarak nitelendirilemez. Eğer sizin elinize olanaklar verilmişse, bunları olumlu amaçlar için kullanmak zorun

dasınız. Bu olanakları yalnızca kendi düşünceniz doğrultusunda kullanmaya kalkışırsanız ve başka düşüncelere değer vermezseniz,sizin düşüncelerinizin doğruluğu her zaman tartışılabilir. Sayın Tekil'in buradaki yanlışı bence budur.

Sanıyorum şöyle bir inanç içindeler: Dokunulmazlıkları var bu insanların. Böyle olduğuna inanıyorlar. Yoksa bir insanın bu denli rahat davranması söz konusu olamaz. Bu anlayış ne çağdaş eğitim, ne çağdaş insan, ne de çağdaş sanat anlayışına uyar.

— Siz Cuhuriyet Gazetesi'ndeki yazınızda, öğrencilerin katkılarından söz ediyordunuz. Örneğin mali açıdan karınca kararınca bir şeyler yapmak istiyorlar. Sepozyum'u izlemeye gidiyorlar, yok yazılıyorlar. Siz onu "YÖK" diye de okuyabilirsiniz diye belirtiyordunuz. DekanTekil'in tutumunu YÖK kafası olarak nitelendirebilir miyiz?

Ş' Kaygun— Bunu böyle söylememek gerekir. Burası YÖK'e bağlı bir güzel sanatlar okuludur. Ve sayın Prof. Dr. Fahiman Tekil de bu kurumun yöneticisidir. Doğaldır ki, sayın Tekil bu kurumu yönetirken önceden belirlenmiş bazı yöntemlere uyacaktır.

Önemli olan anahtarı veren kişi değil anahtarı kullanan kişi olmalıdır. Oysa bu ortam da anahtarı veren kişi önemli sanırım. O kişi hangi kapıyı istiyorsa, elinde anahtar olan kişi o kapıyı açmaya çalışıyor. Bu arada belirtmek istiyorum, sayın Tekil hukukçudur ve güzel sanatlarla hiçbir ilgisi yoktur. 2000 yılına yaklaştığımız şu günlerde başkasının verdiği anahtarla kapı açmaya çalışacaksak, başkasının kafasıyla konuşuyor, düşünüyor, başkasının ayaklarıyla yürüyoruz demektir.

— Sempozyum'un hazırlanmasında da, diğer etkinliklerde de genç insanlar faaller, istekliler, çalışıyorlar. Üstelik sempozyumu izleyenlerin çoğunluğu da onlar. Şimdi, söz alarak konuşmak isteyen bu öğrenciler dekanları tarafından azarlanarak susturuluyorlar. Ne olur bu öğrencilerin ruh hali, tepkisi, nasıl sonuç verir, ne düşünüyorsunuz?

Ş. Kaygun— Genç insanın yapısından söz etmek istiyorum. Adı üstünde: Genç. Genç olması nedeniyle dinamik bir yapıya sahip. Ama bu yapıyı son derece cılız bir eğitim sistemiyle yönetirseniz, gitgide körelterek yavaşlatır, günün birinde de durmasına neden olabilirsiniz.

Sempozyum çok küçük de olsa, öğrencinin de ekonomik desteğinden yararlanarak, öğrenciyi görevlendirerek gerçekleştirilmiştir. Öğrenci bu çalışmaya yürekten katılmıştır. Bazı öğretim elemanları öğrencisini sempozyuma gönderirken bazı öğretim üyeleri de bu öğrencileri yok yazmıştır. Gerek yok yazılmaları, gerek görev almaları, gerek mali katkıda bulunmaları, gençlerin bu olaya ne kadar olumlu yaklaştıklarını gösterir. Ancak bu sempozyum da bu insanlar görüşlerini belirtemiyor,düşüncelerini açıklayamıyorlarsa, üzerinde düşünmek gerekir. İzleyenlere gelince, bildiri verenlerin ve ön sırada oturan birkaç kişinin dışında, izleyici kitle öğrencilerden oluşuyordu. Sempozyumun bu boyutlarını düşününce, aklıma şu geliyor: Bu sempozyum kimin için düzenlendi?

'Çevre, sanat, insan'. Konumuz bu. Çevreyle ilişkilerimiz sakat. İnsanla ilişkilerimiz sakat. Üstelik kendi insanlarımızla ilişkilerimiz sakat. Sanat eğitimi veren bir kurum da çevre düzenlemesi son derece sakat, okulun kirinden yanına yaklaşılamıyor. İnşaat demirleri iki, üç yıldır duruyor, okulda ağaç kesiyorlar... Çevreyle ilişkilerin boyutları buysa, ben buna sakat gözüle bakıyorum. Bu okulda bir sanat eğitimi yapılıyor, sanat eğitimi de sakat. Yanitümüyle sakat bir anlayıştan yola çıkarak, uluslararası bir sempozyum düzenleniyor. Batılı bilim adamları ve sanatçılar çağrılıyor, çok önemli bir şey yapılıyormuş gibi, ciddi havalar içinde ciddi konuşmalar yapılıyor. Üç gün sürüyor. Üçüncü günün sonunda tavarın yapay olduğu ortaya çıkıyor.

— Dekanın öğrencileri susturmasına diğer hocalar tepki göstermedi. Bu tepkisizliğin nedeni ne olabilir?

Ş. Kaygun— Sanıyorum, kritik bir dönem yaşıyoruz. Eğitim anlayışı öyle bir boyuta çekildi ki, öğretim elemanları öğrencilere sanatsal bir boyut kazandırmaktan çok kartvizitlerini düşünür hale geldiler. Herkes kendi gölgesinden korkmaya başladı. Galiba herkes profesör, doçent olma aşamasında. YÖK bunları onaylayacak ya da olmayacak. Sorun burada galiba. Yıllarca öğrenciden yana,sanatın ilericiliğinden yana olduklarını söyleyen bu insanlar, bu günler de alacakları etiketleri sempozyum dolayısıyla kaybetmek istemiyorlar. Bu nedenle tepki göstermediklerini sanıyorum. Sempozyumdaki konuşmasında Mustafa Aslıer öğrencilerin dikkatli davranmasını istedikten sonra,metal heykellerin çalınıp hurdacılara satılmasına karşı, hurdacılara uzanan kültürel bir ilişkiden söz etti. Si öğrenciyle ilişki kuramamışsınız, hurdacıyla nasıl kuracaksınız. Ben böyle bir ilişki düşünemiyorum.

— Bu nokta da 'bizim' öğretim üyelerimizin suskunluğuyla, bir de İngiltere Kraliyet Sanat Akademesi'nden Maurice Plaskow'un tutumu var...

Ş. Kaygun— Plaskow öğrenci kürsüde azarlanırken olayı dehşet içinde izlemiş ve sırası gelince yaptığı, konuşmada son derece sert bir tepki göstermiştir. Plaskow'un tepkisi nedir? Plaskow son derece çağdaş bir insan. Böyle bir şeyi kabul edemedi. Bu anlayışta bir bilim adamının bu tavrı bana son derece doğal geliyor. İlginçtir, oturumu yöneten GSF Dekanı sayın Tekil Plaskow'un konuşmasının Türkçe çevirisini dinlemedi. Tekil İngilizce de bilmiyor.Uluslararası bir sempozyumda, kendisinin yönetici olduğu bir oturumda konuşma yapan kişiyi dinlemiyor. Adını koyamadığım bir davranış biçimi bu.

— Sayın Kaygun sizin olay'a tanıklığınız bu kadarla kalmıyor, sempozyum sonrasında da sürüyor. Bunları da aktarır mısınız?

Ş. Kaygun— Sayın Tekil bu tavrını sempozyum sonrasında da sürdürmüş ve bu nedenle de başka tartışmalar çıkmıştır. Kokteyl'de de devam etmiştir. Eleştirileri kabullenmeyen sayın Tekil, benim "bu okulda öğrenci olup-olmadığımı" bana sert bir dille sormuştur. Bunun anlamı üzerine bir şey söylemek istemiyorumBöyle bir tavrın ne anlama geldiğini herkes anlar sanırım.

"Ben bu okulda öğrenci olsaydım, ne olacaktı?" sorusunu düşündüm kaç kez. Bir zamanlar o okulda öğrenciydim. O okulda okudum. Ama iyiki bu anlayışta bu zamanda okumadım diyorum.

— "Ben bu okulda okudum. Ama iyiki bu anlayışta, bu zamanda okumadım" dediniz. Yanılmıyorsam 1970 öncesi, o zaman ki adıyla, Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu öğrencisi, hatta öğrenci temsilcisiydiniz. O dönemle şimdiki arasındaki temel fark nedir?

Ş. Kaygun— Sanıyorum ki, öğrenciyle, öğretim üyesi arasındaki ilişki daha organikti. O zamanda sakat yönler yok değildi. Ancak biz o dönemde, en azından görüşlerimizi daha rahat söyleyebiliyorduk. Oysa bugün bir öğretim üyesi düşündüğünü rahatça söyleyemezse, öğrencinin söyleyebilmesini bekleyemeyiz. Eğer öğretim elemanları iki genç insanın azarlanmasını, uluslararası bir sempozyumda hoş görüyle karşılıyorlarsa benim söyleyecek hiçbir şeyim yok. O zaman da uyarılıyorduk, dikkatli olmamızı söylüyorlardı. Ama biz, hiç olmazsa düşün-

celerimizi öğretmenimize rahatlıkla söyleyebiliyorduk. Bir konuyu rahatlıkla tartışabiliyorduk.

— Tanık olunan olaylara siz Cumhuriyet'te, biz de Yeni Olgu'da yazdık, değindik. Öğrenciler içinde de canlı biçimde tartışılıyor ama fakülte susuyor dekan Tekil susuyor, niye?

Ş. Kaygun— Ne söylemelerini bekliyorsunuz ki? Herkesin gözü önünde bu kişilerin yarattıkları bir olay söz konusu. Benim tepkim, sizin dergide belirttiğiniz detaylar ve sonraki tartışmalar elbette bu insanlara yansımıştır. Ancak bu denli sakat bir olayın yaratıcıları kamuoyunda bu olayın tartışılmasını istemiyorlardır. Nedeni sanırım bu. Tekrar bu konunun gündeme gelip, tartışılması, bu düşünce biçiminin yanlışlığını kanıtlayacağı için en kolay yol seçilerek, olayın olabildiğince konuşulmaz hale gelmesine çalışıyorlar.

Ben bir tepki bekledim açıkcası, sayın Tekil bir yanıt versin. Hiç değilse organizasyon komitesinden biri...,olmadı. Çünkü öğretim elemanlarının bir çoğu izlemedi sempozyumu.

— Sessiz kalmayan, hem de o okulda öğretim görevlisi olarak da çalışmış bir insan olarak tutumunuzu nasıl açıklıyorsunuz?

Ş. Kaygun— Şöyle açıklayabilirim: Bir tek bu konuda değil tüm konularda şu ülkede, sanat denilen kutsal bir uğraşta yaşamını götüren bir kişi olarak doğru bildiğimden şaşmadım bugüne dek. Yanlış bulduğum her şey bana karşıdır. Yanlışbir tavır görüyorsam buna karşı çıkmak zorundayım. Çağdaş bir insansam eğer, bugünün eğitim, sanat, insan anlayışının da çağdaş olmasından yanayım demektir. Sempozyum bir örnektir. Bu denli çağdışı bir tutuma elbette karşı çıkacaktım. Beni üzen şey bu çağdaşlık kavgasında tek başıma kalıyor olmam. Bu tatsız olaya başka tepki gösteren olmadı. Yalnızca inandığımı doğru bildiğimi, düşündüğümü söyledim. Önemli olan genç insanların, genç düşüncenin kötü bir biçimde harcanmasıdır. Bu da, ne çağdaş insan, ne çağdaş eğitim, ne de çağdaş sanat anlayışına uyar.

Geriye o zaman şu kalıyor: Genç insan kendi sorununa sahip çıkmak zorundadır. Ancak sorunlarının bilincindeyse, bu sorunlara karşı çıkabilmek için de kendinden başka hiç kimsesi olmadığını görüyorsa, o zaman karşısındakilerle kavgasını verirken, konumun saptarken ayağını yere çok sağlam basmalıdır. Zengin bir kültürel alt yapıya sahip ve bilinçli olarak kendi kavgasını vermek zorundadır.

SÜREÇTE

Hani o gölgeler vardı ya sevgilim
Tabaksız fincanların kurumuş telvelerinde
doludizgin atların toynakların da kurumuştu yosunlar

Adsız bir şiirin fildişi kulelerin de'
tanımsız suların serçe kuşları ötüyor

Hep birşey istedim çocuklar
Dişlerinizin üzerinde dudaklarınızın gerindiğini
Ve uykunuzda
pembe giyinik oyuncaklar
Sevgiye bir hece kala
—zulmi-ye-camii önünde yatsıya durmuş adamlar
Sakalları ve terleri günortası koyuluğunda

Hışıyor dallarımız
Kurşun kubbeler
kentsel yorgunluğun boşalmışlığına adanmış

Sanık sözcüklerin çatı katında
hani o kadının gözleri vardı ya çocuklar
sevisiz üretilen turfanda bir sezgiyle
genç adamın göğsünde bildiriler yıkıyordu

Ve
Belleklere taşınan
kır kokuşlu ince yenil bir avuç toprak gibi bilinç
Ya da çekirdek fiziğinde
Einstein in atomik doğurganlığına kutsal bir ithaf

Artık
Tanıksız mistik duvarlar yıkıldı
Görüşmeci odasında tüylerini dökmüş bir çocuk
Olgun ve gösterişsiz kauçuk yaprak gibi sirensiz duru bir gece de
sanrısız kitap okumaklığının erinciydi: Sevgi.

İSMAİL TEPİROĞLU

ege üniversitesi öğrencilerinden alınan har(a)ç

A. Kerem TUĞCU

1983–84 öğretim yılı başında üniversite öğrencilerinden 2000 TL. para alınmıştı. Daha sonra YÖK, Maliye bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığının yaptığı ortak toplantıda bu yıl öğrencilerden öğretim için para alınmayacağını, bu uygulamaya gelecek öğretim yılında başlanacağı kararlaştırıldı. Bu durumda öğrencilerden alınanan paralar ortada kaldı. Bunlar öğrencilerden erken uygulanmış bir karar sonucunda "yanlışlıkla" alınmıştı.

Bu gelişmelerden sonra 8 Eylül Üniversitesi öğrencileri dilekçelerle rektörlüğe başvurarak paralarını istemeye başladılar. Bu olayın ardından, Rektör Prof. Dr. Ömer Yiğitbaşı bu paranın zaten tüm öğrencilerden tahsil edilmediğini ve geri verileceğini açıkladı. Daha sonra bu paralar öğrencilere ödenmeye başlandı.

Bu gelişmeler karşısında, Ege Üniversitesi öğrencileride, harekete geçti. Öğrenciler, bu paraların ne yapılacağı konusunda rektörlükten bilgi istediler. Olay bu aşamada basına yansıdı E.Ü Rektörü Prof. Dr. Sermet Akgün 3.5.1984 günü yaptığı açıklamada "Bende 14000 öğrenci var. Bu parayı isteyen bir kaç kişi. Onların parasını bankaya koyduk, duruyor. Gelecek sene bu parayla onlara hizmet edeceğiz. Emanet para diye bankada tutuyoruz. Paralar bankada durursa, banka da faiz verirse, bu para yine onlar için kullanılır. 28 Milyon civarında bir para bu. Bir sene bankada kalırsa %50 artar. Devlet bize para mı veriyor?"

Prof. Akgün, daha sonra "isteyen öğrenci gelsin, buyursun parasını alsın" dedi. (Cumhuriyet, 3.5.1984)

Rektörün bu açıklamasından sonra Ege Üniversitesinde 3000'den fazla öğrenci dilekçelerle rektörlüğe başvurarak paralarını istemeye başladılar. Öğrencilerin binlercesi böylece harekete geçince Rektör Akgün şu açıklamayı yaptı :

"Bu paraları öğrencilere verirsek hemen harcarlar. Biz bu paraları %47 faizle vadeli olarak bankaya yatırdık. Önümüzdeki yıl bu parayla öğrencilere hizmet götüreceğiz." (Güneş, 9. 5. 1984)

Bu durumda, Sayın Rektör yetkisi olmadığı halde öğrencilerin paralarının tasarrufu konusunda karar vermeye kalkarak yasa dışı bir konuma düşmüştür. Öğrenciler de kendi paralarının istedikleri doğrultuda yönlendirememe konumunda kalmışlardır.

Öğrenciler, hemen hemen hergün yapılan zamlar karşısında araç, gereç, kitap, ulaşım, beslenme, barınma vb. gereksinimleri için bile güçlükle para yetiştirebilmektedir. En ivedi gereksinmelerini bile güçlükle karşılayabilen öğrencilerden "yanlışlıkla" alınan paraları alıkoymak son derece haksız bir davranıştır. Yöneticilerin de böyle bir alıkoyma için herhangi bir alıkoyma yetkileri yoktur.

Sayın rektörün bu yasa dışı uygulamayı rahatlıkla yapabilmesi, Türkiye'de yasalar karşısında herkesin sorumluluğunun eşitliği konusunda kuşkular doğurmaktadır. Sayın rektör 14000 öğrenciden toplanan parayı alıkoyarken bunun hesabının sorulmayacağını düşünmüşse, yalnış bir düşünce içinde olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü binlerce öğrencinin verdiği dilekçeler, haksız ve yasa dışı uygulamalar, karşısında öğrencilerin alabileceği tavrı göstermektedir. Bu durumda yapılması gereken şey vakit geçirmeden öğrencilerden alınan paraların faizleriyle birlikte iade edilmesidir.

1984 – 85 öğretim yılından başlayarak, üniversitelerde paralı öğretime başlamak için bir karar alınmıştır. Alınacak paraların 2000 TL'nın çok üzerinde olması beklenmektedir. Üniversiteye girebilmek için fırsat eşitliği olmayan ülkemizde bir de öğrencilerden binlerce liraya varan paralar alınması üniversiteleri yalnızca zenginlerin okuyabileceği okullar haline getirecektir. Bu uygulama üniversitelerin yalnızca zenginlerin hizmetine olduğunu yoksulların yüksek öğrenim hakkı olmadığını düşündürmektedir. Üniversitelerin öğrencilerden toplayacakları paralara gereksinmesi yoktur. Birçok fakültenin döner sermayesine çeşitli hizmetler sonucu milyonlarca lira girmektedir. Ayrıca devletin üniversitelere verdiği ödenekler vardır. Bu paraların nelere harcandığı bilinmemektedir. Ortada görünen bir şey yoktur. Okullarda eğitim için kullanılan araç ve gereçler bile okullardaki öğrenci sayısına göre çok eksiktir. Böylece mesleki bilgi açısından yetersiz elemanlar yetiştirilmektedir. Ayrıca okullarda öğretim için yapılması gereken harcamalar, yetiştirilen elemanlardan ilerde beklenen hizmetler için yapılan yatırımlardır.

Üniversitelerde öğretimin paralı olmasını öngören karar değiştirilmelidir. Batan şirketlerin kurtarılabilmesi için milyarlarca lira harcanabilen bir ülkede, yöneticilerin üniversite öğrencilerinden hiçbir şekilde para istemeye hakkı yoktur.

YÖK DIŞI ÜNİVERSİTE/III.

prof. dr. CEVAT GERAY ile konuştuk

Ali ŞİMŞEK

YÖK uygulamaları hakkında bugüne değin çeşitli eleştiriler yapıldı. Konu, değişik açılardan tartışıldı. Ancak yapılan eleştirilerin çoğu üniversite dışındaki çevrelerden geldi. Bilim adamlarımız üniversite tarihimizin önemli bir olayı olan YÖK hakkında genellikle susmayı yeğlediler. Zaten susmayıp eliştirmeye yeltenenler görevlerinden uzaklaştırıldılar. Bazıları da üniversitede özgür çalışma olanaklarının kalmadığı gerekçesiyle istifa ettiler.

Bu yazımızda, üniversitedeki görevinden uzaklaştırılan eski Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı ve Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr.Cevat Geray ile konuştuklarımızı yayınlıyoruz.

A.ŞİMSEK Hocam, kısaca özgeçmişinizden söz eder misiniz?

GERAY, 1953'te Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdikten sonra Bursa'da başladığım kaymakamlık stajını İstanbul'da sürdürdüm. Akademik mesleğe ve Şehircilik Kürsüsü'ne girmek isteği öğrencilik yıllarımda doğmuştu. Kaymakamlık kursunu bitirdiğim günlerde katıldığım asistanlık sınavını kazandım Bu arada Antalya'nın en yoksul ilçesi olan Gündoğmuş'a kaymakam olarak atandım. Gündoğmuş'ta kaymakamlık yaparken Köprülü bucağını ilçeye bağlayan yolun yapımında halkla birlikte çalışırken farkında olmadan sonradan bilimsel çalışmalarını yaptığım toplum kalkınmasının ilkelerini uygulamışım. 1956 yılında fakültedeki görevime başladım. 1957-59 yıllarında bir burstan yararlanarak New York Üniversitesi'nde çalışmalar yaptım. Yurda döndüğümde kent planlaması alanındaki doktoramı tamamladım.

27 Mayıs Devrimi'nde hocam Prof. Dr. Fehmi Yavuz Milli Eğitim Bakanı oldu. Kendisinin özel kalem müdürü olarak çalıştığım o günlerde ülkenin eğitim ~~orunlarını~~ yakından tanıma fırsatı buldum. Daha sonra Devlet Planlama Örgütü'nde danışmanlık yaptım. 1966'da Bünyan ilçesi ve köylerinde yaptığım toplum kalkınması alanındaki araştırmamla doçent oldum. 1974'te profesör olduktan sonra İmar ve İskan Bakanlığı'nda önce danışmanlık, ardından da müsteşarlık yaptım. Bu arada çıkardığımız kıyı yağmacılığına ilişkin yönetmelik bazı çıkar çevrelerini rahatsız etti. Danıştay'a başvurdular, ama Danıştay yönetmeliğin yasalara uygun hazırlandığını belirtti.

Müsteşarlıkta kaldığım süre içinde fakülte ile ilişkilerimi kesmemiştim. 1976'dan sonra uzunca bir süre üniversitede yöneticilik görevim başladı. Önce Basın Yayın Yüksek Okulu Müdürlüğü, 1977'den sonra da SBF dekanlığını yürüttüm. Fakat YÖK Yasası görev süresini kısalttı, Ağustos 1982 bitiminde dekanlıktan ayrıldım.

A.ŞİMŞEK Hocam, şehircilik alanında çalışırken bir süre sonra sizi eğitim alanında da görüyoruz. Eğitim konularına nasıl ilgi duydunuz bunu açıklar mısınız?

GERAY: Doğru. 1960 yıllarında Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki özel kalem müdürlüğüm zamanında asıl eğitim alanında incelemelere başladım. Ayrıca sürekli çalıştığım toplum kalkınmasının halk eğitimi alanıyla çok yakın ilgisi vardı. Toplum kalkınması çalışmaları yaparken halk eğitimine de yönelmiş oluyordum. Bu nedenle daha sonki yıllarda Basın Yayın Yüksek Okulunda ve Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde dersler verdim, yayınlar yaptım. Ayrıca Eğitim Bilimleri Fakültesi'ndeki Halk Eğitimi Bölümü'nün kurulmasına, yaşatılmasına katkılarım oldu. Eylül 1982'ye değin bu fakültedeki çalışmalarım sürdü.

Bütün bunlar benim toplumu, yönetimi, uygulamayı tanımama yardımcı olmuştur. Daha doğrusu yaşamla kuramsallık arasında sıkı bir bağlantı kurmamı sağlamıştır. Kısacası kaymakamlıktaki, Milli Eğitimdeki ve Devlet Planlamadaki görevlerim beni gerçeklerden kopuk, kitaplık çalışmalarıyla fildişi kulesine kapanmış kupkuru bir bilim adamı olmaktan kurtarmıştır.

A.ŞİMSEK : Peki, üniversitedeki görevinizden hangi gerekçeyle ve ne zaman alındınız?

GERAY: Üniversitedeki görevimden beni YÖK ayırmış değil. Başka bir deyimle, yetkisi bulunmasına karşın YÖK, karşı çıkan bizleri uzaklaştıramadı. Fakat sıkıyönetim yasasına göre işten atıldım. Kararın gerekçesini bana değil, bu kararı alan makamlara sormalı. Bilindiği gibi bu tür kararlarda gerekçe belirtilmiyor. Üstelik yargı denetimi dışında tutuluyor.

A.ŞİMŞEK Görevden atıldıktan sonra hakkınızda ayrıca bir dava açıldı mı?

GERAY: Ne görevden alındıktan önce, ne de sonra hakkımda hiçbir soruşturma açılmadı. Hem de altı buçuk yıllık üniversite yöneticiliğimin yaklaşık dört yılı sıkıyönetim dönemine rastlamış olmasına karşın

A.ŞİMŞEK -Size resmi bir yazı gelmeden önce üniversiteden atılacağınızı biliyor muydunuz?

GERAY: Hayır, bilmiyordum. Fakat istifa etmeyi düşünmedim değil. Kaldı ki, hocalığa, fakülteme, öğrencilerime ve meslekdaşlarıma çok bağlı olmama karşın istifa kararına ulaşmam için her türlü neden doğmuştu.

A.ŞİMŞEK O halde niçin istifa etmediniz?

GERAY: Aslında üniversiteden atıldığımı öerendiğim gün istifa dilekçemi yazmıştım. Birkaç arkadaşımla bir durum değerlendirmesi yapacaktır. Ben, bir gün önce onlara bu koşullar içinde yararlı olamayacağımı, artık görevimin bana yüklediği sorumlulukları yerine getiremediğimi ve ortamın çekilmez hale geldiğini söylemiştim. Kararın bana iletildiği gün öğleden sonra onlarla buluşacaktık ve benim istifa dilekçem cebimdeydi. Yemekten 15 dakika önce gazetecilerden görevden atıldığımı

öğrendim. Öğleden sonra da arkadaşlarımla biraraya gelince *"gündem maddesi ortadan kalkmıştır."* dedim ve kararı birlikte kutladık. Ben gerçekten, zaten üniversiteden ayrılacaktım, ama bu daha onurlu olmuştur. İşin ilginç yanı, diğer öğretim üyelerinin atıldığını rektörler açıklarken bizimkini Doğramacı açıklamıştır.

A.ŞİMSEK Peki, atılmadığı halde kendisi istifa eden öğretim üyelerinin tutumunu nasıl karşılıyorsunuz?

GERAY : Bu da bir atmadır bence. Bu arkadaşlar üniversitede bilim yapma ve özgürce çalışma olanakları kalmadığı için ayrılmışlardır. Bu koşulları yaratan da YÖK sistemidir. Özerkliğin ortadan kaldırılması pek çok değerli bilim adamının istifasına, yada başka üniversitelere geçmesine neden olmuştur. Aslında bu özerkliğin yok edilmesine ve her yönüyle YÖK'e karşı bir protestodur. Yoksa üniversite yasası bir bilim adamına 67 yaşına kadar çalışma olanağı veriyor. Niçin 40-45 yaşlarında, yaşamlarının en verimli çağında, tam öğrencisine yararlı olabileceği düzeye gelmiş insanlar üniversitelerden ayrılsınlar? Daha önceki yıllarda niye bu kadar kitlesel ayrılmalar görülmedi? Bunu YÖK ile ilişkili düşünmek ve değerlendirmek gerekir.

A.ŞİMSEK Hocam, üniversiteden atılma olayı bir bilim adamı olarak sizi ne yönde etkiledi?

GERAY: Bir mesleğe kendini adamışlar için ondan kopmak güçtür. Hocalık ruhumuza işlemiş. Hiç ayrılmamış gibi okuyup yazmak yoluyla akademik çalışmalarımı sürdürüyorum. Hatta YÖK sistemi içinde üniversitede başlayan bütün rahatsızlıktan, huzursuzluktan, soğuk savaştan kurtuldum, şimdi daha huzurlu ve sağlıklıyım. Bu açıdan atılma kararımın alınmasını sağlayanlara tesekkür ederim...

A.ŞİMŞEK : Atılan öğretim üyelerinin yerlerini doldurmak için çeşitli kaynaklardan öğretici sağlanıyor. Örneğin, lise öğretmenleri bile üniversitede görevlendiriliyor. Sizce uzun dönemde bunun sakıncaları nelerdir?

GERAY: Zaten uzun dönemde YÖK sistemi büyük bir tehlikedir. Bu sürerse üniversitede bilim üretilmez, üniversitelerin bilimsel düzeyi düşer ve düşmüştür de. Bugün gereksiz kapasite artırımı yoluna gidilmiştir.

Bunun kaçınılmaz sonucu da öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı hızla artmıştır. Okullarda sınıf bulunamamaktadır. Sınavların yoğunluğu ve öğretim üyesinin kalabalık öğrenci kitlesine gerektiği kadar yararlı olamaması yüzünden gayri ciddi bir öğretim yapılır olmuştur. Belki bugün için kapasite artırdık diyebilirler, ama bunun alt yapısı bulunmadığından verimli olunamamaktadır. Bütün bunlar eğitsel ve bilimsel açıdan önemli gerilemelerdir. Kısacası, öğrenci sayısının artırılması ve lise öğretmenlerinin görevlendirilmesi bu düzenlemeler içinde bir çözüm olamaz.

A.ŞİMSEK : Sizin uluslararası nitelikte çalışmalarınız var mı?

GERAY: Çalışmalarımı genellikle kendi ülkemizin gerçeklerine dayandırmaktayım. Bu yüzden çoğunlukla Türkçedir. Ancak yabancı dillerde yayınlanmış yazılarım da var. Öte yandan yabancı kaynaklarda yayınlarımdan ayrarlanılmıştır. Çeşitli atıflar elbette bulunuyor.

A.ŞİMŞEK : Sizce YÖK'ten önceki haliyle üniversitelerimizde bir reform gerekli miydi, gerekli idiyse bu nasıl bir reform olmalıydı?

GERAY: Mutlaka gerekliydi. Ancak demokratik ve özerk yönetimden, akademik özgürlükten vazgeçmeden verimi, üretkenliği, özeleştiriyi artıracak, yurt ölçüsünde dengeli, planlı gelismeyi sağlayacak önlemler alınmalıydı. Oysa YÖK bunu sağlamak yerine özerkliği ve verimi yok etti.

A.ŞİMŞEK Türk üniversitelerinde zaten YÖK'ten önce de özerklik yoktu deniyor. Bu sav sizce doğru mu?

GERAY: Özerklik siyasal iktidarın keyfi tutumuna karşı bir koruma aracıdır. Kuşkusuz akçal (mali) özerklik yoktu. Fakat yönetim demokratikti. Bilimsel özerklik vardı. Şimdiki YÖK sisteminde ise yalnızca Yüksek Öğretim Kurulu ile onun başkanının özerkliği vardır. Yönetsel özerklik olmadığı için bilimsel özerklik de kalmamıştır. Aşırı merkeziyetçilik, atamayla gelen yöneticilik Türk üniversitelerindeki birikimin tersine olumsuz bir gelişmedir.

A.ŞİMŞEK : Bugün üniversitelerimizde asıstan yetiştirme işi ilkel bir usta-çırak ilişkisine dayanıyor. Geleceğin bilim adamlarını yetiştirme işini bu görünümden kurtarabilmek için ne yapmak gerekir?

GERAY: Usta-çırak ilişkisi gerçekte bireysel bir yetiştirme yöntemidir ve lisans üstü düzeyde ayrı bir önem taşır. Ancak bu ilişkinin akademik sınırları ötesinde feodal bir ilişkiye dönüşmesini engelleyici nesnel kurallar konulabilir.

A.ŞİMŞEK : Öğrencilerin üniversite yönetimine doğrudan katılması nasıl gerçekleştirilebilir?

GERAY: YÖK sistemi öğrencinin yönetimine dolaylı katılmasına bile olanak tanımamaktadır. Öğretim üyesini de, çalışanını da, öğrencisini de dışlayan bu anti demokratik yönetim biçimi değişmedikçe katılım olanaksız.

A.ŞİMŞEK Sistemi paralı eğitimi getirmeye çalışıyor. Acaba paralı eğitim, kitle eğitiminin karşısında bir engel sayılabilir mi?

GERAY: Paralı öğretim, eğitimde fırsat eşitliğini bozan, eşitsizliği pekiştiren bir ilke. Üniversiteye zaten ülkenin gelişmiş bölgelerindeki kaliteli liselerde okumuş olanlar, ya da özel yabancı dilde öğrenim görmüş olanlar girebiliyor genellikle. Bunlar arasında çok yetenekli, fakat düşük gelirli aile çocukları da var. Bu acıdan, yüksek gelirli aile çocuklarından alınan paralarla yoksul aile çocuklarına parasız öğretim ve kurs desteği sağlanmadıkça bu dengesizlik büyüyecektir.

A.ŞİMŞEK : YÖK'ten sonra Türk üniversitelerinin uluslararası alandaki saygınlığı zedelenmiş midir?

GERAY: Elbette. YÖK'ün resmi ağızlı bütün iyimser açıklamalarına karşın üniversitelerimizin düzeyi gerilemiştir. Öğretim üyesi bilimsel araştırma yapacak, bilim üretecek yerde ders verme makinesi durumuna indirgenmiştir. Toplumsal bilimlerde öğretim ve yayın özgürlüğü kısıtlanırken, uygulamalı bilimlerde de araştırma yapmak zorlaştırılmıştır.

A.ŞİMŞEK : YÖK'e karşı şimdiye değin çeşitli eleştiriler yapıldı. Ama kapsamlı bir araştırma ile YÖK olgusu ele alınmadı. Sizce YÖK'ün eleştirilebilecek en önemli yanları nelerdir?

GERAY: Belirtmeye çalıştığım nedenlerle YÖK, Türk bilim yaşamında son kırk yıllık birikimin ve cağdaş gelişmelerin tersine üniversiter geleneklere, bilimsel hoşgörü, serbest tartışma ve katılımcı demokrasi ilkelerine aykırı, özerkliği kaldıran, yalnızca tekin yönetimene dayanan bir sistem getirmiştir. Bilim üretmeye değil, belli çerçeve ve sınırlamalar içinde öğretim yapmaya dayalı çağdaş üniversiter anlayışa ters bir *'yüksek lise'* anlayışı ağır basıyor.

A.ŞİMŞEK :Peki hocam, son bir soru sormak istiyoruz. Şimdi ne iş yapıyorsunuz yaptığınız işin akademik alanınızla ilişkisi var mı?

GERAY: Bugün üniversitedeki uzmanlık alanımla ilgili bir konuda, uygulamanın içinde çalışıyorum. Ankara'da Batıkent'i yapan Kent-Koop'un bir yan kuruluşunda yönetim kurulu üyesiyim. İleri teknolojiye dayalı, sağlam nitelikli konut üretimi yaparak kooperatif girişimlere katkıda bulunuyorum. Ayrıca S.B F. mezunlarının derneği olan Mülkiyeliler Birliği ve Vakfı'nın genel başkanıyım.

A.ŞİMŞEK : Bunca yoğun işiniz arasında bize zaman ayırıp sorularımızı yanıtladığınız için çok teşekkür ederiz hocam.

GERAY Sağolun çocuklar.

Cevat Hoca, çok sevdiği öğrencilerinden ve üniversiteden uzaklaştırılsa da *"yaşam sürdükçe yapacak çok şeyler vardır'* dercesine ülke sorunlarına kafa yoruyor. Hem de gerçek bir aydın duyarlığıyla..

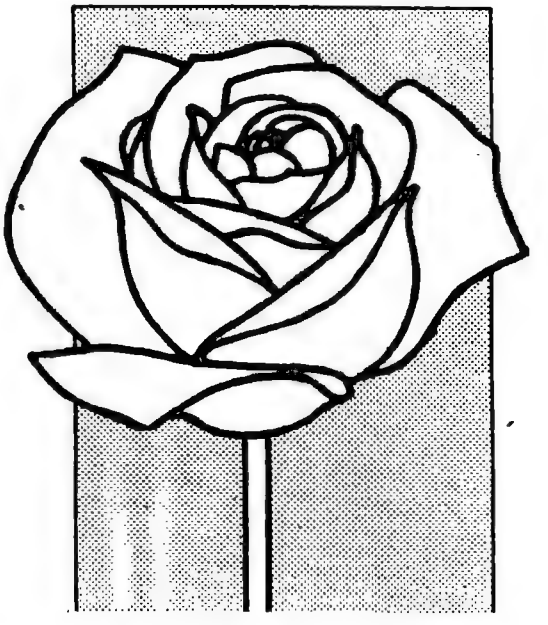

Duvarın dibine geldi
domurdu bahar.
Çayır çimene karıştı
istemeden.
Bir ikindi yağmuruna
uyandı - serin,
karşı duvara beyaz
gitti - gelin.

ERİNÇ ÖZDEMİR

★★★★★★★★★★★★★★★★★★

SENİ ÖZLEDİM

bir kilise içimde
yüzyıllardır getirmişim
somutlamış dualar olmayanı
allah var yani.
elleriyle kavrıyor-çırılçıplağım-omuzlarımı
altın dişli koro hep arkamda
pembe tırnaklarıyla kazıyor zenci adam kurtuluşunu
bir şarkı duyuyorum. benim ülkemde değil ama benim.
anlatmamı istemiştin
seni böyle özledim.

nisan 84

HAKKI ENGİN GİDERER

BİR DALGA OLMALI SAÇLARINDA

Saçlarında bir dalga olsun isterim
Duygularımı koyacak denli derin,
Sana anlatacaklarım öyle çok ki
Suskuları çekmelisin, bir süre sözlerine.
Ve ondan sonra ölebilirim
Bilirim ki anlatacak biri var umutlarımı.
Fakat bir dalga olmalı saçlarında
Güzel değil
Ancak mutlak derin.

BAHAR TURUNÇ
1982

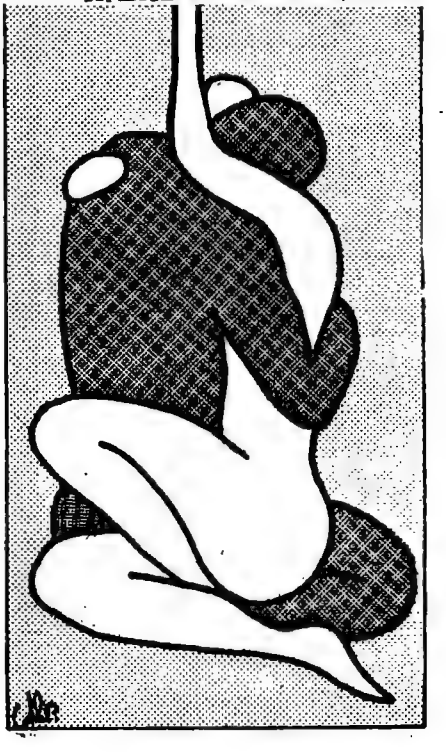

üniversite tarihinde gerici akımlar

Laik bir ülkede yaşıyoruz.

Bu ay yine yurtlarda öğrencilerin zorla sahura kaldırıldığını duyacağız. Yine sokakta yürüyen genç kızlara kindar bakışlar fırlatılacak. *"Örtünün eş kafirler"* diyenler mutlaka çıkacak. Kimbilir kaç genç sigara içerken saldırıya uğrayacak.

Bu ay yine hareket etmek üzere olan otobüslere sakallı adamlar ellerinde kitaplarla girecek, *"Her Müslüman lazım"* diyerek burnunuza uzattıkları *"eserlerin"* hediyesini isteyecek.

Yine okullarda cuma namazlarına toplu gidişler örgütlenecek, gitmeyen mimlenecek.

Laik bir ülkede yaşıyoruz velhasıl!..

Erdoğan ASLANOĞLU
İsmali TANAK
KÜRŞAT YILDIZ

Şeriat özlemlerinin Ortadoğu'daki son gelişmelerle arttığını biliyoruz. Libya'da "Yeşil Devrim" ve İran'da Humeyni tipi "İslam Devrimi" ülkemizde dini esaslara dayalı iktidar olma heveslilerine moral ve esin kaynağı oldu. Bunun yanı sıra son yıllarda Dünyada ve ülkemizdeki çalkantıların sonucu ortaya çıkan fikri bunalımlar, mistik bir dünya görüşüne sarılarak huzura kavuşma eğiliminin güçlenmesine yol açtı.

Ancak yine biliyoruz ve inanıyoruz ki, bu yüzyılın başında burjuva demokratik bir Cumhuriyet olma yönünde geri dönülmez adımlar atan ülkemizde, dünyanın dört bir yanındaki Türkleri birleştirerek "Turan" ülkesi gibi, şeriat devleti olma hevesleri de ham hayal olmaktan öte gidemez. Yine de bu akımlar toplumsal ve bilimsel gelişmenin önünde 21. yüzyıla devredeceğimiz ayak bağları olmaya devam edecekler gibi görünüyor.

Üniversite özeline gelince; dini bağnazlıkların başlıca iki siyasal odak tarafından kendi çıkarları için kullanıldığını görüyoruz. Biri kendine ülkücü diyen ırkçı-Turancı kesim, diğeri ise ümmetçi-şeriatçı çevre. Kuran kurslarından İmam Hatip Okullarına, Cuma namazlarından iftar sofralarına kadar herşeyin bu iki siyasal odak tarafından güç toplama aracı olarak değerlendirildiğine geçmişte de, bugün de tanık oluyoruz. En çarpıcı örneklerden biri, Vakıf Yurtlarının bu niyetle paylaşılması.

Özellikle taşradan gelmiş gençler arasında öyle bir hava oluşturulmaya çalışılıyor ki, bunlarla birlikte ibadet etmeyenler dinsiz ve kafirdir. Çevrede ileri bir hayat tarzını benimseyip giyim, öğrenim, cinsellik vb. konularda geldikleri kasaba ve köy hayatına göre çarpıcı bir biçimde serbest davranan "aşifteler, züppeler ve zındıklar" gibi olmak istemiyorsan bizden olacaksın.

Bu akımlar siyasi propagandanın en sınırlı olduğu dönemde bile din ve vicdan özgürlüğü adı altında kitaplar, broşürler sattılar, Üniversite ve Yüksek Okullarda kitap sergileri açtılar. Bu arada yorum farklılıkları yüzünden birbirlerine girmeyi de ihmal etmediler.

Görünen o ki; Üniversite ve bilimsel araştırmanın kaçınılmaz dayanağı olan maddecilik (Onların tariflediği anlamda para ve maddiyat düşkünlüğü değil her şeyin aslının madde olduğu ve düşüncenin ondan doğduğu anlamında) ve diyalektik düşünce tarzının yerine ortaçağın metafizik düşünce akımlarını hakim kılmaya çalışan bu siyasi eğilimler Üniversite gençliğinin çok az bir kısmını etkileyebiliyor.

Yine de 2000 yılına yaklaşırken Üniversitelerimizde bilimin ışığı dışında ışık arayanların, Nur Medresesi özlemiyle yanıp tutuşanların bulunmasını yadırgamadan yapamıyoruz.

Bir grup Yeni Olgu okur/yazarı olarak Üniversite tarihimizi biraz karıştırıp gericilik üzerine bazı olayları bu sayıda sergilemeye çalıştık.

Bunlardan 1959 yılındaki Büyük Doğu olayında gençlik temsilcileri arasında tanıdık bir isim göreceksiniz. Şu anda Anadolu Üniversitesi Rektörü olan Yılmaz Büyükerşen. 1968 yılındaki İlahiyat Fakültesi olayları ise çalkantılı 68 yılının ilk boykot ve işgali olması, bu nedenle de son yıllarda hakim olan sağ eylemlerin sola tepki olarak geliştiği tezinin su götürürlüğünü ortaya çıkarması açısından bize ilgi çekici geldi. Son olarak daha yakın bir tarihte, '80 sonrası yayınlanan sağdaki ırkçı-Turancı dergiler hakkında bir araştırmayı sunuyoruz. Başka arkadaşlarını da gençlik tarihini aralayıp bizim kuşağımıza aktarması dileğiyle...

"BÜYÜK DOĞU" DERGİSİ OLAYI

Necip Fazıl Kısakürek'in yayınladığı BüyükDoğu dergisinin 13 Mart 1959 tarihli sayısında yazarın bir makalesi tartışmalara yol açar. Makalede "Tanzimattan beri devam eden sahte inkilâblarımız ve bu inkilâbların sahte kahramanların ancak Büyük Doğu güneşinin altında nihablarını düşüreceklerdir" denilmektedir. Aynı makalenin başka bir yerinde de "bir asır evvelinden başlayarak 1923 yılına kadar Allah ismini sadece görenek diye ağzına alan, 1923'ten 1950'ye kadar da bu ismi anmayı cinayet sayan ve bunun göreneğini temelleştiren Devlet büyüklerine" sözleri yer almaktadır.

Bu yazıya ilk tepki Eskişehir'den gelir. Önce mahalli bir gazete olayı ele alır. 17 Mart günü de Eskişehir Yüksek İktisad Ticaret Okulu öğrenci cemiyeti yöneticileri bir basın toplantısı düzenleyerek Atatürk ve devrimleri hedef alan yazıyı protesto ederler. Gazetecilerin bir sorusu üzerine Cemiyet Genel Sekreteri Yılmaz Büyükerşen "İkazlarımız bu hayasızca hareketlere karşı tesirini göstermezse Atatürk sevgisi ve devrimlerinin bekçisi sıfatıyle onları korumak için her türlü tedbire başvuracağız" der.

Ertesi gün Ankara Üniversitesi'ne bağlı Ziraat, Siyasal Bilgiler, Hukuk, Fen, İlahiyat, Dil ve Tarih Coğrafya Fakülteleri talebe cemiyetleri de makalenin yazarını protesto eden bildiriler yayınlarlar. Aynı gün Eskişehir'dek basın toplantısını düzenlemiş olan Cemiyet Genel Sekreteri Büyükerşen gözaltına alınır, geç vakitler serbest bırakılır.

NECİP FAZIL: "BİR İKİ ÇOCUĞUN YAYGARASI"

Necip Fazıl ise gazetelere gönderdiği tekzipte yazdıklarıyla Atatürk'ün ilişkisinin ancak ördelde bulut arasındaki ilişki kadar olduğunu savunur, olayı CHP'nin "Hâlâ ellerinde ve ceplerinde tuttukları bir iki çocuğun yaygarası" olarak değerlendirir.

Ancak tekzip daha büyük tepkilere yol açar, Türk Devrim Ocakları, MTTB: İzmir Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu Talebe Cemiyeti Büyük Doğu dergisini protesto edenler arasına katılır.

Türk Milli Taebe Federasyonu (TMTF) İstanbul'da protesto mitingi için çağrı yayınlar ve izin için Valiliğe başvurur. İstanbul valisi mitinge izin vermez, ama gençlere babaca öğüt verir: "Memlekette hamdolsun ne irtica vardır, ne de buna müsamaha edil-

Savcılık, dergi hakkında kovuşturmaya başladı

Yargıç, Savcılar Yargıtay iyi not almak zorund

'Büyük Doğu' da Necip Fazıl'ın makalesine karşı ilk tepki Eskişehir'den geldi. Yüksek İktisad Ticaret Okulu Öğrenci Derneğinin basın toplantısından bir gün sonra genel sekreter Yılmaz Büyükerşen Emniyet Müdürlüğünde ifade verdi.

miştir... İlgililer vazife başındadır, gençlerimiz müsterih olsun. Onlara düşen vazife, kalp huzuru içinde derslerine çalışmaktan ibarettir"

Yine de TMTF yöneticileri gözaltına alınır, sorguya çekilir. Valiye ancak serbest bırakıldıktan sonra yanıt verirler: "İstanbul Valisi derslerimizle meşgul olmamızı tavsiye etmektedir. Sayın Vali bu hususta aziz Atatürk'ün gençliğe bir de Cumhuriyeti müdafaa ve muhafaza etmek vazifesini de verdiğini unutmuş gözüküyor"

İTÜ Talebe Birliği'nin yıllık kongresinde Büyük Doğu dergisi tel'in edilir. TMTF yöneticilerinin gözaltına alınmasına tepki gösterilir.

Ertesi gün ise Büyük Doğu ile ilgili her türlü haber, havadis ve resmin neşrinin menedildiği haberleri ile olay gazete manşetlerinden kaybolur.

"SAİDİ NURSİ OLAYI"

Olaylı 1960 yılının ilk günlerinde, uzun süredir Afyon Emirdağı'nda ikamet eden "Bediüzzaman Saidi Nursi" nin aniden hareketlendiği görülür. 93 (Dalya eksi yedi) yaşına rağmen bir hafta içinde 6000 km. kateden bir propaganda yolculuğuna çıkar.

Önce yanında birkaç müridi ve özel otomobili ile Ankara'ya oradan da İstanbul'a gelir. Gezilerinde müridleri dışında kalabalık bir grup tarafından çevrelenir, her hareketi bir olay ve propaganda aracı olarak kullanılır. Fotoğraf çektirmez, yüzü şemsiye ile gizlenir.

İstanbul'da da her yerde olduğu gibi gazetecilerin görüşme isteklerini geri çevirir. "Fotoğraf çekmekte ısrar etmiyorum." diye haber gönderir. Bir kaç gün sonra da Konya'da "Yakında Medrese-i Nur'un açıldığını göreceksiniz, merak etmeyin müjdesini verir."

Kurtarılmak istenen gençliğin temsilcileri bunlara büyük tepki gösterir. İstanbul ve Ege Üniversitesi öğrenci temsilcileri Menemen'e giderek Kubilay'ın anıtını ziyaret ederler. MTTB İstanbul'da protesto mitingi düzenlemeyi kararlaştırır. SBF Derneği "Atatürk devrimleri için savaşa bütün öğrenciler katılmalıdır" çağrısı yaparken İTÜ Talebe Birliği acaip bir başlıkla gezen Saidi Nursi'yi protesto amacıyla fötr bir şapka gönderir. (Ocak günü mitinge izin verilmediği halde öğrenciler İstanbul Üniversitesi bahçesinde toplanırlar. Olayı kınayarak İstiklal Marşı söylerler. Polis toplanan öğrencileri dağıtır, bir kısmını gözaltına alır.

Tepkiler giderek artarken hükümetin "Bediüzzaman"a Emirdağı sınırları içinde ikameti önermesi ve güvenlik kuuvetlerince Ankara yolunda çevrilmesi ile tekrar ısıtılıp ortaya getirilmek üzere bu tartışma da son bulur.

Cumhuriyet Mart ayında 6 gun süreyle Gençlik eki yayınladı. Bu olumlu girişimin son sayfalarında yayınlanan ilanlar hayret verici oldu. Atatürk'ün ismini verdiği bu gazete, kuruluşunun 60.yılında Atatürk düşmanlığını açıkça ilan etmiş Said Nursi' nin reklamını yapıyordu. Geçmişte bu gerici akımlara karşı gençlik mücadelelerini okudukça "alınan ilan parasına değer mi?" diye düşünmekten yapamıyoruz

İLAHİYAT FAKÜLTESİ OLAYLARI

Çalkantılı geçen 1968 yılının ilk olayları yakın zamanda da yaşadığımız bir "başörtü hikayesi" ile başladı. İlahiyet Fakültesinden kız öğrencilerden biri derse başörtü ile girmekte ısrar etmiş, öğretim üyelerinin uyarılarına kulak asmamıştı. Aynı günlerde bir erkek öğrenci ders veren öğretim üyesine küçültücü sözler söylemiş, istenen savunmasını Arapça harflerle yapmıştı. Dekanın ve öğretim üyelerinin uzlaştırma çabalarına karşılık, gazetelere verdikleri demeçlerde hakaretlerine devam etmişlerdi. Bunun üzerine Fakülte Yönetim Kurulu bu iki öğrencinin okuldan uzaklaştırılmasına karar verdi. Ve işte o andan itibaren İlahiyet Fakültesi olayları giderek büyüdü, iki yıla yakın gazetelerin ilk safyalarında yer aldı.(4)

Sorunun bu kadar dallanıp budaklanması Cumhuriyetin kuruluşu sırasında başlayan laiklik tartışmasının bazı çevrelerce yeniden gündeme getirilmesine yol açtı. Ya da tam tersine bu tutucu çevreler Atatürk'ün bilinen "... belki birtakım kafalar kesilecektir."(2) diyerek kestirip attığı tartışmayı kendilerine göre daha uygun şartlarda bir kez daha başlatmak için sorunu bu kadar dallandırıp budaklandırdılar.

Önce öğrencilerin bir kısmı atılmaları protesto için boykota başlarlar. Atılan erkek öğrenci ise fakülte bahçesinde çadır kurup ölüm orucu tutar. MTTB "Gerçek haklı ses İslamın sesidir" diyerek direniş çağrısı yapar.

—22 Mayıs 1968 DTCF'deki Senato toplantısında çıkarken İlahiyat Fakültesi Dekanı tekmeleniyor saldırıya uğruyor. Olay yerine gelen DTCF öğrencileri dekanı çembere alarak tekrar fakülteye sokuyorlar. Çemberin hemen dışındakiler İlahiyat boykotunu yürüten fanatik gerici çevre. Arka planda olaya seyirci kalan güvenlik kuvvetleri.

Basında ve parlamentoda da bir grup, boykotçularla dayanışma halindedir.

Olay katlanarak büyür. Üniversite Senatosu atılma kararını onaylayınca bu defa fakülte işgal edilir.

DEKAN DÖVÜLÜYOR

Bu cihad Fakülte dekanına senato toplantısından çıkarken saldırılması ile sürer. Olay yerine gelen polis özerkliği çiğnememek için Rektör ya da toplantının yapıldığı DTCF dekanının yazılı iznini bekler. (Ah şu özerklik, ah şu bürokrasi olmasa) Halbuki dekan Emin Bilgiç ortada yoktur, rektörün de çıkış için arka kapıyı tercih ettiği söylenir. Bu sırada DTCF öğrencileri olay yerine yetişir, Dekan Yurdaydın'ı linç edilmekten kurtarır. (23.4.1968 tarihli gazeteler)

Olaydan 5 gün sonra dekan hem görevinden hem de öğretim üyeliğinden istifa eder. "Rektörlük olaylarda beni yalnız bırakmıştır. İstifamı gericilere verilmiş taviz olarak anlamayın" der. Bir kısım İlahiyet Fakültesi öğrencisi ise dekanın yanında yer alarak "Atatürk düşmanı irticai hareketleri" protesto ederler.

Fakülte 2,5 ay bu gerici grubun işgali altında kalır. İşin tuhafı 61 Anayasasından doğan haklarını kullandıklarını iddia ederler. Dekana saldırı olayının olduğu gün Tercüman köşe yazarı Kadircan Kaflı "demokrasi ve Anayasanın tanıdığı haklardan yararlanan bu yerinde ve haklı direnmenin" gericilik ve anarşi sayılamayacağını savunur. Yanlış anlamadınız, 961 Anayasasına karşı ilk bayrağı kaldıran aynı Tercüman.

Bir süre sonra fakülte kapatılır. Üniversite Senatosu olayları incelemek üzere bir komisyon kurar. Prof.. Faruk Erem başkanlığında çalışmalar yapan komisyon tam 9 ay sonra bir rapor hazırlar. (3) (4) Raporda İlahiyat Fakültesindeki öğretim üyesi ve öğrencilerin iki hasım kampa bölündüğü, boykotu yürüten grubun fakültede dini bilimlere daha fazla önem verilmesini istedikleri, buna karşı tutum taraftarlarının ise boykotçuları şer'i esasların hakim olduğu medrese öğretimine dönüşü arzulamakla suçlandırdığı belirtilir. Rapor şöyle biter: "Fakülte içinde devrim aleyhtarı şeriatçı ve Atatürk'e karşı çıkan kuvvetli bir akım ve zümrenin varlığını gösteren emare ve deliller bulunduğu,

İlahiyet Fakültesinin kuruluşundan bu yana batı ülkelerindeki benzer kurumlar niteliğine ve düzenine ulaşmadığı..... özellikle Türk Devriminin ülkülerine ulaşma çabalarını gerçekleştiremediği müşahade edildiğinden Fakültenin öğretim ve eğitim faaliyetlerinin yeniden düzenlenmesi zorunlu görülmüştür."

"Cumhuriyet dönemindeki Korkunç Aydınlar İhaneti"

Kolayca tahmin edileceği gibi bu rapor da aynı gerici çevrelerin büyük tepkisi ile karşılaşır. Yayınlanan bir bültende "Kendi hayali fikirlerini süslemek için batının Ateist filozoflarını misal göstererek laik devletin hadimi kesilen, aslında laikliği bilmeyen bu Profesör etiketli aydınlara acıyoruz" denilerek "Cumhuriyet dönemindeki Korkunç Aydınlar İhanetinden" dem vurulur.

Bu bültende 1928'de yayınladıkları Dini Islah Beyannamesi ile İlahiyat Fakültesinin amacını "Özet olarak ayinlerin sıhhileşmesi, Türkçeleştirilmesi, güzelleşmesi, felsefileşmesi" olarak belirleyen Fuat Köprülü ile birlikte 10 Profesör de küçültücü alaylardan nasibini alır. (5)

"HERKESİN MÜCADELE METODU AYNIDIR"

Aynı zamanda okuldaki Turancı kesime "siyasi parti çalışmalarından vazgeçip siyaset üstü kalarak İslamın ferde hayat veren nizamının tebliğini yapalım"çağrısı yapılır. Bildiri şöyle biter: "İman mutlaka aksiyonu gerektirir. Oyalanmanın zamanı değil, Yek vücut olup Fikri, İlmi, Bedeni ve Her Türlü Mücadeleye girmenin zamanıdır." (Burası Turancılara) "Herkesin Mücadele metodu aynıdır. Hiç kimse kimsenin metodunu tenkit etmemeli, eğer tenkit ederse teklif getirmelidir.....İstikbal mutlaka İslamın olacaktır." (6) (Abç)

Böylece her zaman yaptıkları gibi mazlum ve mağdur görünmeye çalışan bu gerici çevrenin bildirisi siyaset üstü kalarak ama İslam nizamcısı (?) aksiyon çağrısıyla biter.

Ama olay bitmez. Bu defa "Saidi Nursi'ye değil Atatürk ilkelerine bağlı İlahiyat Fakültesi Mezunları" 1.12.1969 tarihli bir bildiriyle gelişmeleri kınayarak, okula giderek hakim olan gerici eğitim yapısına somut örneklerle dikkat çekerler. Tartışmalar sürer gider.

"DİNCİ-ÇIKARCI GRUPLAR, GERİCİ BASIN, SOSYALİST FİKİRLİ GRUPLARI TAHRİK ETTİ"

Son olarak genel bir değerlendirmeyi Prof. Neşet Çağatay'dan dinleyelim:

"(Nurcu-çıkarcı örgüt mensupları) Fakültenin her yerini pislemiş ve camlarını kırmış, bazı odaları silah deposu

haline getirmişlerdir. Bir Fakültenin işgali ve devlet mallarının tahribi Türkiye'de ve belki dünyada ilk kez oluyordu. (abç)... İşin garibi zamanın Fakülte dekanı bu ahlaksızca olaylar sırasında emniyet kuvvetlerini defalarca çağırdığı halde gelmemişler, öte yandan hükümet yetkilileri, "Üniversite özerktir diyerek polisi üniversiteye sokmuyorlar" şeklinde beyanat vermişlerdir. İlahiyet Fakültesi olayı, her yönü ile Türk Devrim, fikir ve Üniversite tarihinde kara bir leke olarak kalacaktır.

" ... İlahiyet Fakültesi boykot ve işgalinden sonra (abç) Türk Üniversiteleri, gerici-ilerici, ülkü birlikçi-devrimci gençlikçi grupları olarak birbirine düşman topluluklar haline gelip birbirleriyle kıyasıya mücadeleye giriştiler... Dinci - çıkarcı gruplar, gerici basın, sosyalist fikirli grupları tahrik etti (abç) ve bu kez onlar eyleme geçip bomba, dinamit lokumu, molotof kokteyli ile saldırdılar." (7) (Prof. Çağatay'ın halen YÖK üyesi olduğunu hatırlatmaya sanırız gerek yok.)

Alışılagelmiş yorumlardan daha değişik değil mi? Kimbilir belki de tarihin yargısını vermesi için daha erken.

Ama biz yakın geçmişteki tarih sayfalarını arlamaya devam edeceğiz. Toplumların hafızasının zayıflığından ve "hafıza-i beşer nisyan ile maluldür'. den medet umanların hoşuna gitmese de...

(1) Çeşitli tarihlerdeki Akşam, Ulus, Cumhuriyet, Yeni Gazete, Milliyet, Tercüman,

(2) Söylev, TDK yayınları cilt II, s. 505

(3) A.Ü. Senato Komisyon Raporu 31.1.1969

(4) Din Eğitimi ve Toplumumuz, Prof. Fehmi Yavuz 1969

Dini Islah Beyannamesinin ilk metni ve Türkçeleştirilmiş metni için:

(5) Saçak, Mayıs 1984 . 17-30

(6) Bülten, A.Ü. İlahiyet Fakültesi Talebe Cemiyeti Haftalık Yayın Organı, tarihsiz.

(7) Türkiye'de Gerici Eylemler (1923'ten bu yana) Prof. Dr. Neşet Çağatay A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1972 s. 62 - 66.

Olaylar sırasında İlahiyat Fakültesi Dekanı olan Prof. Dr. HÜSEYİN YURDAYDIN İLE SÖYLEŞİ:

— Sayın hocam, 1968'deki boykot ve işgalde İlahiyat Fakültesi dekanı idiniz. Ve olayların seyri sırasında hem dekanlıktan hem de öğretim üyeliğinden istifa ettiniz. Olayın bir değerlendirmesini ve istifa gerekçenizi bir de sizin ağzınızdan dinleyebilir miyiz?

— Biliyorsunuz bir kısım hocalar başörtüsü yüzünden bir kız öğrenciden şikayetçi oldular. Bu arada öğrencilerin hocalarına hakaret ettiği görüldü. Gerekçesi ne olursa olsun özellikle bu hakaretleri hoş görmek mümkün değildi. Ancak bu meselede bütün öğretim üyeleri olarak hep birlikte karşı duramadık. Hocaların bir kısmı boykotçuları destekledi. Öyle olunca sorun büyüdü.

Üniversite Senatosu da Fakülte Yönetim Kurulu'nun kararını onayladı. Ancak çıkıştaki saldırı sırasında birkaç arkadaşım dışında yalnız kaldığımı gördüm. Sonra olay sanki benimle öğrenciler arasında bir sorun haline dönüşmüştü. Herhalde o zamanki ruh halim de etkili olmuştur. İstifa etmeye karar verdim. Ancak Rektörlük istifamı kabul etmedi. Zaten Venedik'te bir toplantıya katılacaktım. Buna yıllık izin de eklenince dekanlık sürem normal olarak doldu. Ben döndüğümde bazı değişiklikler olmuştu.

Yine de daha sonra fakülte kurullarında aklımıza yatmayan şeylere karşı çıkmaya devam ettim. Hatta olaylarda elebaşılık yapan bir öğrenciyi sonradan asistan almak istediler. Karşı çıktık, vazgeçtiler.

"İLK YILLARDA BAŞÖRTÜSÜ DİYE BİR MESELE YOKTU"

— İlahiyat Fakültesi'nin özellikle 1968'deki olaylardan sonra kuruluşundaki laik ve çağdaş eğitim amacından uzaklaştığı iddiası karşısında ne söylemek istersiniz?

— Fakülte kurulduğunda dört profesörü vardı. Daha sonra gelen öğretim üyeleri de laik düşünceli, Cumhuriyet döneminde hocalık yapmış kimselerdi. Örneğin Suut Kemal Yetkin Fransa'da okumuş, Felsefe ve Sanat Tarihi tahsil etmişti.

Son ilk yıllarda felsefe ve tarih dersleri yanında Dini dersler için yeterince öğretim üyesi bulma imkânı yoktu. Fakülte mezun verdikçe alınan yeni asistanların yetişmesiyle Dini ders konuları da genişledi. Tefsir, Hadis, Kelam...

İlk yıllarda başörtüsü diye bir mesele yoktu. Bütün kız öğrenciler normal başı açık olarak gelirlerdi. Mesele ortaya çıkınca din dersi hocalarının hiçbiri "Bu da nereden çıktı?" demedi. Bizim sözlerimiz etkili olmadı. Giderek sanki İlahiyat Fakültesi'ne gelince baş örtülürmüş gibi bir hava yaratıldı.

Dini derslerin ders saatlerinin boykottan sonra artırıldığı, tarih ve felsefe derslernini ders saatlerinin azaltıldığı doğrudur. Yine de önemli olan ders saat sayısı değil, ders anlatanların zihniyeti. Bununla birlikte daha sonra örneğin İslam Tarihi Kürsüsü yanında İslam Kurumları ve Medeniyeti Tarihi Kürsüsü'nün kurulmasını da sağladık.

Türkiye'de İlahiyat Fakültesi'nden tutucu düşüncede kimseler de yetiştiği söylenebilir. Ancak hiç değilse öğrencilerine olumlu olarak felsefi ve tarihi bir nosyon da verdiği de doğrudur. Fakülte, tartışma ve karşısındakinin de bir düşüncesi olduğunu kabul edebilme anlayışını kazandırıyor.

"PARİS'TEN ÖNCE BİZ YAPTIK"

- Türkiye'de 1968 sonrası gelişen öğrenci hareketlerinin önce solcu gruplarca çıkarıldığı, buna tepki olarak sağcıların da olaylara karıştığı fikrine karşılık, İlahiyat olayları örnek gösterilerek ilk öğrenci hareketini Nurcu-çıkarcı grupların başlattığı ve solcu çevreleri tahrik ettiği fikrine ne dersiniz?

— Şu doğrudur. Atatürk devrimlerine karşı olanlar, 1950'den sonra çeşitli şekilde ortaya çıktılar. İlahiyat Fakültesi'ndeki olayda da onların etkilerinin olduğu söylenebilir. Dini meselelerin istismar konusu yapıldığı da doğrudur.

Sizin sorunuza gelince, hangisinin daha haklı olduğunu belgelere dayanarak araştırmak gerekir. Çünkü Türkiye'de siyasi kuruluşlar olayları haklı ve haksız olarak değerlendirmiyor, gerçek nedenleriyle anlamaya çalışmıyorlar. Kedi çıkarlarına göre tutum alıyor ve yansıtıyorlar. Bu yaklaşımlar yüzünden de genellikle "gerçek" gürüytüye gidiyor.

İlahiyat olaylarında zamanın iktidarı boykotçulara ses çıkarmadı. Hatta iktidar partisinin aşırı kanadındaki bazı milletvekilleri okula kadar gelerek boykotçulara destek oldular. Ama birkaç ay sonra DTCF ve Hukuk'taki olaylarda iktidar boykotçulara karşı tutum aldı, bu defa da muhalefet partisi öğrencilerden yana idi. Ne zamanki Dev-genç diye bir teşkilat kurulup her iki partiye de karşı çıktı, o zaman öğrenci hareketleri "Tu kaka" oldu.

Yine de gerçek o ki, olaylar ilk olarak İlahiyat Fakültesi'nde, burada başladı. Hatta bir müddet sonra Avrupa'da gençlik hareketleri başladığında, bizim boykotçuların "Paris'Ten önce biz yaptık." diye böbürlendiklerini hatırlıyorum.

— Teşekkür ederiz.

Sağda "iki" yaklaşım

İsmail TANAK

"Üniversite gençliği, Türk gençliğinin öncü ve lider gücüdür. Her türlü başlangıç onunla ilgilidir.

Türk gençliğinin ayrılmaz ve ayrı düşünülemez bir parçası ve öncü gücü olan Üniversiteli Türk Gençliği Türk Milliyetçiliği ülküsüne bağlı...milliyetçi öncü kadroları yetiştirecek gücü kendi cevheri aslisinde taşımaktadır."

(Bizim Ocak s.2,sf3"Mektup')

Bazı yayın organlarında ayrı tür mesajlarla yüklü yazıların giderek daha sık yer almaya başlaması nedeniyle giriştiğimiz araştırmanın ürünü olan yazımıza böyle bir alıntıyla başlamayı uygun gördük.

Açık ifadesini bu alıntıda bulan ve muhafazakar kesimin uç temsilciliğinin bayraktarlığını-şimdilik kaydıyla-yapan dergilerde, özellikle son dönem içinde, sık sık işlendiği görülen bu temanın üzerine neden fazla yüklenildiği ve bu kesimin gerek gençliğe gerekse *'halletmeyi görev bildikleri memleket meselelerine'* yaklaşımlarında fark lılaşmalar olup olmadığı sorunlarını çözümlemeye çalışacağız. Bu iki sorunun çözümlenmesi ise öncelikle, bu dönemde *'milliyetçi"* hareketin öncülüğü görevini üzerine almış Hamle, Töre, Yeni Düşünce ve son olarak da Bizim Ocak gibi *"güzide"* dergilerin, milliyetçilik olgusunu nasıl kavradıklarının anlaşılmasına bağlı gözükmektedir. Bu herşeyden önce gençliğe, milliyetçilik adı ile, yüklетilmeye çalışılan misyonun niteliğinin bilinmesi için gereklidir.

Yazımızda-bazen biraz uzun-alıntılara başvurmamızın nedeni, okunurken de farkedilebileceği gibi, bu soruların cevaplarını içlerinde taşımalarıdır.

'Milliyetçilik kabaca vatanını, milletini sevmek...yüce bir davanın neferi olabilme halidir."

(Bizim Ocak s.3,sf8M.Şemsek)

Gerçekten bu çok *"kabaca"* bir tariftir, ve genellikle hep bu şekilde yapılmasına çalışılan tariflerde de, neferi olunan *"yüce dava'* nın niteliği son derece bulanıktır. Son derece *'makul'* nedenlerle bulanık olduğuna inandığımız bu tanımlama çırpınışlarını bir an için burada bırakıp, malumu ilan olmasını da göze alarak, milliyetçilik olgusunun tarihteki biçimlenişini açıklamaya çalışalım.

Milliyetçiliğinin, Avrupa'da, kapitalist üretim ilişkilerinin egemen üretim biçimi haline getirilmeye çalışıldığı dönemde, burjuvazinin ideolojisi olarak ortaya çıktığını görmekteyiz.

Feodal toplum içinde filizlenen ve feodal üretim tarzını parçalamak gibi ilerici bir misyonu yüklenmiş burjuvazi kendi dünyasını kurmak, işleyişini sağlayabilmek için, *"kendine ait"* bir pazara, dolayısıyla ulusal sınırlara, bir düzen ve güvenlik garantörüne ihtiyaç duyacaktı. Avrupa'da 16-19. yüzyıllar arasındaki burjuva demokratik devrimlerin de, feodalizmin tasfiyesi ile uluslaşma sürecinin birlikte yaşanmış olmasının temelinde bu ihtiyaç yatmaktadır. Burjuvazi kendi-ulusal-pazarını yaratmak amacıyla dil, toprak ve kültür birliği olan insanlar arasında, ekonomik birlikteliği de sağlayarak ulus denilen tarihi kategoriyi oluşturmak zorundaydı.

Bu süreçte burjuvazi *"feodal sistemin üst yapısı ve belirleyici ideolojisi olan dinin yerine resmi ideoloji olarak milliyetçiliği benimsemiştir."* Böylelikle aynı milliyetten olanlar bir araya toplanırken, ekonomik yaşamdaki birlikteliği de sağlamak için farklı bölgeler arasındaki ekonomik bağlar kurulup/kuvvetlendirilecek ve kapitalizmin özgür gelişimini sağlayacak uluslar oluşacaktı.

Burjuvazi milliyetçilik bayrağı ile bu işin üstesinden gelmiş ve tarihsel dinamik içinde billurlaşan *"ulus"* u yukarıdaki ekonomik temellerde yaratmıştır.

Egemen güç haline gelmeye çalışan burjuvazinin, feodal baskıdan hoşnutsuz ezilen geniş halk yığınlarının hareketlenmelerinden de yararlanarak iktidarı ele geçirişinin karakteristik örneği Fransız Devrimi olmuş ve burjuva düzeni çağı bu devrim ile açılmıştır.

Bundan sonra milliyetçiliğin, kimi zaman ezilen milletlerin emperyalizme karşı mücadelesinde bayrak olduğunu, kimi zamanda şovenist-ırkçı bir yorumla, Hitler Almanya'sında olduğu gibi emperyalist yayılmacılıkta kullanıldığını görüyoruz.

Ve tarihin karşısına dikilen bizim muhafazakarlarımız, *'hissi milliyetçilik"* ile kapitalizmin uzlaşmazlığını anlatmaya çalışıyorlar.[2]

Milliyetçiliğin ülkemizdeki kökenlerini incelediğimizde de yine bir *"milli iktisat'* amacı taşıdığını görüyoruz. Buna önce, *"Müslüman şirketi, Müslüman bankası, Müslüman fabrikası, Müslüman tüccarı"* şiarını ortaya atan N.Kemal ve Yeni Osmanlılar'ın; birleştirici ve henüz Türkçü karakter taşımayan milliyetçiliğinde rastlamaktayız. Yine Abdülhamit baskısına karşı mücadelenin verildiği, milliyetçiliğin demokratik ve hürriyetçi bir karaktere büründüğü dönemde ve 1908 devriminden sonra İttihat ve Terakki milliyetçilerinin milli kapitalizmin gelişmesi

yolunda, cılız da olsa, bazı atılımların yapılmasını sağladıklarını, bir milli ticaret burjuvazisi özlemi içinde olduklarını görüyoruz. Hatta *'devrinin ilk zamanlarında, "milli iktisat" düşüncesi ile, yabancı sermayeye ait şirketlerdeki grevleri desteklediklerini'*[3] öğrenmekteyiz.

Sık sık milliyetçilik ile özdeş olarak kullanılan Türkcülük ise *"..büyük ölçüde kültürel bir nitelik taşıyan Türk milliyetçiliği şeklinde ortaya çıkmıştır."*[4] "İdareci durumunda bulunan Jön Türkler yapmış oldukları faaliyetlerde, çoğu zaman etkilendikleri Türkcü fikirleri ortaya koymuşlardır. Bunun yanında kendilerinden önce gelenlerin, Osmanlıcılık siyasetine de bağlı kalmışlardır."[5] Bu nedenle, ilk yıllarında, Türkcülük ekonomik alanda kendini gösterememiştir.

1908 sonrasında, Türkçülüğün önde gelenlerinden Yusuf Akçura milliyetçiliğin bir Türk burjuvazisi yaratmak görevi olduğunu vurgulamaktadır."[6] *Akçura yüzyılımızın başında pantürkizmi esas olarak ilerici bir toplumsal ve kültürel programla ortaya attı."*[7] *Akçura 1919'da* verdiği *bir konferansta, Türk milliyetçiliğinin tarihinde iki akımın: emperyalist bir Türkçülük ile demokratik bir Türkçülüğün varlığını saptayarak, kendisinin daima ikinciyi savunduğunu söylüyor, en azından Pantürkizmin en saldırgan yönlerini zımnen mahkum etmiş oluyordu.'* [8] Önceleri Turan'ın ateşli savunucusu olan Ziya Gökalp sınıfları inkâr ederken, Akçura bir milli burjuvazi yaratılması çabası içine girmiş ve *"Türk Yurdu"* dergisinde bunun mücadelesini vermiştir.

Balkan savaşlarındaki yenilgiden sonra İttihat ve Terakki yöneticileri, farklı milliyetleri Osmanlı İmparatorluğu içinde tutamayacaklarını anlayarak Türkçülüğe yöneldiler. *"Kalbi kırık ittihatçılar'* bu kezde, tüm Türkleri tek vatan ve tek bayrak altında toplayacakları, Turan hülyalarına daldılar. 1908'den sonra, giderek Alman emperyalizmi ile uzlaşan İttihat ve Terakki'nin milliyetçiliği, bunlara hizmet eden bir ırkçılığa dönüştü. Alman emperyalistlerinin Baku petrollerini ele geçirmeleri uğruna 90 bin askerin donarak ölmesine yol açan Enver Paşa'nın Turancılığı bilinmektedir.

Şimdilerde Töre dergisi istediği kadar *"ırk konusunda çalışmalar yalnız Atatürk döneminde yapılmıştır. Atatürk"* ...muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur" *demiştir"*[9] *desin, Hamle 150 milyonluk Türk dünyasından dem vursun!* [10] *Bizim Ocak dergisi, üç kıtaya Türk şanı salacağını ilan eden şiirler yayınlasın'* , Milli mücadele, Misak-ı Milli ve sözlerinin ardına sığınmaya çalıştıkları Atatürk, Turancılığı mahkum etmişler ve bundan sonra, Berktay'ın deyimi ile *"Türkcülük Akçura'daki ilerici yönünü kaybedip sağa kayarak en muhafazakar kesimlere özgü bir tema haline gelirken, Türk milliyetçiliğinin sol kanat temsilcisi olarak nitelendirebileceğimiz Yusuf Akçura'da 'babası" olduğu davanın bugünkü sahiplerince unutulmuştur."* [12]

"İttihat ve Terakki milliyetçiliği ırkçı ve yayılmacı iken, ulusçularınki kültüreldir ve Anadolu toprakları ile sınırlıdır." [13]

Milli mücadele boyunca tüm çabalar Anadolu ile sınırlı tutulmuş ve bu defalarca-Amasya Kararları'nda, Erzurum Kongresi'nde, Misak-ı Milli'de olduğu gibi-vurgulanmıştır. Atatürk'ün Türk kanına ilişkin söylediği iddia edilen sözler ise o dönemde, emperyalizme karşı verilen savaşımla birlikte gelişen ve tüm toplumsal katmanları birleştiren Atatürk milliyetçiliğinin ve bir ulus yaratma çabasının ürünüdür. Atatürk 1923'de İzmir'de fetihçiliği mahkum eden konuşmasında böyle bir siyaset izlemeye kalkanların, kitleleri felakete sürüklediklerini ve başarıya ulaşmalarının mümkün olmadığını her insan kitlesinin, makbul olan mantıkî olan sınırlar içinde tam bağımsız olarak yaşaması gerektiğini vurgulamıştır.[14] Milli Mücadele sonrası kurulan TDK ve TTK'nın çalışmaları da ulus yaratma anlayışı içinde değerlendirilmelidir. Yoksa bunların çalışmaları, Töre dergisinin kabul ettirmeye çalıştığı gibi, ırkçı incelemelerin ürünleri değildir.

Atatürk'ün milliyetçiliğin eylemini yaptığını söyleyenlerin, onun emperyalistlerin işine yarayacak bir Turancılık yapmadığını kavramaları gerekmektedir.

Ömer Seyfettin'in, Balkan halklarının Osmanlı sömürgeciliğine karşı girişip kazandıkları haklı mücadeleler karşısındaki hüsranla karışık *"gururlu fetihçi"* ruh halinin, bugün hala yansımalarını görmekteyiz. İncelememize konu olan dergiler fırsat buldukça-hatta fırsat yaratarak-başka ülkelerdeki Türklerden bahsetmekte, *"bunları Türkiye'nin varlığında bir garanti unsuru haline getirecek" Dış Türkler Strateileri" gelistirmektedirler."* [15] Hamle biraz daha ileri gidip *" Her 200 yılda bir Türk milleti dünyaya yön veren bir eylem yapmaktadır. 200 yıl dolmak üzere'* [16] gibisinden mistik kokulu tarihi görevlerden bahsetmektedir, 1983 Türkiye'sinde.

Bu milliyetçiliğinin, bugünkü sorunlarını nasıl tahlil ettiği de önemlidir. İnönü'nün, ırkçılık ve Turancılık ile mücadele edeceklerini açıklayıp *"Fesatçılar yabancılara bilerek mi hizmet ediyorlar?"* diye sorduğu 19 Mayıs konuşmasından sonra açılan ve tarihe *'Irkçılık Olayı"* olarak geçen, 1944 davalarını milliyetçilerin davaları olarak nitelendiren M.Şemsek, milliyetçiliğin bugünkü sorunlarını şöyle belirtmektedir

"Günümüzde Türk milliyetçiliğinin en mühim meselesi sanık, üvey evlat muamelesi görmek, horlandın ayıplanan bir fikirmiş imajı, bölücü ve komünist propagandanın kurbanı edilme temayülü gibi talihsizliklerden kurtarılması, Anayasamızın amir hükmü olan milliyetçilik anlayışına, herkesin sahip çıkması meselesidir. Devletimizin kurucu felsefesinin horlanması, suçlanması, sanık sandalyesine oturtulması elbette mümkün değildir."

Alıntının yapıldığı yazı bütünüyle, hiç değiştirilmeden, Y.Düşünce'nin 116, Bizim Ocağında 3. sayısında yer almıştır. Böylelikle milliyetçilerin bugünkü meselelerinin ne olduğunun bilincinde olmaları için *"azami gayret"* sarfedilmiştir. Şemsek, yazısının sonunda bir tesbit yaparak Milliyetçi Türk gençliğinin ve aydınlarının birlik ve beraberlik içinde, bu dönemdeki vazifelerinin de idrakinde olduklarını müjdelemektedir. Ne tür bir inceleme ile bu tesbitin yapıldığını bilmiyoruz, ancak Hamle dergisinde farklı tesbitleri içeren yazılara rastlamaktayız

"Kimse yaşına, ünvanına, sıfatına bakarak gençlikten kendi beğendiklerini, tuttuklarını onaylamasını isteyemez, buna kimsenin hakkı yoktur.

İddia edilebilirki, milli düşünceye bağlı gruplarda, tabanın, gençliğin düşünceleri tavanı zorlamaktadır. Bundan tedirgin olmak abestir." [17]

Burada, incelememiz sırasında farkettiğimiz iki farklı yaklaşımdan, iki çizgiden söz etmek istiyoruz. İlk çizgiden kastımız buraya kadarki alıntılarda savunulan yaklaşımdır. İkinci çizginin niteliğini çarpıcı olarak şu yazıda buluyoruz

"...milliyetçiliğin kendi tekamül çizgisi, hissi milliyetçilikten, ilmi milliyetçiliğe doğrudur.

Çağımızda başarı, ilmi zihniyet olmadan mümkün değildir."

(Hamle s.6 sf4 ' Hamle'nin Görüşü')

Yanı yazıda *'ilim"* denince kendi geri devirlerinin ilmini anlayanların, *"ilmi"* zihniyetin gelişmesini engelledikleri vurgulanıp, bir insanın *"ben milliyetçiyim"* demesi ile ilmi zihniyeti elde edemeyeceği belirtilmektedir. *"İlmiyim"* demekle öyle olunamadığını da göz önünde tutarak, şimdilik, bu çizgiyi- anlatımda kolaylık sağlaması

açısından-*"ilmi çizgi"* olarak adlandırmakta bir sakınca görmüyoruz.

Yalnız, hemen ve öncelikle belirtmekte fayda var bu iki çizgi arasında, henüz, dergiler düzleminde bir teorik tartışma söz konusu değil. Bunda, birazdan anlatacağımız gibi, *"İlmi çizgi"* nin teorik bir yapılanma kuramamış olmasının, diğer ve güçlü olan çizginin de bölünmelere yol açmaması için bu konuya hiç değinmemesinin etkileri olduğunu düşünüyoruz.

"İlmi cizgi" nin 1983 Ocağından itibaren yayınlanmaya başlanan Hamle dergisinde boy gösterdiğini ve yaklaşık 5 ay kadar da dergide ağırlığını hissettirdiğini görüyoruz.

Özel, ekonomik., toplum, edebiyat, kültür sayfalarının yer aldığı, şehirleşmeden, psikiyatri başvurularının neden arttığı sorunlarına kadar pek çok konuya ilişkin yazıların, Fromm üzerine, *"Martı"* kitabı hakkında incelemelerin yayınlandığı ve sürekli olarak ne kadar gerçekleştirildiği tartışılık olsa da objektif kalacağını ilan eden, ve bugünün meselesinin de *"kendi meselelerinin şuuruna varmış bir toplum yaratmak"* olduğunu söyleyen derginin bu *ilmileşme"* çabalarının nedenini 11.sayıda buluyoruz

"Türkiye'yi sosyolojiyi, tarihi, ekonomiyi, felsefeyi, güzel sanatları, kültür antropolojisini en iyi bilenler şekillendireceklerdir. Bu sahalarda yayınlar yapan, tezler ortaya koyan akımlar, yarınki Türkiye'nin güçlü akımları olacaklardır.

Hülasa, yarınki, Türkiye'de "entellektüel" *in gücü daha fazla olacaktır fikirler entellektüel seviyeleri nisbetinde etki kazanacaktır."* [18]

Görülmektedir kisöz konusu yaklaşım, işlerin sadece ajitasyonel bir antikomünizm propagandası ve *'geldiler, geliyorlar'* bağırışları ile yürütülemeyeceğini farketmişlerdir.

Diğer çizgi, milliyetçiliğin kaderinin devletin kaderi ile özdeş olduğu fikrini sürekli pompalayarak, *"ufak"* kırgınlıkların tamirini beklediklerini belirtmekte büyük ve yeni ufuklar vaadederek, yeni dönemin milliyetçilerin dönemi olacağını söylerken, bunun fazla havada kalmaması için de komünizm silahına sarılmaktadır. Yalnız burada büyük bir engelle karşı karşıya bulunmaktadırlar. Söyleyebilecekleri başka şey olmayanların, kitleler arasında kökleşebilecek, temel bulabilecek, hayatın gerçeklerine dayanan siyasetler getiremeyenlerin-zaten nesnel olarak da getirmesine olanak bulunmayanların günlük gelişmeler ve güç dengelerinden, toplumsal yapılanmadan, dengesiz gelişmeden kaynak bulmaları ve *"bataklık sinekleri"* rolüne çıkmaları çok doğaldır. Ama bugünden, sadece anti-komünizm tiratları ile alkış toplanabilmesi çok zordur. Bu sahneyi sürekli alkışlamaya hazır müdavimlerin bulunması mümkündür, ancak iktidar alternatifi olduğunu iddia eden, "milliyetçiler devlet idaresinde " hamiyetli" görevleri getirilmez ise batarız ha!..." buyurarak da bir yerlere talip olan bir görüşün, kendisini oraya getirecek toplumsal temeli veya gücü bulabilmesinin bugün için imkansızlığı açık olarak gözükmektedir. *"Bizde her derde deva var"* diyen *" milliyetçilerimiz"* derin bakışları ve korkunç /öngörüleri ile bu sorunun da üstesinden gelmektedirler;

"Otorite boşluğu meydana geldiğinde (devletin devletlik vasfı kaybolduğu zamanlarda-) milliyetçi gençlik köşesinde oturmalı mı, yoksa milli meselelerimize sahip çıkmalı mıdır?

Anarşistler ve komünistler karşısında fonksiyonunu ifa edemez hale gelen devlet, böylesine zamanlarda komünistlere göğsünü siper eden vatanseverlere "neden benim işime karıştın?" derse haklı olurmu?

Netice : At var meydan yok, meydan var at yok.. "

(Y.Düşünce Ocak 1984 s.119 sf6)

Otorite boşluğunun ne zaman meydana geleceği ise *' takdir-i ilahi"* ile kendi tesbitlerine bağlıdır. Şimdilik böyle idare edebilecekleri kanısındadırlar.

' Milliyetçi ve muhafazakar vatan evlatları ile bugünkü iktidarın hangi ölçüde uyum içerisinde olduğunu zaman ortaya çıkaracaktır.

....bugünkü iktidarın yarınki tutumundan endişe etmemize sebep olacak bir delil ortada yoktur. Hürüz daha hür olacağız!..."

(Y.Düşünce s.117 sf8)

Bir sayısında *"fikir hürriyeti komünistlerden başka herkese verilir"*, bir sayısında *" sosyal demokratlar da yüzlerindeki maskeyi indirsinler. Onların da etiketli komünistlerden farkları yok"* [19] diyen bu anlayışın kendi içinde de farklı bir yönteme izin vermesi düşünülemez. Bu nedenle sürekli olarak *"üzülmemek"*, *"bölünmeden, birlik içinde beklemek"* gerektiği yolunda yayınlar yapılmaktadır.

Fakat açıklamaya çalıştığımız nedenlerle anti-komünizmin yetersiz kaldığını, yarın içinde kolay kolay para etmeyeceğini, yeterli gücü sağlamayacağını, kendi içinde tutarlı programlar getirmedikçe, toplumun hiç bir kesimince iktidar alternatifi olarak görülemeyeceklerini farkeden, cılız da olsa, bir kısım *"milliyetçiler"* kendi varlık sebepleri olan, günün bu koşullarını değerlendirip farklı bir yöntemle güçlenebileceği kanısındadırlar. *"Cami avlusundaki çocuk"* olmak istemedikleri belli olan bu *"ilim"* ciler bir kesimin sürekli desteğini görebilmek için en azından, teorinin kendi iç ilkelliğinden kurtarılması, inceltilmesi gerektiğinin farkındadırlar.

"Milliyetçiliğin, milli kültürün, milletçe güçlenmenin gereği üzerinde dururken iktisadi zihniyetin kökleşmesine de önem vermek gerekmektedir."

(Hamle, s.8 sf18-19 T.Akyol)

Hamle'ye bir süre sonra yeni isimlerin avdet etmesi ve ilmilik iddiasında bulunanların ikinci plana düşmesi ve bir süre sonra da derginin, düşünce hayatımıza *"ilim-irfan ışıkları"* saçamadan, yayın hayatından çekilmesi nedeni ile, *"kökleşmesi gereken, iktisadi zihniyet"* in temellerinin neler olduğunu, bu noktada da diğer çizgiden ayrılıp ayrılmadığını öğrenemedik. Dergide etken olduğu süre içinde de kendine özgü, farklı bir ekonomik programa sahip olduğunu göstermediğinden, iki çizgi arasında, teorik alanda köklü, uzlaşmaz çelişkilerin olmadığı söylenebilir. Böylelikle farklılaşmada sadece yöntem alanına sıkışmakta, varolduğu hissettirilmeye çalışılan farklı teorik yapıya bir türlü ulaşılamamaktadır. Sonuç olarak da palazlanabilmenin yolunu toplumsal yapının belirlenmesinde söz sahibi kesimlere yaklaşabilmek olarak gören ikinci çizginin çalışmaları, herhangi bir kesimin ekonomik taleplerine cevap verebilecek yeterliliğe ulaşmadığından, kendi anladıkları anlamda bir *"entellektüelleşme"* çabası düzeyinde kalmaktadır.

Biz *'ilmi çizgi"* nin kendi teorisini yaratmadan, köklü bir ayrılığa gitmeyip, aynı düzlemde mücadelesini sürdüreceği, bir kanat rolü oynayacağı düşüncesindeyiz. Bu da sonuçta, özellikle yaşadığımız dönemde *"kafası bulanmış"* insanların aynı düzlemle kalmasına neden olacaktır.

İşte kısaca özetlemeye çalıştığımız bu *"Milliyetçilik"* ve "bu milliyetçiliği yayma görevi" gençliğe yükletilmeye çalışılmaktadır.

"Eğer o Türk gençliği olması idi, bugün meydanlarda benim diyen hiçkimse olmayacaktı.

. Eğer Türk gençliği iddia edildiği gibi organize bir iş yapsaydı iddia sahiplerine fırsat kalmazdı. Bu yanlışlıklar düzeltilmelidir."

diyen M.Şemsek aynı söyleşide kendisine yöneltilen *"Bugün üniversite gençliğine neler söylemek istersiniz?"* sorusunu şöyle cevaplıyor

"Söylemeyi düşündüklerimi şu anda tam olarak söylemeyişimi de okuyucularımızın mazur göreceklerini

umuyorum..Milliyetçilik davasına sahip çıkarak, Türk milliyetçiliği fikrinin bütün vatandaşlarımıza taşıyıcısı ve öğreticisi olmalıdırlar..."

(B.Ocak s.2 sf 14-15'M.Şemsek'le Mülakat")

Hamle dergisinin 25.sayısında da A. Güngör gençliğin sahipsiz kalmaması için ona sahip çıkarak *"Türklük ve İslam"* için çalışmasını öğütlüyor.

Gençliğin öncü güç olarak belirlendiği yolundaki örnekler çoğaltılabilir. Biz örnekleri çoğaltmaktansa seçişin *'doğru"* luğu üzerinde durmak istiyoruz. Gerçektende, böylesi *"idealler"* etrafında toplanmaya müsait tek kesimin hoşnutsuz ve oynak bir yapıya sahip olan gençlik olduğu düşünülürse *'doğru"* seçim yapıldığı farkedilecektir. Bu hoşnutsuz ve oynak yapısı, dinamizmi, yüklendiği yerden ses getirebilme özelliğine sahip oluşu, onun *"öncü"* olmasına yeterli görülmüştür.

Öyle sanıyoruzki, bu seçimi yapanların kendileride, bu *"teori"* lerle ancak ve ancak üretimden kopuk, hayatını kazanma yükünden kurtarılmış bir toplumsal kategori olan gençliğe yaklaşabileceklerinin farkındadırlar. Bu nedenle feodal dürtüleri harekete geçirmeye, metafizik tarihsel yaklasımlarla mitler yaratmaya özen göstermekte; kendini arayan gençlere *"zahmetsiz"* bir kişilik önermektedirler. Sunulan bu kişiliğin kabulü halinde artık gencin kendisi yoktur. *"Türklük için çalışan birisi"* vardır. Böyleilkle onun, *"Türklük için çalışmanın"* ne olduğunun belirlenmesi sürecine katılmasında gerekmez.

Biz, hayatın gerçeklerinden uzak, toplumsal hiçbir temeli olmayan *"teori"* lerde gençliğin yeri olduğuna inanmıyoruz. Hele hele bu *"teori"* ler gençliğe öncülük payeleri verilerek ona yıkılmaya çalışılıyorsa.

Tarihi toplumsal sıçramalar perspektifinde gençliğin de bir yerinin olması kaçınılmazdır. Ancak, niteliği itibariyle öncü rollere soyunmasına olanak bulunmayan gençliğin buna kalkışması tarihsel süreci yıpratmaktan başka hiçbir işe yaramayacaktır.

Gençliğin-içinde boğulmadan-öncelikle kendisi ve kendi özgül sorunları ile karşılaşması gereklidir. Kaldı ki bu onun kendi fonksiyonunu yerine getirmesinden bağımsız da değildir.

Burada önemli olan iki uçtan birine savrulmamaktır. Gençlik, ne kendini olmadığı bir yere koymalı, ne de kendi sorunları içinde boğulmalıdır.

DİPNOTLAR

2 (1) SARICA , Murat : "Siyasi Tarih" 1980 sy. 48
2 (2) BİZİM OCAK : "Milliyetçilik ve Kapitalizm" s. 3 , sy. 6
2 (3) Geniş bilgi için bkz. YAPIT "1908 Grevleri" Ş.Güzel s. 46'l
2 (4) KUSHNER , David : "Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu" 1980 sy.152
1 (5) " " : AGE sy. 156
2 (6) TOPRAK , Zafer : "Türkiye'de Milli İktisat' 1982 sy. 411
2 (7) BERKTAY, Halil : "Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü" 1983 sy. 31
1 (8) Georgeon'dan aktaran H.Berktay , Age sy. 49
1 (9) TÖRE ; s.149 , sy.5-6
1 (10) HAMLE ; s.8 , sy.10
1 (11) BİZİM OCAK s.3 , sy.19
1 (12) BERKTAY , Halil AGE sy. 31-32
2 (13) ERGİL , Doğu ; "Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi" 1981 sy.149
(14) Belgelerle Türk Tarih Dergisi s.70
(15) BİZİM OCAK ; s.3 , sy.16
(16) HAMLE ; "Hamle'nin Görüşü" s. 31
(17) HAMLE s.31 , sy. 31
(18) HAMLE , "Okuyan Toplum' T.Akyol s.11, sy 31
(19) YENİ DOŞÜNCE s.93 , sy.6

GENÇLER, ÖĞRENCİLER !

Avrupa ve Amerika'da Uluslararası Gençlik Kampları...
- Ucuz bir tatil
- Yeni arkadaşlıklar
- Kültür alışverişi
- Unutulmaz anılar...

Uluslararası Hostel Federasyonu (IYHF)
- 5 kıta, 6.000 hostel
- İnanılmaz ucuzluk !
- sizin gibi gençlerle...
- Bambaşka atmosfer.

Uluslararası Gençlik Kartı (FIYTO)
- Binlerce indirim
- Rehber kitap
- Kültürel faaliyetler
- Ucuz ulaşım

GENÇTUR
Yerebatan Caddesi, No:15/3
Sultanahmet - İSTANBUL
Tel: 526 54 09
Telgraf : Genctravel - İST.

Uluslararası Öğrenci Kimlik Kartı (ISIC)
- Müzelere bedava !
- % 100'e varan indirimler,
- Öğrenci trenleri ve uçakları
- Yüzlerce ülkeden öğrenciler

TREN-UÇAK-OTOBÜS
- En ucuz, en güvenilir, en konforlu - hepsi bizde !
- Yol üzerinde inip-bin, aynı biletle 6 ay, inanılmaz avantajları
- Mayısta başlıyoruz, geç kalmayın.

YAZ GEEEEELİYOORRRRRR.....

YÖK'ün HİMAYESİNDE FAKÜLTELEŞEN İSLAM ENSTİTÜLERİNDE OYNANAN OYUNLAR/I

Ahmet YILMAZ

Bilindiği gibi İlk Yüksek İslâm Enstitüsü, 1959 da İstanbul'da açılmış, daha sonra bunu Konya, Kayseri, İzmir, Erzurum, Bursa ve Samsun Yüksek İslâm Enstitüleri izlemiştir. Kurumlar, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ve 4 yıllık olarak açılmıştır. Sadece İmam–Hatip Liselerinden mezun öğrencileri kabul ediyorlardı. Müessesenin Öğretim elemanları, 657 sayılı Kanuna tâbi, M.E. Bakanlığı'na bağlı orta dereceli okullardan tayinle sağlanıyordu. Bunlar, naklen kuruma gelirken, hiç bir "Yabancı Dil", "Meslek için gerekli Arapça" ve "branş" sınavlarından geçirilmiyorlardı. Buna, zihniyetlerine göre, tâyin ediliyorlardı demek daha iyi olacaktır.

Özellikle 1964 lü yıllardan sonra, Yüksek İslâm Enstitülerine, Din Eğitimi Genel Müdürlüğünü elinde bulunduran etnik dini grupların, yahut siyasi teşkilatların baskıları ve perde gerisi çalışmalarıyla tayinlerin yapılmaya başlandığı gözlenmiştir. Zira 1950 li yılların verdiği kontrolsüz serbesti sayesinde, çoğunun kökü yurt dışında olan, iyi teşkilatlanmış bir takım tarikatlar, etnik dini akımlar, 1965 senesine kadar ki süre içinde,– %90 nın müslüman halkın oluşturduğu kitleleri kendi Saflarına çekmek arkalarına aldıkları kimseleri çıkarları doğrultusunda kullanmak, kendilerine çektikleri kişilerle kadro ve teşkilatlarını kuvvetlendirerek, sosyal ve siyasal bir güç oluşturmak, bu kudreti yeri ve zamanı geldiğinde kullanmak için, en uygun kurumlar olarak dini eğitim ve öğretim yapan yukardaki kuruluşlarla, Diyânet İşleri Teşkilâtını kendilerine yerleşme, gelişme, yayılma ve arzularına göre hükümran olma yerleri ve merkezleri olarak seçtiler.

Bu guruplar ve taraftarları, yıllarca önceleri gizliden gizliye, gerektiğinde her türlü yollara baş vurmak suretiyle, büyük bir çoğunlukla bu kuruluşların yönetimlerini ellerine geçirmiye muvaffak oldular. 1973 lü yıllardan sonra ise aleni bir şekilde kendilerinin dini, sosyal ve siyasal çıkarlarına alet etmeye, etkin bir şekilde propagandalarına basamak yapmaya, gelecekteki kadrolarına temel ve gelecek oluşturmaya koydular. Böylece Türkiye'deki dini eğitim-öğretim yapan kurumlar ile Diyânet Teşkilatı, çeşitli dini akımların faaliyet sahası haline geldi. Hatta otorite yokluğu ve otoriter eksikliği yüzünden, dini fraksiyonların çıkar çatışmalarının yapıldığı, arenalara dönüşmüştür. Bu yerler açık ve yer yer gizli çatışma ve hatta çarpışmaların sonunda güçlü olanlar, kilit noktaları ele geçirmişlerdir. Bunlar idari hakimiyetleri altına aldıkları kurumlarda istedikleri gibi at oynatmaya giriştiler. 1976–77 Öğretim yılı içinde, bu guruplardan biri, mevcut iktidardan Yüksek İslâm İnstitüleri için 100'ün üzerinde "ASİSTANLIK KADROSU" koparmayı başardı. Yönetmelikte bulunan "35 yaşın üstünde olanlar, kuruma asistan olarak alınmazlar" hükmünü, kendilerinden olan Din Eğitimi Genel Müdürü sayesinde hükümete iptal ettirerek bu kadrolara yaşı 40'ı geçmiş kendi eski arkadaşlarını almışlar, ayrıca yaşı 35 in altındaki kadroların hemen hemen hepsine talebelikleri sırasında çengel attıkları kimseleri kazandırmışlardır. Bunların dışında ancak yabancı dili, Arapçası ve branşı çok kuvvetli olupda eleyemedikleri çok nâdir kimseler girebilmiştir. Konu, zamanın gazete ve dergilerinde, yakın ve uzak çevrelerde şikâyet konusu olmuş, hatta "danıştay"a kadar intikâl ettirilmiştir.

Bu arada şartların gerektirmesi üzerine, kendilerinden olan, yahut kendilerine yakınlık gösteren prof. veya doç.lardan, hiçbir meziyetleri olmadığı, hiçbir yabancı dil bilmediği halde, öyle veya böyle bazıları da, "doktor ünvanı" da almıştır. Gün geçtikçe dahada kuvvetlenen fraksiyonel dini guruplar, öğrencileri ve velilerini kendi dini, sosyal ve siyasi çıkar ve gelecekleri için, hükümetlere blöf yaparak, koz olarak kullanmaya yönelmişlerdir. Dini de dindarları da emellerine âlet etmişlerdir. Daha sonra başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere bir çok bakanlık ve kuruluşlarda önemli mevkiileri ele geçirmeye, köşe başlarını tutmaya, kuvvetli ve müsâit buldukları siyasi partilere ve T.B.M. Meclisine sızmaya başladılar.

Zamana ve zemine göre, saman altından su yürüten, her türlü idâreye göre tavır alan, ayrıca yurt dışından da

büyük maddi ve mânevi yardımgören bu dini akımlar, zamanla kendilerinden olmayan diğer guruplara cephe almaya, etkin oldukları yerlerden başkalarını saf dışı etmeye, Devlet'in verdiği görevlere sadece kendi elemanlarını yerleştirmeye, diğerlerini atmaya ve tam hakimiyet sağlamaya giriştiler. Hattâ himâyelerine girmeyenlere, işlerine yaramayanlara "kapıcılık" bile vermediler.

Dini gurupların, bu noktaya gelmelerinin en büyük sebep ve kolaylıklarından biri ve başta geleni, aydın, Atatürkçü, özerk, çağdaş, ehliyetli ve gerçek din adamlarının, adı geçen kurumlarda azlığı, din adamlığının dışında kalan aydın kesitin de, bu tür kuruluşların dışında kalmaları ve dinsel gurupların buralarda yalnız kalmalarıdır. Zaten dini kurumların ziyâret ve teftişte ağır davranan yetkililerin müsamahaları, onların işlerini bir

geliştirdikleri "DİYANET VAKFI" sayesinde yeni idarenin gözüne girmeye çalıştılar. Nitekim gözümüzün bebeği Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri vakıflarına, Diyânet Vakfından "devede kulak" cinsinden değerinde bağışlarda bulundular. Bağış merasimlerini de "Televizyon" dan yayınlattılar. Tâbir caiz ise bu davranışlar, bizi "GÖRMEZLİKTEN GELİN" izleniminden başka bir anlama yorumlanamazdı.

Vâkıf konusunda yapılan açık gözlülükler ve menfaat paylaşmaları daha belirgin olarak kendi yandaşlarına vakıf idârelerinde memurlar için "astronomik" sayılacak ücretli görevler verilmesi ve daha bunun gibi bir çok çıkarlar sağlanmasıdır. Ayrıca kökü dışarda dini bir teşkilatın kendilerine verdiği imkanları yalnızca kendi yandaşlarına aktarmaları ve yurt dışına parsa toplamaya gönder-

leri korumak için fazla zorlanmamışlardır. Hatta göze batmamak için, daha önceleri biribirlerinin can düşmanı olan dini tarikatlar, akımlar ve teşkilatlar aralarında gizli protokollar oluşturarak, zaruri koalisyonlar yapmışlardır. Bir başka deyişle, korkularından kısa süreli bir "ateş kes" imzalamışlardır. Bu yüzden Türkiye'nin ilerde "başbelası" olacak hiçbir dini etnik guruplar, ciddi bir yara almadan yollarına devam etmişlerdir. Bunlar, ayrı başlıklar altında ilerde birer birer konulacaklardır.

Nihâyet 4.11.1981 gün 2547 sayılı Üniversiteler Kanunu ile Yüksek İslâm Enstitüleri, "İLAHİYAT FAKÜLTELERİ"ne dönüştürülmüşlerdir. Her yeni kuruluşlarda olduğu gibi, Fakülteye çevrilmeleriyle birlikte de bu kurumlarda önce beklentiler, sonrada endişeler biribirini izlemeye başlamıştır. Ne varki daha önce dini gurup-

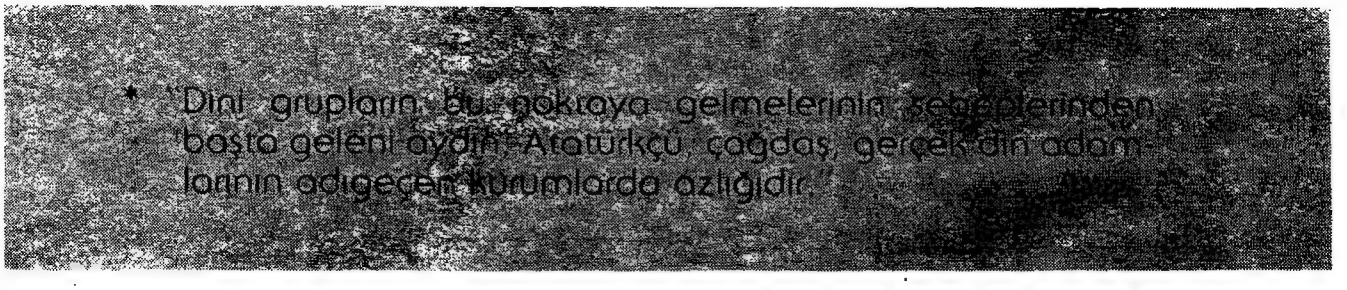

hayli kolaylaştırıyordu. Ayrıca talebeler ve öğretmenlerin üstünde kurdukları otorite ve hakimiyet sayesinde, ilgililerin gözlerini boyamak, onlar için, hiçbir zaman zor olmamıştır.

12 Eylül 1980 harekâtından sonra da, bu çok yönlü ve yüzlü kimselerin herkesten çok, Atatürkçü ve Cumhuriyetçi kesildiklerigözlenmiştir. Bu sefer bunlar, askeri idâreye şirin görünmeye, yardım adı altında takdir toplamaya, Atatürk'ün büstlerini yapmaya, her tarafa O.nun resimlerini asmaya, atatürk, laiklik ve Cumhuriyet lehinde yazılar yazmaya, eserler yayınlamaya, bağışlar toplamaya... başlamışlardır. Hatta kendi resmi teşkilatları kanalıyla müslüman halktan topladıkları paralarla, yine halktan aldıkları taşınmaz mal bağışlarıyla, Umre ve Hacı tekellerine alarak onlardan elde ettikleri yüksek gelirlerle kurup

meleridir. Öyleki bu kanalla yurt dışına yollanan görevlilerin icinde, o memleketin dilini bilen bir tek kişi yoktur. Ki bunlar, bizim yadırgadığımız tablolar olmaktan çıkmış bulunmaktadır.

Ne yazıktır ki, 12 Eylül 1980 harekâtından sonra yer altına sinen ve çok yüzlü tavırları sayesinde dini kurumların yine birçoğunun idâresi ve kadroları, ya bu tür dinsel fraksiyonların elinde kalmış, yada yönetimlerine düşmüştür. Esâsen daha önceki iktidarlar dönemlerinde olduğu gibi, Askeri Yönetim, hassaslığı nedeniyle bu konu ve kadroların üzerine fazla eğilmemiştir. Bir iki ciddi anarşik hadiselere katılmışların dışında, hiçbir dini zümrenin üstüne gitmemiştir. Bu yüzden dini kurumlardaki Fraksiyonlar, ellerindeki kadroları ve mevkii-

ların kontrolleri altında bulunan kurumlar, hiçbir eleme ve restoreye tabi tutulmadan, hiçbir yeni kadro temînine gidilmeden "Fakülteleştirildikleri" için, hiçbiri dini gurupların tasallutundan kurtarılamadığı gibi, kadrolarından da arındırılmamamıştır. Hattâ ve hattâ Y.Ö.K ve fakülteler, dini gurupların daha çabuk ve kolay bir şekilde sıçaramalarına basamak teşkil etmiştir. Kendilerini Kanunlar ve Yetkililer karşısında kamufle etmeyi başaran etnik dini gurupların daha yetkili ve etkili olmalarını sağlamıştır. Özellikle İzmir, İstanbul, Bursa ve Erzurum, hatta Kayseri İlâhiyat Fakülteleri incelenmeye değer bu tür dini gurupların kadro ve koalisyonların hakimiyetlerine geçmiştir.

SÜRECEK

gençliğin alternatif yönelişleri bir örnek:

BATI ALMANYA BİR DE YEŞİLLER/I

Birşeylerin koptuğunu duyuyorum,
çoğalıyor muyum?
T.GÜNERSEL

A.Yalçın B.

Gençlik'ten anlaşılan...

Geleneksel tanımlara göre Gençlik kavramı doğma–büyüme–ölçme çizgisini izleyen yaşamda bir evre olarak ele alınır. Bir başka deyişle, kısacık yaşam zincirinin birkaç halkası da Gençlik'tir, kendinden önceki ve sonraki halkalara sımsıkı bağlı. Bu geleneksel eğri, alçak gönüllü bir sözcük dağarcığıyla günlük dilde de savunulur. Sosyolojide Gençliği keşfeden adam olarak geçen J.J Rousseu, bunalım diye niteler Gençliği, ama insanın ikinci doğumunun gerçekleştiği bir bunalım. Ülkemizdeyse "nedensiz" bir anlayışla Gençlik pek kaale alınmaz, gençlerce yapılanlara "Gençlik canım" (delidir, ne yapsa yeridir anlamında) deyip, görmüş bir edayla dudak bükülür; akıllanacaklardır nasılsa. Ama herşeye karşın Gençlik'in sıradan akışın, geleneksel çizginin dışına çıkabileceği olasılığı gözönünde tutulur. Bu, akışı belirlenmiş bir düzen içinde bir ölçüde gençliğe esneklik yapı bırakmaktır gerçekte.. Esneklik payının ölçüsüyse, egemen ideolojinin, gençliğin içeriğine belirlediği sınırlardır. Burdan çıkışla gençlik kavramının idolojik bir yanılgı olduğu söylenebilir belki. Nicole Maupeou – Abboud'sa bir ürün olarak görür Gençlik'i; şu veya bu biçimde toplumun ideolojik–politik kurumlarınca üretilmiş bir ürün...

Ya Gençlik?...

Gençlik kabul ediyor mu belirlenmişliği, esneklik payı içinde oynamayı, egemen ideolojik aygıtların ürünü olmayı? Bu soru Gençlik'çe yaşanarak, düşünerek, dönüştürerek yanıtlandığında alternatif olma kavramı giriyor devreye. Gençlik ve alternatiflik : Gençlik bir tavır alma biçimidir, bir yaşam duygusudur, coşkusudur. Ya ötesi?... Altenatif olma, varolona karşı gelme, varolanın yerine geçecek yeni bir güç olma, ya da o gücü oluşturma çebasıdır kısaca. Alternativ olma da bir tavır alma biçimidir; özünde – bazen de biçimde –karşı çıkışı ve çatışmayı barındırır. Eger Gençlik'i bir kavram olarak – dar bir aşamayı içeren geleneksel – hukuksal anlamını bir yana bırakıp ele alırsak, bir yaşam dönemi olarak değil de bir yaşama biçimi diye tanımlamak gerekir. Belki bu terim, bazılarının yüzünü mutsuzca buruşturmalarına yol açar ilk bakışta. Ama Almanya gerçeklerinin bu terimin içerdiği boyuta ne denli yakın olduğunu gösterme çabasıdır bu çalışma.

Almanya'ya gelince...

Bugünkü Almanya'da gençlik kültüründen sözediliyorsa ve bu "Jugendkultur" diye terimleşerek dil içinde yerini almışsa; belli bir kültürün yandaşı olmak açısından kırk yaşındakileri de, onbeş yaşındakileri de kapsayan boyutları çok geniş bir Gençlik kavramı çıkar karşımıza. Alman gençliğinin kendine özgü bir kültürü vardır. Hem de kurulu düzenin oluşturduğu tüm kural, kalıp ve ölçülerden alabildiğine farklı ve alabildiğine o değerlere düşman bir kültür. Ölçütleri otoriteye karşı olmakla, çalışma ve kariyerizme karşı etkin tavırlar almakla – örneğin, hiç çalışmayarak –klasik evlilik ve tekeşliliği yadsımakla, tek tip olmaya renk cümbüşüyle ve alışılmışın dışında kılıklarla karşı durmayla belirlenen bir kültür. Alabildiğine gösterici bir karış–kültür. Bu kültürün gençliğinin de homojen bir yapı göstermediğini söylemek bile gereksiz. Ufkumuza sığmayacak denli çok renklilik egemen Alman Gençliğinde.

Çok renkli alternatiflik...

Yüzlerce grup gözlenir bugünkü Alman gençilğinde. Giydikleri elbiselerden saç modellerinden, boyalarından, oturma, birlikte yaşama biçimlerine dek büyük ölçüde farklılıklar içeren eğilimler gösteren Alman gençliği, kural tanımaz ve topluma karşı– ya da toplum dışı – yönüyle ve yaratılan grup ilkeleriyle Alman toplumsal yaşamına alternatif yaşam sürdürme yarışındadır sanki.

Alternatif yaşamın dününe bakarsak....

Alternatif yaşam biçimi, savaş sonrasının bir ürünü Almanya'da. Dövülmüşler Kuşağı (Beat Generation) ile başlayan ve varolan toplum içinde, topluma karşı – ya da alternatif – yaşam denemeleri yakın çağımızın ortaya çıkardığı bir olgu. Yabancılaşmaya ve robotlaşmaya karşı girişilen yeni yaşama biçimi oluşturma çabaları ilk kez A.B.D'de filiz verdi. Beat'lerden sonra Hippi ve ' pilerin vatanı da Kuzey Amerika'dır. Almanya'ya gelişleri İngiltere, İskandinav ülkeleri, Hollanda üzerinden olmuştur. Öğrenci, kadın ve homoseksüel akımların da izledikleri yol bu açıdan pek ayrılık göstermez. Alternatif adlandırılan bütün bu hareketlerin topluma karşı giriştikleri eleştirilerde iki temel ve farklı yönelim göze çarpar : Birincisi duygusal öğelerde

ANTİ - NATO GÖSTERİSİ

Haziran 1982'de yapılan Federal Almanya tarihindeki en büyük (o zamana dek) barış gösterisine 30.000 kişi katıldı. Bazı sloganlar şöyle : "Kapitalizm savaşın nedenidir" , Jusos (Genç sosyalistler) Pershing II'ye karşı."

temellenen ve ütopik arayışlara dayanan, diğeriyse çözümleyici ve bilimsel öğretilere, sosyalist gelenege dayanan yönelim. Alternatif hareketin babaları sayılan Beat'lar burjuva dünyasının öte yanını bulmayı amaçlamışlardı. Ancak öte yanda kendilerini gerçekleştirebileceklerine inanıyorlardı. Daha sonraları boy gösteren Digger'ler, Hippiler ve Yippiler de sevgi dolu, barış içinde bir toplum oluşturma çabasındaydılar. Amerika ve İngiltere'deyse "alternative society" adıyla anılan örgütlenme, topluma karşı kurumlar oluşturma yolundaydı. Bu yolda gazeteler, dergiler çıkarıp, radyo yayınları yapmışlar, anti–üniversiteler, okullar kilinkler, sinemalar, sanatseveri, çocuk bahçesi vs. kurmuşlardır. luma karşı alternatif yaşam biçimi oluşturma çabaları 1968 öğrenci eylemlerini de içeren bir dizi politik deneyime, uzun bir geçmişe sahiptir. Daniel Cohn – Bendik'in söyledikleri, alternatiflik anlayışını özetlemek açısından ilginç : "Eğer bu toplumda bize yer yoksa biz de bu toplumun yanında kendi yerimizi belirleriz."

Refah toplumunda isyan...

II. Dünya savaşından sonraki Almanya "çalışmak" sözcüğünün fazlasıyla kullanıldığı ve alabildiğine önemsendiği bir ülke olmasıyla bilinir. Korkunç bir çalışma temposuydu insanları saran. Çok sürmedi Almanya'nın haturı sayılır bir ülke olması; refahın sınırlarına tüketimin ve üretimin doruklarına ulaştı. Ama neleri yitirerek?... Anamalcı düzenin kemirip tükettiği insani ilişkilerle, sanayinin yarattığı zehir saçan cehennemle mavi gökleri. yeşil ormanları, doğayı yitirerek. "Refahı" yaşayan insanlardan çevrelerine bakabilenler artık olmayanları gördüler.

1968 Öğrenci eylemleri bu ana rastlar. "Gençliğin isyanı" olarak adlandırılan bu eylemler A.B.D ve Avrupa'nın birçok ülkesini kasıp kavuruyordu. Tüketim rekorları kıran ülkelerde ekonomik bunalım, yönetimlerce baştacı edilen ekonomik ve teknik büyüme insanlarda bireysel gerginlikler yaratmanın yanısıra çevreyi de öldürüyor, yaşanamaz hale getiriyordu. Yaşananlar tüm endüstri ülkelerinde benzer boyutlardadyı. Almanya gençlik isyanından fazlasıyla payını almış, o rönemi yoğunluğuna yaşamış bir ülkedir. Gençliğin isyanı bir dizi eylemle yürürlükteki yönetime ve varolan düzene her yönüyle alternatif sol grupların birleşik gücüyle doruk noktasına ulaştı. Bu yıllarda Belrin'de kurulan komünler gençlik hareketlerine merkez işlevi görüyordu. O zamanlar komünlerde önderlik yapmış bazı çehreler yeşil hareket içinde de görünürler. (Fritz Tenfel, Reiner Lang Hans, R. Baurman v.d.). O denemin gençliği yalnız Almanya'yı değil, tüm dünya olaylarını kapsayan enternasyonalist ve devrimci yanıyla çağının olaylarına tanık oluyar, Marxist egilimleriyle yaşamı etkilemeyi amçlıyordu. 1968 Öğrenci isyanının ana temaları "politik baskı" ve "ekonomik sömürü" terimleriyle özetlenebilir. Tüm Avrupa ve A.B.D'de yaşanan olayların motifleri benzer nitelikteydi. Karşı çıkılan ve umut edilen şeyler aynıydı. Bu açıdan uluslararası bir yan gözlenir, öğrenci eylemlerinin genelinde öğrenciler ajitatör–eylemci pozisyonundadırlar ve işçi sınıfından yana ve onun öğretisi ışığında yol aldıklarına inanıyorlardı. Bu doğrultuda bir biçimlendirme çabasına girişmişlerdi. Burada şiddetin de ihmal edilmediği, hakkının verildiğini de eklemek gerek kuşkusuz. Öğrenci eylemlerindeki terör ve şiddet yanlısı anlayışı Allen Ginsberg şöyle eleştiriyor : "Eğer içimizdeki espri ve sevme yetimizi yitirirsek, eğer ruhsuz, öfkeli ve katı olursak, varolan topluma alternatif sunamayız."

(sürecek)

kendini arayan gençlik

Ali ŞİMŞEK

Geçmişe ilişkin hemen her şeyin yargılanmaya çalışıldığı son günlerde gençlik üzerinde de yoğun bir tartışmanın açıldığını görüyoruz. Gerçekten fırtınalı dönemlerde gençliği yalnız bırakarak susmayı yeğleyenler, dahası onu bütün bunalımların biricik suçlusu sayanlar bugün egemen kültürün şu ya da bu kıvrımı niteliğindeki ideolojileriyle gençlik üzerinde bilinçli bir iktidar savaşımı veriyorlar.

Kuşkusuz, gençlik bir toplumun itici ve ilerletici gücü. Ama bu görevin yerine getirilmesi kendiliğinden olmuyor. Bir kere, yarının sorumluluğunu yüklenen bir gençliğin kendi toplumunun çelişkilerini çok iyi kavraması ve ülkenin gerçeklerinden yola çıkarak daha insanca bir yaşam için savaşım vermesi gerekiyor. Ancak gençlik kendi başına bir toplumsal sınıf da değil. Ya içinden geldiği sınıfın değerlerini benimsiyor, ya da başka bir sınıfın değerlerini benimseyerek sınıf değiştiriyor. Fakat bu sürece toplumdaki bazı güçler müdahale ederek var olan statükoyu korumaya çalışıyorlar. İşte bu müdahalelerin yön ve hızı gençliğin konumunu belirliyor.

Olaylara bu açıdan baktığımızda entellektüel arenamızdaki gürültülerin nedenleri ve niteliği kendiliğinden anlaşılıyor. Şu sıra herkes alternatif paketler hazırlayıp gençliğe sunuyor. Ancak bunların çoğu uzun soluklu olmayan gündelik alternatifler. Sağlam bir temele dayanmadığı için de amacı ne olursa olsun, ister istemez egemen olan dünya görüşüne hizmet ediyor.

Bunlardan biri her fırsatta gençliğimize bir alternatif gibi sunulan ve yayın tekellerince gündemden bir türlü çekilmeyen batılı gençlik akımları. Bu yazının konusu da batılı gençlik akımlarının nasıl bir ortamda doğduğu, görünümleri ve bizim gençliğimiz için alternatif olup olamayacağı.

BATIDA SAVAŞ SONRASI DURUM VE GENÇLİĞİN BAŞKALDIRISI

Batıda gençlik akımları genel olarak İkinci Paylaşım Savaşı'ndan sonra patlak vermeye başladı. Ardı ardına türeyen bu gençlik kültürlerinin hemen hepsi de topluma olan hoşnutsuzluğunu dış görünüş, müzikal stiller ve alışılmışın dışındaki davranış biçimleriyle yansıtıyorlardı. Böylece her yeni akım öncekileri "sollarken" tepkisinin nitelik ve düzeyini farklı grup sembolleriyle ortaya koyuyor, bu gruplara katılanlar da sözkonusu "hizmete özel" değer ve tavırları kimliğinin bir parçası şeklinde görüyordu.

Tepkilerni dile getirmede müziği en etkili, hatta zorunlu bir araç olarak gören bu gençler önceleri politika dışı kalmaya özen gösterdiler. Tabii, içinde yaşadıkları düzende bu olanaklı değildi. Bir süre sonra başkalarına zarar vermeden, ama doğrusu daha az uyumlu bir çevre yaratarak toplumdaki yerlerini aradılar.Ancak bu arayışı sürdürürken pek radikal olmayan bir tutumla toplumu her yönden sorgulamaya çalıştılar. Ölçüt olarak da sevgi, barış, özgürlük gibi burjuva demokrasilerinin kuramsal olarak üstün erdem saydığı insancıl yanı ağır basan değerleri seçtiler. Fakat kafalarında beliren birçok soruya doyurucu yanıtlar veren köklü formüller bulmuş değillerdi. Tersine ufukta daha korkunç görünen bir yarın beliriyordu.

Göründüğü kadarıyla, İkinci Paylaşım Savaşı batı kapitalizmi açısından iki önemli sonuç doğurmuştu ki, bunlar gençlik başkaldırısının yükselmesinde doğrudan etkili oldular. Birincisi faşizmin kesin yenilgisiyle sosyalizmin bir dünya sistemi olarak kendini kabul ettirmesi ve sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanması, ikincisi savaşın getirdiği yıkıntıların yeniden inşa sorunları.

Söylenenleri biraz açmak gerekirse, savaşsonrası batı toplumlarının ekonomik bunalımı gittikçe derinleşirken işsizlik sorunu sürekli gündemde kalıyordu. Maddi yaşam koşullarındaki göreli artışa karşın toplumsal ilişkiler ve kültürel değerlerde bir parçalama görülüyordu. Silahlanmaya ayrılan ödenekler günden güne yükseliyor, sömürge ve yarı sömürge ülkelerdeki diktatörlükleri ayakta tutmak için yeni savaşlar açılıp gençler askere alınıyordu. Eğitim ise bütün bu dengesizliklerin yansıması olarak gençleri egemen kültüre güdümlemeye çalışıyordu.

Bununla birlikte gençlik gittikçe politik bir tavır takınarak egemen kesimlerce dayatılan yaşam ilişkilerinin karşısına bizzat kendi ürettiği alternatifleri koymayı denedi. Sonuçta gençlik katında müzik merkezli hareket kalıplarının ağır bastığı geniş yelpazeli yönelimler boy gösterdi. Peki niçin müzik merkezli bir yaşam biçimiydi seçilen acaba? Geçerken ekleyelim, bu sürenin gelişiminde kitle iletişim araçlarının payı büyüktü. Daha da önemlisi müzik ve eğlence piyasasındaki tekellerin kendi bürolarında yeni gençlik alt kültürleri yaratarak pazarlanalarıydı.

Son yıllarda ülkemizin büyük kentlerinin bazı tutulmuş caddelerinde bu "ecnebi" gençliklerin odaklaştığını, ama yerlisinin orijinalinden bazı farklılıklar taşıdığını görüyoruz. En genel çizgileriyle batıdaki gençlik akımları tabana yayılır ve kendini teşhir ederken müzik öğesi ağır basıyor, saç modası bunu destekliyordu. Oysa bizde daha çok bu tür gençler dış görünüş ve giysileriyle kendilerini ele veriyorlar. Hele yerli gencin müzik zevki oldukça farklı. Arabesk ile batının "it-

hal girdisi" müziği arasındaki bireysel tercih hakkını şimdilik arabeskten yana kullanıyor.

Hemen belirtelim ki, batı toplumu bu gençlik kültürlerini önce tepkiyle karşılayıp küçümsedi. Gençleri davranış kayması içinde gördü. Fakat gençlik başkaldırısı o toplumun iç dinamiğiyle geliştiğinden engel olamadı, hatta doğal karşılanmayı yeğledi. Çünkü bu gençlik kültürleri gençleri apolitikleştirerek eninde sonunda düzenin sürmesine katkıda bulunuyordu. Bizde ise bu tür gençlik akımları henüz lümpen kültürün sıradan bir açılımı olarak varlığını sürdürüyor.

Sözü açmışken bu hızla yaygınlaşan gençlik kültürlerini kısa da olsa tartışmak gerekir.Ancak konunun kapsamını daraltarak en çarpıcı bulduğumuz birkaç akım üzerine olacak sözümüz.

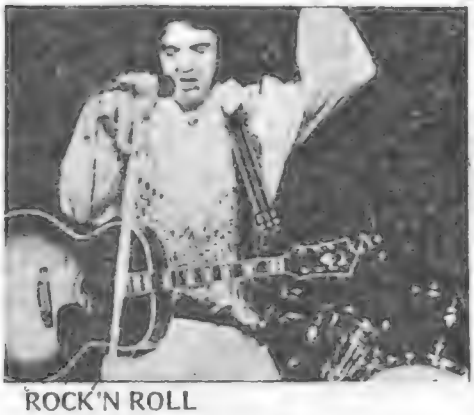

ROCK'N ROLL

Savaş sırasında doğan bebekler, 1950'li yıllarda çocukluklarını tam yaşayamadan topluma büyümüş insanlar gibi katılmak zorunda kaldılar. Sonuçta, kendilerini yetişmiş göstermek için sigara içip, ruj sürünen kızlı erkekli gruplar türemeye başladı. Çünkü bunlar "adam olmanın" göstergesiydi. Bu nedenle cinsel özgürlük ve uyuşturucu kullanımında sınırlar alt üst edildi. Artık büyüklerin engellemeye çalıştığı her olay gençler arasında tersine rağbet görüyordu. Kısacası Rock'n Roll felsefesi gençlik için özgürlük demekti.

Müzik ise gençleri kuşatan çevrenin gerçek sorunları üzerine kurulmuştu, duygusallıktan uzaktı. Öte yandan bu müzik cinsellik konusunda yalnızca topluluk içinde yaşayanların anlayabileceği ayrı bir kodlama sistemiyle iletişimi sağlıyordu. Rock şarkılarının sözleri grubun dışındaki insanlara anlamsız geliyordu. Gizli bir dille toplumun açıklanmasına izin vermediği konular sözlendiriliyordu. Ayrıca Rock kültüründe uyuşturucuların vazgeçilmez bir yeri vardı.

Bu müziğin en tanınmış şarkıcısı Elvis Presley'dir. Uzun favori ve arkaya taranmış briyantinli saç modasıyla büyük gençlik dalgalarını peşinden sürükleyen Presley, kişiliği ve sanatına seks ögesinin damgasını vurmuştu.

1970'lere gelirken Rock, iki farklı gruba ayrıldı. Bir yanda Rock'ın doğuşundan beri sürmekte olan yerleşik ritmin karşısına oryantal ağırlıklı "Acid Rock" geçerken, eski Rock geleneğini Beatles yaşatmaya çalışacaktı. Bir süre sonra Beatles da yeni bir ekol yaratacaktı.

PROTEST POP

Daha çok 1965'lerdeki şarkılarıyla Bob Dylan protests pop akımının öncülüğünü yapıyordu. 1960'ların başında düzene karşı daha politik bir tavır takınan Dylan gittikçe apolitikleşecek, tepkisi de sitem etmekten ileriye gidemiyecekti. İşte bu yakınma türündeki şarkılar müzik tekellerince "iş yapar" onayını alarak piyasaya yeni bir anlayış diye sürüldü.

Pop akımının en tutkun hayranları ergenlik çağındaki gençlerdi. Bu gençler ergenlik döneminin bütün dalgalanmaları ile birlikte kendilerini Pop sanatçılarına adıyorlar o taşkınlık içinde gerekirse sanatçıya saldırabiliyorlardı. Üstelik bu coşkunluk yalnızca konser salonlarında kalmıyor, aynı "kendinden geçmişlikle" sokaklara değin yayılıyordu. Hatta bazen de ölümle sonuçlanabiliyordu.

BEAT KUŞAĞI

Müzikle çıkan diğer akımlardan farklı olarak beatnikler zaman zaman parlayıp sönen yazın dünyasının sıradan bir akım olarak kalmayıp milyonlarca genci kucaklayan bir felsefe şeklinde tabana yayıldılar. Birçok sanatçıyı bünyesinde toplayan bu akımın biricik ilgi alanı sanatçının üretme işi ile gündelik yaşamı arasındaki benzemezliği yok etmekti. İşte bunu ortadan kaldırmaya çalışan sanatçılar gündelik deneyimleri herhangi bir insan gibi anlatıyordu. Çünkü yapmacıksız ve doğal olan en güzeldi. Gel gör ki, konular çoğunlukla cinsel yaşamdan seçiliyordu. Bunun gerekçesi de insanların en fazla cinsel ilişkilerinde kendilerini engelledikleriydi.

Beatnikler için, ancak bugün vardır. Yarının ise nasıl olacağı şimdiden öngörülemez. Yarının nasıl olacağını bilmediğimize göregelecek için çalışıp çabalamak boşunadır. Önemli olan insanın bugünü güdülerinin yönlendirdiği doğrultuda yaşamasıdır. Tabii, toplumun değer yargıları bu yolda gencin karşısına çıkacaktır, ama o değerler eski kuşğın bıraktığı zavallı engellerdir. Dolayısıyla onları takmadığımız sürece kendimizi gerçekleştirebiliriz. Düne ilişkin herşeyi bir yana bırakan beatnikler yarın kavramını da çok saçma bulurlar. Eklemek gereksiz, yarına ilişkin sorumluluklarda anlamsız oluverir böylece.

Yaşamlarında şimdinin öncelik kazandığı beatnikler, bütün dünyayı kendi evleri sayıyorlar. Bu evin değişik odaları olarak adlandırdıkları ülkeleri görmek için de tek tek, ya da gruplar halinde geziyorlar. Bununla birlikte beatnikler genellikle zengin bir küfür argosuna sahipler. Gecelerini barlarda uyuşturucu kullanarak, içki içerek geçiriyorlar.

Birçok yönüyle hippilere benzeyen beatnikler, hippilere oranla daha bireysel davranıyor ve alternatif toplum denen ilişkiler ağını kurmaya çalışmıyorlar. Çünkü geleceği toptan reddediyorlar. Hippiler ise mevcut düzenden kendilerini dışlayıp gelecek anlayışlarını ve taktiklerini sempatizanlarına yeraltı basınlarıyla açıklıyorlardı. Bu akım, dış görünüş itibariyle bol uzun elbiseli, sakallı, uzun saçlı, her yanından boncuklar sarkan, çiçeklere bezenmiş, buldukça toksik maddeler kullanan gençlerden oluşuyordu.

PUNKLAR

1970'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan ve hippilerin pasifizmine tepki olarak doğan Punk akımı önceleri pek rağbet görmedi. Fakat piyasadaki durgunluğu gidermek isteyen müzik tekellerince popülerize edilerek 1976 yılında İngiltere'de sahneye sürüldü.

Doğrusu yayılması için uygun ortam da yok değildi. Binlerce genç sokaklarda işsiz güçsüz dolaşıyor, ekonomik bunalımı gidermek için kurdukları formülleriyle mevcut toplumu yok ediyor ve yepyeni bir toplum yaratmaya soyunuyorlardı. Punk ise bu birikimi son derece iyi yönlendirdi.

Punk giyiminde önemli olan göze batmaktır. Çoğunlukla yırtık pırtık, yazılarla donatılmış tişörtler, çeşitli desenlerle süslenmiş deri ceketler, çok kısa kesilmiş saçlar, burun veya kulağa takılmış çengelli iğneler,kara gözlükler ideal bir Punk erkeğinin giyinişidir. Zincir ve tasmalar, abartılı makyaj, rengarenk boyanmış saçlar ise tercih edilen bir Punk kızının dış görünüşünü ele verir.

Karamsarlık ve kendinden olmayana saldırma geleneğini ilk kez başlatan Punk kültürü, kaba güç dışında hiçbir şeye saygı duymayan,toplumun nefretinden ayrı bir zevk alan Skinhead (Çıplak Kafalılar) akımına zemin hazırlamış oldu. Artık Skinheadler yayıldıkça Punk ortadan kalkıyor.

BUNLARI TARTIŞMANIN YARARI NE?

herhangi bir toplumsal olgu kendiliğinden ve birden bire ortaya çıkmaz. Tersine onu içinde bulunduğu koşullar yaratır. İşte bu gençlik kültürleri de batı toplumlarının içinde bulunduğu çürümüşlüğün ve kültürel yozlaşmanın sonucu olarak doğmuştur. Son çözümlemede bunalımdaki kapitalist toplumsal formasyonun bir süreğidir. Olumlu ya da olumsuz yanlarıyla o toplumlardaki kültürel yapının yeniden oluşumuna hizmet eder.

Türkiye'nin koşulları ise bu gençlik kültürlerinin filizlendiği ortamlardan çok farklıdır. Gecekondu lümpenleri ve burjuva çocuklarının bir adaptasyonu olarak şimdilik ülkemizde yansılarını gördüğümüz batılı gençlik akımlarını ajitatif bir dille alternatifleştirmenin savunulabilecek hiçbir yanı olmaz. Türkiye gençliğinin önünde kendi sorunları dağ gibi dururken onu başka yerlere çekmeye çalışmak olsa olsa kokuşmuş etten yararlanmaya çalışmakla açıklanabilir. Çünkü insanlarımızın tartışma gündeminde gerçekten daha öncelikle ele alması gereken ve bizzat kendi toplum yapımızdan kaynaklanan sorunlar vardır.

Bu sorunları bir yana itip batıdaki gençlik akımlarının uzantılarını yaratmaya çalışmak ancak bunu yapanların kendi egolarını doyurur. Belirtmek bile gereksiz, bunların tartışılmamasının doğru olacağını ileri sürmüyorum. Üzerinde durmaya çalıştığım neyin söylendiğinden çok nasıl söylendiği ve batıdaki gençlik kültürlerinin bizim gençliğimiz için alternatif olamayacağı, çünkü o kültürleri yaratan ortamın Türkiye'den çok farklı olduğudur.

Coşku Sellerinin yaşamsal Bilgi Teorisi nin etken dalgalarını, edilgenleştiren obsesyon!

ENSTANTANENİN BOZUK SENKRONU

"Kanıt mı istiyorsunuz? Sağlam kanıtlar vereceğim sizlere; sözlere dayanan değil, değer verdiğiniz olaylara dayanan kanıtlar." (1)

Kenan Halis KIZILDAĞ

Yeni Olgu'nun 5.sayısında yayınlanan "Coşku Selleri"nin ODTÜ de okumayışım nedeniyle taşıdığı birikime girmeden genel kültür anlayışını eleştirmek istiyorum.

Kültürün politikliğini vurgulamak nasıl gerekiyorsa, politikanın kültürlü olması için de, aynı dizgenin sorunsallığı bağlamında çalışmak, zorunludur. Kültürüne sahip bilinçli insan, salonlaşmamış olanıdır. Böylesi bir figür, dünyanın engin kültürünün, başka bir deyişle, geniş bir ufkun sınırsızlığında sanatın, değerlerin ve gelenek lerin hatalarıyla belirlenebilir.

"Coşku Selleri", diyalektikten uzak diyalektiğe inançla (?) yazılmıştır. İç–düşünme yöntemi kullanılmış, ancak diyalektiğin fenomen değerlendirilmesi, eylem karşılıklı yasası ve çelişkiler gözönüne alınmamıştır. Oysa "eylem karşılıklığında ayrı halde tutulan belirlenimler kendinde aynıdırlar."(2)

Yazıda, kapitalizmin obscurantist siyasasının ürünü olan entegrasyon yönteminin bir aygıtına, başka bir deyişle, disco olayına karşı çıkarken, "NUMEN"in belirlenmesi yapılmamıştır. Saltık olan çözümleme, bilimsel diyalektikten çok, Kantçı bir çözümlemeyle gerçekleştirilmiş, ne varki, saltık bilgisine asla ulaşılamamıştır. Böylesi bir çözümleme, gerçeğin sonsuza kadar bilgimizin dışında kalacağı bağımlılığını vurgular. "Numen"e ulaşmama bizi yanılsal çözümlemeye götürür ki; bu da dönüşümü sağlamaktan uzak "çözümsüzlük" çözümlemesidir.

Disconun gerçek değerlendirilmesi, düşünsel planda iç–düşünme ve yansımanın diyalektik ilişkilerini kurmakla, eylemsel planda ise; Durkheim' in "sosyal fenomeni diğer bir sosyal fenomenle açıklama" ilkesinin nedensellik bağlamında ele almakla olası olacaktır.

YAŞANMAYAN POLİTİK RADİKALİZM...

Kendisine misyon yükleyen sayın ağbimiz (yazısında hep KARDEŞİM şeklinde söz yöneltiyor) yukardaki gerçekleri gözardı ederek, toplumsal kültürden ve daha da ileri giderek, ulusal kültürden söz ediyor. Oysa, böylesi bir misyonu yükleyecek kariyeri kendinde bulabilen bir kişinin, Türkiye'de pek olmayan "politik radikalizm" sürecini bilmesi gerekirdi. Bu politik radikalizme erişememe durumu bizde sağlam, mücadeleci bir aydınlar geleneğini engellemişken, bir misyon yüklenip, insanlara DOĞRU olan şeyleri göstermek, her babayiğidin harcı değildir.

Serdar'ın yazısındaki bilimsellik anlayışına geçmeden önce, savunduğu kültür anlayışının çağdaş kültürünün gerisindeki bir kertede olduğunu belirtmek isterim. Topik belirlemesini yapmadan, kompleks bir çağda, kapitalist kültürün tüm ürünlerini ve artıklarını hiç değerlendirmeden atmak, kıt kaynaklara sahip bizler için

biraz ayıp olmaz mı?

Bir balıkçı, hemen her zaman yöresinin 10–15 cm. boyundaki yerel balığını yakalayıp yerken, günün birinde 15 m. lik dev bir balık yakalıyor. Kasabaya geldiğinde; kasaba imamı murdar olduğu, belediye başkanı ise bilinmeyenle karşı karşıya oluşları nedeniyle, o balığın yenmesini yasak ediyorlar. Oysa, başka bir balıkçı, dünya denizlerinde dolaşmış ve o balığı tanımaktadır. Balığı tanıyan balıkçı, balığı yakalayan balıkçıya, balığın zararsız olduğunu söyleyerek, yemesini öğütler. Ancak, bu balığın temizlenmesinin özel bir yöntemi olduğunu, bu yöntem uygulanmadan yenirse, zehirlenebileceğini söyler.

Şimdi bu balıkçı, fanatik çevreleri dinlerse ömür boyu, resmi çevreleri dinlerse uzun süre (balık kokana kadar) balığı yiyemeyecektir. Oysa diğer balıkçıyı dinlerse, yasamsal gereksinimini fazlasıyla karşılayacaktır. Balıkçı, balığı yemeğe kalktığında, onu mutlaka bazı işlemlerden geçirip, en azından içindeki pislikleri atmalıdır. Pişirme sırasında gelindiğinde, ayıklanmış balığı, balıkçı elbet Fransız ya da Çin mutfağına göre değil, kendi kültürünün oluşturdu TÜRK MUTFAĞI'na göre pişirecektir.

Önemli olan soru : Disco, bir kent–soyu kültürünün pisliksel nitelikleki yan ürünü müdür, yoksa içerisinde "o" kültüre ilişkin birtakım pislikleri barındıran gereksinime yönelik bir ürün müdür?

"SANA
ÜÇ TELİNDE ÜÇ SISKA BÜLBÜL

ÖTEN
ÜÇ TELLİ SAZ
YARAMAZ

N.HİKMET

Çoksesli müziği gürültülü olarak nitelendiren Serdar, korkarım müziğin 8 oktavının tadına hiçbir zaman varamıyacaktır. "Üç telli saz'la, makinaların uğultulu orkestrasına katılmış Türk proletaryasının, türküsünü çağıramayız."(3) diyen Atilla İlhan, Serdar'a en iyi yanıtı vermiş oluyor. Toplumsal değişmeden payını kısa zamanda fazlasıyla alan Türkiye, hızlı bir değişim sirküsündedir. Korkarım, aydınlar –hele hele misyon yüklenmiş aydınlar – bu değişime uyamazlarsa, büyük bir olasılıkla, yol göstermek istedikleri, onlara :
–Bu taraftan beyler!– diyeceklerdir.

Toplumsal hareketliliğin çarpıklık olarak gösteren "Coşkun Selleri"yazısının içeriğindeki dogmalığı açmak için, toplumsal hareketlilik konusuna kısaca değinmeden geçemeyeceğim :

Toplumlar, tarihsel dizgede, "üretim – yeniden üretim" sürecinin oluşturduğu kendi olgusal pratiklerinin eylemcileri olarak hareket etmektedirler. Bu hareketi yadsımak, bizi dogmacılığa götürür. Madde ve hareketin temeli olan değişimi yadsıyan doğma görüşler için yıllar önce ya da şimdi söylenmiş bir yığın MUTLAK doğru vardır. Zaman ve mekânın özel koşulları, gerçeğin somutluk ilkesi yoktur. Genel kabullenme, kavram ve yöntemlere dayanır. İşte "Coşku Selleri" de, böylesi bir anlayışla, gerçeğin somutluğunu yadsıyarak Anadolu Kültürünü genel bir kabullenme ile zaman süzgecinden geçirmeden, kent–soylu kültürün karşısına alternatif olarak getiriyor.

Buraya kadar Serdar'ın çıkış mantığını, ona dayalı söylem ve dayanga, hata ve eksikliklerini eleştirdim. Gelelim ne yapmalı, sorusuna. Bu soru, Serdar'ın iyi bir ajite sayılacak "NEDEN"sel yaklaşımlarına yanıt arayan bir sorudur.

Discolar, bize, kapitalist kültüre sahip, metropol ülkelerden girmiştir. Kapitalist fenomen, toplumların aşamalarında, feodal toplumlara oranla, gelişmişlik anlamına geldiğinden, sahip olduğu formasyonların ideolojisi içeriğinde, daha demokratik olmak zorundadır. Bünyesinde serbest cinselliği taşıyan disco, böylesi bir kültürden gelen rünüdür. Buna karşı çıkmamızın nedenlerinin başında, böylesi bir serbestliği hazmedecek düzeye ulaşamamamız gelir "eğer ideolojinin özelliği, onu tarih–dışı, yani tüm–tarihi bir gerçeklik yapan bir yapı ve işleve sahip olmasıyla, bunun olumlu bir anlamı vardır."(4)

İdoloji bazında, disconun konumunu açtığında, ideolojinin yansıttığı gerçeklikle, nesnel gerçeklik arasındaki bağıntıları kurmam gerekecek. Böylesi bir ideolojiyle giren olgu, elbet o ideolojiyi üstelenen sisteme entegrasyonu da bünyesinde bulundurur. İşte bu gerçeği gözönüne alarak, işlevsel pişlikleri, sosyo–ekonomik statümüze göre, ayıklayabiliriz.

Bu ayıklamada, önemli olan, teorik ve pratik temellendirmeyi, obsesyonlardan, köy ya da kent–soylu ideolojilerinin radikalist ögelerinden uzak değerleri kullanabilmemizdir.Son olarak, kültürün sahiplenilmesinin zorunluluğunu, ancak bu sahiplenmenin niteliğinin, çağdaş yaşama uyma şeklinde olması gerekliliğini söylemek isterim. Bilgi, kafamızın içindeki subjektif ağlarından kurtulup, yaşamsal çarklarımızı döndüren İLKE olmalıdır. Kısacası, yaşamsal bilgi teorisi yaşanmalıdır : Ta ki en ilkel yapısal birimimiz hücrenin, stoplazmasına kadar...

EK – KAYNAKÇA DİZİNİ

1– PLATON – Diyloglar, Remzi Kitabevi, İstanbul – 1982 (Sf:28)
2– YENİŞEHİRLİOĞLU – Şahin, Fel. Diy. Bil. Kur. (Epistemoloji) AÜ, DTCF Yayınları Ankara,1982 (Sf:376)
3– İLHAN Atillâ, Hangi Sol, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1976 (Sf:246)
4– ALTHUSSER Lous, İdeoloji ve Devletin İde. Aygıtları, Birikim Yayınları, İstanbul–1978 (Sf:59)
– ALTHUSSER Lous, John Lewis'e Cevap, Birikim Yayınları, İstanbul 1978
– HANÇERLİOĞLU Orhan, Felsefe Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İst.1971
– KÖSEMİHAL N. Şazi, Durkheim Sosyolojisi, Remzi Kitabevi, İst. 1971
– YILDIRIM Cemal, Bilim Felsefesi, Remzi Kitabevi, İst. 1979

disko... disko... disko...

Zeynep AKDENİZLİ
Fatoş SEVİNÇ
Hamdi GEDİK

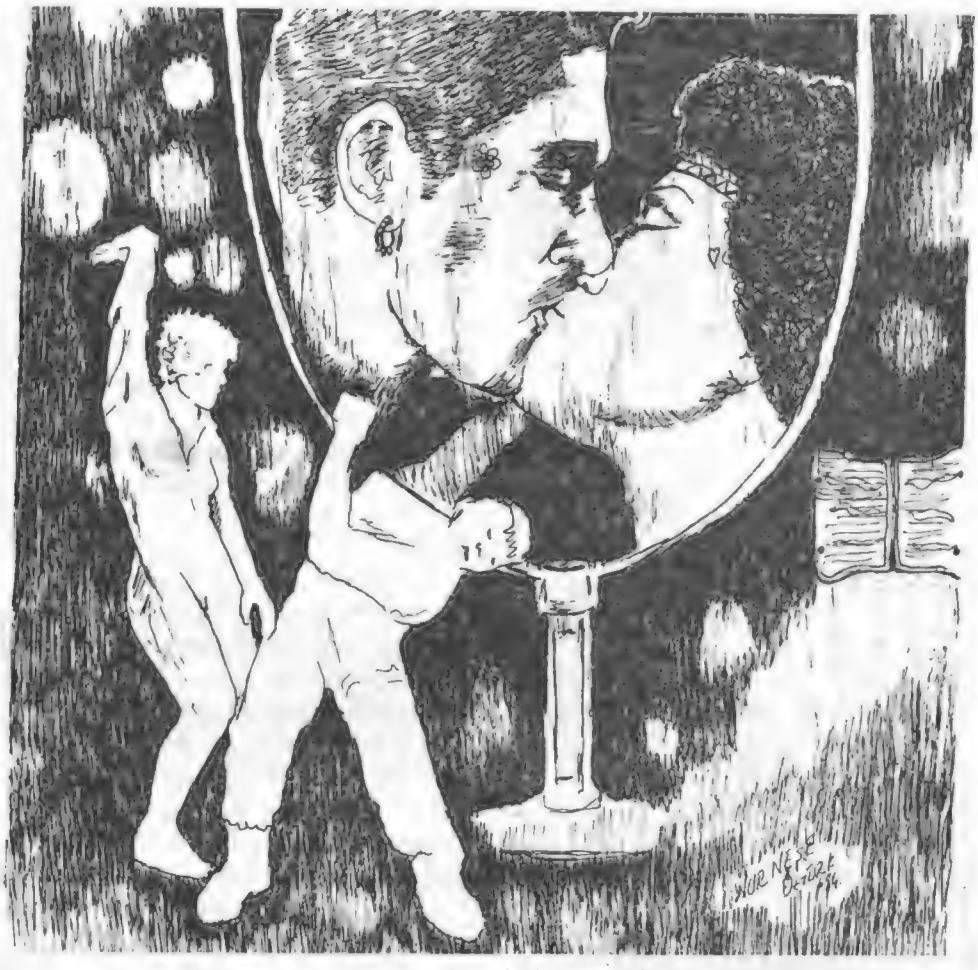

Diskoteklerle ilgili yapacağımız araştırma ve söyleşi için uygun olacağına inandığımız, bir diskoyu örnek seçiyoruz.

Diskodan içeriye kovboy filmlerindeki klasik bar kapılarını andıran bir kapıdan giriyoruz. Bizi, ürkütücü bir karanlık, yanıp sönen ışıklar, 4x75 Watt boyutundaki kabinlerden yükselen gürültülü bir müzik karşılıyor.

Aşağı yukarı seksen kişilik bir yer burası. Oturulacak yerler loca şeklinde düzenlenmiş. Ortada bir pist ve hemen bitiminde de Disk-Jokey'in müziği yönettiği cam bölmeli odası var. Işık düzeneğinde ise kırmızı renklerin egemenliği hemen göze çarpıyor.

Buraya gelenlerin çoğu 18-25 yaş grubu arasında. Sigara dumanı ve alkolle tütsülenmiş taze beyinlerin hiçbir şeyi umursamaz ve kendinden geçmiş bir halleri var. Bazıları ise televizyonda gördükleri yeni dans figürlerini deneme çabası içindeler.

Oturmayı tercih edenler ise genellikle çiftler. Bir köşede karanlığın da yardımıyla, öpüşüyorlar. Burada kimse kimseyle ilgilenmiyor. Aynı locada oturan fakat birbirini hiç tanımıyan iki çift karşılıklı öpüşüyor. İki tarafın da birbirlerinden tedirgin olmadığını gözlemliyoruz. Bu arada gelen pastadan ve üzerinde yanan mumlardan bir yaşgününün de kutlandığını farkediyoruz.

Gürültünün ve sigara dumanının etkisini hafifletmek amacıyla dışarı çıktığımız sırada, diskoda çalışan bir görevliyle konuşuyoruz.

SORU- Genellikle kimler gelir diskoya?

YANIT- Aile gelmiyor tabii...Genellikle gençler talebeler falan

SORU- Yaş ortalaması ne?

YANIT- Onsekiz'den aşağısını zaten almıyoruz. 18-30 arası.

SORU- Diskoya neden geliyorlar sence?

YANIT- Nedeni belli..(gülümsüyor)

SORU- Sence nedeni ne?

YANIT- Apaçık ortada. Diskolar çok serbest yerler olduğu için. Sokakta rahat değil. Burada lambalar sönük. Topu topu iki garson var zaten, karanlıkta iki duble ısmarlayıp avantasına bakıyor.

SORU- Buraya gelen kızları nasıl değerlendiriyorsunuz?

YANIT- Genellikle sokak kızları.

SORU- Peki erkekler?

YANIT- Faydalanmak için. Ama bu karşılıklı tabi. Kızların da erkeklerin de kültür düzeyleri düşük. Gençliğin deli dolu zamanındalar. Kendini bilen üniversiteli niye gelsin?

SORU— Gündüz gelenlerle gece gelenler arasında ne fark var.

YANIT- Gece genellikle sokak kadınları ile pavyon kadınları geliyor. Bazen aile de geliyor. Geçen gece birisi başörtülü karısını görsün, bilsin, merak etmesin diye getirmişti.

SORU- Kızkardeşinin diskoya gitmesini onaylarmısın?

YANIT- Kesinlikle hayır.

SORU- Peki- örneğin- diskolar kapatılacak olsa, buna ne dersin?

YANIT- Kapatılmasını istemem. Bu benim ekmek kapım.

SORU- Başka bir işin olsa?

YANIT- Gene de istemem. Kapatsanda böyle bir gençlik var çünkü.

SORU- Diskoda ileri giden oluyor mu?

YANIT- Oluyor. Öpüşmeye falan alıştık. Ona ses çıkarmıyoruz, gençlik deyip geçiyoruz. Ama çok ileri giden olursa, bir-iki kez ikaz edip dışarı atıyoruz.

SORU- Bize anlatacağın ilginç bir olay var mı?

YANIT- Valla hiçbir şey bize ilginç gelmiyor artık.

. . . . . .

İçeriye dönüyoruz. Gürültü, karanlık ve boğucu hava söyleşi yapmamızı engelliyor. Bir kız ve bir erkek arka-

daştan dışarda söyleşi yapmak üzere randevu alıp, ayrılıyoruz.

Kız arkadaşla sakin bir çay bahçesinde konuşuyoruz.

SORU- Diskoteğe neden gidiyorsun

YANIT- Önce meraktan gittim. İlk kez biriyle çıkıyordum. Çevremin görmesini istemedim. En çok nerede sotada olurum diskoda karanlıkta. Bir de yanımdaki erkeğe güveniyordum tabii.

SORU- Ne kadar zamanlık bir ilişkiydi?

YANIT- Üç günlük.

SORU- Güvenin temeli neydi öyleyse?

YANIT- Sevgiydi herhalde.

SORU- Güvenden ne anlıyorsun?

YANIT- Diskoya gittiğimde beni zor durumda bırakmayacağına inanıyordum. Herhangi bir pastanede erkek arkadaşla oturur gibi yani.

SORU- Hep pastanede oturur gibi mi oldu?

YANIT- İlk gidişlerimizde öyleydi. Dudaklarını yanaklarımdan dudaklarıma getirmeye başladı sonraları. Ustaca manevralarla önceleri atlatıyordum. Ama ilk gidişlerimizde aramızdan kamyon geçerdi. Öyle uzaktık.

SORU- Ne sıklıkta gidiyorsun?

YANIT- Her hafta sonu.

SORU- İçki içiyor musun?

YANIT- Artık içiyorum.

SORU- Arkadaşınla cinsel yakınlaşmanın derecesi ne diskoda?

YANIT- Elele tutuşma, sarılma, öpüşme.

SORU- Bunları yapacak başka yeriniz olsa diskoya gidermisiniz?

YANIT- Gitmeyiz. Ama diskonun romantik havası da yakınlaşmayı körüklüyor. Bazı olayların daha kolay yapılmasına neden oluyor. Örneğin o karanlıkta olmasa ben asla öpüşmezdim. Aydınlıkta yani...

SORU- Diskoya giden kızlara genellikle iyi gözle bakılmıyor. Sen ne dersin?

YANIT- Katılıyorum. Şimdiki sevgilimden önce hiç gitmememin nedeni de buydu. Daha önce de diskoya gitme teklifi aldım, kabul etmedim. Amaçları sıkıştırmak. Giden kızlar da bilir bunu. Ne kızlar var!

SORU- Peki sen?

YANIT- İlk gitmeye karar verdiğimde çok düşündüm. Arkadaşlarım *"Delimisin sen, gitme"* dediler. Kızlarda biliyor erkeklerin kendileri hakkında kötü düşüncelere sahip olduklarını. Ben iyice tarttım. Sevgilim öyle erkeklerden değil diye düşündüm. Birlikte gittiğim erkeğin karakterini baş plana alarak gittim. Ona güvenmesem gitmezdim. Güven de benimle ille evlenecek anlamında değil. Beni zorlamayacak, istemediklerimi yapmayacak anlamında, anlatabiliyor muyum.

SORU- Giden kızları sen nasıl değerlendiriyorsun?

YANIT- Kenar mahalle kızları olduğunu düşünüyorum. Kültür seviyesi düşük, sınıf atlamayı amaçlayan, zengin gibi görünmeyi isteyen kızlar.

SORU- Zenginler gitmiyor mu?

YANIT- Onlar başka diskolara giderler.

SORU- Peki giden erkekleri nasıl değerlendiriyorsun?

YANIT- İki sınıf erkek var. Hatta üç. Birincisi dans meraklısı pop tipi çocuklar. Kendi başlarına dansediyorlar. Kız arkadaşlarını pek dansa kaldırmıyorlar. Temiz niyetliler. İkincisi getirdiği kızın önemi yok. Amaç faydalanmak. Sürekli gidiyor ama değişik kızlarla. Kızı da peşinen damgalıyor *"bana uzun vadede yaramaz"* diye. Üçüncüsü nişanlı, sevgili olup gidecek yer bulamayan, dans edenler...

SORU- Eklemek istediğin başka bir şey var mı?

YANIT- Diskoları genellikle onaylamıyorum. Ama Türkiye gibi bir ortamda çiftlerin sarılıp öpüşeceği yerler olmadıkça diskolar dolar. Başka yerde öpüşsem yüz kişi laf atar. Diskolar o açıdan güvenlikli. Kimse karışmaz.

Şimdide bir erkek arkadaşla konuşuyoruz.

SORU- Diskoya neden gidiyorsun?

YANIT- Özgürce öpüşüp sevişecek yer bulamadığım için.

SORU- Tek neden bu mu?

YANIT- Karanlık, müzik, içki, biraz da ustaca ayak oyunları, istediğimi elde etmem için yetiyor bana.

SORU- Ne kadar zamanda bir gidersin diskoya?

YANIT- Hemen her hafta. Ama para ve kız durumuna göre değişir.

SORU- Her hafta değişik kızla mı?

YANIT- Farketmez.

SORU- Kızların senin niyetinden haberleri var mı?

YANIT- Valla benimle diskoya gelen, birçok şeyi kabul ediyordur. Çekimsek kalanlara ise tekniğimi kullanırım.

SORU- Nasıl yani?

YANIT- Seni seviyorum derim. Tatlı tatlı öperim. İçki falan işte. Müzikde romantik zaten.

SORU- Peki cinsel yakınlaşmanın boyutu ne?

YANIT- O kadar masraf edipte işini almazsan "yuh" derler adama. Orada olabileceğinin en ilerisine götürürsün işi.

SORU- Ne kadarına izin verir orası?

YANIT- Öpüşmek, kurcalamak, belirli ölçüde serbest.

SORU- Diskoya gelen her kız bunları kabul ederek mi geliyor?

YANIT- Genelde evet. Başına gelecekleri bilir. Zaten ister de. Arkadaşım vardı, sıkıştırmadı diye, adını *"enayi ye"* çıkardı kız.

SORU- Diskoya gitmediğin zamanlar ne yaparsın?

YANIT- Öğrencilik.

SORU- Peki sevdiğin kızı da götürürmüsün diskoya?

YANIT- Götürürüm ama öyle davranmam.

SORU- Nasıl davranırsın?

YANIT- Elini tutarım, güzel şeylerden söz ederim. Gelecekten falan.

SORU- Diğer kızlarla yaptıklarını onunla yapmak istemez misin?

YANIT- İstemem. Evlenilecek kadınla, eğlenilecek kadın ayrı

SORU- Peki o istemez mi?

YANIT- Evleneceğim kız istememeli istemez.

SORU- Kızkardeşin diskoya gitse ne yaparsın?

YANIT- Ağzına sıçarım.

SORU- Senin tavrın pek dürüst gelmiyor ama bana.

YANIT- Neden? Çağa uymak gerek. Özgürce cinsel ilişkiler kuramıyorum ki bir kızı istediğimi gidip söylesem, herhalde epey tepki alırım. Bu yüzden dürüst davranamıyorum. Soylu beraberlikleri isterim ama.

SORU- Diskolar kapatılsa-meselâ yani-ne olur?

YANIT- Valla o zaman bakardım.

SORU- Neye bakardın?

YANIT- Boş bir ev sağlamaya çalışırdım. Tenha yerlere giderdim. Kırlara falan veya sinemalara...

SORU- Şimdi sinemalara gidiyor musun?

YANIT- Diskoya gidecek param olmadığı zamanlar. Özellikle en arka sıranın köşe başı.

SORU- Hangi filmlere?

YANIT- Farketmez. Karanlık olsun da . . ....

SORU- Diskoya giden erkekleri nasıl değerlendiriyorsun?

YANIT-Bir çoğu benim gibi. Salt dans etmek amacıyla gelenler de var. Biz bunlara aptal deriz.

SORU- Sen dans etmezmisin hiç?

YANIT- Bütün slow danslara kalkarım. Çünkü orada, yakınlık falan.. .. işte. Hızlı parçalarda locada oturmayı yeğlerim.

SORU- Eklemek istediğin bir şey var mı?

YANIT- Diskolar gençliğin cinsel sorunları için önemli bir çözümdür. Onun için gerekli.

ideoloji üzerine bazı eskizler/I

Can ŞAHAN

Konuya aktüel olaylardan başlamak istiyorum. Günaydın Gazetesinin ilk sayfasında şöyle bir haber yer almıştı: Türkiye'ye gelen İtalyan bir bayana saldırıda bulunulur. Kadının (rızası ile mi, bilmiyoruz) ırzına geçilir. Kocası mahkemeye başvurur. Kadın kocasının bu hareketini "budalalık" olarak niteleyerek, "Bu iş o kadar önemli mi?" der. Gündelik yaşamın alelade bir olayı karşısında insanların aldıkları çeşitli tavırlardan biri bu. Böylesi bir olay karşısında insanların aldıkları çeşitli tavırlardan biri bu. Böylesi bir olay karşısında bir Amerikalının, muhafazakâr bir İngilizin, katıksız bir müslümanın, bir yarı aydın bozuntusunun, bir köylünün, bir aşiret reisinin vb. alabileceği tavırlar tamamen farklıdır.

İkinci bir olay, radyodaki bir istek türküsü. Sivereklibiri Amerika'ya gidiyor ve Almanya'nın sesinden "Ciğerimin başı parelendi gel" türküsünün çalınmasını istiyor. Bu olay bana hayli garip gözüktü. Demek ki, modern dünya nekadar güçlü etkileşim ve iletişim araçlarına sahip olursa olsun insanlara hiçbir şey vermeyebilir. İnsanlar önceden elde ettikleri şeylerden kendilerine öyle bir zırh örüyorlar ki, bir şeyden etkilenmeleri neredeyse imkânsız hale geliyor.

Hıristiyanlar yaklaşık ikibin yıldır kutsal Meryem'in kölesi ile olan cinsel tevazüsünü, İsa'nın ise Meryem'in bu fıtri günahları sonucu olduğunu bildikleri halde bilmezmiş gibi davranıyorlar. Bir yanda namuslu aristokrat fahişelerin yaşam biçimleri birer örnek olarak yayınlanırken, diğer yanda "Çorum'lu gaddar bekçi gönlünü komşusuna kaptıran karısını balta ile "(Hürriyet gazetesi) doğruyor, A.B.D. de "demokratratların kongresine katılan kadınların büyük bölümü bir geceyi başkasıya geçirmek için kocalarından izin" alırken (Time); islam fıkhında zina rejim gereği ölümle sonuçlanıyor. Bazı ülkelerde kadınların yüzde doksanına o yakını istemediği bir evlilik sonucu kapatma olarak

İnsanları böyle olaylar karşısında çok farklı davranışlar göstermeye iten nedir öyleyse? İnsanlar gerçek varoluş koşullarını önceden verili olan edinmiş oldukları değer silsilerine, ya da soyut-normatif dizey dizgelerine göre yargılayarak, yorumlayarak eylemde bulunuyorlar. Buna ideoloji deniliyor. Farklı davranış biçimleri de farklı ideolojik yanılsamalara göre oluşuyor.

İnsanlar önceden verili olan ilişkiler içinde yaşadıklarından kendi davranışlarından sorumlu tutulamazlar. Gerçekten de Rousseu'nun deyimlemeleriyle insanların hür doğup, sonradan zincire vurulduğu bir dünyada yaşıyoruz. Geçmişten davranılan davranış normları, eylem biçimleri bilinçli veya bilinçsiz bir çabayla yeni dönemin gereklerine uygun bir biçimde onlara sunuluyur ve onlarda, genellikle bunun etkisini kırmaya çalışarak bu hazır-verili değerlere uyarak davranırlar. Tavırlar düzeyindeki durum, düşünsel ve alt-idesel düzeyde de aynıdır. İdeoloji böylece ortaya çıkar ve ideoloji için gerçek varoluş koşullarımızı olduğu gibi kavramamızı engelleyen atalarımızın günahlarıdır diyebiliriz. Çünkü, gelecek, ideolojik olarak doğar. İnsanlar doğal ve toplumsal varoluşu kendi dünya görüşlerine, felsefelerine, değer yargılarına, geleneklerine, dinsel ve mistik davranışlarına, sosyal etkileşim düzeylerine göre, yani ideolojik olarak kavrarlar. İdeoloji yanlış-ters bilinçlenmeye dayanır.

Napeleon ideolojiyi metafizik olarak betimleyerek onun önemli bir özelliğini belirtmişti. Ondan yüzelli yıl sonra Lukacs, ideolojiyi yanlış bilinçlilik olarak tanımladı.

Bitli Bilton'dan Geothe'ye kadar bütün insanların sosyal realiteden kopup onlara gerçek nitelikleriyle yaklaşmak yerine, önceden verili, prangalı kafalarla edindikleri değerler ile yaklaşmaları karşısında modern tarih teorisi ideolojikolanın gerçekliğini gösterebilen tek öğretidir. İşte rastgele seçilmiş birkaç örnek: Goethe, 'kentin havası insanı özgür kılar' diyor. Modern felsefe bundan 19. yy da serfliğin parçalanışını, kentlerde sanayinin istihdam edilecek özgür işçi ihtiyacını, serbest rekabeti... vb algılıyor. Diğer bir örnek: Büyük Frederich Fransaya saldırmak için "Alman ulusunun gururu her şeyin üzerindedir" derken; biz, manifaktür üretimin pazar sorununu ilhak ve işgaller ile çözmek zorunda olduğunu anlıyoruz. Bir örnek daha, yanında sürekli doğruluk ölçütü olarak bir okka taşıyan ve hanifi mezhebinin kurucusu olan Ebu Hanife'nin kadılar kadılığını kabul etmediği için Abbasi hükümdarı tarafından kırbaçlandırılarak öldürülme nedenini de aynı şekilde bilebiliriz. (Plehanov bir adamın iltifattan ölebileceğini belirtir). Ebu Hanife, Abbasilerin yerleşik düzen çabalarına karşı tacir-deveci kesimin ideolojik sözcülüğünü yapar. Okka ticaretin simgesidir. Hanife ticarete müdahalelere karşı çıktığı için öldürülür.

B. Brecht'in, Nazilerin demegojilerinin gerçek anlamını paragraf paragraf yazmayı denediği "Faşizm Üzerine Yazılar" (Hakikatın Yaratılması" isimli bölüm), ideolojiye karşı gerçekliğin yeniden yaratılmasının parlak bir örneğini sunar. İdeolojiyi bilmek ideolojik olanı bilmek, yani iddiası olup da kanıtı olmayan meydan nutuklarının veya süreci hiçe sayıp kendini gerçeklik olarak sunan demegojinin (özellikle politik), sosyal realiteye uygunluk yerindelik denetimini yapabilmek demektir.

B. İŞLEVSEL AÇIDAN İDEOLOJİ

Cogito v r olmaya yönelmeyse, bilinç özgürlüğe yönelmedir. İdeoloji ise yalın bilinçliliktir. Yani, belli bir politikanın yaratıcısı, dolayımsız aracısı ve evrenselleştiricisidir. Sosyal demokrasinin olduğu kadar liberalizmin veya marksizmin evrenselleşmesi ancak bir ideoloji aracılığı ile gerçekleşmiştir. Bu ideolojinin işlevidir. İnsanların, grupların, sınıfların, partilerin edindikleri, bahsi yukarıda geçen soyut dizey-dizgeleri, ilkeleri, kuralları, değerleri dünya ve toplum olayları karşısında onlara bir tür bilinçlilik sağlıyor. Bu bilinç yalın bilinçtir, insanları amansız, otoriter ve yıkıcı bir eyleme sürükleme özelliğine sahiptir. Demek ki, ideoloji olmadan ve belli bir ideoloji çevresine sıkı sıkıya tutunmadan politik arenada eylemde bulunmanın olanağı yoktur. İdeoloji, insanların sosyal realitede olan her şeyi belli bir biçimde kendilerine mal edinmelerini ve onlara kendi kafalarında bir anlam vermelerini sağlayan en soyut dizge ya da kurallar hiyarerşisi olarak en somut eylem içinde yer almalarını sağlıyor. Çoğu zaman bir takım ilkeler, kurallar, sloganlar ya da popüler kişilerin şahsında amansız bir mücadeleye girişen insanlar akıl almaz bir fanatikliği ya da yıkıcı - tahrip edici eylem gücünü, büyük çoğunluğun farkında olmadığı son derece somut şeylerden alıyorlar. Ama bunun maddi çıkarlar ya da sosyal realiteyle ilişkisi (ideoloji; felsefe sanat, estetik, din, gelenekler, tutucu ya da ütopya idealardan mürekkep katma değerler bütünü olduğu için) kopuyar. Bu kopuş onları Alice'nin fü-

yalar aleminde altlarında yaylı arabarıyla korkunç, müthiş bir savaşa tutuşan (Plato'nun Phaidon'unda sözü edilen) tanrıların diyarına sürüklüyor. Ve aylakça yaşamaktan başka yapabileceği bir şeyi olmayan ve bir kargaşa (isyan, ihtilal.... vb.) ortamında yalın bilinçlilikle motive edilen adam şöyle düşünüyor: "Şu takkeyi başında taşıyan ben, hayatta kalmanın ne kadar zor olduğunu iyi biliyorum. Yalnız şu takkeyi başında taşıyan için, yani benim için, senin hayatını yok etmenin ne kadar kolay olduğunu biliyormusun?" (Dickens, İki Şehrin Hikayesi)

Birkaç teknik ayırımdan sonra kaldığımız noktaya tekrar döneceğiz. İdeoloji en soyut olduğu için en genel (evrensel) ve bir değer olduğu için de kalıcı ve etkisi süreklidir. (Almanya'nın sesinden istekte bulunan Türk örneği mekan ve zamanı ortadan kaldırır. (Hristiyanlık örneği), ideolojinin etkisi sürekli ve kalıcıdır. Politika ise etkisi kuvvetli, vurucu, sert ve zaman olarak anlık, momentum bir şey. Bu bakımdan, toplumsal yaşantıda tarihsel düşünce açısından daha önemli olan ideolojidir.

Kurulu düzen kendini her zaman bir ideoloji ile sarıp sarmalar. Örneğin eşitlik, barış, yurtseverlik, milliyetçilik, ahlak, namus, gurur, din kardeşliği gibi değerlerle dünyavi sınıflar topluma egemen olabiliyorlar (ve Balzac.a göre biraz da aba altından sopa göstererek tabii), kırılmadığı sürece bunların yarattığı bilinç de uzun süre yaşayabiliyor.

"Cumhuriyetin kararları kısa zaman önce uygulanmalarını sağlayan yüce ahlak düşünceleri vatanseverlik, artık korkuyla desteklenmediğinden milyonlar ve asker yaratıyordu, ama bunlar ne orduya ne de hazineye gidiyordu" (Balzac Köylü İsyanı) Balzac hazineye ve orduya sağlanan gönüllü destekle, ideolojinin unsurlarının arasındaki ilişkiyi çarpıcı bir şekilde anlamıştır. İdeoloji sökmeyince onun yerini açık biçimde uygulanan "zor"un alması da aynı çarpıcılıkta yakalar, Yine Dickens, İngiliz ve Fransız kraliyet ailelerinin "yeterince heyecan uyandıracak kutsal haklarını baskıyla" kullanmasından söz eder. İdeoloji (yeşil, mavi, kırmızı) bir bakıma aba altından sopa göstermedir. 'Bunlara inan, söylediklerime güven, istemesen de istediğim gibi davran ve istemediğini katiyen aşikar etme yoksa sonrasını bilirsin!'

Yüzyılların etkisiyle yaratılan bir ideoloji olmasaydı tanrılar aşçı yamağı olurdu (Yunan mitolojisinde müritleri vergi vermekten vazgeçince ticaret tanrısı Hermes aşçı yamaklığı yapmak zorunda kalır), putlar yıkılır, büyük adamlar tiyatrosu sahnelerini küçük adamlar komedisine açardı. Kurulu düzen kendisini bir ideoloji ile savunurken, onu yıkmaya çalışanlarda başka bir ideolojiye sarılarak savaşıyorlar, politik eylem güdülerini ideolojiden alıyorlar.

"Belli bir baskı altında tutulan gruplar, ele alınan toplumsal durumun dönüşümü ve tahribiyle entellektüel olarak öylesine muazzam bir güçle ilgilenirlerki.... değiştirmek istedikleri durum daha ziyade düşüncelerinde mevcuttur. Düşüncelerini hiçbir zaman bir durumun teşhisi için değil, sadece bir eylem kılavuzu olarak kullanırlar" (K.Mannheim, İdeoloji üzerine) iktidara ulaşanlar ideolojilerini topluma egemen kılıyor, onun ilkelerini (mevcut duruma denk düşsün düşmesin) yönetim ilkeleri haline getiriyorlar. İdeoloji bukez tutucu bir rol oynamaya başlıyor. Kendi sorumluluğunu yüklenerek en üstün otoritenin silahı oluyor:

"Gökyüzünde tanrı , tanrılığını bilmeli, üstlenmeli sorumluluğunu yüklenmeli" (Mayakovski-Trajedi)

Şimdiye kadar yazdıklarımızdan anlaşılacağı gibi ideolojik, sosyolojik ve normatif açıdan politik olarak bazen ilerici ve bazen tutucu işlevleri yerine getirebiliyor, oysaki ideolojinin bilgi sosyolojisi açısından da bir takım işlevleri vardır. Gerçeklik hakkında bir yanlış bilinçlilik olarak ideoloji, öznel değerler ve belli kalıplara sıkı sıkıya bağlı olduğundan doğru olarak düşünmeyi rahatlıkla engelleyebilir - engeller de; bu açıdan bilimin en büyük düşmanıdır. Örneğin, katıksız bir müslümanın astronomi alanında bilimsel düşünmesi düşünülemez. Kilisenin Galileo'ya gösterdiği bilim karşıtı tavır da bilinir. şöylebir ayırım yapalım: Bilgi bilime, bilinç ideolojiye tekabül eder. Ama sorun burada bitmiyor. Gerçeklik bir süreçtir ve Einstein'dan beri bilimin doğru olmadığını, yanlışlıkları baştan kabul edilen doğruluklar ya da kavram disiplinleri olduğunu biliyoruz. Biliyoruz ki, bir bilimin doğru veya yanlış olduğu tartışılamaz, ancak onun tutarlı veya tutarsız olduğundan bahsedilir. Bu da bilimleri kuran kavramların iç disiplinine, uyumuna mantıksal yapısına bağımlıdır. Bilim, belli bir teorik öbeğe dayalı (pozitivizm, varoluşçuluk, marksizm) yanlışlanabilirliği baştan kabul edilen doğruluklar dizgesidir. Örneğin, bilimsel bilginin oluşum sürecini inceleyen K. Popper, bütün kuramların ayrı ayrı ampirik desteğesahip olduklarını belirtir. Çünkü Popper'e göre hiçbir şey kesin bir ölçüt sayılamaz, milimetrenin binde biri dahi. Kuhn-reyerband'da tüm bilimsel kavramları aynı anda doğrulayacak ve yanlışlayacak kanıtların varlığını belirtir. Demek ki, bilimde kesinlik yoktur. Gerçekliğin kendisi bile insanların dünya görüşlerine göre bir anlam kazanır. Ay hakkındaki düşünceden, denizin dibindeki at nalına, psikolojiden teorik fiziğe kadar bu böyledir Her alandaki çok çeşitli teorik öbeklerin varlığı da bunu kanıtlıyor. Baştaki olumsuz olarak belirtilen rolüne karşılık ideolojinin bilimdeki olumlu işlevi de yadsınamaz.

Bilgi sosyolojisi açısından ideoloji, evrendeki belirsizliğin bir sonucu ve bu belirsizliğin içinden belli teorilere dayanarak çıkmanın ve sınırlı da olsa pratik sonuçlara ulaşmanın tek yoludur. Bilimin ideolojiden kaçışı yoktur. Bunu Hobbes'tan okuyalım: "Bir üçgenin iç açıları toplamı iki dik açıya eşittir cümlesi, ticaret erbabının çıkarlarına ters düşseydi tüm geometri kitaplarını o anda yaktırırlardı" (Hobbes'ten aktaran, Brecht). A Canetti de tasarımcı - doğmatikler için şöyle yazar:

"Gerçeklik eğer onların kafalarına uymuyorsa vay gele gerçekliğin başına" ((Körleşme).

Evet, bilimin ideolojiden kaçışı yoktur ve sözkonusu olan bilimsel bir iedoloji edinmektir. Şimdiye kadarki tek bilimsel ideolojis ise bir tarih teorisi adı altında, düşünülebilecek olan Marksizm'dir. Burada bilim ideolojiyle, bilgi bilinçle çakışır. Bu düşünce kendisinin GERÇEKLİĞİN DOĞRU BİLİNCİ OLDUĞU, ONUN ASLİ NİTELİKLERİNİ EN YAKIN BİÇİMDE YANSITTIĞI İDDİASINDADIR.

Sonuçta ideolojinin işlevini şöyle bir tabloda gösterebilir:

Zaman bakımından	1. sosyolojik - normatif açıdan:	2. bilgi sosyolojisi açısından:
	a- önce, olumlu işlev (İktidar için mücadele)	a- önce olumsuz (bilim karşıtı)
	b- sonra, olumsuz (İdeolojinin yönetim ilkelerine dönüşmesi, normatifleşmesi)	b- sonra olumlu (bilimin gelişmesi için zorunlu)

SÜRECEK

BİLİM VE TEKNOLOJİ POLİTİKALARI ÜZERİNE

Hakkı ERGÜN

İnsanın özgürleşmesine eşlik eden toplumsal gelişmenin güçlerinden birisi bilim doğanın ipuçlarını, boş inançların sakladığı, kuytu, karanlık köşelerden çıkarırken insanın yeryüzündeki egemenliğinin, sığındığı mağaradan evrenin sonsuzluğuna doğru olan yolculuğunun, en büyük paydaşlarından birisi olmuştu. Mezopotamya'da, Mısır'da ilk adımları atılan bu yolculuk Antik Yunan durağında, geçmişin birikiminin üstüne, kentlere yerleşmiş bir toplumun bugün de savunusu yapılabilen bilimsel, felsefi katkılarıyla zenginleşerek sürdü. Avrupa yeni bir tarihsel dönemin doğuşunun ekonomik sancılarını çekerken Yunan uygarlığının bilimsel, felsefi düşünüşünü, o tarihe değin sürdüren Hint-Arap geleneğinden devraldı.

Artık 17.yüzyıldan sonra, resimde tek noktalı perspektif, figürlerin durgunluğu, klasik edebiyatın birlik ilkesiyle sıkıştırılmış dünyası aşılırken, bilimde dinsel inançların dünya merkezli hareketsiz evreni yıkılıyordu. Toplumsal, devrimlerin çağındaydık, değişim (ler) büyük bir hızla gerçekleşiyordu. Bilimin geleceği parlaktı. Çünkü *"aklın egemenliği"* kurulmuştu. Bu akıl kuşkusuz toplumdaki dinamik kesimdi onu temsil ediyordu.

Buraya değin gözlemlediklerimiz bize bilimsel bilginin yada bilimin gelişmesinin sosyo-ekonomik faaliyetlerinden ayrı tutulamıyacağını gösterdi. Bunu genel gelişme süreci içinde her tikel süreç birbirleriyle ve genel gelişme süreciyle bağıntılıdır diyerek kavramsal ifadeyle de kaynaştırabiliriz.

Ülkemiz ve aynı konumda bulunan diğer ülkelerin önünde bulunan temel sorunlardan birisi, esas olarak yeni teknoloji yaratmaya yönelik bilim politikasının eksikliği. Bilim politikası kavramıyla işaret edilen veri bilimsel koşullar altında pratiğe yönelik çalışmaların ortamının hazırlanması. Global açıklamalar bilim politikasının güncel hedefi değildir. Büyük dâhiler yetiştirip dünyayı yerinden oynatacak bilimsel yasalar keşfetmek şu an için gözalıcı ama boş ham hayalden öte değil. Öyle ya dağlar birdenbire sırtlanılmıyor.

Sağlam temellere dayalı bir bilimsel politikalarla bir yerlere varmak, birşeyler elde etmek isteyen ülkelerin tumturaklı adlarla oluşturacakları politikaların gerçekleşme olasılıkları hakkında bir fikir verebilir.

Ulusal planda somut bir şekilde:

Bilimsel pratiği yürütecek insan gücü yetiştirilmiş durumda mı? Yetişmiş insan gücünden nasıl yararlanılıyor?

İlk sorunun yanıtı *"hayır"* ise söylenecek fazla birşey yok. *"Evet"* yanıtı ikinci sorunun da yanıtlanmasını gerektirir. Çünkü YÖK uygulamaları, beyin göçü v.b. olaylar üçüncü dünya ülkelerinin yetişmiş insan gücünü yeterince değerlendirip değerlendirmedikleri konusunda kaygılar taşımamıza neden oluyorlar.

Uygulamalı bilimlere hazırlanacak koşulların başında deneylerin, tasarımla gerçekleşeceği laboratuarların v.b. alanların olması gerekiyor. Yalnız gözden kaçırılmaması gereken donatımsız, elemansız, kullanılmayan laboratuarlarla dolu bir ülkenin ancak istatistiksel bazı yanılsamalar yaratabileceği.

Parasal desteğin tam olduğu, sorun çekilmediği, eksiksiz, çalışanlarla dolu laboratuarlar...Koşulların çoğu yeterli görünüyor ancak bu maddi koşullar, laboratuar içinde varolan öznel ilişkilerle uyumlu yürüyebiliyor mu? Dileğimiz özgür insiyatifin elden alınmadığı uyumlu bir ortamda bu sorunun olumlu yanıtlanması.

Ekleyecek birkaç koşul daha bulunabilir, olabilir. Olamayacak şey ise bu koşulların birbirinden bağımsız olarak konması, yürütülmesi. Araştırmasının önüne düşünsel sınırlar çekilen birisine diğer koşullar, başarılı olabilmesi için yeterlidir denilebilir mi?

Teknolojinin bugüne değin geliştiği ülkelere bakarsak emek ücretlerinin yüksek olduğunu görüyoruz. Çünkü emeğin maliyeti yükseldiğinde, sermaye-yoğun teknolojilere geçilmektedir. Böylece emek gücünün payı üretimde azaltılarak yeni teknolojiler yaratılmaktadır.

Türkiye'ye bu olayın gösterdiği açıdan baktığımızda % 15-20 lerde dolaşan işsizlik oranıyla hala neden yeni teknolojiler üretilmediğinin yanıtının bir yönü hemen ortaya çıkıyor. Ucuz ve bol emek kullanımı üretimin her alanında bir çok maliyetin altında kaldığı sürece de yeni gelişmeler beklemek ütopyaların mahmurluğuna sığınmakla eşanlamlı olmayacak mıdır?

Uluslararası ilişkiler çerçevesinde:

Ulusal sanayilerini geliştirememiş ve siyasal bağımsızlıklarını tümüyle kazanamamış üçüncü dünya ülkelerinde ekonomi uluslararası şirketlerin aracılığıyla büyük devletlerin ekonomilerine eklemlenmiş durumda. Ulusal sanayiinin cılız olduğu oranda bu eklemlenme katılaşıyor, güçleniyor. Teknoloji merkez özelliğindeki ülkelerde üretilip standart duruma getiriliyor ve üçüncü dünya ülkelerine ihraç edilecek şekilde sistemleştiriliyor.

Bilim politikaları ya da teknolojik gelişme önerileri için sorun veri teknolojiyle yetinmemekte çıkıyor. Eğer siyasal bağımsızlıkla örtüşen bir bilim politikası söz konusuysa başarı pek uzaklarda değil.

Türkiye bilimsel boyutlarına göre iyimser bir değerlendirmeyle dünyada 41. sırada. Üçüncü dünya ülkelerinin araştırma harcamaları içindeki payı da % 2 yi aşmıyor. Mikroskobik boyutlardaki bu harcama oranı ülkelere bölündüğünde elde birşey kalmıyor. Ortada acı bir görünüm var. Oysa üçüncü Dünya ülkeleri dünyanın taze güçlerini temsil ediyorlar. Yapabilecekleri bilimsel güçlerini birleştirmek, bilimin her alanında yoğun, verimli bir işbirliğine girişmekten başka ne olabilir.

Ulusal bağımsızlık mücadelesinin yaşamın her alanındaki uzantılarından birisi, ulusal bilim politikaları. Sınırlı tutulmuş olmaları, sözgelimi salt endüstriyel gelişime bağlanmış bilim politikası, sözgelimi büyük devletlerin bilimsel teknolojik boyunduruğuna cesur karşı çıkışlar yapamayan bilim politikası yeterli olmayacak. Demokrasi düzleminde saptanan amaçlarla ulusal bağımsızlık temelinde yükse-

lecek olan bilim politikaları sağlıklı gelişim çizgisine oturacaktır.

Bu yazının oluşması fikri Gelişim Bilim Dergisinin Şubat 84 sayısında Hilmi Yavuz'la yapılan bir röportajdan doğdu. Röportajın başlığında Yavuz'ün sürekli vurguladığı *"Türkiye'de Bilim Yapılamaz"* sözü yer alıyordu Yavuz'ün temel tezlerini şöyle özetleyebiliriz.

Türkiye'de bilim politikasının sorunları ve bu politika içinde en önemli görevlere sahip olan üniversitelerin katkıları (ki Hilmi Yavuz'a göre 'katıksız bir katkısızlık') çevresinde dönüyor. Öylesine ki *"...üniversitelrde bilim verilememekte sadece verili bilgi aktarılmaktadır."*

Bilim tarihi Batı'da pratik araçlarını da oluşturarak bugün *"bilmemizi olağan kılmak, yapmamızı olağan kılmak"* (B.Russel) amaçlarını aynı yörüngeye oturtmuştu. Bilimin gelişme süreci giderek daha niceliksel olarak, daha mikro alanlara bölünerek üniversitelerin bugünkü iç yapısını almasını sağlamıştır.

"Batı'da bilimin tarihi bu...Bu tarih Batı Üniversitelerinin kuruluşunu, kurumsallaşmasını da temelli bir biçimde etkilemiştir."

Böyle bir kurumsallaşma ile birlikte bilimsel *pratiğin* nesnel koşulları hazır hale gelmiştir. Bundan kastedilen *"çarklar, vidalar arasında nasıl işlevsel bir işbölümü varsa, daraltılmış ve iyice sınırlandırılmış uzmanlık alanlarında da böylesine bir işbölümü var. Ben buna, makinedeki mekanik işbölümüne paralel olarak 'entellektüel iş bölümü' diyorum"* ifadesini kullanıyor Yavuz. Ve devam ediyor *"Türkiye'de bilimsel pratiğin nesnel koşulları yok henüz."*

Türkiye Üniversiteleri sahip olamadığı nesnel koşullarla birlikte temel işlevi olan bilim üretmeyi de yerine getirememektedir. Buradan sorunlar bilim üretilememesinden, eğitimin düzensizliğine ve sağlıksızlığına, ulusal bilim politikasına katkısızlıktan, uzmanlık alanını Türkiye'de bulamayan bilim adamının yurt dışına gitmesine değin uzanmaktadır. *"Beyin göçü"* bilim adamı olmakla iyi hoca olmak arasında 'ahlâksal' seçimi yapmak zorunda kalanların problemi olmakta. Galiba kalmayı seçen hoca şu beyiti söyleyerek kendini avutacaktır.

'Cihanın nimetinden kendi âbu dânemiz yeğdir.
İlin kâşânesinden kuşe-i viranemiz yeğdir.'

Bilim üretmenin nesnel koşullarının yokluğuna bir örnek: temel bazı yapıtlar Türkçeye çevrilmemiştir ve üniversitelerimiz yapıları henüz çevrilmeyen düşünürler üzerine ders verebilmektedirler. Burada 1940'da *"Tercüme Bürosu"* nun klasikleri çevirerek yaptığı katkı müstesna. Birkaç kuşağa kılavuzluk eden bu çeviriler hümanist yaklaşımı aşabilseydi sözü edilen nesnel koşullardan birisi belkide olacaktı...

Üniversitedekiler, bulundukları yeri, kimliklerini, kimliklerinden dolayı yüklenmek zorunda oldukları sorumlulukları kavramak, yerine getirmek gibi bir çabadan kaçmıştı. Bilim politikasının belirlenememesi de bu kaçışın bir sonucu. Bilim politikasına yönelik istemlerin gerçek kaynağının üniversite olması gerekirken üniversitenin kendi durumunu sorgulayamaması yüzünden, istemler devletçe empoze edilmişti. Durum YÖK öncesinde yada sonrasında farklı değildi. *"...Bilim adına üretilen tezlerin büyük bir kısmı salt bir takım gereklilikler yerine getirilsin diye...snobizmle yapılmaktadır."*

Peki, dökümü böyle yapılan sorunların, çözümleri ne olmalı, neleri içermeli? Onlar da şöyle özetlenebilir:

"Devletin, üniversitelerin yapısını (önerilen) düzeyde yeniden örgütlenmesi gerekiyor."

"...Üniversiteyi belli bir akademik unvan alabilmek için araştırma yapılan kurumlar olmaktan çıkartmak."

" Üniversitelerin Batı üniversiteleri düzeyinde eğitim yapmak ya da o alanda bilimsel katkıda bulunmak konusundaki kocaman iddialarından vazgeçmesi gerekir en başta. Ulusal bilim politikası bu gerçekçi baz üzerinde temellenebilir."

" Ulusal eğitim politikasıyla, ulusal bilim politikasını ayırmak gerekecektir."

"Teknolojinin yükselişiyle bilimin yükselişi eş zamanlı olarak gerçekleşmedi. Sözgelimi eski Yunan'da soyut düşünce alabildiğince gelişirken mekaniğin pratik bazı bulguları ortaçağda sergilenmişti.Bilimle teknoloji ancak know how (teknik bilgi) düzeyinde örtüşebiliyorlar ki, bu da çoğunlukla zorunsuz bir ilişki. Pratikte görülen bir olayın teknolojiye katkıda bulunur hale getirilmesi kuramsal olarak ifade edilmesinden önceki zaman dilimine ait.

Vurgulanmadan geçilmeyecek bir nokta var teknoloji konusunda." .genellikle teknolojinin evrimi insan emeğinin kullanım koşulları ile bağıntılıdır."

Yararlanılan Kaynaklar:

- Gelişim BİLİM DERGİSİ Şubat 1984
- Çağlar KEYDER "Emperyalizm, Azgelişmişlik ve Türkiye" Birikim

YENİ ŞAFAK KİTAPEVİ

Tüm yayınlarda % 20 - 25 indirim.
Tüm dergiler % 10 indirimli

Kadıkoy Yeni Şafak Kitapevi
(Hacı Bekir Sırası) No 30 KAT 2

' SUZAN GÖKÇEK PASTEL ve SULUBOYA SERGİSİ YARATIM SANAT GALERİSİNDE AÇILDI!'

Ankara'lı ressamlardan Suzan Gökçek iki yıllık aradan sonra yeniden Ankara'lı sanatseverlerin karşısında. Pastel ve suluboya eserlerden oluşan sergi, YARATIM SANAT GALERİSİ nde 23 Haziran 1984'e kadar devam edecektir.

Bilindiği üzere geçtiğimiz günlerde Ankara sanat yaşamına katılan YARATIM SANAT GALERİSİ, sergilerin yanı sıra özgün üretim çalışmalarına da yer vermektedir.

Adres: Bestekâr Sok. 6/D
Bakanlıklar - ANKARA
YAZKO Ankara Bürosu

'ÖLÜ KİTAP' DOLAYISIYLA*

Gökhan CENGİZHAN

Bu yazı, 'Ölü Kitap'ı yeniden diriltme çabasından başka bir şey değildir. Şairin bilinçli bir adlandırmasıdır 'Ölü Kitap.' *"Ölüyken ve donmuşken akan bir şiir"*, ancak potansiyel anlamda bir şiirdir ve kelimenin gerçek anlamıyla üretilmezse, dirilmez! Bütün okuma eylemini somutlayan yaklaşımların, baştan belini kıran ve gözünü yırtan bir tehdittir: 'Ölü Kitap'. Oysa, *"inceldiği yerden kopup giden bir şiir/hece olduğunu önceden haber vermiştir"(2) "Gözü tek ve tek ücralı okur"* bu şiirsele bulaştıkça, göz kapakları bir yandan acıyla kesilirken, bir yandan sevinçle açılır! Ve cesurca okumaya koyulur 'Ölü Kitap'ı. Öyleyse, okur dediğimiz alnı öpülecek bu adam, *"açık şiir diye tutturan ve göz okullarında çakanlardan"* biri değildir ve kardeşimizdir!

I

İzzet Yasar'ın şiiri, bir işaret sistemini somutlayan dil' dir. Şiir, dilin işaretleyenlerini nesneler olarak kullanır ve egemen dil koduna aykırı bir biçimde örgütler: *"Önce ince benim boynum/belki sonra hiç vurulmayacak"* gibi bir dize, hiçbir egemen dil kodundan okunamaz ve hiç bir egemen söylem kipine eklemlenemez. Öyleyse şiir dili, olumsuzlayıcıdır ve olumsuzlar. Şiir, egemen dil kodunu yeniden üretmez ve egemen söylem kiplerine ulanmaz.

Egemen söylemleri olumsuzlayan bu şiirselin altyapısı, egemen dil kodunu olumsuzlayan *"karşı"* bir dil'dir. Şiir, dilin verili malzemesini kullanır elbet ancak dilin işaretleyenleri arasında üretken bir ilişki kurarak, örgütler. Bu yüzden İ.Yasar'ın şiiri, egemen söylem kiplerinden birine eklemlenen ve dilin egemen koduna uygun bir yeniden-üretim değildir. Bir üretimdir. Bu şiirselin okunması, dilin kullanım biçimine bağımlıdır. Mübadele toplumuna özgü, tekil ve tüketici okuma'yı, bütünsel ve üretici bir okuma'ya dönüştürür. Bu şiirin tek bir okunması da yoktur çünkü dilin işaretleyenlerinin örgütlenmesi, okuyucuya değişik işaret sistemlerine ve okuma yöntemlerine göre, yeni imkanlar sunar. Dilin kullanım biçimi, okuma eylemiyle bütünselleşir.

Dilin işaretleyenler arası yeniden örgütlenmesi, mübadele toplumunun genel ilişki kodunun (meta fetişizmi, şeyleşme..) üretim doğrultusunda kırılmasıdır. Ve artık şiir, mübadele toplumunun söylem biçimlerine başkaldırmaktadır. Şiirin *"mesaj"* ı ne kadar şiddetli bir başkaldırı içerirse içersin, mübadele toplumuna özgü söylem biçimlerinin yeniden-üretimi içinde kaldığı sürece, şiir dönüştürücü işlevlerini yerine getiremez. Sözkonusu işlev, mübadele toplumunun genel ilişki kodunun üretim lehine dönüştürülmesidir.

Dünyanın dönüştürülmesinin *"konu sunu anlatmak"*tan, sözkonusu dünyanın dönüştürülmüş ilişkilerini işaretleyenler düzeyinde üretmeye koyulan bu şiir, değişik işaret sistemlerine göndermeler yaparak ve değişik okuma düzlemlerini kurarak, okuru tüketici kimliğinden sıyırır, üretici yapar yani dönüştürür. Dilin işaretleyenleri arasında, mübadele toplumunun genel sözleşmesini kıran bu şiirselin yapısı, gerek şiirin kendi yazısı, gerek okuyucunun okuması açısından, mübadelede üretime geçişi gösterir. Ancak, *"bir insan toplumu içinde yaşadığımız kuşkusuzdur da, bir mübadele toplumu içinde yaşadığımız doğruysa söz'ünü tedavülden çeken kıblesiz kişi, kime ve niye yazmaktadır pekiyi?(4)"* sözünü tedavülden çeken kıblesiz kişi, kime ve niye yazmaktadır pekiy?

Şimdi adıyla sanıyla okur devreye girmektedir. Çünkü velinimettir! Şiirin anlamlama dünyası, mübadele toplumunun anlamlama dünyası değildir. Bu demektir ki, şiir mübadele toplumunun anlamlama dünyasına karşıt (koşut değil) bir anlamlama dünyası üretir. Şiir, okuyucuyu bir'leştirmez, mümkün bütün farklı okumaları bir tek *"ortalama"* okuma'da bir'leştirmek ve anlamlama dünyasını bir'leştirmek zorunda değildir. Şiir, okuyucuyu kendisine karşı tavır almaya zorlayarak bir güzel böler: yani bölücüdür! Okurun anlamlama dünyasını böler, soruyu farklı cevaplarken gene böler, cevapta bölünme cevap verip vermeme biçiminde başlar ve farklı cevapla sürer yani üretimdir. Sonuç olarak şair, sevgili okuyucusunun hafifçe yanağını okşamaktadır! Şimdi, okur bu üçkağıdı yer mi, yemez mi? Yerse eğer, İ.Yasar'ı sever ve *"dikilen dolu gözuçlarından"* öper!

II

İzzet Yasar'ın okuyucusundan şiir bir üretimdir. Dilin işaretleyenleri arasındaki mübadele toplumunun sözleşmesini yadsıyan ve üretim lehine dönüştüren, üretken bir ilişki kurma çabasındaki şiir verili bir şiir ideolojisinde ve geleneğinde, kendi okuyucusunu nasıl ve nerde bulacaktır? Kendisi mi yaratacaktır? *"Sorun, mübadele değerinin yerine bir başkasını koymak değil, mübadele değerini temelinden yokedecek bir üretim örgütlenmesini gerçekleştirmektir"* (Grundrisse'den). Öyleyse, bu şiir silahlanacaktır ve okuyucusuna silahlı görünüp onu şaşırtacaktır!(5)

şimdi gel kaymak tabakam
boşanayım ve sana açlığımdan
boşalayım

Bu şiirsel, sorumsuz, temaşacı, hermetism'e ya da mübadele toplumuna özgü egemen söylem biçimleriyle özdeşleştiği için anlamlandırma dünyası tekil ve tüketici olan consensus-içi yanılsamacı gerçekçiliğe düşmeden mübadele toplumunun genel sözleşmesini yadsıyan ve yabancılaştırma tekniklerini üretim sürecinde belirleyen, okuma'yı çoğullaştıran ve dönüştüren consensus-dışı çağdaş gerçekçiliğe doğru, anlamın sırat köprüsünde ilerlemektedir!

İ.Yasar'ın okurunun şiir karşısındaki çözümleyici ve kavrayıcı uğraşı,bir üretimdir. Artık, dilin işaretleyenleri arasındaki ilişkinin içinde *özne*, okurun kendisidir ya da okur, şair kadar şiire *"taraf"* tır. Okur, şiirin üretim sürecinde, şiirin içine yerleşmektedir. Okuyucunun şiirle girdiği ilişki düzlemi, consensus-içi bir özdeşleşme değil; consensus-dışı bir yabancılaşma olmaktadır. Bu anlamda, şu dizeler okuyucunun *"teel"* bilincine yönelik doğrudan bir saldırıdır:

doğmayıp ninnisiz büyüttüğüm
aç meşime
tarihinize tarihçesini sokuyor(7)

Şiirle okur arasındaki ön yadırgamanın nedenlerinden biri, şiir-içi örgütlü gerçekliğin, düz okumalara yabancılığıdır. Düz okumalar ile bu şiir

yapısı arasında, ortak bir payda yoktur Çünkü, şiirin anlamlandırılması, şairin bilinçli bir bölücülüğüne uğramaktadır! Bu niteliğiyle, *"ortalama"* şiirsellere fark atan 'tuhaf' bir şiirdir, İ.Yasar'ınki..Tarihi perspektifin ve tarih bilincinin uzağındaki bir okuyucunun, kendiliğindenci ve mukadderatçı tarih görüşünü: yani *"ralıme kadar düzüm tarihini"* gözüyle oymuş gibi bulur!

Şiirde ideoloji dil ve dil ideolojinin taşıyıcısı olduğuna göre, şiir ideolojik bir bağlamda üretilmektedir ve okur bu bağlamın, şiirin içine kaçan ideolojik bir yorumunu yakalayacaktır. Okuyucunun elde edeceği kazanç, okumada nitel bir sıçrama olur. Bütün imgesel göstergeler- ve göndermeler, okuyucuyu politik anlamda güdülendirmeye yöneliktir:

iki elim bir aramda
karalara kollara giriyorum
artık soyuttum
ve kendimi kendime yeten devletle
uyuttum(8)

Bu bir jest (gestus) dili olarak, cümlelere tavırları sokmak ve cümlelerde tavırların kendilerini göstermektedir. Bir yandan temaşâcı objektivizme, öte yandan psikolojici subjectivizme düşmeksizin, insanı bütünselliği içinde kavramak ve onu anlamaktır. Giderek tarihi bir tip/birey eleştirisi şiire hâkim olur:

ittim bittim ürüdüm
sustum bugün
dün gibi

İ.Yasar, kendiliğindenci ve *"reel"* okuyucunun tüketici piyasa eğilimlerini ve vasati beğenilerini asla gözetmez. Daha doğrusu, böyle bir okuyucu tabanı, muhatabı değildir: şiir *"bölücü olsun çevresinde birleşilsin"* ister! Okuyucunun şiir de kendisini doğrulamasını (bulmasını) affetmez, doğruyu bloke etmesine aldanmaz okuyucuya iki tokat çekmeyi sever: *"hamaratlığınla kalacaksın/gözü tek ve tek ücralı okur"* der! Yalnız, mağrur ve nonconformisttir:

tek kalacak son bacağımla
edebiyatı sek seke yazdım
ben dili bütün

Bir şiirselin dil gerçekliği ile olgu gerçekliği, belli bir anlamsal birlikteliğin içinde kesişmek zorundadır. Çünkü, okuyucunun yöneleceği anlamsal bir uçuruma dönüşme tehlikesi de yok denemez. Şiirde anlam hiçbir zaman sadece kendinde değildir. Bir şiirin anlamları vardır. Bu anlamlama düzlemi, farklı okumalarla zenginleşebilir, elden kaçabilir, vb. Yerleşik dilin işaretleyenler arası bildik göndermeleri yerine, aykırı bir dil ve göndermelerle okuyucuda hınzır bir okuma gerilimi-tabii kızgınlık ta yaratılmaktadır. Burada, okurun olası hoşnutsuzluğu ve küskünlüğü öncelenmelidir. Tersi durumda, şairin kendi *"kafeslenmiş aç ayı"* gibi kendine oynamaya mahkumdur!

III

İ.Yasar'ın şiirinde eleştirel okuma ve üretim, fiili bir katılmadır. Ancak, bu *"şiirsel olmayan şiirsel"* in okunmasında, okuyucunun kendisi belirleyici olamaz. Çünkü bu okumanın ve üretimin, anlamlı ve tutarlı olabilmesi için, şiire yaklaşım biçiminin nasıl olması gerektiği bilinmelidir. Yani okur, şairin nazına niyazına göre kendini konumlandırmalıdır. Olası şoklara karşı bu gereklidir! Bir anlamda, okurun herhangi bir ve öylesi yaklaşımı değil, şiirselin kendisidir şair ve okur arasında *"tek mümkün"* iletişimi belirleyen. Özne durumunda okuyucu ile nesne durumunda şiir, anlamlandırmayı birlikte somutlayacaklardır.

Okuyucusuyla buluşmayan bir şiir, ancak potansiyel anlamda bir şiirdir ve birilerini beklemektedir. Okuyucuyu şiire bağlayan bağlam, üretim süreci olduğuna göre, okurun fiili bir okuması bunu sağlayacaktır. Ancak ideal bir okuma değil, üretici bir okumadır bu. Sözgelimi: *"neden şaşırıyorsun? artıkdeğer kaldı mı hayatta/gemisinden kurtulan kaptandır"* gibi bir dizede, artık-değer ekonomik ya da ahlaki olarak anlaşılabilir: okuma özgürdür! Bu üretim, şiirin okur tarafından, belli bir estetik ideoloji içinde ve estetik ideoloji aracılığıyla mülk edinilmesidir: yadsıma ya da paylaşma serbesttir!

Bir üretim, şiiri dolayımlar ve anlam kazandırır, tersi, üretim olmazsa şiirde olmaz. Buradan bir çıkarsama yaparsak, okuyucunun ve şiirin paydası eşittir diyoruz. Dolayısıyla şiir, ancak bir üretim sürecinde fiilen bir şiir durumuna gelmektedir. Okuyucunun gözünde, İ.Yasar tarzı üretilmeyen bir şiir, fiilen bir şiir değildir, tersi, öyle üretildiği sürece *"gözlere dolar"* Bu yazının sıvanma nedenlerinden biri de budur. Yani, *"anda tuz yalayıp susudurdum"* dememek!..

Bu şiirin, okuyucuda üretici karşılığını bulabilmesi için, iki *"taraf"*'ın, yani şiirin ve okurun, üretim sürecine karşılıklı bağımlılığı söz konusudur. Oysa, şiiri *"ifşa"* eden içerik ile okurun *"keşfi"* içerik uzlaşmayabilir. Belli ki okur, şiirin yazılma eyleminden oldukça uzaktır ve kopuktur. Sorun, şiirin bu uzaklığı kabullenmesidir. Böylece, şiire üretici anlamda yaklaşan okuyucunun, kapsamlı ya da sınırlı dinamikleri suçlanamaz. Diyelim:

kim ağlar içinden
kaz'adamlar geçerken

şundan soruyorum.

hangi çugaşvili
çar'daş oldu ki?

Bir tesbit zorunlu: şiir piyasamızın güncel ve yakın tarihinde, şiirin yeniden üretimini son kertede *"reel"* okur bahşetmektedir! Bu böylel Bizim diyeceğimiz şudur: Okuyucunun üretimi, şiire fiilen bir katkıdır ve fiilen bir haktır. Bu katkının ve hakkın, gözden kaçırılması, dahası gaspedilmesi, vahim sonuçlar doğuracaktır. Ne ki, *"hem yönetenin (ve yönetilenin), babanın (ve evladın), okulun (ve öğrencinin) tacirin (ve müşterinin) ..söz dizimi içinde yazacağım, hem yazım muhalif bir yazı olacak. Mümkün mü bu? Yoksa kül yutmak mı?"*

Vurgulayalım: İzzet Yasar'ır şiiri politiktir başka türlü olamayacağı bellidir! Aynı zamanda, bu şiirin okunması ve üretimi de politiktir! Okuma ve üretme eylemi, okur açısından politik bir gerçekleşmedir. Estetik bir ideoloji *"özneler aracılığıyla ve özneler için"* vardır. Bu özne, İ.Yasar'ın okuyucusudur kuşkusuz. *"Muhalif"* bir ideoloji, *"reel"* okurun 'politik' namusuna ve vicdanına sarkmaktadır: *"tarihinize tarihçenizi sokuyor"* Bu bizim alçakgönüllü bir çıkarsamamızdır. Elbette bu koşullarda, şiir üretiminin doğrulanması yapılamazsa, anlamlama da denetlenemez. Kuşkusuz, şiire dolaysızca yabancıyızdır ve karşısında *"has"* bir yabancılaşmayı yaşarız Üretim sorunsalı üzerine bu varyasyonlardan sonra, 'Ölü Kitap' konusunu bitirirken, itirazımız şudur: *"İnsanların, koşulların ve eğitimin ürünü olduğunu, dolayısıyla değişime uğramış insanların değiştirilmiş koşulların ve farklı bir eğitimin ürünü olduğunu ileri süren maddeci öğreti; koşulları değiştirenlerin gene insanlar olduğunu ve eğitimin kendisinin de eğitime muhtaç olduğunu unutuyor"* (Feurbach üstüne tezler'den.)

NOTLAR:

* Bu yazı, Mayıs 1983 tarihinde kaleme alınmış, ancak yazarının *"elinde olmayan"* nedenlerden ötürü, bugüne kadar yayınlanamamıştır. *"Görülen lüzum"* üzerine gene yazarı tarafından acilen ve öncelikle yayınlanmaktadır.
1) 'Ölü Kitap', İzzet Yasar'ın üçüncü şiir kitabının adı. Bu yazı, Yasar'ın ürettiği şiirselin teorik bir altyapısını kuran, dağınık bir dizi yazının, üretken yardımıyla oluştu. Bkz: Gösteri, Ağus-

tos 1981 ve Haziran 1982. Milliyet Sanat, Şubat 1981. Kendi kalemlerinden Oluşum 1982. Birikim, Kasım 1976. Dönüşü olmayan Hikayeler.
2) İzzet Yasar. Yeni Kuş Bakışı. Derinlik yay. 1979
3) Yasar'a göre, Türk şiirinde işaret bilimsel devrim, Ece Ayhan örneğinde gerçek bir epistemolojik kopuş kimliği kazanmıştır.
4) Ece Ayhan'a, Yasar'ın yönelttiği bir *"parmak çocuk"* sorusu!
5) Yasar, 'Ölü Kitap'ın girişindeki pasajda: *"incelik uğruna şiirini yitirdiğini"* söylemektedir!
6) Bu anlam üretici ve bilgi üretici şiir pratiği, insanın tarih-içine sıçrayan bir pratiğidir ve bu nedenle tarih-içi tarafından, düşüncenin diyalektiği (bilinç) düzeyinde, üst-belirlenmek zorundadır.
7) Solun, içerden bir eleştirisi olarak meâlen şöyle okuyorum: SBKP tarihçesi, tarihimize giriyor! Bu eleştiri, *"Stalinizmin marksizme, burjuva ideolojisinin de dünya resmi KP'lerine bastığı yüzyılımızda"* gayet anlamlı olmaktadır!
8) İkinci iki dizede, sosyalizmin *"reel"* leşmesi ve devletin *"resmi"* leşmesi anlatılır. Solun, dünya serüvenine sataşmaktadır!
9) *"Ölü yüz maskeleri-gülmesiyorlar" "Yukarı çıkan pıhtıları sana'yorlar"* vb. Bu söylem kipleri, doğal nedenselliğin şiirsel akış içinde reddi ve yerine dil-içi örgütlü nedenselliğin ikâmesidir.
10) Okuyucunun, basılı ederi üzerinden satın aldığı bu kitabı, bir iki evirip çevirmeden sonra, elinden fırlatıp atması gibi, trajik akibetlerden, Tanrı İzzet Yasar'ı uzak tutsun!
11) Sol eleştirinin amacı, edebiyat yapıtını daha derinlemesine açıklamaktır. Sol olmayan eleştirinin büyük bir kısmı, *"açıklama"* deyimini reddeder. edebiyatın 'gizem'ini bozduğunu düşünür. Eleştirmenin görevi, metni yorumlamak değil, açıklamaktır. Bir metnin *"yorumlanması"* demek, metnin nasıl olması gerektiğini belirten ideal bir norma uygun olarak gözden geçirilmesi ya da düzeltilmesi demektir. Bu da metnin olduğu gibi kabulü anlamına gelir. Yorumlayan eliştiri, metni daha kolay tüketilmesi için değiştirip açarak, yalnızca 'yineler.' Yapıttan daha çok söz ederken, daha az şey söylemiş olur. (Bkz: Teryy Eaglaton. Edebiyat Eleştirisi Üzerine.)
12) Eğer okuyucu, Çugaşvili'nin Stalin olduğunu bilmiyorsa, ortada üretim adına bir çaba yoktur, olamaz! Ancak bu adamcağız, İzzet Yazar'ın okur'u değildir!
13) Ece Ayhan'a, Yasar'ın yönelttiği bir *"parmak çocuk"* sorusu daha!

Mayıs 1983

FANTASTİK DÜŞ

Işık yıllarına sığmaz bilinç
Taşınır laciverdin uçlarına

Kokusuz çiçekler açar kolonilerde
Yeşilsiz yapraklar, saydam çocuklar büyür
Belki sabahlar, seher vakitleri
Ve kuşlar olmaz
Güneşin sustuğu yerlerde
Yapay ışıklar yakar ellerimizi
Uygarlığın gümüş tellerinde
Büyür yalnızlığımız

Bir adımız Habil
Uydular taşır kinimizi
Kıvılcımca akar yıldızlar
Radyoaktiviteler eritir etimizi.

MAHMUT PEKEL

SÖZE DÖNMEK

Kaçıp gitti günyorgunu adam sözde bitime
Bürünüp yaşama ilişkin bir sözcüğe
Sevinci hala diri bir şiirde
Noktaladı aç girdabını sevgiye
Söze döndü bedeni

1983

TURGUT ÜNAL

YARIŞMA MI ŞENLİK Mİ?

Mithat İLBEYOĞLU
Ruhi ÖZDEMİR

Günümüz toplumlarında, insanlar artık alışılagelmiş bir şekilde HER ALANDA yarıştırılmaya itilmiş, koşullandırılmışlardır. Yani insanlarımız, iradi ya da irade dışı – ÜRETİME YÖNELİK OLMAYAN– birbirlerini yenme – geçme anlayışı ile donatılmışlardır.

Ve toplumda bireyler insansal değerlerden uzak, olması gereken yaşamlarına yabancı, hemcinslerine düşman, ilişkiler ve bunun uzantısı yoz kültürel değerler oluşturmaktadırlar.

Bu değerlerin oluşmasında bilimsel ve sanatsal birikimlerden yoksun, edilgin ve kimliğin yeterince kazanmamış toplumsal yapınında durumu göz önünde bulundurulmalıdır.

Herşeyden önce doğru ve yetkin anlayışlarla kendi değerlerini oluşturmuş insan topluluklarıyla alternatif bir yaşam biçimi oluşturulur ve yeni kültürel değerler yaratılır.

Bizimki gibi geri kalmış toplumlarda doğru kültürel değer yaratma fonksiyonu yine üstte belirttiğimiz gerçeği yaşayanlara özellikle (bu ilişkileri en boyutlu olarak yaşayan) geleceğin yol göstericisi gençliğe düşmektedir.

Bu kısa girişten sonra Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı her yıl gelenekselleşen ve üniversite gençliğine seslenen, hangi amaca hizmet ettiği anlaşılmayan, *'Üniversitelerarası Halk Oyunları Yarışması'* düzenlemesi sorununa değinelim. Önce üniversite ve üniversiteli kavramını sonra da halkoyunları kavramını açıklayarak bakanlığın gerçekten de iki önemli toplumsal ve kültürel kesiti yarışma mantığıyla nasıl bir araya getirdiğini görelim.

"Üniversite" bilim üretilen bilim aktarılan araştırma ve öğretim kurumudur. Üniversiteli ise bilimsel verilerle beslenen ve o noktada (uzmanlaşan) ülke ve dünya gelişimine katkıda bulunan kişidir.

Diğer yandan, halkoyunları "halk kültürünün" bir dalı olan ve halkın -İnsanların-doğayla ve birbirleriyle olan ilişkilerinin yansısı diye açıklayabileceğimiz- kültür ögesi- yaşam biçimidir.

İlk insandan bugüne, insanlar doğayı dönüştürme ve uygarlaşma süreci yaşamışlardır. Ve bu durum kültürel gelişim ve değişimlerle bugüne gelmiştir.

İşte Anadolu insanı da yüzyıllar boyu geçirdiği bu insan-doğa, insan mücadelesini yaşamının tüm boyutlarında hissetmiştir. İşte toprakla ve iklimle mücadelesi onun giyim kuşamına, yemeğine; yine birbiriyle mücadeleleri halk tiyatrosuna, halk müziğine, manilerine, şiirlerine... vs, halkoyunlarına yansımıştır. Tâbi bu oluşum zaman kavramını da karşımıza çıkarır. Yani halk kültürü tarihsel bir süreç içerisinde oluşur, yeniden oluşur ve yarınlarına dinamik, canlı oluşumlarını aktarır ve böylece bugünlerine gelir.

Halk kütürünün özellikle ülkemiz açısından diğer bir özelliği de anonim oluşu ve yazılı olmayıp yaşana, söylene kendini bir yeni döneme hazırlamasıdır.

Bu bağlamda halkoyunları doğa-iklim şartlarına, sosyal ilişkilerine, yöre karakterine... vs. göre farklılıklar gösterir ki bu gerçeği canlı bir şekilde oyunlarımızda görmekteyiz. Doğunun iklimi serttir, farklı sosyal ilişkiler geçirmiştir ve bu gerçek oyuna diğer bir yöreye göre farklı yansımıştır. Bir yörede kan davası vardır, bu durum, müziğine, oyununa yansır, başka bir yöre denize yakındır oyunlarında müziğinde onun etkileri görülür. (Daha hareketlidir)

İşte bu farklı sosyal ve doğal koşullar farklı kültürleri yaratır. Ve bu kültürel değerler (YARIŞMA mantığıyla) karşı karşıya getirilemez.

Gerçekten de ME' Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın özellikle üniversite gençliğini halkoyunlarını bir spor müsabakasıymışcasına yarıştırması ve derecelendirmesi bir yandan Bakanlığın halk kültürü olayına -ki özellikle ülkemizde karanlıkta kalmış bu konunun uzman, yetkin insanlarca devlet desteğinde çok yönlü bir şekilde araştırma ve derleme muhtaçtır- biçimsel ve sığ yaklaşmasına diğer yandan da o alanın yozlaşması ve yanlış bir noktaya itilmesine yol açar.

Halk oyunlarının çağa seslenip seslenmediği, güncelliğini yitirip yitirmediği, sanatla uzak yakın bağı ayrı bir tartışma konusudur.

Her yıl olduğu gibi bu yılda Mayıs ayında yine yarışma amacıyla Türkiye'nin dört bir yanından üniversiteli gençlik Ankara'ya çağrılacak. Her biri Türkiyeli olan Anadolu gerçeğini az çok yaşamış ve ülke gelişimine katkıda esaslı bir unsur oluşturan üniversite gençliği Ankara'ya giderken halkın yüzlerce yıllık kültürel birikiminden oluşmuş, bu değerleri, sırf spor müsabakasıymış gibi değerlendirerek hem kendi konumuna hem de dar anlamda halk kültürü, geniş anlamda kültür kavramına ters düşen anlayışlara hizmet etmek yerine, olanı farklı boyutlarla araştırmayı ve yaygılaştırmayı üstlenmelidir.

Diğer yandan Bakanlığında asıl yapması gereken böyle göstermelik, amacından uzak ve üniversiteyi böylesi yapay etkinliklerle biraraya getirmek (Ne kadarını?) yerine gerçekten araştırmaya muhtaç bu alana sahip çıkmaktır.

NASIL?

Herşeyden önce Yarışma değil şenlik..... Sonra bu kısa vadede bu alanda gerçek anlamda uzmanlar yetiştirip, uzun vadede enstitüler üniversite bünyesinde kuruluşlar oluşturarak çok yönlü araştırma, arşivleme ve bunları bilimselleştirme çalışmalarıyla sahip çıkılmalıdır..

Bizleri bu alanda tarihi bir sorumluluk bekliyor. Geçmişimizi iyi bir şekilde araştırıp sistemli, bilimsel, sağlıklı bilgiler edinmeliyiz ki daha sağlıklı yarınlar kuralım.

Sonuç olarak, halk kültürü (Halk oyunları) olayıyla ilgilenen tüm kurum ve kuruluşlar (Bakanlık ve üniversiteler dahil) ürünlerini insanlara; yarışma anlayışıyla değil, aksine olayın bilincinde yaygılaşmaya yönelik şenlik ve gösterimlerle sunmalıdırlar. Zira hayatın her alanında yatıştırılan insanlarımız belli bir bütünsellik içerisinde ve doğru bir anlayışla bir araya gelir ve ortak şeyleri hem paylaşır hem de yeniden üretir.

VE..... YARIŞMA DEĞİL ŞENLİK...../

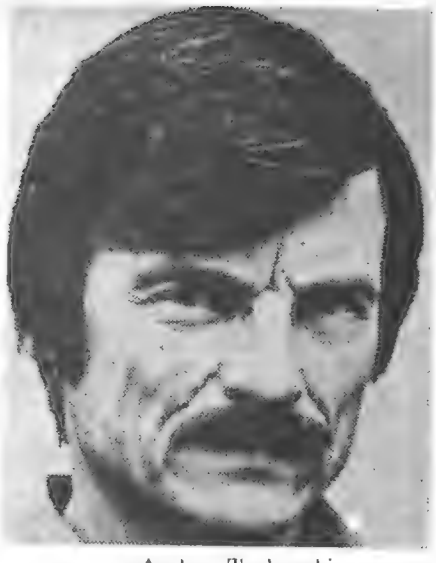

Andrey Tarkovski

Jean - Luc Godard

Carlos Saura

Sinema Günleri '84

EN İYİLER VE HAYAL KIRIKLIKLARI

Fatih AKSOY

Bu yazıda 15 gün boyunca izleyebildiğimiz filmler arasında en iyi 5 filmden ve hayal kırıklıklarından söz edeceğiz.

Biraz mistik ve (belki de bu nedenle) yönetim tarafından pek sevilmeyen Sovyet yönetmen Tarkovski ile başlayalım, O'nun ve sinemanın başyapıtlarından biri: "Nostalghia" ile. "2001" e karşı/alternatif olduğu iddia edilen "Solaris" te sıkıntıdan patlatan durağan, yavaş değişen uzun plan/sekanslar 'Nostalghia'' de 'başka hiçbir şekilde olmazdı' dedirtecek kadar mükemmeldi.Tarkovski 'ışık'ı dilin tüm diğer ögelerinin (kamera, oyuncu, kurgu, ses-müzik) önüne, başrole çıkarmış, mekan'ı filminin temel eksenine yerleştirmiş ve bu iki öğe ile unutulmaz sahneler yaratmış. (Domenico'nun evindeki sahne, havuzu mumla geçiş. Domenico' nun kendini yakması, Gorçokov'un dizine kadar suya gömülü halde küçük kızla konuşması v.b.)

'Nostalghia" yi anlamak, hele anlatmak - en azından ilk izleyişte-pek mümkün değil, ancak çağrışımlarla duyumsayabilirsiniz. Akıcı, sizi iki saat boyunca perdeye bağlayacak bir film değil (ve bu nedenle filmi sevmemiş olanları anlıyorum) ama iyi bir gününüzdeyseniz (1) size çağrışımlarla dolu esaslı bir serüven yaşatacak (süresi kişiden kişiye değişen ama kesinkes iki saat olmayan, belki bir hafta, bir ay, bir yıl belki daha fazla) filmi yeniden çektirecek (izleyici özgürdür ve film izleyicinin kafasında yeniden kurgulanır/kurgulanmalıdır) malzeme veren bir film. Bir kez daha görebilmeyi umut ediyoruz.

'Çile" ile devam edelim. Godard "Çile" de Polonyalı yönetmenin-kendisinin (?)- yapmak istediklerini yapmış. Öykü'süz bir film. Öykü izleyicinin kafasında oluşur, film bitmiş bir ürün değildir ve 'anlam' sızdır. Anlam izleyici tarafından yaratılır ve film tamamlanır ya da tamamlanmaz. Sinema yaşamın içinde ve onun bir parçasıdır. İzleyici yaşamda nasıl eksik bilgi ile hareket ediyorsa ve 'gerçek'i bilmekten uzaksa sinemada da 'gerçek'i bilemez. Ona sunulan iç tutarlılığı olan kapalı uçlu bir öykü değil, kendisinin yorumuna gereksinimi olan görüntülerdir. Film durumları, konumları ortaya koyar, tartışır ve çözmez/bağlamaz. İzleyiciya filmi izlemez (sinemada olması filmi izlemesini birebir gerektirmez) ya da filmle birlikte tartışır, kendisini, durumları sorgular. Asıl olan eylem değil düşünmedir!

İzleyici yaşamda pek çok 'uyarı' yı aynı anda alır ve film birden fazla anlatımlıdır. İzleyici birini, ikisini, tümünü seçer ya da hiç birini seçmez (izleyici özgürdür). "Filme hiçbir şey koymayabilirsiniz, her şey koyabilirsiniz, iyisi mi çok şey koymaktır" diyor Godard. İyisi mi çok şey koymak ve izleyiciye bırakmaktır sonrasını.

Sanatçı - özelde sinemacı - kime ne kadar ne için taviz verir, istediği filmi diyelim ki "öykü" sü olmayan bir fil-

mi çekebilir mi , kim yatırım yapar, (sinema endüstridir!) kaç kişi izler gibi soruların/sorunların tartışıldığı/tartıştığım "Çile" iki olağanüstü oyuncu İsabelle Huppert ve Hanna Schygulla'yı birlikte izlemenin zevkini de tattırdı.

"Kanlı Düğün" ile başlamıştım Sinema Günleri '84 e. Günlüğümün bir yerinde şunlar yazılı: "Tiyatro, dans mim, sinema. Hepsinin olağanüstü muhteşem birlikteliği. "Kısa ve belki bundan dolayı nefes kesen, tadı damağımızda kalan bir dans ve sinema şöleniydi izlediğimiz. Kaç dakika olduğunu bilmediğim son bölümü nefes almadan (sözcüğün gerçek anlamıyla) izledim. Bu görkemli gösteri,sinemanın ve dansın, birini yoketmeden (uyarlamalarda -özellikle tiyatro- sinemanın yok edilmesine sıkça tanık olduk) doruklarında dolaştırdı bizi. Ancak tüm görkemine karşın bu film bir kez izlenmeli ve sonra "Carmen' izlenmemeliydi. (2)

Dördüncü sıraya "İsa Eboli'de Durdu' yu koyuyoruz. Olaylardan çok durumlara, tat veren görkemli sahnelerden çok (Fellini'nin kulakları çınlasın) ayrıntılara ve atmosfer yaratmaya önem veriyor F.Rosi. Olayların içinde, ona yön veren 'kahraman' ların yerine (Lucky Luciano'da bile) güçsüz, anlamaya çalışan, sürekli kendisiyle hesaplaşan bireyleri görüyoruz sinemasında. Hiç bir 'olay' ın olmadığı 3 saate yakın, ağır tempolu ve izleyici ile arasına bir mesafe koyup bunu sürekli korumaya çalışan bu filmi izlemek - hele Hollywood sinemasına pek alışmış bizler için - ne kadar zorsa, ayrıntılarla yaratılan atmosferi;etiyle, kanıyla, hatasıyla - sevabıyla, capcanlı orada (bizden uzakta ve yaşayan) duran tipleri ve usta oyuncu Gian Maria Volonte'yi izlemek / duyumsamak o kadar heyecan vericiydi.

"Bir Başka Zaman, Bir Başka Yer" M.Radford'un ilk, henüz tek (şu sıralar Orwel'in 1984'ünü çekiyor) ve ama usta işi filmi. M.Radford, İskoçya'nın tadına doyulmaz güzelliği, Roger Deakins'in her karesi bir tablo güzelliğinde olan görüntüleri ve Phyllis Logan'ın olağanüstü yorumunu duru bir anlatım ve zik-zak yapmayan tempoyla birleştirip zevkle izlenen eli-yüzü düzgün bir film çıkarmış. Böyle filmleri kolay kolay bulamıyoruz.

İlk 5 filmi böylece sıraladıktan sonra hayal kırıklıklarına geçelim.

Sinema Günleri '84 programına niye alınıdığına akıl-sır erdiremediğim iki filmden "Rembrandt" ve "Valentina" dan başlayalım.

"Rembrandt" ın 'ressam' Rembrandt üzerine olacağını sanıyordum. Yanılmışım, film 'tüccar' Rembrandt üzerineymiş. Bir dolu mahkeme kararı ve vaftiz töreni arasına sıkıştırılmış bir kaç tablo bu gevşek örgülü, olsa da olmasa da olur bir sürü sahneyi ve filmi kurtarmaya yetmiyor.

"Valentina"ya ise bir film yani sinema sanatının bir örneğini izlemek üzere gittik. Karşımıza çıkan filme çekilmiş ve sinemayla tek ilgisi kamerayla ham film üzerine görüntünün kaydedilmiş olması olan bir oyun çıktı. Sovyet sinemasını iyi bir örnekle izlemek yine başka bir bahara kaldı. (3)

Diğer iki hayal kırıklığı ise "İstasyon Şefinin Karısı"ve "Evlilik Sözleşmesi" oldu. Fassbinder sinemasının izlediğimiz en kötü örneği olan "İstasyon Şefi'nin Karısı" izleyiciyle birlikte filmi yapma, açık uçlu ve izleyicinin kafasındakapanan ya da kapanmayan öykü yerine perdedegerçekleşen,başlayan ve biten, izleyicisine fazlaca bir iş bırakmayan bir film olmuş.(4)

"Evlilik Sözleşmesi" ise merakla beklediğimiz Zanussi'nin soğuk duşu oldu. Filmde anlatılan türden kaç aile olduğunu tartışmayacağım Polonya'da ama Zanussi'nin anlattığı kesime çok yabancı olduğu kesin. ' Burjuva yozluğu" nu anlatacağım diye ortaya çıkarsanız ve "burjuva" sınıfını da pek tanımıyorsanız ikinci sınıf Fransız yönetmenlerinin bile çok çok gerilerine düşersiniz. En görünen,en ağza sakız olmuş yönlerini (kleptoman kadın v.s) kaba bir şekilde anlatır çıkarsınız. Zanussi'de öyle yapmış ve 'kesin' bir başarısızlığa uğramış.

Son olarak, tüm bir sezon boyunca doğru dürüst 4 ya da 5 film izleyebildiğimiz Türkiye'nin Kültür, sanat merkezinde (!) 15 günde 40'ın üzerinde film izleme olanağına sahip olmanın verdiği heyecanı belirtip günleri gerçekleştirenlere teşekkür etmek istiyoruz.

DİPNOTLAR

(1) 'İzleme serüveni' izlenen filme ne kadar bağımlıdır? Bir gece önce uyumamış olmanız, başınızın ağrısı, otobüste ayağınıza basılmış olması, sinemada önünüze uzun boylu birinin oturması, filmi en önden ya da en arkadan seyretmeniz, sevgilinizle o gün kavga etmiş olmanız, filmin üzerine düşüncelerinizi "film" den daha mı az etkiler?
(2) Niye hem "Kanlı Düğün", hem de "Carmen". Hangi yönetmen korkmaz kendini bu denli yinelemekten?
(3) Nastalghia'yi Sovyet filmi olarak kabul etmek ne kadar doğru olur?
(4) Hazırlamakta olduğumuz ve önümüzdeki sayı yayınlatmayı düşündüğümüz Fassbinder Sineması üzerine bir çalışmada bu konuyu ayrıntılarıyla inceleyeceğiz.

İsa Eboli'de Durdu

Bir Başka Zaman,
Bir Başka Yer

Nostalghia

Yerli "Aile" Filmlerinin Umudu: Yabancı Ülkelerdeki Türk Gençliği

Alev ÜÇÜNCÜ

Mehmet amca 15 yıldır Viyana'da işçidir ve eviyle işi arasında süregelen yaşamı son bir kaç yıldır Türk filmleriyle şenlenmiştir. Panasonic marka bir video sahibi olalıberi mükemmel bir görüntü keyfi ile dertlerini unutmak için *"komedi"*, vatan hasretini gidermek için *"aile filmleri"* seçer. Seçer ya, bu kez konuklarını da düşünecektir ülkelerarası bir *"gel-git"* e açılmıştır kapısı. Kasetçisine, uygun bir film konusunda akıl danışır. Öyle ki filmleri bir işçi, biri liseli, biri de üniversiteli genç kızlar izleyecektir. Seçime göre "Almanya *Acı Vatan*" aile filmlerini temsil edecek, *'Hababam Sınıfı'* dertleri unutturacaktır. Seyir mekanı yatak odası-sonradan kızlara verilince ev sahipleri mutfakta kendilerine yatak serecekler-aynı zamanda yemek odası ve tabii salondur. Gece yatağa dönüştürülecek kanapelere dizilip bir yandan yemek yenir, bir yandan *"Hababam Sınıfı"* izlenir. Küfürle karışık espriler, ailede ahlak sorumluluğunu yüklenmesi gereken oğulda bir kendini kontrol edememe hali yaratınca oğul bir defaya mahsus bir hoşgörü ile affedilir. Zaten edepli davranmış ve gülerken başını çevirmiştir. Bu arada ilk filmin bitişi ile sofra da kaldırılır ve ciddi bir film seyretmeye uygun pozisyon alınır.

Filmde, bir köy evinde Hülya Koçyiğit beceriyle Almanya'dan getirdiği malları pazarlamakla meşgulken, sahnenin anılarla yüklü oluşu izleyenlerde gevşemeye, neşeli gülüşlere sebep olur. Ardından bir köy delikanlısı, bu işini bilen kızdan para karşılığı kendisi ile evlenmesini ve Almanya'ya aldırtmasını isteyipte önerisi kabul edilince, atmosfer birden cansızlaşır. Artık ne beklenecektirki. Zirvedeki olaylardan biridir evlenme bir diğerinde iğfal yatar, öbüründe ölüm. Uğraşmadan, yorulmadan evliliğin gerçekleşmesi aslında beklentilerin peşpeşe çökeceğinin bir göstergesidir. Senaryo pek bildik değildir. Nitekim filmde sıra Almanya'da çalışma ve yerleşme düzenine ilişkin uzun sahnelere geçer ve ilgi dağılmıştır artık. Evli bir kadının tecavüze uğraması bile kurtaramaz bu donukluğu ve ölüm gelse gelse sonunda gelir.. Birden beklenmedik bir sahne, oğula elindeki uzaktan kumanda aracına komut olanağı vermeden, doldurur görüntüyü. İki Türk erkeği bir sex-shop un önünde durup bir türlü aygıtın niteliğine dair birtakım safça spekülasyonlarla gülüşmektedirler. Altı çift göz bunu bir anda yakalamış, ardından kumandanın sahip olduğu teknik bir kolaylığa başvurup film hızla ileri alınmıştır. Bu süratlenen ses ve görüntüde kavrama yeteneği yitmiş, sonradan oğulun bir çeşit kararsızlıkla yeniden düğmeyi normal seyrine döndürüşü ile tehlikeli sahneler izlenmeden geçiştirilmiştir.

Biz konukların geldiği Nürnberg şehrinde bir evde ise uygulama farklıdır. Oldukça dışa kapalı, ağabeylerin egemenliğinin sürdüğü bu yerde aynı tür sahnelerde erkekler odadan dışarı fırlarlar. İçerde kalanlar ise sesi kısar, tehlike geçinceye dek-hatta film boyunca-dışardakilerin geri dönmemeleri umuduyla tedirgin tedirgin kapıyı gözlerler. İki tavrı yaşayıpda kıyaslayınca hissettiğimiz şudur ki Viyana'da ki çözüm daha gelişmişti, daha rahatlatıcı ve belki daha adildi. Böyle oluşu, sahnenin getirdiği gerilimin paylaşılmasından gidenlerle kalanlar arasında ayrı mekanların yarattığı havaya ilişkin bir farklılaşma yaşanmamasındandı. Onun ötesinde film zaten kadın ve erkeği değişik iletişimlere sürüklüyordu. Açık sahnelerde erkekler özdeştikleri bir durumla yüz yüze geldiklerine inanıyorlar, utanç, tiksinti ya da zevk duygularının uyarılmasına öfkeleniyorlardı. Kadınlar filmin oyuncularıyla kurdukları bağlardan sorumlu olup onlar adına olayı tamamen duygusal değerlendiriyor, fakat kendilerinden dıştalıyorlardı. Almanya Acı Vatan da bu atak sahnenin getirdikleri herkes için ayrı anlamlarla yüklüydü belki fakat genelde seyir arzusunu zedeledi ve filmin gerisi zorlukla izlendi. Hep tetikte ve alışılmış asan ulaşma beklentisinden yoksun. Filmin bitiminde kasetçiye kızılıp suç duygusu hafifletilmeğe çalışıldı. Mehmet amca ertesi gece için *"güzel filmler"* vaatleriyle iyi geceler diledi. Nitekim sonraki filmler evliliklere doğru uzun kovalamacalı, mutlu sonlu idiler ve gnel bir hoşnutluk yarattılar. Aynı gerilimi evde tekrar yaşamamaktan mutlu idik.

Geri döndüğümüzde, Nürnberg'deki büyük kasetçiye uğramadan edemedik ve *"aile için"* diye nitelenen şu son çevrilmiş ve almak için sıraya girilen filmlere niyetlendik. Tedbirli olmak gerekiyordu erkeklerin henüz dönmediği saatleri seçtik. Onların dediklerine göre Alman televizyonunda rahatlıkla izledikleri sahnelere oranla oldukça kapalı sahnelerle donanmış Türk filmleri aileleri çökertebilecek iki güce sahiptiler. örnek olmak ve alıştırmak. Bize göre ise aile içi otorite, Almanlarda ahlak düşüklüğünü küçümseyip, idealleştirdiği kendi ilişkilerinin bu filmlerde çöküşünü görmekten hoşlanmıyordu. Yine onlarca, kesinlikle bilinmemesi gereken ve uygulanabilir oluşu ile akıl çelebilecek, türlü olaylarla dolduruyorlardı. Türk filmlerini. Filmlerin argo terimlerle donanması ise affedilmemeliydi. Biraz da bu tür yorumlardan kurtulmak için akşam yemeği öncesi saatler en uygun seyir saatleri olarak saptandı ve *"Gecelerin Kadını"* ile başladık işe. Sırasıyla şunları izledik: *"Bataklıkta Bir Gül"*, *"Metreş"*, *"Seni Seviyorum"*, *"O Kadın"* , *"Sokaktan Gelen Katın"*, *"İlişki"* , *"Caniko"* .....

Şaşılacak denli birbirine benzer bu filmlerin ortak bir koşullandırma çizgisi var. Manken-Şarkıcı-Fahişe olan kadınlar Manken-İş adamı-Öğrenci olan sevgilileriyle bir suçlu olma-affetme ilişkisine sürükleniyorlar. Sebepleri hiçbir zaman belirtilmeyen bir ölümsüz sevgi ve sahip olma tutkusuyla film ilk zirveye sürüklüyor seyirciyi. Burada uzun ve ayrıntılı bir süreçte ya bir tecavüz olayı ya da kadın fahişe ise, satıldığı bir erkekle geçirilen gece yaşatılıyor. Bu arada bazılarında bir yenilik olarak telefonla çağrılan *"call girl"* adaptasyonu yapılmakta-tabii de-

kolte giysiler ve ağır bir makyajla orijinalinden ayrılan bir şekilde. Bu oluşumun bir sonrasında tüm filmlerde kadınlar için tek yol önerilmekte. Fahişe olun veya fahişeliğe devam edin ki filmin zirve olaylarından biri olarak bile değil, sadece kaçınılmaz bir sonuç olarak. Ardından sıra kadını kabullenen eski sevgili ya da başarılı bir iş adamının, bu kadınlara evlilik önerisindedir. Yepyeni bir bakışla karşılaşmaktayız bu noktada: Bir evlilik önerisi alan ve bunu reddeden düşmüş kadınların ortak gerekçesi. Aynı neden aynı biçimde işlendikten sonra filmlerin sonlandığını görmekteyiz. Bu son, olgunun suç niteliği taşıyor olmasının önlenemeyişinin getirdiği bir çözümsüzlüktür. Yenilik, bir suç olgusunun kabulu ve affı noktasına ulaşmakla sınırlandırılmış ve film bir çıkmazda bağlanmıştır. Evlenmeden kullanılan cinselliğin - koşullar ne olursa olsun- suç sayıldığı bir konumda fahişelik tek cezadır ve bu cezanın bir yaşam boyu çekilmesi cezanın iç yapısının getirdiği bir zorunluluktur. Seven erkeğin cömert ve affedici duyguları, bu yapı ile başedemeyecek denli ürkek ve desteksizdir. Nereden bakılsa çıkmaza sürüklenen böyle bir kurgunun en son Türk *..aile''* filmlerini oluşturduğu rahatlıkla söylenebilir. Çaresizlik, kadercilik ve bağnazlık yeni biçimlerde soluklanır durumdalar. Denebilir ki bu kadınlar bu erkeklerle büyük *"minnet"* duygularıyla evlendirilseler ve film böyle ce sonlansa, olayda suç unsuru saptayanla yadsıyan arasındaki ayrılık o noktada göz ardı edilecek. Fahişe olunmalı mı sorusu ise filmdeki iş arama çabalarının başarısızlıkla sonuçlanması, böylece boşvermişlik, ya da birine yardım etmek için para bulma zorunluluğu gibi nedenlerde cevap bulmuş sayılacak. Ama nokta epeyce ilerde konduğuna göre aradaki mesafede bu filmlerin sırtımıza vurdukları yüke dair kabaca şu söylenebilir: Suçu hatırlatmakta bilinçli bir biçimde görevlendirilmiş bu filmlerle iletişim içinde olan azımsanmayacak sayıda genç insanın bu filmlere has bir kesim olarak varlığı söz konusudur. Bunların büyük çoğunluğu ise bu sıralar Almanya'dan, Avusturya'dan ve diğer ülkelerden Türkiye'ye dönüş hazırlığı içindedir. Aşk ve evliliğe ilişkin bazı gerçekleri Türk filmlerinden gözlemlemeğe çalışan bu gençlerin içlerinde yaşadıkları topluma katılma ve etkilenmeye karşı kaygılı tavırları Türkiye'de yerlerini rahatlığa ve yanısıra saf düşme korkusuna bırakabilir. Onlarla örtüşecek bir Türk filmleri izleyicisi genç kesim, Türkiye gerçekleri konusunda kuşkusuz daha keskin olarak hazırdır. Ama bunun dışında bir önceki kuşakla bu izlencenin etkisinde yetişmemiş diğer gençlerle ilişkilerinde, bu korkunun da desteklediği bir büyük kopukluktan bahsedilebilir. Bu sonucu çift taraflı yaşamamak ise oldukça kişisel bir çözümü gerekli kılmaktadır.

Şöyle ki hiç Türk filmi izlemeyen veya ödül sahibi filmler dışında Türk filmlerinin izleyicisi olmayı reddeden bir kesimin, tehlikenin aldığı yeni biçime hazırlıklı olması için bu filmlerin bir kaç örneğini izlemesi gerekmektedir. Filmlerde yansıtılan yaşantılar detaylarda özendirici olmakta, cinselliğe yer vermeyen aşklarında gençleri desteklemekte, örtülü bir biçimde bağnaz öğelerle donanarak etkileyici olmaktadır. Bu etkilenmenin önüne geçmek yeni görüntüsündeki bu öğelerin eskiyi ne denli zorladığını iyi bilmeyi gerekli kılmaktadır. Yeni biçimlerde var olmayı, alternatif olacak yaşantılarla geride bırakılan değerlerin savunuculuğunu, bu filmlerde sürdüren bir etki söz konusudur. Alternatif yaşamı sürdürenlerce ise, anlaşılır ve örneklenir olmak için, savunulanlar ve verilenlerin birebir ilişkisinden sorumlu olmaya devam etmeleri gerekmektedir. Fahişeliğin gerisinde olabileceklerin kendince sorgulandığı bir senaryoda ödünler vermiş bir bağnaz tutum aynı incelikle alternatifiyle yüzleştirilmelidir.

Nürnberg'de gizli seyretmenin verdiği bir korumacılık duygusuyla bu filmlere gösterdiğimiz ciddiyet belki gereksizdi. Alaya alarak etkilenmemek mümkündür ama merak, özlem ve çaresizlikle donanmış bir film izleyicisinin duygulanması hafife alınmasın.

ucuz ve eğitici bir tatil öneriyoruz

- TÜM AVRUPA'DA ULUSLARARASI GÖNÜLLÜ ÇALIŞMA KAMPLARI,
- TÜM AVRUPA'DAN GELEN YABANCI GENÇ GRUPLARI İLE TÜRKİYE'DE EĞİTİM GEZİLERİ

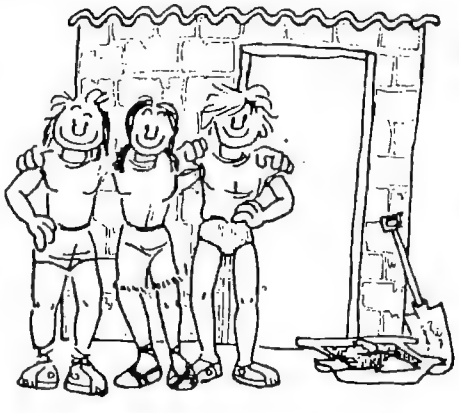

- ESPERANTO VE GENÇLİK TURLARI,
- FRANSA, ALMANYA, PORTEKİZ, İSPANYA VE ÇEKOSLOVAKYA'DA ARKEOLOJİ VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI
- YURT DIŞINDA UCUZ KONAKLAMA VE İNDİRİMLİ SEYAHAT İMKANLARI

GGS GÜNÜLLÜ GENÇLİK SERVİSİ
EĞİTİM GEZİLERİ VE
GENÇLİK TURİZMİ İŞLETMESİ

ADRES: EMEK İŞ HANI, (Gökdelen)
KAT: 10 No: 1005
KIZILAY/ANKARA

"ATEŞ ALTINDA FAİZE HÜCUM"

ve kantarın topu

İbrahim ALTINSAY

Foto muhabiri Russel Price, ateş altında efsanevi önder Rafael'in peşinde koşuyor. Üçüncü dereceden / emekli Kamil bey, yüzdeler ve reklamlar arasında faize hücum ediyor. Russel Price için fotojenik başlayan Nikaragua macerası sempatik bitecektir. Kamil bey için ise banker macerası trajik başlayıp trajik biter. Sinemamızda bir hikayenin başladığından farklı bittiği görülmemiştir zaten.

Önce şunu belirleyelim: *"Ateş Altında"* Nikaragua üzerine bir film değildir. Senaryo önce Vietnam için hazırlanmış, Vietnam'ın modası geçince Nikaragua'ya uyarlanmıştır. Şöyle ya da böyle, *"Ateş Altında"* , uluslararası gazeteciler üzerine, bir sıcak noktadan ötekine koşuşturan yeni tür *"kahraman"* lar üzerine bir filmdir. Daha Çad'ta, herkes tam siper yatmışken, kamyonun tepesinde korkusuzca fotoğraf çekerken anlaşılır Russell'ın sıradan biri olmadığı... Ve fotoğrafının Time'a kapak oluşu alçakgönüllü bir biçimde kutlanırken, (kahramanlar başarıları karşısında hep alçak gönüllüdür çünkü) , Russel' ın önünde yeni bir maceranın kapıları açılır: Nikaragua . . . Bundan sonra, *'kahraman"* klişeleriyle birlikte, *"avantür"* ün tüm klasik kuralları birbiri ardına yerine getirilir. Price'ın Nikaragua nın kaderini etkileyecek misyonuna, bombalar kurşunlar arasında bir *'arkadaşımın aşkısın"* melodramı eklenivirir. Kahramanımız sonunda, bir kadın gazetecinin olabileceği kadar çekici ve cesur sevgilisi radyo muhabiri Claire Stryder'i (Joanna Cassidy) arabaya atıp yeni bir maceraya doğru yalnız başına yol alacaktır. Hollywood terminolojisine göre, *"action-melodrama'* lar, (vurdulu kırdılı melodramlar) böyle biter çünkü.

ABD sinemasının son dönemde geliştirdiği bu kahraman tipi bağımsızdır. Kanun adamı değildir, Bond gibi sistemin bir parçası da değildir. Fazla dövüşmez, silah kullanmaz. İlk bakışta olayların peşinde gidiyor gibi gözükür ama sonuçta hikayenin çözülüşü üzerinde, haklının yanında yer alarak belirleyici damgayı hep o vurur. Kahramanımız Price da tarafsız kalmaya özen gösterdiği savaşta sonunda haklının yanında yer alacak ve fotoğraflarıyla savaşın kaderi üzerinde belirleyici etkide bulunacaktır. Kötüleri temizleyen bir silahı yoktur ama kötüleri teşhir eden fotoğraf makinesi vardır. İri kıyım Nick Nolte'un, Joanna Cassidy'yi koltuğunun altına almış, teleli Nikon 3'ünü, makineli tüfek gibi izleyiciye doğrulttuğu film afişini anımsayalım.

Üçüncü Dünya'nın kızgın merkezlerinde ölümü göze alarak görev yapan, bu uğurda kimi kez canlarından olan ve çektikleri fotoğraflarla, verdikleri haberlerle, herşeye karşın o ülkelerin mücadelesine yardımcı olmuş gazeteciler yok mudur? Vardır. Nikaragua gerçekliğinin değil de, bu gerçekliğin içine dalmış gazetecileri anlatıyor diye bir film eleştirilebilir mi? Eleştirilemez Bir yönetmen neyi istiyorsa onu anlatır. Önemli olan anlattığını nasıl anlattığıdır. *'Ateş Altında'* da ise sorun, Nikaragua'ya iyilerle kötülerin savaştığı bir cehennem olarak öyküsüne fon edinirken, geleneksel *"avantür"* janrının tüm klişe ve ikonları yeni biçimlerde üretmesi ve bu nedenle de hem Nikaragua olayını hem de uluslararası gazetecilerin konumunu sığlaştırması, kabalaştırmasıdır. Fotoğrafları ünlü dergilere birkaç kez kapak olmuş geleğin çemberinden geçmiş bir foto muhabiri, politik bakımdan tam bir bakire olarak Nikaragua cehennemine dalar ve sanki ilk kez aklına geliyormuş gibi, *"biz burada ne arıyoruz?'* gibisinden safça sorular sorar. Ama Nikaragua'da birden politize oluverip, tavır alır. (Ama bu tavır, yurttaşı olduğu için, paralı askeri ele vermeye kadar varmayacaktır.)

Russell Price böyle politize olurken, son derece politize olmuş olmaları gereken Sandinist önderlerse, 50 bin kişinin ölüp ölmemesini bir fotoğrafa bağlayacaklardır. Yönetmen Spottiswoode da, filmde devrimin zaferini, Russell'in çektiği Rafael fotoğrafının değil, TV muhabiri Alex Grazier'in (Gene Hackman) öldürülüşünü belgelediği fotoğrafların belirlediğini Monthly Film Bulletin'de ciddi ciddi tartışmaktadır.

Böylece, genel olarak Üçüncü Dünya, özel olarak da Nikaragua olgusu, *"Biz burada ne yapıyoruz" , ." 20 bin kişi daha mı ölsün?"* gibisinden basmakalıp sözlerin, *"ABD silah göndersin, göndermesin"* gibisinden yüzeysel ikilemlerin ve *'Paralı asker Oates'* gibi son derece basitleştirilmiş tipler arasına sıkışıp kalır.

Ama vurgulamak gerekir ki, Spottiswoode'un Üçüncü Dünya'ya yaklaşımı dürst ve sempatiktir. İkinci Dünya Savaşı öncesinin ve hemen sonrası nın, Batı dışındaki hakları ilkel sürüler olarak gösteren ikinci sınıf macera filmlerinin, ya da dünyanın Batı dışındaki yörelerini insan üstü kahramanlarına egzotik birer fon olarak alan

'*Kazablanka*' türü filmlerin tavrının tümüyle dışında bir tavırdır bu. (Gerçi "*Kutsal Hazine Avcıları*" gibi eski temaları '*görkemli*' görsel numaralarla tekrarlayan neredeyse ırkçı filmler de yapılıyor ama büyükler için artık bunlar biraz abes kaçıyor, Hollywood için bile her şeyin bir zamanı var.)

Ayrıca, hangi nedenlerle olursa olsun, "*Ateş Altında*" etkili bir gerçeklik üzerine oturmaktadır. Uzun yıllar kurguculuk yapan ve "*48 Saat*" gibi Vietnam'ı konu alan bir filmin senaryosuna '*D.B. Cooper'ın İzinde*' gibi bir uçak korsanını anlatan filmin yönetimine imzasına atan Spottiswoode, savaşı olanca sıcaklığıyla yansıtmakla kalmaz, yakın çekimlerle sokak ölçeğindeki çekimler arasında gidip gelerek ters yönlü çevrinmeler kullanarak, koyu göğün altındaki sarı sokakların sessizliğinde iç savaşın nabzını sürekli değişen kargaşasını yakalar. Filmin ritmine göre yükselip alçalan folklorik müzikle, olaylarla fotoğrafların ustaca birleştirilmesiyle ve kuşkusuz geçiş tekniklerine itibar etmeyen düz kurgusuyla sokak savaşının insanı şaşkına çeviren bilinemezliğini, iktidarın değiştiği o anın kararsızlığını yeniden kurar. Ama bu ustalıkla kurulan gerçeklik görünürdeki gerçekliktir. '*Ateş Altında*' bu gerçeklikten kalkarak, Nikaragua insanının ve toplumun olduğu kadar gazetecilerin de iç gerçekliğine ve ruh durumlarına giremez.

Price'ın genç askerle gözgöze geldiği, beyzbol hayranı genç vurulunca fotoğraf makinesini unuttuğu ayrımlar gibi bir iki yer dışında, devrimciler olsun, karşı devrimciler olsun, gazeteciler olsun, olmaları gerektiği gibidirler. Hiçbir kişisel vurgu taşamazlar. (Belki bir tek Jean Louis Trintignant, büyük ölçüde kendisinden gelen nedenlerle tip düzeyinden karakter düzeyine yükselir.) Ayrıca, savaş bölümlerinin canlılığına karşın gerillaların günlük yaşamlarının yansıtıldığı gerilla üssü de '*stüdyo*' kokar bu nedenle.

Çoğunu ülkemizde göremediğimiz için genelleme yapmak sakıncalı ama şu kadarını söyleyelim: Attenborougn'un "*Gandhi*"si, Gavras'ın "*Missing*"i, Veir in "*Tehlike Yılı*" nı, ve Schlöndorff'un daha geniş yaklaşımlar taşıyan '*Yalan Çemberi*" ile yine Lübnan'ı konu alan *Hannah K.*'yı düşünürsek, Batı sinemasında, biraz geç de olsa Üçüncü Dünya'ya, batılı gazeteciler üzerine kurulmuş öykülerle eğilen bir türün doğduğu görülüyor. Geleneksel macera kalıplarına ihanet etmeyen ve etkili spetaküler bir dış gerçeklik üzerine kurulan bu filmler Üçüncü Dünya'ya oldukça dürüst yaklaşıyor. Ama bu dürüstlük, Üçüncü Dünya'ya sempati, Batı politikasına karşı da nihilist bir kötümserlikten fazla bir yere varmıyor.

Otuz yıllık tarihsel prespektiften bakalım: Üçüncü Dünya olgusuna, sempati ve heyecandan başka ne gösterebildi ki zaten dünya?

"*Ateş Altında*" ile arka arkaya perdeye gelen bizim filmimiz "*Faize Hücum*"a da, *otuz yıllık değil ama* onbeş yıllık perspektiften bakarsak, filmin beklenen ilgiyi görmemesinde baskı ve engellemelerin yanısıra soluksuzluğunun da önemli etkisi olmadı mı dersiniz?

Toplumu derinden ve yaygın olarak etkilemiş filmlerin önünde tehlikeli bir ikilem vardır her zaman. Film, ya o toplumsal olayın ardındaki toplumsal dinamiklere ve değişim süreçlerine ulaşır ve uzun soluklu bir "*başyapıt*" olur, ya da o tuplumsal olayın güncelliği ve zenginliği altında ezilerek, olayın sıcaklığını yitirmesiyle etkisini yitirir. Açıkça söylemekte yarar var: "*Faize Hücum*" ikinci türden filmlere yakındır daha çok.

Barker olayına, "*devlet bu işi tezgahladı*" dan öte bir yorum getirmez film. Bu yorumu tekrar tekrar vurgularken, bu olayın ardındaki, bırakalım ekonomik-toplumsal değişime, ideolojik değişim ve ölçülere ulaşamaz. Pazarcı genci Murat arabayla Mercedes'i sollaması, son onbeş yılda toplumumuza egemen olan ideolojiyi yansıtmakta çok kaba kalır. (Zaten bu ideoloji kimseye Murat'la Mersedes sollatmayacak kadar yerleştirmiştir kurallarını.) Film bu derinliği yakalamayınca, konunun çevresinde gereğinden çok döner ve sakatlar yarışı gibi farklı çağrışımlara açık imgelere yönelir.

"*Faize Hücum*" un temel yöneliminin sığlığını, Kamil bey tipinin çarpıklığı daha da arttırır. Üçüncü dereceden emekli Kamil bey, bir 1970 sonrası küçük memuruna değil, 1950'lerde bürokrasinin eski itibarlı yerini yitirmesiyle traji-komik bir konuma geçen memur tipine yakındır daha çok İnce kravatı, etekleri buruşmuş ceketi, sarsak yürüyüşü, ağdalı diliyle, dairedeki memurlar arasında da, artık kentle bütünleşmiş birinci kuşak gecekondu semtinde de sırıtır. (Genco Erkal'ın "*At*"ta olduğu gibi yine rolünün dışında kalmasının nedeni, yaşlı memuru "*oynamasından*" ve üstelik dublajda da yaşlı memur ağzıyla "*konuşmasından*" çok, Kamil bey'in Cevat Fehmi Başkut'un oyunlarında kalmış bir tip olarak çizilmesidir.)

İki temel ögesinde aksak başlayan film ayrıca bankerlerin batışı dışında hiçbir özgün dramatik gelişim ve değişim çizgisi taşımaz. Kamil bey perdede ilk göründüğünde, bankere parasını kaptıracağı ve mahvolacağı hemen belli olur. Bunun nasıl olacağı da zaten izleyicinin deneyimlerinden bilinmektedir. Sonuçta, "*Faize Hücum*" un ilk yarısı, Ökten'in önceki filmlerinde rastlanmayan bir temposuzluk ve dağınıklık içinde geçer. Önce ailenin bireyleri toplumsal kimlikleriyle uzun uzun tanıtılır. Sonra yine teatral tablolar biçiminde (Örneğin, Çiçek Pasajı'nda) müstakbel bankerzede olayları sıralanır. Film boyunca da, toplumsal olgular kendi iç gerçeklikleriyle yakalanmadığından, bunları çağrıştıracak sim-

geler, uçurtma, boncuk nazarlık, reklamlar, vb, olağandışı uzunluklarla gösterilir. Filmin ikinci yarısı tempo bakımından tümüyle farklıdır. Çünkü artık bankerlerin batışı başlamıştır ve bu olgu bir değil yirmi bir filmi götürecek zenginliktedir. Burada, işçi ve İşçi Bulma Kurumu ayrımlarının yaşamın gerçekliğinin yakalanması bakımından filmin geneline karşı bir örnek oluşturduğunu, vurgulayarak belirtelim.

"Faize Hücum" un yalnız bu film için değil, genel olarak sinemamız için tartışılması gerekli en önemli yanı, Kamil beyin büyük kızı çevresinde örülen *karşı - öykü*'dür. Büyük kız, köşeyi dönme peşinde koşan ötekilerin karşısına konularak tümüyle olumlanır. Bu tip, *'kötü"* lerin ya da *"kötü yoldakiler"* in karşısına çıkan saflık, doğruluk iyilik ve akıllılıktır. Büyük kız gökteki melek konumuyla, feodal mi, burjuva mı, sosyalist mi olduğuna bakılmaksızın her türlü ahlak kuralını *"namusluluk ve iyilik"* haresi altında savunur. (Sinemamızın geleneksel *"ailenin melek kalpli, iyi kızı"* tipini anımsayın.)

Ne yazık ki sinemamızda *"devrimci"* tipi şimdiye dek, iyi-kötü şematizmi içinde kötülere karşı saf iyi olarak konulmuştur hep. *"Faize Hücum"* da da gerçekliğinden, özellikle de daha ödeşmesini yapmaya bile cesaret edemediğimiz on yıllık gerçekliğinden koparılıp bir karşı öykünün sınırlılığı içinde tek boyutlu bir tipe indirilir.

Son olarak, buz pateni yapmaya özenip de beceremeyen *"halk çocukları"* nın gösterildiği bölümün, sinemamızın omulmaz illeti popülizmin izlerini taşıdığını ve çağdaşlaşmaya karşı feodal bir tepkiyi içerdiğini, bu bölümü, Zeki Ökten'in ince duyarlılıklı ve olgun sineması için bir aykırılık olarak gördüğümüzü belirtelim.

"Faize Hücum" dürüst, iyi niyetli ve yürekli bir film. Çağdışı baskı ve engellemelere karşı sonuna kadar desteklenmeli, savunulmalı. Çünkü sinemamızda gelişme, *"Faize Hücum"* lar çoğaldıkça sağlanacak. Ama *"Faize Hücum"* un getirdiği sorunları açıkça ve enine boyuna tartışırsak olacak bu.

Niyetimiz bir sezon sonu değerlendirmesi yapmak değil. Ama öyle görülüyor ki, izlememiz bile büyük şans olan *"Ateş Altında"* ile *"Faize Hücum"* bu sezonun en önemli yabancı ve yerli filmleri olacak. İkisi için de *'iyi film"* denebilir hemen. Ama getirdikleri sorunlar tartışılırsa bir anlamı olur bu *"iyilik"* in. Yoksa kantarın topu kaçar. Kantarın kaçan topu yine kafaları karıştırır. Kavramları da. . .

1. Ulusal Müzik Bilimleri Sempozyumundan izlenimler

Mehmet ALAN

Türkiye'de Müzik Eğitiminin 60. Yılı konulu sempozyum 7-9 mayıs 1984 tarihleri arasında E.Ü. Atatürk Kültür Merkezinde, 9 E.Ü. Güzel Sanatlar Fak. Müzik Bölümü başkanı Dr. Edip Günay'ın başkanlığını yaptığı 3 öğretim görevlisi ve 1 araştırma görevlisinin oluşturduğu Sempozyum Yürütme Kurulu tarafından düzenlenmiştir.

Sempozyuma getirilen görüşlerin bir kısmında Türk halk müziğinin eğitimde kullanılması vurgulandı. Burada İ.T.Ü. Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Öğ.Gör.'si Taşkın Doğanışık'ın sözlerini ilginç bulduğum için aynen aktarıyorum. *"Ülkemizde yarım y.y.dan beri uygulanmakta olan Batı müziğine dayalı eğitim bir sonuç vermemiştir. Artık bu oyundan vazgeçip Türk kalarak çağdaşlaşma yoluna girmemiz ve müzik eğitimimizi de halk müziğine dayalı hale getirmemiz gerekmektedir."* derken izlenecek yollar çizgisinde de şunu öneriyor: *'Öğretmen yetiştiren meslek okullarının programları yeniden düzenlenerek Batı müziği ile halk müziği eşit ağırlıklı hale getirilmelidir'*

Buradan anlaşılacağı üzere Sayın Doğanışık'a göre herhalde yarı yarıya Türk kalacağız. Halbuki, sempozyumun ilk gününde 7. oturumda konuşan Sayın Hasan Toraganlıyı dinleseydi herhalde *'Halk müziği 30 yıldan beri müzik öğretmenleri ve kitapları tarafından öğretime sokulmuş bulunmaktadır."* sözleri üzerine kafasında birtakım soru işaretleri uyanacaktı.

Tabi ki buradaki gerçek fikri Türk sanat müziği ile eğitim yapmak değilse.

Sempozyumda birçok Türk müziği uygulayıcısı ve yorumcusu müzik eğitiminde Türk sanat müziğini kullanmanın doğruluğunu vurgulamaya çalıştı. Gerçek olan şu ki, bir ortaokul öğrencisinin tek bemol ve tek diyezi seslendirmedeki zorluğu yanında Türk sanat müziğinin 5 bemol ve 5 diyezini seslendirmede ne derecede başarılı olacağını kendileri de biliyorlar.

Bu arada 9 E.Ü. Güzel Sanatlar Fak. Müzik Bölüm Başk. Dr. Edip Günay, *"Türkiye'de müzik araştırmacılığı eğitimi"* sorununa tam bir yaklaşım getirdi Sayın Günay tez mecburiyeti yanında araştırma dersinin kaldırılışını tüm çıplaklığıyla dile getirdi.

Sempozyumun ikinci gününde birinci seksiyonda konuşan 9 E.Ü. Buca Eğitim Fak. Öğ. Gör. Adnan Atalay' da bir müzik öğretmeni için önemi tartışmasız olan Müzik Bibliyoğrafyası dersinin eğitim fakültelerinin müzik bölümlerinin program kapsamına acilen alınmasını önermiştir.

Burada ele almak istediğim son konu ise müzik eğitiminde kolaylık sağlayan ve batıdaki müzik eğitiminde başarısı tartışmasız kabul edilen ve uygulanan Orff Çalgıları'dır. Bu konuda ilk konuşmacı Budapeşte Konservatuvarı mezunu olan Orhan Takaç idi. Ardından 9 E.Ü. Buca Eğ. Fak. Öğ. Görevlisi Saynı Durhan Gezen konu hakkında görüşlerini *"Ülkemizde çağdaş müzik eğitimi yapmak istediğimize göre bizi bu amaca kolay ulaştıracak çalgıların seçimini doğru yapmalıyız. Ben bu çalgıların akort sorunu olmaması avantajı ve yanında çokseslliği istemesi nedeni ile öncelikle ORFF Çalgıları olduğu kanısındayım. Ülkemizde bu çalgılar yapılabildiğine göre sorun yalnızca bu çalgıların yararına inanmakta ve uygulamaktadır."* diye noktalamıştır. Sempozyuma katılan uzman müzik bilimcileri, sempozyum süresi boyunca sergilenen Ksilifon (Ağaç tuşeli) , Metalefon (metal tuşeli) , marakas, kastanyet, çelik üçgen ve benzeri tartım araçlarından oluşan Orff çalgılarını yakından incelemiş ve Türk müzik eğitimine kazandırılmasını temenni etmişlerdir.

Sempozyumun bizi en çok sevindiren yanı değerli bestecimiz Dr. Ahmet Adnan Saygun'u şeref konuğu olarak görmek ve daha yakından tanımak oldu. Onun görüşlerini dinlemek en büyük kazancımız oldu. Fakat burada esef edilecek bir olay da sempozyumun II. ve III. günlerinde aynı anda iki seksiyonda yapılan oturumlar yüzünden 9 Mayıs çarşamba günü Dr. A. Adnan Saygun'un Atatürk Kültür Merkezi İzmir Salonunda yaptığı konuşmayı birçoğumuzun kaçırması oldu.

Yaklaşık 53 konuşmacının bir o kadar konu hakkında görüşlerini dile getirdiği sempozyuma Türk müzik eğitimini planlayıp programlayan kurul veya üst yönetici kadrolardan (program yapımında yetkili mercilerden) hiçbir - ZAT-I ŞAHANE nin katılmamış olması sempozyumun en üzüntü verici yanı idi.

İlk sempozyum böyle geçti. Bunu bir ikincisi, üçüncüsü, ve diğerleri izleyecektir. Belki birgün sesimizi duyurabiliriz. Temennimiz daha iyi bir müzik eğitimine bir gün ulaşmak.

İNTRA TURİZM GENÇLİK BÖLÜMÜ SUNAR:

* MARMARİS'te bir hafta komple tam pansiyon kalış. 10.500 TL (1 Temmuz'dan sonra 16.800 TL.)

* AVŞA'da Kumbaşı Motel'de bir hafta komple tam pansiyon kalış 13.650 TL. (1 Temmuz'dan sonra 19.250 TL.)

* Dünyanın her yerinde öğrenciliğinizi kanıtlayan ISIC - uluslararası öğrenci kimlik kartı, hemen tüm ülkelerde 26 yaşın altındakilere çeşitli indirimler sağlayan FIYTO gençlik kartı, İngiltere'ye seyahat edenlere binlerce lira kazandıran COUNTDOWN kartı büromuzda hazırlanmaktadır.

intra tourism

HALASKARGAZİ CAD.
111/2 HARBİYE/İST.
TEL: 147 81 74 - 140 38 91

Hans Ulrich Luther

GÜNEY KORE BİR MODEL OLABİLİR Mİ?

Ülkemizde dönem dönem bazı ülkelerin gelişme modellerine karşı büyük hayranlık gelişir, başarı nedeni bir kaç nedene indirgenir ve modelin ardında yatan toplumsal gerçeklikleri değerlendirme gibi bir çabaya, ve daha önemlisi bu modelin geçerliği gibi bir tartışmaya asla girilmez.

Federal Almanya'da Uzak Doğu gelişmeleri konusunda uzmanlığıyla tanınan araştırmacı Hans Ulrich Luther, elinizdeki kitapta Güney Kore modelini bütün ayrıntılarıyla ele alarak otopsi masasına yatırıyor.

belge yayınları

KAYNAK YAYINLARI

HAZİRAN 1984

* DOĞU AVRUPA'DA SOSYALİST MUHALEFET

Jiri Pelikan
Çeviri: Halim Spatar

"68 Baharı" öncesi ve sonrası, işgali ve "Normalleştirme"yi reddeden Çekoslovak aydınlarının ve işçilerinin kendi "Normal"lerini arayışı. Muhalefet hareketinin önemli belgeleriyle birlikte.

* MACARİSTAN'DA İŞÇİ OLMAK

Miklos Haraszti
Çeviri: İbrahim Altınsay.

Genç Macar Sosyologu Haraszti, Macar iş sistemini incelemek için girdiği ve iki yıl çalıştığı fabrikadaki ücretleme biçimlerini işçilerle yönetim arasındaki ilişkileri ve işçilerin üretime yabancılaşmalarını yerinde gözledi. Ünlü Alman Yazarı Heinrich Böll'ün önsözüyle.

* KRİZİN GELİŞİMİ VE TÜRKİYE'NİN ALTERNATİF SORUNU

K. Boratav - Ç. Keyder - Ş. Pamuk

Alternatifi olmadığı iddia edilen mevcut iktisat politikalarını eleştirme ve yeni iktisat politikaları önerme girişimlerinde önemli bir adım. Hem mevcut ekonomik durum, hem de gelecek hakkında bilgilenmek isteyenler için.

* SEVGİLİYE MEKTUPLAR

Rosa Luxemburg
Çeviri: Nuran Yavuz

Rosa Luxemburg'un kendisi gibi önde gelen bir sosyalist olan sevgilisi Leo Jogiches'e yazdığı mektuplar. 19. y.y. sonu ve 20. y.y. başlarında Avrupa'daki radikal sol hareketler ve önderlerinden birinin iç dünyası.

İstanbul: Nuruosmaniye Cad. 3/2 Cağaloğlu
Ankara: Konur Sok. 14/24 Kızılay

Opera ve Bale İzleyicisi Değişiyor mu?

Handan ÖZTÜRK

Bu yazıdaki izlenimlerimi edinme fırsatını randevusuna yarım saat geç gelerek bana kazandıran arkadaşıma teşekkür ederek.....

Tüm görgü kitaplarında ya da ortamlarında opera ve baleye gidiş biçimine, hatta giyimine ilişkin uzun uzadıya kurallara, kriterlere rastlamak olanaklı. Bunlar ülkemizde de en çok 4-5 yıl öncesi opera ve bale izleyicilerinin sıkı sıkıya bağlı olduğu biçimsel kurallardı. Bu yıllardaki izleyicilerin yansıttıkları söz konusu kuralların oluştuğunu egemen havadan arka sıralarda ya da üst balkonlarda oturan konservatuar ve benzeri okulların öğrencileri de çok fazla şey kaybettirmiyorlardı.

Etol ya da kürklerini vestiyere verdikten sonra şık tayyör ve şapkalarıyla yapılı saçlarıyla yerlerinde tüm ağırlıklarıyla oturan, tüm gösteri boyunca bu davranışlarından taviz vermeyen aralarda ise birbirlerine şeker ya da çikolata ikram eden bu hanım efendilerle beyler, çok fazla dolmayan salonda oldukça benzeşik bir yapıdaydılar.

Ancak son 3 belki 4 ya da 5 yıl içersinde bu tablo giderek değişti. Eğer bugünlerde benim gibi yarım saatten fazla AKM kapısında beklemek zorunda kalırsanız siz de bunu farkedebilirsiniz. Ayaklarında yıpranmış botları, üstlerinde kot, kaban yada anorakları olmak üzere tüm rahatlıklarını ya da kuralların hiçe saymaklarıyla vestiyere bile uğramadan (bilet üzerindeki paltoları vestiyere bırakmak zorunludur ibaresinde karşın) tam anlamıyla paldır-küldür içeri dalarak burayı tıklım tıklım dolduran eski erzeşikleriyse küçük istisnai noktalara dönüştüren bir akın. Bunun nedeni tabi ki 4 yıl içersinde ülkemizdeki klasik müzik ve gösteri yaşamında, eğitiminde ya da kültüründe olağanüstü bir değişikliğin olması değil (Ne yazık ki bu olağanüstülük arabeske nasip olmuştur). Bu değişikliğin nedenini açıklamak, geçmişin toplu ve derin bir değerlendirmesini gerektirdiğinden, bu da başlı başına bir yazı konusu olduğundan burda üzerinde durmayı doğru bulmuyorum.

Geçmişte bu tür etkinlikleri burjuva sanatı olarak yadsıyan ve kara listeye alanların bugün günlerce bilet kovalamak zorunda kalmaları ne denli sevindiriciyse bu gelişmeyi saptamayıp duyarsız davranmak da o denli üzücü olur.

İstanbul Opera ve Balesi Müdürü Orhan Tanrıkulu ile başlangıç için bu etkinlikler üzerine genel bir söyleşi yaptık. Ancak her yetkilinin, her yerde, her ağız açışta "Gençlik" diyeceklerine, kişiliğini, eğitimini, kültürünü, beğenisini kısacası tüm yaşamını el yordamıyla oluşturma kara yazgısına sahip olan gençlerimizin bu kendiliğinden ilgilerinin bilinçli bir etkinliğe

— Halkımızın opera ve baleye olan ilgisi hangi düzeydedir? 16 yy'da ülkemize giren bu etkinliklerin arada geçen 4 yüzyıl boyunca geçirdiği aşamalar ve vardığı nokta ne olmuştur?

Orhan Tanrıkulu - Bu etkinlikler ülkemize ilk geldiğinde belli bir kitleye hitap ediyordu. Beyoğlu'nda açılan küçük bir tiyatroda belirli temsiller ülkemize gelen yabancı gruplarca veriliyordu. Hitap ettiği kesim se saray çevresiyle sınırlıydı. Halka tam olarak açılması, Cumhuriyet döneminde Devlet Tiyatroları, onun ardından da opera ve bale bölümünün kurulmasıyla gerçekleşti!

- Tiyatro denli yaygınlaşmamasında geçmiş kültür birikimimizin etkisi hangi yönde olmuştur?

O.T.- Tiyatronun halka daha yakın olması nedeniyle, opera ve bale etkinlikleri aynı yolu alamamıştır. Tiyatro halkın yaşamı içersinde kolaylıkla yer alabilen bir etkinlik. Opera ve baleyse daha özel nitelikler ve kriterler gösteren bir sanat kolu. Halkın belki dansa tiyatrodan daha yatkın olabileceği ve ilgi gösterebileceği söylenebilir. Tabii bu seyircilerin gözüyle yapılan bir saptama. Halkın kolaylıkla günlük yaşamında uygulayabildiği bir olgu olan tiyatroya asırlar boyu süren ortaoyunlarımızı örnek verebiliriz. Bir yerde bu, dans için de geçerli (Halk danslarımız). Hatta dans ve mimik, insanların konuşmadan önce birbirine yaklaşmalarında önemli bir rol oynamıştır. Birtakım seslerle, simgesel hareketlerle ritim usurlarını kullanarak birbirleriyle iletişim kurmuşlardır. Müziğin doğuşunu incelediğimizde de bunu görüyoruz. Kısacası, insanların anlaşmasında ilk faktör ses ve ritm unsuru oluyor. Ses ve ritmin bicaraya geldiği en belirgin sanat da dans oluyor.

Bale: (ballare) dans etmekten gelen bir kelime ve esas niteliğini dans oluşturuyor. Zamanla birtakım akademik ölçüler kazanarak bugünkü bale denilen sanatı oluşturmuş. Önce klasik dans, ardından bale ve giderek günümüzdeki çağdaş baleye ulaşılıyor.

— Opera ve balenin çağını doldurduğu kısacası, artık çağımıza uymadığı biçimindeki yaygın kanıyı nasıl değerlendiriyorsunuz?

O.T.

- Aslında opera ve bale ortaya çıktıkları dönemden bu yana çağdışı olaraknitelendirilmiştir. Buna rağmen hala devam etmekte ve hala gelişimini sürdürmektedir. Ancak bu gelişmenin nereye kadar süreceği bilinemez. Ortada bir gerçek vardır ki, seyircinin özellikle çağdaş eserlere olan ilgi ve beğenisi bir tepki biçiminde tezahür etmiştir. Bu yanlız opera ve bale için söz konusu değildir. Aslında çok çabuk kabul edilebilecek nitelikteki faaliyetler de kısa süreli, moda olmaktan öteye gidememiştir. O nedenle çağdışı tanımlamasına katılmıyorum. Ayrıca

bu etkinlikler kendi içlerinde de birtakım yeniliklere gitmekte ve çağımıza özgü bir havaya bürünebilmektedir.

- Opera'nın çoğunluk tarafından burjuva sanatı olarak değerlendirilip reddedilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Bu değerlendirmeye katılmak da mümkün değil. Herşeyden önce, kendine ait bir kültür temeli olan ülkelerde bu sanatların kolaylıkla benimsenebileceğini düşünüyorum. İdareci olmadan önce de bir sanatçı olarak bana en çok sorulan sorulardan biri de şuydu, - Neden halkın düzeyine inmiyorsunuz?

Ben, halkın düzeyine inmeyi, halkın düzeyini yükseltmek olarak anlaşılmasından yanayım. Amaç, halkı eğitmek ama bunu temel ilkelerden taviz vermeden benimsetmek olmalıdır. Beğeni düzeyini geliştirmek amaçlanmalıdır. Halkın kültür düzeyi ne olursa olsun iyiye ve güzele daima açıktır. Elimizden geldiğince de bu anlamda onlara iniyoruz ve güzeli sunmaya çalışıyoruz. Bunu gerçekleştirme durumundayız. Daha önceleri çok sınırlı bir çevrede kalan bu etkinlikleri, geniş kitlelere özellikle de gençlik kesimine yöneldiğini siz de görüyorsunuz. Bu bir yerde de gençliğin kültür ortamına ayak uydurma isteğiyle de paralelleşiyor.

- Son yıllardaki ilgide farkedilir bir artış var. Neye bağlıyorsunuz?

- Ülkemizde büyük bir okuma isteği, çabası var. Bu, ne de olsa iyi ya da kötü bir kültür birikimi oluşturuyor. Özellikle de gençlikle doğrudan ilişkili bir gelişme bu. Sonuçta oluşan bu kültür temeli bu etkinliklere olan ilgiyi arttırıyor. Bunun yanı sıra bizim de onlara ulaşmayı amaçlayan çalışmalarımızın başarısı da söz konusu burda. Temel ilkelerden vazgeçmeden bize kültür ve anlayışımıza daha yakın olan eserlere önem veriyoruz. Örneğin sahnelediğimiz Şehrazat Balesi kolaylıkla geniş bir kesim tarafından ilgiyle izlenebildi.

- Bu tür sanat etkinliklerine yabancılığın köklü olmasının bir nedeni de "anlayamam" yargısı. Bu "anlayamamak" izlemekte, giderek de sevmekte gerçekten bir engel mi?

- İzlemek için anlamak muhakkak güzel bir unsur. Fakat anlayabilmek için de önce zorla da olsa izlemek gerekir. Buna kendimden bir örnek vermek istiyorum. Onaltı yaşımda Devlet Konservatuarına öğrenci olarak girdiğim zamana kadar Bethowen, Mozart gibi bestecileri ve müziklerini bile tesadüfi zamanlar dışında dinlemiyor ve çok iyi tanımıyordum. Ne zamanki konservatuara girdim, işte o zaman hiç kaçırmadan büyük bir ilgiyle her faaliyeti izlemeye başladım. Hatta ilk günlerde konser veya temsiller boyu uyuma pahasına olsa da.

- Geçmişte gençliğin müzik dinlemek için gittiği yerler halk geceleriyle sınırlıyken ya da bir kaç pop konserle, son yıllarda klasik müzik konserlerine, opera ve baleye akın ettiğini görmekteyiz. Sizce bu ilgi bilinçli bir beğiniye, kültüre nasıl dönüştürülebilir?

O.T.- Az önce birey olarak kendimi örnek verdim ama elbette ki birey toplumun göstergesi değildir. Biz, kurum olarak çalışmalarımızla, halkın beğeni düzeyini yükseltebiliriz. Bu yapılması gerekenlerin önemli bir yanı. Ancak herşeyden önce basın ve yayın organları özellikle TRT'ye büyük sorumluluk düşmektedir. Özellikle televizyona bu konuda çok şey düşmektedir. Üzülerek belirteceğim, üç opera filmini belli aralıklarla televizyondan izleme bedbahlığına uğradım. Öğrendiğim kadarıyla BBC'den alınmış olan bu yayınlar oyun ve icra olarak çok kötü örneklerdi. Bunlarla halka bu müziği sevdirmek imkansız. Geçenlerde de Viyan'da Bahar programı diye renkli bir orkestra programı vardır. Kısa süre içersinde iki kez yayınlandı. Sanmıyorum ki TRT bu tür filmleri elde etmekte güçlük içersinde olsun. Bağlantısı olduğu yayın kuruluşlarından hafif müzik programları getirtebildiği gibi bunları da temin edebilir. Dün bana Avusturya'nın ünlü sahne dergisi, Die Büfme geldi. Arkasında bir yayın programı var. İçersinde aklınıza gelen en güzel ve önemli opera ve operetler bulunuyor. Şunu vurgulamak istiyorum, kitleler üzerinde büyük ağırlığı olan televizyon şimdiki anlayışıyla bu yayın programında inat ederse sanatsever ve aydın kesiminden her türlü tepkiyi toplamakta devam eder. Burda basının etkisi üzerine de değinmek istiyorum. Tüm Avrupa ülkelerinde televizyon, radyo ve tüm öteki sanat programlarını en ince ayrıntısına değin açıklayan, eleştiren magazin türünde değil de, çok daha olgun düzeyleri olan dergiler var. Halk bunlardan yararlanarak kolaylıkla izleyeceği programları saptıyor. Bizde birkaç tane TV ve Radyoya yönelik dergilerin varlığına karşın bunların magazin ağırlıklı olması beklenenleri vermiyor. Halkı eğitici, bilgilendirici, yönlendirici kısacası, programı izlemek için temelde hazırlayıcı hiçbir şeyi kapsamıyor.
Bunların hepsi bir programlama, birleşme ve ünite haline gelmekle gerçekleşecek şeyler.

susuz fidan

Kenan ÇELİK

İki kuş üveyik bunlar. Pencerenin önünde birbirlerine iyice sokulmuş, kızdırıcı güneş ışığının altında kendilerinden geçmişler. Öyle bir üşengeçliğe yakalanmışlar ki, perdeleri aralayan Fahri'den bile irkilmeyerek, tembelliklerinde direndiler.

Güneş ışıkları tüllerin arasından, gür bir şekilde odaya doluştu. Tozlar, rengarenk ışıkların içinde uçuşmaya başladılar.

Elinde kırık ayna, boylu boyunca sedire uzandı Fahri. Pencerenin hemen önündeki kuşları kovalayıp kovalamama kararsızlığında aynadaki kendisine baktı. Rahatlarını bozmadı kuşların. Aslında üşendi. Az önce yaktığı sigarasından derin bir nefes alıp zevkle yeni çıkmaya başlayan sakallarını seyretti. Elini yüzünde gezdirdi Aşağıdan yukarıya doğru sürttü. Hart, hart, diye bir ses çıkarmıyorsa da ona yakın bir ses çıkarıyordu ya, sevinebilirdi. Gülümsedi aynaya.

Ayna ile yaptığı konuşmayı kuşlardan sakınmaya çalışarak, hep o tiz sesiyle:

"Aslında dört beş günde bir değil, hergün jilet vurmalı be Fahri. Çok değil, bir aya kalmaz sıklaşır. Daha erkekleşirsin. Tülin bir başka bakar sana. Bir başka dişiliğe bürünür yanında. Karşılıklı güven doğar yeniden. Son günlerdeki soğukluğu bile kalkar belki. Babasının baskısıymış da şuymuş da, buymuş. Eşşek kadar kız oldun be," dedi.

Aniden durakladı. Aynadaki suratın pembeliğini gözünden kaçırmaya çalıştıysa da, beceremedi. Tülin, sanki yanıbaşındaymış gibi, onun hayaline defalarca özür diledi.

Anla işte, inan ki onu demek istemedim. İnan ki Tülin. Birçok anılar yaşadık beraberce; birçok günlerimiz oldu. Belki aşırı hayallerimiz. Ama herşeyimizle mutluyduk biz. Güvenliydik birbirimize. Senin de dediğin gibi yaşamı sağlıklı olarak değerlendirebiliyordu. Uzlaşmamız genelde tamdı. Yoktu maceramız falan. Gerçek neyse oydu bizim için. Birdenbire böyle soğuyunca.... Sıkıntılarını bile dökemedin bana. Biliyorum ben de dökemedim. Birbirimize olan inancımız nerede kaldı peki?

Anne, hele sen hiç anlamadın beni. Arkadaşlarını doğru seç, doğru dürüst yerlere git, deyip durdun.. Bir kısır döngünün içinde tartışıp durduk hep. Günlerce de değil, aylarca. Hele ikide bir okuyup da adam olaydın, böyle aylak aylak gezmeyeydin demen yok mu. İyi be anne, okuyayım. Ben de okumak istemez miydim? İstemez miydim okumak? Ama buraya kadar gelebildim. Söylesene gerisini nasıl okuyayım? Bir körpe fidana su verme bakalım. Nasıl istersin onun yeşil kalmasını? Nasıl beklersin boy atmasını? Kurur kısırlaşır. Yoz bir bozkıra yakışır ancak. Gücü oralara yeter. Evet, benim gücüm de işte böyle. Aynen böyle. Kahvede zar atmaya yarıyor. Okey taşlarını diziyor. İşte bunun gibi çoğu şeyleri anlatmadım sana. Yaşamın kuralları o kadar değişti ki, artık tecrübe bile önemini yitirmeye başladı. Hani ben ara sıra bıkar da sana karşı erkeksi, dik ve heyecanlı olarak bazı sözler söyler, sen de ah bu zamanın gençleri dersin ya, işte o heyecanlılık da, tecrübe gibi çürümeye yüz tuttu. Beni tecrübeliliğin ile anlayamadın. Kendi kendimi dahi şu yaşımda yönetemiyorum. Hep o kısır döngü kişiliğimi bulma uğraşısındayım. Beynimde bir kargaşa. Günün yirmidört saatinde, beynimde bir savaş. Hep o susuz fidan anne. Bodrumun zifiri karanlığında olup biteni kim görür, kim görebilir ki? Bir parça aydınlığı kim sızdırabilir oraya, ya da sızdırmak ister? Bu karanlığın içinde kişiliğimi arıyorum ben. Fenersiz. Kendi kendimi yönetmek istiyorum. Oysa bir bardak içki yönetiyor beni. Arabesk şarkılar yönetiyor.

Birazdan Metin gelir, keskin bir ıslık çalar. Ben sokağa çıkana kadar durmadan çalar. O ıslıkta bir zevk bir mutluluk. Soluk almadan inerim yanına. Gözlerimiz onun bunun kalçasında, göğsünde, ineriz içkili lokantamıza. Önce bir acılı Adana. Yanında içkilerimiz gelir. Köşedeki ses aygıtlarından yanık şarkılar fışkırır. Haydi şerefe. Kafam biraz kıyak olunca, kişiliğimi bulma savaşım sonu erer. Alkole yenilirim. O anasonlu bardakta boş vermişlik yüzer. İnsanın biricik dostu umut bile tükenir. Sonra garsona şarkı isteklerimizi söyleriz. Hay hay efendimler arasında, isteğimiz yerine gelir. Yine o ses aygıtında bir yanıklık, bir burukluk. Tülin'i anımsarım hemen. İçime çöken hüzün, yüreğimle ses aygıtı arasında gidip gelir. Her zaman alaya aldığım ve gülüp geçtiğim yerli filmler aklıma gelir. Hem de ciddi olarak. Daha geçenlerde gitmiştim. Ne de bol şarkılıydı. Aynı, filmin başrolündeki adam gibi çıkarım kızın karşısına, yani Tülin'in. Birlikte gezdiğimiz günlerin ciddiyetini unutarak. Aramızdaki güveni ezerek. Karşılıklı anlayışımızı elimin tersiyle iterek. Hayata çağdaş bir şekilde bakma çabalarımızı bile hiçe sayarak. Geçerim karşısına. Dur Tülin, derim. Naayır dur!

Ahh, seni ne kadar seviyorum. Buluştuğumuz günleri unutamazsın, ahh. Çiseleyen yağmur saçlarını önüne düşürürdü ve ben her biri ipek tazeliğinde olan saçlarını yana çekerdim. Beni böyle boynu bükük bırakamazsın, derim. Her cümlenin sonunu ahh diyerek noktalarım. Hayır hayır... Ahh, değil, ağıuuhhh.....

İşte böye anne, içkiler yönetir beni. Sonra içkilere eş olarak arabesk şarkılar. Böyece ne ben senin gerçek kişili-

ğini bilirim, ne de sen benim. Herşey ama herşey yüzeyde kalır. Sen örgü örerken, acemi ve heyecanlı kişiliğimi çekiştirirsin, ben de kafamın kıyak olduğu zamanlarda, ortaçağlardan kalma tecrübene gülerim."

Olduğu yerde doğrulup, sokağı seyretti bir süre. Dev çınar ağacının dallarında ne de güzel şakıyordu serçeler. Bu şakramalar dinlendirici bir müzik gibi geldi Fahri'ye. Şimdi şu masmavi gökyüzünde iki kuş uçsa. Kanatlarını gererek uçsa. Bu kırık ayna nereden gelmişti sahi? Babama bir arkadaşı mı ne hediye etmişti? Ohh, ne de güzel kokuyor şu mum çiçeği. Öf be, öfff. Herşey aynı. Nereye baksan, baktığın yerden sıkıntı süzülüyor. Herşey tekdüze. Herşey aynı. Odanın içi gibi. Duvarda kardeşinin çocukluk resmi. Masada güllerisolgun ufak vazo. Vestiyerde iki gömlek. Ne mum çiçeğinin hoş kokusu, ne de çınar ağacından şakıyan serçeler, hiçbir şey insanı uzaklaştırmıyor kendisinden. Yalan. Hepsi yalan. İşte yine o. Kişiliğimi arayış savaşımı. Beynimde yığılan sorular, sorunlar... Kişiliksizliğin verdiği eziklik. Sancı. Asalak haline gelen varlığın. Orada burada parazitlenen görüntün. Bir beyin yoksulluğu. Seçip ayıramama korkaklığı. Kararsızlık. Kör ve zifiri bodrumda büyük bir mücadele. Korkunç bir savaş. Kıran kırana. Öyle bir savaş ki, umutsuzluk içinde umut aranan. Acı. Tadı buruk.

Mum çiçeğinin içini gıdıklayan kokusunu, serçelerin seslerini unutup, kendi dünyasına yeniden daldı Fahri.

"Hem bugün herkes öyle canım. Kim sağlam yere basıyorum diyebilir ki? Almış başını yürümüş çıkar kavgaları. Vurgun sevdası kaplamış ortalığı. Bencillik, sevgi ve saygının önüne geçmiş. Karışık bir tablo gibi her yer. Kocaman bir çerçevenin içine, hangi usta ressam sığdırabilir rezil görüntülerimizi? Hangi film makinası görüntülüyebilir? Öyle bir tablo ki bu, dünyaya sığmıyacak büyüklükte. Bir kıyısında dedem bile var. Unutulmuşluğun ezikliği var içinde. Yalnızlık var. Topluyor yine torunlarını yanına. Ağzından hiç düşürmediği hikayesini anlatacak. Kaçıncı baskı bu. Bir adamın oğlu okuyup vali olmuş. Oturmuş yumuşak koltuğuna. Bir gün adamlarına emir vermiş. Babamı yanıma çağırın gelsin, demiş. Babası gelmiş oğlunun yanına. Ama oğlunun ayaklarına kadar çağırışına içerleyerek, oğlum oğlum, vali oldun ama adam olamadın adam, demiş. Öykünün sonunda dedemde her zamanki gibi bir ferahlama, bir nefeslenme. Unutulmuşluğun verdiği eziklikten eser yok. Yalnızlığı bile kaybolmuş. Ama öykü kısa bir süre sonra unutulunca, yine o eziklik, yalnızlık.. Kişiliksizliğinin çırpınışları. Hayret, ilerlemiş yaşına rağmen bir öyküyle kişilik arıyor dedem. O yaşında varlığını duyurmaya çalışıyor. Asalaklığa ve parazitliğe direniyor. Umarsız bir kıvranış içinde. Daha neler yok ki, hoca tablonun kapsamında. Başka bir kıyısında kadınlı erkekli köylüler, harman savuruyorlar. Kiminin yüzünde sevinç, kiminin bıkkınlık. Elinden oyuncağı alınan bir çocuk ağlıyor. Sırtında küfesi, yaşlı bir hamal durmadan yürüyor. Yürüdüğü yol hiç bitmeyecekmiş gibi. Çığlık atıyor bir genç kız. Sevinç çığlığı. Nişanlısının verdiği hediyeyi alırken, kendisinden geçiyor. Mutluluğu tablonun dev boyutlarını bile aşıyor. Başka bir kıyıdan, oğlunun ölümüne ağıtlar yakıyor, yaşlıca kadın. Defalarca lanet ediyor dünyaya. Ucuz, adi ve esrarengiz şekilde öldürülen oğlunun cenazesi başında kendisini yerden yere atıyor. Siliyor herşeyi gözünden. Çarpı çekiyor yaşamın üzerine".

Fahri, gözlerini kuşlara doğru çevirdi. Elini havada sallayarak,

"Ohooo," dedi, "Daha neler yok ki, o tablonun içinde; hele orta kısımları bir alem canım. Görünmek için, itiş kalkış yükleniyorlar birbirlerine. Kürsüde konuşan adama bak. Kimse dinlemediği halde avaz avaz bağırıyor. Mikrofonlar amma da çok. Herkes konuşuyor. Kimin ne dediği belli değil. Hepsinin elinde bir mikrofon. Oradan konuşmak ne kadar hoşlarına gidiyor. Herkes kendi derdinde. Hamal hâlâ yol almakta. Kadının ağlaması durmuş. Ama yüreğine inen acı yerli yerinde. Mutluluk çığlıkları atan genç kız,nişanlısını öpücüklere boğuyor. Hiç bir şey umurunda değil. İleriyi düşünemiyor bile. Mutfak masraflarını, çocuk masraflarını tattığı zaman, o güleç yüzünün yerine somurtkanlık yerleşeceğinden habersiz. Dedem yine kendi köşesinde. İçine gömülmüş zavallı. Öyküsünü yinelemek için ortam kolluyor. İçi dolmuş, patlayacak neredeyse. Şu öyküsünü anlatıp,kısacık bir süre de olsa ferahlamak için çırpınıyor. Kendi dar dünyasında kişilik arıyor dedem. Tülin'in annesi nerede acaba? Bu kalabalık,tıklım tıklım tablonun hangi kesiminde? Kimbilir belki de balkona çıkmış, benim parazit görüntümü yakalamak için, sokağa dikmiştir gözlerini. Bana bakıp suratını ekşitmek için balkona çıkmıştır. Tiksintisini belirtmek için beni tarıyordur gözleri. Ya ceplerim şişkin olsaydı. Param bol olsaydı. Sahi ne olurdu o zaman? Ekşiyen suratı tebessümle dolardı. Tiksinen gözleri gülerdi. Aslan gibi çocuk olurdum. Bu tablonun ne başı var, ne de sonu. Gidiyor işte böyle."

-Sigara yakacaktı ki zil çaldı. Kapıya koştu. Ufak bir çocuktu gelen; varsa limon istemiş annesi. Limonu verdi. Çocuk gitti.

Az önce masanın üzerine bıraktığı sigarayı aldı, yaktı. Pencerenin önünde durdu. Uyuşmuştu her yeri. Doya doya gerindi:

"Yaa, işte böyle beyler, efendiler," dedi. "Rezilliğimiz almış başını gidiyor. Öyle bir yara sarmış ki her yanımızı, kabuk bağlayacak cinsten değil. Üstelik durmadan kanıyor. Hızla genişliyor. Karamsarlık almış dört bir yanımızı. İyimserlik denen şey nerede acaba? Hangi köşelere gizlenmiş? Can damarımız umut olmazsa, ne yapardık kim bilir? Bir tek umut var bel bağladığımız. Umut. Can simidi sanki. Herkes ona yapışıyor. Sıkı sıkıya umuda tutunuyor ellerimiz. Umuda sarılan eller de boşlukta kaldı mı, her şey bitik demektir. Yaşam yok demektir. Ah insanoğlu ah,neler yok ki senin elinde. Yaparsın, biçersin, uğraşırsın. Yaptığını yıkarsın, yakarsın, kırarsın. Üretirsin sen. Çeliği,sanatı, tekniği, sevgiyi, savaşı, barışı, ekmeği..."

İçi titredi birden.. Coşkuyla bağırdı.

"İnsanı üretirsin be, insanı. Bütün üretimlerin en güzeli olan insanı üretirsin. Ne elin yaralanır, ne ayağın parçalanır. Hepsi hepsi, yumuşak bir yatak. Aşk, sevgi ve mutluluk içinde, zevklerin en görkemlisi. Gerdek gecesinde başlar insan ekinin. Sonra yeşerir. Boy atar, büyür. Kin ve düşmanlık onların ellerinde ezilir. Onlarla gelir çözümler. Onlarla yok olur sefillikler..."

Tülin geldi aklına. Uzun uzadıya ona düşünecekti ki, keskin bir ıslık sesi kulaklarını doldurdu. Durmaksızın çalan ıslık sesinde, alabildiğine uzanan bir özgürlük vardı. Sokakların özgürlüğü. "Yesinler anam,"ların özgürlüğü. İçkili lokanta özgürlüğü...

Fırladı hemen. Hızlı hızlı merdivenleri inmeye başladı.

Islık sesi giderek daha keskinleşti. Kuşlar irkildiler.

Kanatlanacak oldular, kanatlanmadılar.

birşeyler

Haldun KISAGÜN

Güner bey yirmidokuz yaşlarında, atletik yapılı, yakışıklı bir işadamıdır. Yüksekokul mezunudur. Büyük bir şirkette işletme müdürlüğü yapar. Sevilen, sayılan biridir. Çevresi geniştir, eskiden beri..

Sevil onunla evleneli iki yıl oluyor. Aynı okulda okuyup birlikte mezun oldular. Sevil lisans üstünü de bitirdi. Psikologtur şimdi. Eskiden bir ara çocuk yuvalarında çalıştı ya, şimdi ev kadını. Güner çalışmasını istemez.. Zaten kendi de pek emin değil çalışmak isteyip istemediğinden.

Güner çok kibardır. Herkese karşı. -Evlenmeden önce de uzun süre beraber oldular. O kadar farkında olduğu söynemez) ama, Sevil belki de en çok bu nezaketinden irkilir onun..—

Güner her akşam eve gelince karısını öper, hatırını sorar, onun gülümseyen yüzüyle karşılaşır. Yemeklerini geniş mutfaklarında yerler. Güner geçirdiği günü anlatır. İşlerden, insanlardan, daha çok şikâyetle, ama hep nazik söz eder. Sevil onu, gözlerine bakarak dinler. Hafifçe başını sallar ve insanlar üstüne aklı başında laflar eder. Sevil de, eğer olağan dışı birşeyler olmuşsa o gün, onu anlatır. Bu pek enderdir. Telefon ya da su parasının geldiğini, ya da üç gün sonra kimin akşam yemeğine geleceğini söyler. "Yemek için ne hazırlayayım?" diye sorar. Güner genellikle pek karışmaz buna. "Canım, yapıver işte birşeyler," der. Zaten ne olsa yer Güner. O da yemesi gerektiğinden. Yoksa bu işten pek hoşlanmaz..

Aslında karısının yemekle falan uğraşmasını da istemez Güner. Ama Sevil ısrar ediyordur nedense. Bunu pek anlayamaz Güner. Maddi durumları iyidir. İyidir ya, Sevil lafını bile ettirmez bunun. Yemek yapmayı sever o, bulaşık, çamaşır yıkamayı, ortalığı düzeltmeyi. Arasıra gelen arkadaşlarıyla konken de oynar ya öyle severek değil. Oynamak da istemez ama arkadaşları çok ısrar ederler. Onları-nedense-kırmak istemez.

Arasıra da tiyatroya giderler Güner'le. Sanattan hoşlanır Sevil. Özellikle de edebiyattan. Epeyce kitap okumuştur Hâlâ da okur. Hele Güner'in iş yemeğinde olup geç geleceği bazı akşamlar çok okur.Ama bir an gelir ki dayanamaz okumaya. Kitabı bir kenara bırakıp Güner'i beklemeye koyulur. Gelince ona sarılıp öylece duracak, başını omzuna yaslayacaktır. Yapar da. Güner gelince hemen sarılır ona; başını da omuzuna kor ve öylece —Güner'in de kolları onu sarmış, başı onun başına dayalı-kalırlar bir süre. Sevil'in bazen böyle durmayı sevdiğini bilir Güner. Epey bir süre sessiz kalır. Neden sonra, "nen var canım?" diye sorar. O zaman Sevil de ona özür dileyen buğulu gözlerle bakıp, gözlerini kırpıştırarak başını hafifçe iki yana sallar, sonra birbirleriyle oynayan ellerine kayan gözlerinin altından, "Yok birşey, özledim seni," der. Biraz sonra ikisi de salonlarında neskafelerini yudumlayarak oturuyorlardır. Güner gecesini anlatır. Sevil dinler. Sonra yatarlar. Bu gece değil ya, Sevil çoğunluk soğuktur geceleri. Ama Güner naziktir. Tek kelime söylemez bu konuda. Karısını sever o.

Ertesi gün Güner işe gider yine. Sevil ev işlerini görür. Çok da çabuk bitirir. Halbuki o hiç istemez bu denli çabuk bitmesini işlerin. Sonra biraz gazete okur. Pencereden telaşlı caddeye bakar. Epeyce oyalanır burada. Bazen de dışarı çıkar. Alışverişini az ötedeki süpermarketten yapar. Kedine pek para harcamaz Sevil.Sade giyinir -Yalnız geçenlerde kimsesiz bir çocuğu tepeden tırnağa giydirdi. Cebine para da koydu. Güner gene öyle nazik karşıladı karısının bu hareketini. Hatta onayladı ve acı çekenlerden bahsettiler bir süre.-

Geçen sene bir çocuk istediğini düşündürdü Sevil. Sonra unutup gitti. Pek üstünde durmadı. Güner de isterdi ya, şu sıralar hiç vakti yoktu. Ama bir gün muhakkak olması gerektiğini düşünür Güner.

Gelecekten bahsetmezler zaten. Pek pek bir iki gün öteden ya da yaz tatilinden konuşurlar. Evlenirken de böyleydi. Nasıl olduğunu Sevil hâlâ bilmez.Ama üzüntü falan duyduğu yoktur. -Yalnız içinde birşey.-Güner'i sever. Aslında pek tanımaz da onu. Tanımadığının da farkındadır. Tanımak da istemez hiç. Ama ne yazık Güner farkında değildir bunun. Onun için arasıra kendinden bahseder ona. Böyle anlarda Sevil hemen lafı çevirir. Sezgileri öyle der ki, onu tanımak...

Yazık ki istese de istemese de gün geçtikçe daha çok tanır onu. Bu yüzden gün geçtikçe daha çok sarılır ona akşamları geldiğinde. Sevil'in gün geçtikçe daha buğulu gözlerle baktığını bugünlerde farketmiştir Güner, ama pek üstünde durmaz; 'kadınlara olur böyle şeyler ara sıra,' diye düşünür.

Sevil arasıra ağlar da. Sonra rahatlar. Ama gün güne daha sık ağlar. -Ve eski gibi rahatlatmıyor artık onu ağlamak. -Güner farkında değil onun ağladığının. Yoksa üzülürdü.

İSMAİL GÖLDAŞ

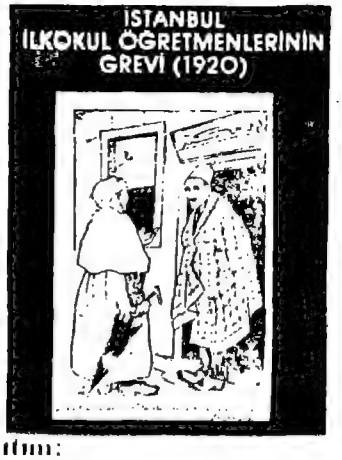

Dağıtım:
İstanbul'da: Cemmay, Deniz, Bil
Ankara'da : Öğretmen Dünyası, Tuna Cad, Tuna Han, 2/402 Yenişehir
İzmir'de : Yurttaş Dağıtım

uyanış

Emine ÇALBAYRAM

İçimizden biri.... Güler Hanım'ın kendi deyimiyle "emniyetli kuş kafesi", salon, salamanje, iki yatak odası ve mutfağıyla her türlü konforu olan apartman katındayız.

Güler Hanım her zamanki gibi erkenden uyanıp, yeni bir günü göğüslemeye hazırlanıyor. Çocukların ikisini okula yolladı. Turgut Bey'i de işine geçirdi. Son günlerdeki bezginliği üstünde. Hâlâ pazen sabahlığını çıkarmamış; koltukta kendi kendine mırıldanıyor. Oof! İçimdeki şu boşluğu, bezginliği bir atabilsem. Halbuki bir yığın yapılacak işim var. Kahvaltı sofrasını bile kaldırmadım. Ne olacak canım, birgün de bulaşıksız, çamaşırsız olmaz mı? Aman! Saçmalıyorum gene. Bak, Nermin Hanım balkonuna çamaşır asıyor. Yeni evli, bendeki bıkkınlıklar henüz başlamamıştır tabii ki. Eski hâlime bir dönebilsem... Kafamın içi durgun, dalgasız deniz gibi dümdüz olabilse. Sanırım tüm bunlar Muzaffer Hanım'la şu Kitap Fuarı'na gittiğimizde başladı. Önceleri Kadın filan gibi magazin dergileri yetiyordu bana. Sanki zaman zaman unuttuğum rolümü anımsatıyorlardı.

Bir yanlışlık olmalı. Ama nerede?.. En iyisi gazeteleri okuyup kalkayım. Mahalli seçimler... Orta Doğu karıştı.. Başkan adaylarının hepsi erkek. Neşin? Kadınlar da olabilirdi. Turgut ne diyordu geçen gün?: "Kadın evini çekip çevirmek için yaratılmıştır. Bu gibi toplumsal konularla erkekler uğraşmalıdır."

Bir de kadın sayfasına bakayım.

"Yirmi altı yıllık evli kadın kocasını öldürdü." Gece eve geç gelen kocasını... 12 yıl hapis. Zavallı kadın, zaten 26 yıl ceza çektiği yetmiyormuş gibi... Bana ne oluyor? Kadındır canım, sıkıntı ve çileye katlanmasını bilmeli. Kimbilir kocasını gerektiği gibi mutlu kılmadı ve o da....

Şu benim yaptığıma bak, bir de önümdeki resimli sayfaya. Nasıl kocamı böyle karşılayayım?

Güler Hanım elindeki gazetedeki oldukça dekolte, sütyen ve göğüslerinden aşağı ince bir şerit halinde kırmızı bir şaldan ibaret giysili kadına baktı ve hepten kendisini suçlu bularak gördükleri ve duyduklarıyla benliğinden kopup gelen o sese tekrar kulak verdi. Enstitü mezunuyum. Elimden dikiş, nakış, yemek, ev ekonomisi filan, bir kadının bilmesi gereken herşey gelir. Kocamın annesi de zaten hep bu yönümü beğenip şöyle derdi: "Valla benim gelin okumuş ama, nedense ender de olsa rastladığımız erkek tavırlı kadınlardan değil. Sinemalarda, tiyatrolarda, gezmede, tozmada gözü yok." Komşularım da titiz ve mükemmel olduğumu söylüyorlar. Ya içimdeki ses?

Hep söylenenleri haksız çıkarmak için mi böyleyim? Radyo, TV basın hepsi bir ağızdan kadın, anne, eş görevleri, güzellik maskeleri... Hepsi hepsi içimdeki sese karşı.

Ya annem, annemin annesi, diğer kadınlar? Annemi biliyorum.

Bazen kızdığında bağırır çağırır, "Şansım olsa annem beni erkek doğururdu," derdi. Ama gene de mutluydu sanırım; hiç değilse benim gibi huzursuz değildi.

Çocukların sesiyle düşüncelerinden kurtulduğuna sevinen Güler Hanım hemen mutfağa geçip öğle yemeğinin hazırlığına koyuldu. İki afacan herşeyden habersiz isteklerini birbiri ardına sıralamaya koyuldular.

Özgür: "Anne pantolonumun ütüsü...."

Ezgi: "Yemekte muhallebi yok mu anneciğim?... Ödevime yardım edermisin?"

Güler Hanım hepsini yapacağını belirttikten sonra her zamanki titizliği ile kül tablalarına varana dek deterjanla bütün evi temizledi. Biraz olsun rahatlamıştı ama koltuğun üstüne çöker çökmez tekrar şu bütün gün ne yaptığını düşünmeden edemedi. 'Her yer temiz,akşam için yemek hazır," diye düşünmeye koyuldu.

Çalışan kadınlar daha mı mutlu? Hayır, ama daha saygın olmalılar... Biz de kendi kendimizin patronuyuz ve bir evi... Kocasının zili çalmasıyla tekrar kalktı. Turgut Bey'in her zamanki mutluluğu üzerindeydi gene. Ama Güler'deki durgunluğu fark etmemek imkânsızdı. Turgut:

– Neyin var kuzum?

– Bir şeyim yok...

– Hadi saklama, çocuklar mı üzdü?

– Hayır, ama ben de çalışmak istiyorum.

Çok şaşıran Turgut, hemen karısını avutmaya koyuldu.

– Sen bugün çok yoruldun anlaşılan; hafta sonu bir sinemaya götüreyim seni. Ne diye çalışmayı koyarsın o güzelim kafana anlamıyorum. Sana istediğin kadar para veriyorum. Bak, evimiz çiçek gibi. Sensiz biz ne yaparız. Görmüyor musun çalışan kadınları?.. Kadınlıklarını yapamıyorlar bile. Onbeş yıllık evliyiz; sen bunları dert etmezdin. Şimdi ne oluyor anlamıyorum. Canın sıkılıyorsa gün yap. Alış veriş et. Herkes gibi ol

Güler artık dayanamıyarak bağırdı:

– Anlamıyorsun beni; bütün bu işleri o zaman da yapabilirim. Ayşe Hanım, Nermin Hanım ve mahalle bakkalının dışında bir dünya olsa gerek. Artık dergi, gazete, TV, radyodaki kadının dünyası reçetelerinin doğruluğundan emin değilim.

Turgut Bey nedense onu hiç ciddiye almayarak nazik ses tonuyla konuşmaya başladı:

– Zannediyor musun Güler'ciğim dışarısı güllük gülistanlık? Orada senin gibi ev kuşlarına yer yok. Yer bulanlar da kadınlıklarını yitiriyor. Sen benim güzel kanaryamsın. Hadi sofrayı hazırla, çok acıktım.

Güler ilk kez cesaretle ve kendinden emin, sesini yükseltti:

– Hayır Turgut Bey, sofrayı çocuklarla birlikte hazırlayın. Beni ciddiye alsan iyi olur. Beni hep ev işlerinin dışında beceriksiz gördün. Kendime hiç güvenim kalmadı. Siz yanımda olmadan şehre insem yürümeyi beceremiyorum. Ama öğrenmeye kararlıyım. Hiç değilse denemeliyim.

GÜNCE
mayıs 84

APTÜLKADİR ELÇİOĞLU

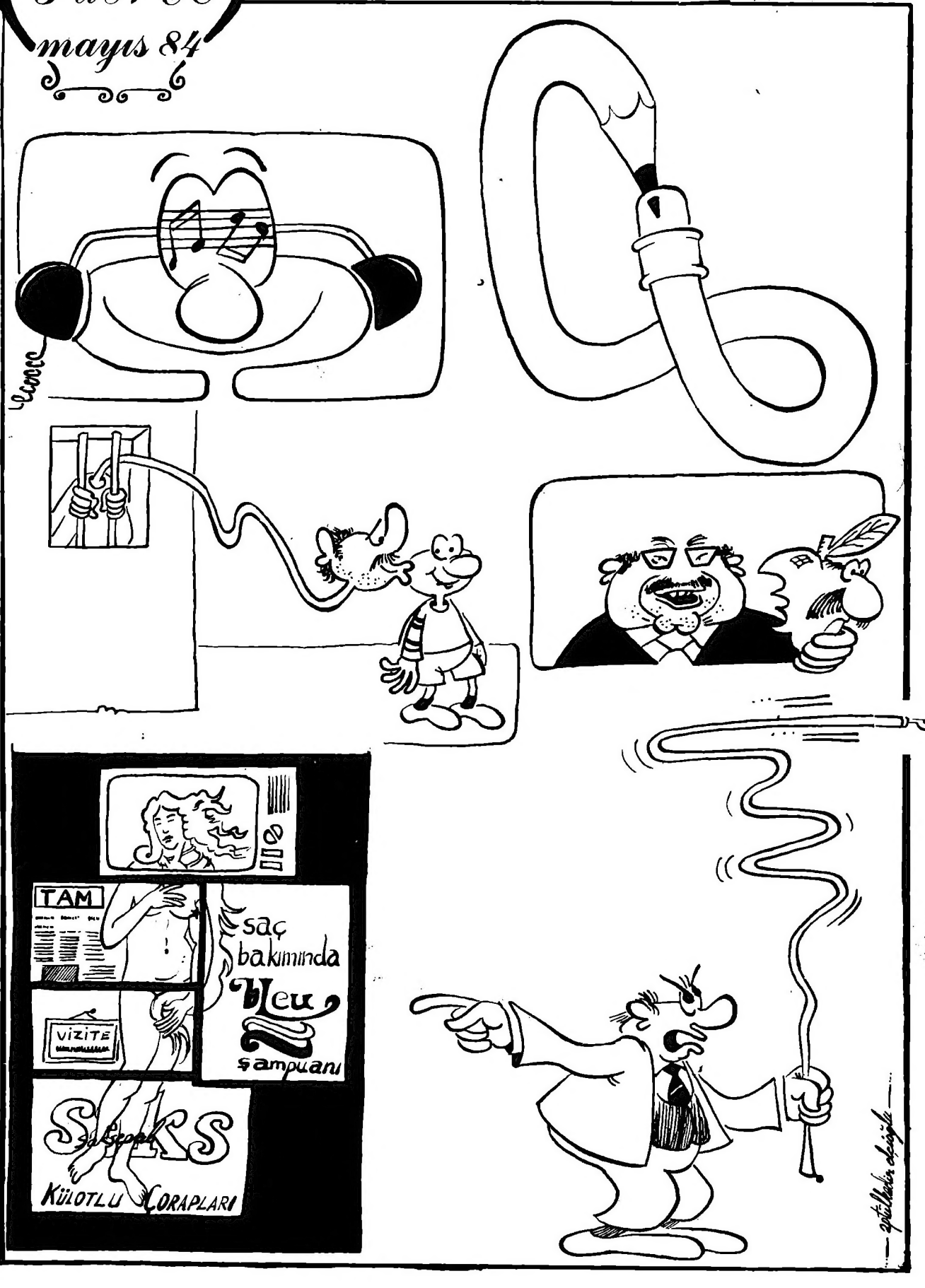

Bülent ÇALIMLIOĞLU

Cumhuriyet
Kitap Kulübü

65 yayınevi
Her türden 5000 kitap
her ay istenen miktarda,
yüzlerce indirimli,
armağanlı,
yeni kitap **elinize teslim,**
düzenli katalog,
aylık bülten

Cumhuriyet
Kitap Kulübü

Üye kayıtları için
İstanbul: Türkocağı Cad. 39-41 Cağaloğlu
Ankara: Konur Sok. 24/4 Yenişehir
İzmir: Halit Ziya Bulvarı 65/3
Adana: Atatürk Cad. THK İşhanı Kat 2/13

Cumhuriyet Kitap Kulübü broşürü istiyorum.
Adı, Soyadı :.....
Adres :.....
.....